

مەكتەپنىڭ پۈتتۈرۈش كىتابى - (۱۰-ئامان دەرىجە دەكت)

خوتەن شىنجاڭ سالىھىيەت ئىلىمى ئىنىستىتۇتى / ۱۹۹۶-يىلى ئىلىمى ئىنىستىتۇتى

۲۳۴

- ھەلىقە پىلىپىنلىكى ئىلىم ئىنىستىتۇتى (مەشھۇر ئىلىم ئىنىستىتۇتى) ئىلىم ئىنىستىتۇتى
- چاۋپىنلىق ئىلىم ئىنىستىتۇتى ئىلىم ئىنىستىتۇتى (۱۰-ئامان دەرىجە دەكت)
- چىڭخەي ئىلىم ئىنىستىتۇتى ئىلىم ئىنىستىتۇتى (۱۰-ئامان دەرىجە دەكت)
- خوتەن شىنجاڭ سالىھىيەت ئىلىمى ئىنىستىتۇتى ئىلىم ئىنىستىتۇتى
- ئىلىم ئىنىستىتۇتى ئىلىم ئىنىستىتۇتى (۱۹۹۰ - ۱۹۹۵)
- ئىلىم ئىنىستىتۇتى ئىلىم ئىنىستىتۇتى (۱۹۹۰ - ۱۹۹۵)
- ئىلىم ئىنىستىتۇتى ئىلىم ئىنىستىتۇتى (۱۹۹۰ - ۱۹۹۵)

مانگانەيمكى رۇشنىبىرى گىشتىيە - دەزىگاي رامان دەرى دەكات
خولى سىيەم / سالى يىست و يەك / تشرىنى دوومى ۲۰۱۶

- خاوەن ئىمىتياز
- شەوكەت شىخ يەزىدىن
- سەرنووسەر
- نازاد عەبدولواھىد
- بەرئوبەرى ھونەرى
- سەركەوت وەلى
- مۇتەبەق و پۇرتىت
- قەرەنى جەمىل
- بەرگ
- باسەم رەسام

ناوونىشان / ھەولير - مېدىا سەنتەر

ئەدرىسى ئەلىكترۇنى / www.raman-media.net

تەلەفۇن و مۇبايلى سەرنووسەر (ناوھە) / 2228506 - 07504494662

(دەرھە) / 009647504494662

تەلەفۇنى نۇرماڭ / 2230582

پۇستى رامان: azad_abdulwahid@yahoo.com

sarkautwali@yahoo.com

چاپخانەى خانى / دەۋك

نرخ / ۷۵۰ دىنار

● دهق

- به‌دلتی بیچووه پهره‌سیلکه‌یه‌که‌وه / دلاوه‌ر قهره‌داغی / 3
- هه‌ل‌بژارده‌یه‌ک .. له‌ زایه‌له‌ی عیشقه‌وه / بورهان به‌رزنجی / 5
- چه‌زێکی جیاوازا / سه‌لام عومه‌ر / 7
- ئه‌و خه‌ما فێری سه‌ما بووی / ئه‌حمه‌د قهره‌نی / 8
- ئاو / له‌ فارسییه‌وه: فه‌رامه‌رز ئا‌غابه‌یگی / 9
- چه‌سته‌یه‌کی تاوانبار / ئه‌سه‌ه‌د عه‌زیز محه‌مه‌د / 10
- ته‌خته سووتاوه‌که‌ی باوکم / ئازاد ئه‌رگوشی / 13
- ده‌فته‌ر / چه‌بار سا‌یبر / 18
- فرا‌که‌فۆکان / فاوازا حسین / 20
- مالتی تارمایی / له‌ ئینگلیزییه‌وه: ته‌ها ئه‌حمه‌د ره‌سوول / 26
- گو‌تره‌شاد / له‌ فارسییه‌وه: ئه‌مین گه‌ردیگلانی / 28

● زمانزانی

- وشه کوردییه‌کانی ئه‌ده‌بیاتی فارسی /
- له‌ فارسییه‌وه: هێرش که‌ریم / 115

● میژوو

- میژوی داستانی مه‌م و زین /
- پ. د. زرار سدیق توفیق / 120

● هونه‌ر

- ئایینه‌کان چییان له‌ باره‌ی موزیک وتوه‌ /
- دارا هه‌ورامانی / 129

● هه‌قه‌یه‌شین

- هه‌قه‌یه‌شینیکی به‌رفراوان له‌ گه‌ل هونه‌رمه‌ند (سه‌عدوون یوونس) /
- ئا: ئازاد عه‌بدو‌لواحید / 39
- چاوپێکه‌وتنیک له‌ گه‌ل هونه‌رمه‌ندی شێوه‌کار (زاموا دارا‌غا) /
- ئا: گارا / 63

● خوێندنه‌وه‌ی کتێب

- خوێننه‌ریبونی به‌رد و به‌ریه‌ک که‌وتنی هابیتوسه‌کان /
- هاشم سه‌راج / 139
- چه‌ند دێرێک له‌ سه‌ر کتێبی «ته‌سه‌وف و ره‌وتی
- نیشتمانی» / ریتیوار سه‌لاح ده‌لۆ / 147
- ئه‌فسانه‌ی گیلگامیش کۆنترین به‌یتی کوردی /
- سه‌لاح نیساری / 154

● ره‌خنه‌ و لیکۆلینه‌وه

- چه‌کایه‌تین کوردی و پیشینه‌ی کۆکردنه‌وه‌یان /
- مه‌زه‌ر ئیبراهیمی / 68
- چیرۆکی شه‌مسی ته‌رپیزی و جه‌لاله‌ددینی رۆمی /
- د. عوسمان یاسین / 73

● به‌ بالاب‌رین

- گو‌فاری رامان .. نوێ له‌ بلاوکردنه‌وه‌ی ره‌گه‌زه‌ ئه‌ده‌بی و
- هونه‌رییه‌کان (شانۆ به‌تاییه‌تی) / محسین محه‌مه‌د / 158

● سووکه‌ له‌نگه‌ر

- ده‌قنوس و ده‌قوین / دیدار مه‌سیفی / 160

● وتار

- ئه‌مین مه‌علوف له‌ تاووتوی دوو رۆماندا /
- هیبوا شه‌مسی بورهان / 88
- په‌ندی پاشتیان، پێداچوونه‌وه‌یه‌ک به‌سه‌ر په‌ندی پیشینیان /
- سه‌ید یاسین قوره‌یشی / 91

● هزر و فه‌لسه‌فه

- سه‌ده‌کانی ناوه‌راست: زانین له‌ نێوان لاهوت و فه‌لسه‌فه‌دا /
- د. چه‌مید عه‌زیز / 95
- میتافیزیک له‌ سه‌ده‌ی بیستم (۱۹۰۰ - ۱۹۴۵) /
- له‌ ئینگلیزییه‌وه: سه‌عید کاکي / 101

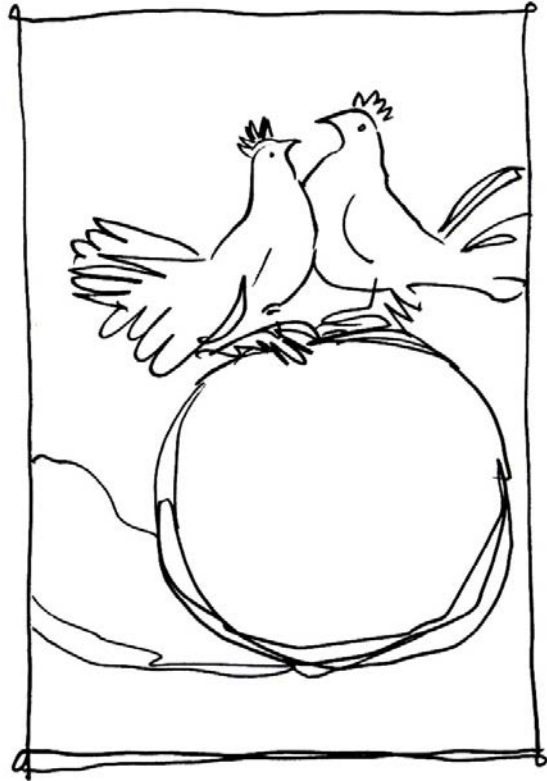
بە دلى بېچووه پەرەسىلكە يەكەو

دلارەر قەرەداغى
(سليمانى)

چا لە دوای چا
دل لە ئیو مشت
ترپ.. ترپ.. ترپ،
وەك بېچووه پەرەسىلكە يەكەسىرە و چاوه پى،
دانىشتوو لە سەر كورسىيەكى بچووك
نىگا لە دوورايىرا نوقووم
خۇى و دلى؛
خۇى و بۇنى پوونگە تەنيابى
چايچى روو لە وەجاخ و
پىشت لە جاده
بە دەم تىكردنى چايەكى ترى شيرينهوه
لە قۇرىبى شين
سەر با دەدا و لەبەر خۇيهوه دەلى؛
ئاي دونيا.. دونياى ناشيرين!

دەقىتە يەك.. سەعاتىك.. دوان.. سيانى تر
چاوه پىيە بەويدا تىپه پى،
دل لە ئیو مشت
ترپ.. ترپ.. ترپ
وەك بلىي لىدانى دلى بېچووه پەرەسىلكە يەك
بىتە گوپى
زوو زوو دەست دەبا بۇ لای چەپى سىنگى،
چايچى بە لاچاو دەنۇرى و
لەبەر خۇيهوه دەلى؛
ئەو كۆرە
هەبى و نەبى شتىكىيەتى
ئەو كۆرە هەبى و نەبى نازارى هەبە
هەبى و نەبى ئەو كۆرە
دلى خەراپ دىشى

دەقىتە يەك.. سەعاتىك.. دوان و سيانى تر
ترپ.. ترپ.. ترپ
دل لە ناو مشت
چا لە سەر چا؛
نىگا لە دوورايىرا نوقووم
هيشتا
هەر زوو زوو
دەست دەبا بۇ لای چەپى سىنگى؛

ۋەك بلىنى دەست بخاتە سەر دەمى ھاۋارىك
 ۋەك بلىنى گياكە ئەبەك
 لە بنەۋەرا ھەلكىشى
 ۋەك بلىنى بە چنگە كۆپ گابەردىك لە شاخىكى عاسىدا
 ھەلەكەنى و پاشان
 بىلۋو لىك بى و
 بۇ خوارى خوارەۋە
 خۇى ھەلدىرى

چايچى بە دەم تىكردنى چايەكى تىرى
 شىرىنەۋە
 لە قۇرى شىن
 پەيتا پەيتا سووسە شت دەكا
 سووسە بۇنى حوزنىكى تەپ
 سووسە شەستە بارانىكى لە ناكاو
 سووسە كوژرانىكى گەنج
 سووسە دونياپەكى تازە و جوان
 سووسە تىپەرىنى كچىك
 بەۋىدا،

كچىك پاژنەى پىلاۋەكانى:

بەرز بەرز
 رەنگى قىردىلەكەى: سوور سوور
 كچىك كە تازە پى دەنئەتە چەقى ژيانەۋە
 كچىك لە ھەرەتى دىلە خورپەدا و
 خەۋنى بىنىۋە؛
 كە كورپىك تا رادەى دەست شتن لە دونيا
 عاشقىەتى

ھىشتا ھەر دانىشتوۋە لەۋى،

لە سەر كورسىيەكى بچووك

دىل لە نىۋە شت؛

ترپ.. ترپ.. ترپ

دەنگى بالەفەرىيەك لەۋە نىكانەۋە

دېتە گويى

كتوپر دلى خەبەر دەدا؛

خۇبەتى..

ۋەك ساتىك لە ھەژمەت ئەۋەى؛

كە ئەۋەندەى خۇش دەۋى

ۋەك ساتىك لە ھەزەت ئەۋەى؛

كە ئەۋەندەى بىر دەكا؛

بە چىرپە كە تەنانەت خۇيشى گويى لى نەبى

دەلى؛

نە... ھىچ نالى؛

ھەر تەنھا زەردە خەنەى دىتى و
 تەماشاي ئەملاۋى خۇى دەكا!

ھىشتا ھەر دانىشتوۋە لەۋى
 چا لە سەر چا
 نىگا لە دوورايىرا نوقووم
 دەقىقەيەك.. سەعاتىك.. دوان و سىيانى تر
 خۇى و تامى پىۋاسى تەنبايى
 خۇى و دلىك كە ھى خۇى نەماۋە
 نە نە؛

باران دەكەۋىتە بارىن

چايچى بۇنىك ھەلدەمژى و

چاۋ بە بن ساپىتەكەدا دەگىرى

بە خۇى دەلى: ھەبى و نەبى

ئەمەيان بۇنى بارانە

ياخود ئەم بەيانىيە

پەرىسەيلىكە.. گويىسەبانەى

چايخانەكەمىيان كىرۋەتە ھىلانە!

دەقىقەيەك.. سەعاتىك.. دوان.. سىيانى تر

بە دلىكەۋە؛

كە ھى خۇى نەماۋە

كچىك كە تازە بال دەگرى

كچىك كە تازە چاۋانى بە رەنگ دەپژى

كچىك دووگىان

بە شتى تازە

بەدلىر بوۋنى لە ناكاو

بەۋىدا تىدەپەرى

دەقىقەيەك.. سەعاتىك.. دووان.. سىيانى تر

دەمەۋ ئىۋارەيەكى زۇر درەنگ؛

كورسىيى چۆل،

باران بە لىزمە دەبارى

پىچوۋە پەرىسەيلىكەيەك بە تىپەى دلى كورپىكەۋە؛

پىر لە بۇنى مېخەكى چاۋەروانىيى؛

بۇ يەكەمىن جار لە ژيانىدا

لە شەقەى بال دەدا و

دەفرى!

سلىمانى

پايىزى ۲۰۱۶

هەلبژاردەيەك.. لە زايە ئەي

عیشقەو

بورهان بەرزنجی
(کەرکوک)

من و گۆل
ههسته نهگەر خهوت نايه با پياسه کهين
ههروهک گۆل
دهس له کهمەر به گهردنی يهکا بچين
کهس له يهکمان نهکاتهوه
پیکهوه گۆلی سوور بگرين
حهزيشت بئ
شهوعی جوانيتم بۆ ببارينه
له ژير پيئا بۆ جاريکی تر سهوز نهيم..!

بۆ

بۆ..

وهک بهتال کردنهوهی شهر به..
له بينينت بهتالم نهکهيت
وهک ليفه نهتمهکينيت
له خۆتم ناگريت بۆ هه چييه بنووسم
تامي خهوتنی سهربانی خۆتان نادات
که به دزی ديوارهکانهوه سهيرم نهکردی
هیچ نووستنيک تامي نووستنی جارنم نادات
.. که تۆ نايهيته خهوم
لهم عيشقه بئ سنوور و جهخالهدا
بۆ رادهستی
تهنياييم نهکهيت بۆ..!

سهفه

سهفهريک وهک خۆم.. کتوپر
جانتايه عيشق زياتر
هيچم ههلهگرت
عیشقمان تا له خهوتنی سهربانی خۆشهويستی
بئ بهری نه پيئت..
لهو شهيره گهورانهدا جيی نههيشتم..
نه وهک.. کۆتری خهياڵ سهرگهردان پيئت و
تهقله بۆ خۆشهويستيت لی نهدا

وہک گۆزہیہکی تۆراو لە دەستووری عاشقان
دلی بشکییت و
پارچە شکاوەکانی
بە کانی عاشقان بسپیڤییت..!

کئی وای لئی کردی

کئی وای لئی کردی
نامە یەک بە زۆر بزانی و وەلامی تیلەم نەدەیتەوہ
ئەئى تۆ نەبووی لە کۆلانە پڕ پیچەکانی دڵمدا ئەتنووسی
تا ئەمرم هەناسەکانت ئەگرمە کۆلەوہ
بیرتە سپیہەری
چۆن بانگی ئەکردین
بیرتە چۆن لە خۆری چاوی بزێو ئە یشاردینەوہ
بیرت چوو ئەو رۆژانەئى ئەبووم بە کیلگە بارانم بووی
وشە بايەم کتییکی گەورە گەورەئى عاشقان بووی
کئی داخیلەئى هەناسەکانی لئی بردی
پارەئى تکییتی دیداریکی پئی نەهیشتی
کە بتوانی سپیہەری شارەزا بکری
بۆ عەشق نامەییەک بنیڤری
کئی وای لئی کردی.. کئی
ئییستا کانیم و
خۆت ناکەئى بەگۆزەم
هۆنراوہیەکی پراو پڕ لەتۆم و ئاوازم پئی لەبەر ناکەیت
گۆرانیم و ناییتە هەلپەڕکیم
کئی وای لئی کردی کئی
ئیتەر من و
تۆ و
خۆشەویستی
بە خوا ئەسپیڤم..!

ھەزىكى جياواز

سەلام عومەر

يان گۈلۈكى پەمەبى كالى
نا تۆ ھىچكام لەوانە نى
ئايىندەمى و
تەنيا لە نىو دلى منى.
* * *

ھەرگىز ناتچوئىنم بە چنار
نە بە خەزان، نە بە بەھار
يان ناسكتىن جۆرى ميوە
چونكى جوانى وەكو ئيوە
لە سروشتدا نەبىنيوہ
چاوەرئىش مەكە بلىم گۈل
يا خونچەى ناسكى سەر چل
ئاخر نەبا
كەسى لىتكاتەوہو بتبا.
* * *

چراو خۆر بۇ تۆ زۆر كەمن
بۇيە ناتچوئىنم بەوانە
پىشت نالىم گەلاوئىز و
كاكيشان و ھەوتەوانە

بۇ من رووناكى تەنيا تۆى
چونكى وزەبەكى ناديارى
بۇ تۆ ھىچ شتى شىك نابەم
ناچار خۇم دەكەم بەديارى

ئىستا لە دلتا نىشتەجىم
باش جىگەى خۇم چى كىرەوہ
ئامان ھىلانەم تىك نەدەى
روھى خۇم بۇت پى كىرەوہ.
* * *

ھەزىش ناكەم بلىم دلم
چونكى چەندان جار شكاوہ
ئاخر چاويش بۇ تۆ كەمە
دلوپ دلوپ
بۇ نامەكانت تكاوہ
باشتر واىە
تۆ خۆت بيت و
گىانى منىش بۇ خۆت بەرى
ئەى نازانى

وەك نىانتىن باندە و
ناسكتىن گىانەوہ و
جوانتىن گۈل
ھەموو ساتى
بە ناخمداتىدەپەرى.

ھەزناكەم پىت بلىم كۆتر
يان ھەر باندەبەكى تر
نەبا بەقەدبىردا بىرۆى
بەرز بىرۆى

لە بىرت چى
فرمىسكەكانى من بسىرى.
* * *

ھەزىش ناكەم بلىم ناسك
يا ھەر گىانلەبەرىكى ناسك
نەبا لە من دووركەويىوہ
ئەوسا ھەزى مەرگەوہرى
يا گوللەى تىنووى راوگەرى
بە جەستەى نىانتا تىپەرى.
* * *

ناشتچوئىنم بە ئالتون، يا كرىستال
يان ھەنگوئىنى دواى خواردەنوہى
چاىەكى تال
ناشلىم خونچە

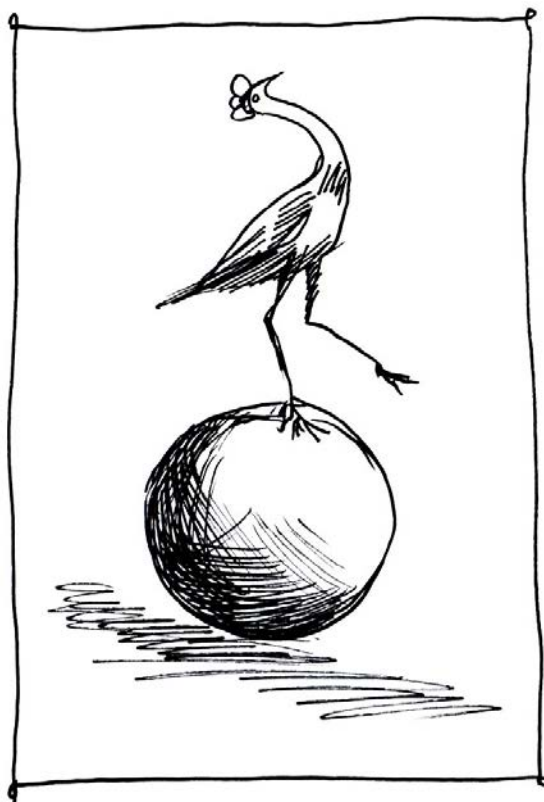
ئەو خەما فېرى سەما بووى

ئەحمەد قەرەنى

خەم و شەف و بېرھاتىن وئ كچى
د فنجانا قەھوەكى دا خوە لىس كرن
بېھنا قەھوئ
دا خوازەكا مېھتائىي يە
ئەدرىسا وئ ناھىت خوەندن
ژ رېيىن دوور
كاروان ھاتن خوە ژ بەژنا وئ ئالاندن
فەنەرا بور جىن چاقىن وان
دەستىن خوە بو گەميا سوجبەتەكى ھەژاندن
پەيىتىن جقاتا وان
د ھىزۆكا
ھەبوونى دە

لەرژىن..

شەقى ئاوازىن خەوئ
ژ مېژىلانكىن وان دزىن..
بېرھاتىن وان
ژ تالاتيا بېھنا قەھوئ
داقېن ئەقىنىيەكى رېستىن
خەمى ژى سەر ئەوان داقان
وھكو ھەنگى
لېقىن خوە فېرى مژىن و
لنكىن خوە فېرى سەما كر

ناو

سهراب سپهري
له فارسيپهوه: فهرامهرز ناغابه يگي
(يهزد)

دهبا ليلى نهكهيڼ ناو:
له خوار سهر چاوه كوټر ناو ده نوښي،
پهروبالى ده شوا سيروو له ميشه ي دووره دهستا،
جهړه ي لى پر دهكمن خه لكانى ناو دى.
*

دهبا ليلى نهكهيڼ ناو:
كه پهنگه شوينگه كه ي ژير دار چناريك بى، غه مې
غهمبارى سووك بكا،
كه پهنگه نانى ويشكى دهس دهر وپشيكى نه داري پي
بخووسى.

*

ژتيكى جوان و ژيكه ل هاته سهر رووبار،
دهبا ليلى نهكهيڼ ناو:
كه وينه ي جوانى روخسار،
دهكا دووپات به يهك جار.

*

چ ناويكى رهوانه!
چ رووباريكى روونه!
چهنى دل ساف و دل ناوا ده ژين خه لكانى ژور سهر!
كانياويان هه لبتوقى و پر له شير بى چيله كانيان! (۱)
نهگه رچى گوندى وانم (۲) من نهديوه،
به راشكاوى له لاي تامانى (۳) وان جى پيى خودا دياره.
تريفه ي مانگ لهوى رووناك دهكا پانتاي دوواندن.
له ناوايى سهر وو، چينه (۴) هه مووى نزمان و كورته،
ده زانن تاكه كاني، گولاله ي سوور چ بايه خدار و جوانه،
به بى سو (۵) پهنگى ناوى، لهوى ناوى دهنه خشى،
گولوكيك (۶) سهر وه دهرنى، تهواوى گوند ده زانن.
ده بى چهند خوش بى نه م گونده!
پر له موسيقتا بى كولانى باغداری گه شى!
خه لكى سهر چاوكه ي چه مان، چاك ده زانن قه درى ناو
ناوى روونيان ليلى نهكرد، با وهك نهوان،
ليلى نهكهيڼ قهت ناوى روون و پاكتاو. (۷)

په راويزه كان:

- ۱- چيل: مانگا.
- ۲- وانم: سووك كراوى نهوانم.
- ۳- تامان: چه پهر.
- ۴- چينه: ريزتيك له ديوارى به قتر. ليره دا: ديوارى قور.
- ۵- سو: گومان؛ به بى سو: به بى گومان.
- ۶- گولوك: شكوفه.
- ۷- پاكتاو: خاوين.

سهرچاوه: سپهري، سهراب (۱۳۸۷)، هشت كتاب، ج ۱۵،
تهران: گهري.

جهسته يه كي تاوانبار

ئەسەد عەزیز محەمەد
(کەرکوک)

پلهی گەرما لەژێر پلهی سفری سه‌دییه‌وه بوو، هه‌موو شتێک جاری به‌ستنی دهدا، زه‌وی یه‌کپارچه‌ لووس بووبوو، دڵۆیه‌ ئاوه‌کان بووبوونه‌ چلووره‌ و به‌ گوێسه‌بانه‌ی سه‌ربانه‌کانه‌وه‌ شوێر بووبوونه‌ خواره‌وه‌. گه‌لای داره‌ وشکه‌وه‌بووه‌کان له‌نیوان لقی داره‌کان و زه‌ویدا دۆش دامابوون، نه‌ ده‌که‌وتنه‌ سه‌ر زه‌وی و نه‌ به‌داره‌که‌وه‌ لکابوون. ته‌وژمی سه‌رمایه‌کی به‌هێز له‌سه‌ر به‌فری چیاکانه‌وه‌ به‌ره‌و شاره‌که‌یان هه‌لیکردبوو، له‌گه‌ڵ خۆیدا ده‌یگوت: "ئه‌م شاره‌ی ئێمه‌ هه‌یج کات به‌فری لێ ناباریت، به‌لام هه‌رکاتێ به‌فر له‌و چیايه‌ ده‌باریت سه‌رماکه‌ی به‌ر ئێمه‌ ده‌که‌ویت." هه‌ر به‌ ته‌نیا جه‌سته‌ی له‌سه‌رمادا نه‌ته‌زیبوو، به‌لکو ته‌زووی ئه‌و سه‌رما به‌هێزه‌ به‌ناخیدا شوێر بووبوو خواره‌وه‌.

له‌شی له‌ دووتویی پالتۆیه‌کی ره‌شی ئه‌ستوردا گرمۆله‌ی کردبوو، وێرای ئه‌وه‌ش له‌سه‌رمادا هه‌لده‌له‌رزی. بیره‌وه‌رییه‌کانی له‌به‌رده‌م لرفه‌ی ره‌شه‌بایه‌کی تونددا بێ وستی خۆی سه‌مایان ده‌کرد. ئه‌وه‌ی به‌م سه‌رمایه‌ له‌ ماڵ هه‌تایه‌ ده‌ره‌وه‌ مردنی (عه‌ریف عارف) بوو، ئه‌و پیاوه‌ی به‌جه‌سته‌ بنیاده‌م و به‌ناخیش ئیبلیس بوو.

(١) (عه‌قلی ته‌زایل)

له‌ناو نه‌خۆشخانه‌که‌ له‌ ژووری توێکاری به‌ دیار لاشه‌ی (عه‌ریف عارف) هه‌وه‌ راوه‌ستا بوو، له‌ قوولایی ناخیه‌وه‌ پێکه‌نینتیک په‌یدا بوو، گه‌یشه‌ سه‌ر لێوی خه‌نده‌ی له‌سه‌ر لێوی نه‌خش کرد، پێکه‌نینی به‌ پێوه‌ندی خۆی و (عه‌ریف عارف) ده‌هات که‌ زیاتر له‌نیو سه‌ده‌ی خایاند. بیری له‌وه‌ ده‌کرده‌وه‌ هه‌رگیز هه‌یج شتێکیان به‌یه‌کتر نه‌ده‌چوو، به‌لام هه‌یج کامیان ئاماده‌ نه‌بوون ده‌ستبه‌رداری ئه‌م هاوڕێتییه‌ بێن. تیروانین له‌ له‌شی مردووه‌که‌ چه‌قی بینین و بیره‌کردنه‌وه‌ی له‌سه‌ر

که لله سه ری راگرت. بۆ چرکه یه ک له خۆی پرسى:

- ده بێت ئەم که لله سه ره چى شتیکی تیدا بووه بێت؟
به چى ئامانجێک ئەو هه موو تاوانه ی ئه نجام دا بێت؟
به بییدا هاته وه رۆژتیک لیبی پرسى: " بۆچی هه ز
به ئازدانى خه لک ده که یه ت؟ "

له وه لامدا به قاقایه کی شیتانه گوتى: " چۆن خه لک
هه ز به شه ره که له شه یر و شه ره که و شه ره سه گ ده که ن،
منیش وه ک ئەوان چیت له سزادان و ئازادانى خه لک
ده بینم. " به شه یتیک له ژيانى ئەو (عه ریف عارف) ه
به شاراووبی ما بووه وه، ه یچ که س نه یده زانى تا ده رویش
که ریم په رده ی له سه ره هه لمالى و ئاشکرای کرد، ئەو
به شه ه ژيانى مندالىی عه ریف بوو. ده رویش
ده یگتیرایه وه و ده یگوت:

" عه ریف له خیتزانیکی خانه دان و ده وه مه ند له دا یک
بووه، با پییری بازگانیکى ناوداریبوو، باوکی به هۆی
ئالووده بوونی به مه ی و قومار و خه وتن و مانه وه ی له
ده ره وه ی مال، ژنه که ی وازی لى هینا، ئەو کاته ئەم
ته مه نی چوار سالان بوو، له دواى ئەو رووداوه باوکی
عه ریف به ته و او ته ی ره فتاری گۆرا و که سه یتیک زۆر
توندوتیژی لى په یدا بوو، به تاییه ت له په ره رده کردنى
عه ریف. باوکی عه ریف ژنیکی تری خواست، به لام ه یچ
کات به زه یی به ه یچ که سدا نه ده هاته وه، هه موو
بیرکردنه وه ی به کۆکردنه وه ی سه ره وت و سامانه وه جه نجال
بوو بوو، له وساهه باوکی عه ریف هه لسوکه وت و مامه له ی
له گه ل خه لک زۆر گۆرا، عه ریفیش له وه که شه توندوتیژه دا
په ره رده بوو. "

میتشکی عه ریف تیکه له یه کی سه یربوو له پیلانگیتیری،
له لایه که وه بۆ به ده سه ته ینانى پاره و له لایه کی تریشه وه بۆ
سزادانى ئەو که سانه ی ده یو یست سزایان بدات.
بازرگانیکى گه وه هه بوو له وه دیو سنوره وه میوه جاتى
ده هینا، له یه کیک له کاروانه کانى هه موو سه رمایه که ی
خستبووه ناو ئەو کاروانه وه، عه ریف عارف به ریکه ی
پۆلیسی گومرگه وه بۆ چه ندان رۆژ کاروانه که ی له سه ره
سنوره راگرت. بازرگانه که زۆر هه ولنى دا بۆ ئەوه ی
میوه کانى له گومرگ ده ره یینیت و بیگه به نیتته بازار،
چونکه ده یزانى هه مووی تیکه ده چیت و نه ده فرۆشرا، له
دواى پینچ رۆژ عه ریف عارف میوه که ی به نرخیکى زۆر
هه رزان کړى، زۆر هه رزانتر له وه نرخه ی بازرگانه که له ودیو
سنوره وه کړی بوو، هه ره ها زۆر سوپاسگوزارى

عه ریفیش بوو.

ئەو خانووه ی به کړى تیدا نیشته جى بوو، خاوه نه که ی
ده یو یست بیفرۆشیت، چه ند که سه یتک کړیبان و پاره شیان
دا بوو، به لام به یۆنه ی هه ره شه ی عه ریف عارفه وه ه یچ
که س نه یتوانى خانووه که بکړیت و هه موویان په شیمان
بوونه وه و پاره که یان وه رگرت وه، دوا جار عه ریف عارف
به نرخیکى هه رزان خانووه که ی کړى.

(۲) دلى ماتۆر

به دیار لاشه که وه راوه ستابوو، بۆ چه ند چرکه یه ک
له لایه ن سۆزدارى عه ریف عارف تیرامابوو، که سه یتیکى
سه یربوو، ه یچ هه ست و سۆزیک و ئەو یینیک له ناخیدا
نه بوو، ئەوه ی بیو یستایه به زۆر بوایه، به خۆشى بوایه
به ده سستی ده هینا، ه یچ که س نه یده زانى بۆچی ئەوه ند
به هین و ده سه لات، حاجى مسته فای به رگدروو له وه
باره یه وه ده یوت: " له وه تی حکومه ت له م ولاته هه یه،
هه مووی بۆ به رژه وه ندی ئەم عه ریف عارفه کار ده کات. "
ته مه نی له سه رووی چل سالییه وه بوو، هه زى له
کچیکى بیست سالان کړدبوو، چه ند جاریک خوازینى
کرد، سه ره رای ژن و مندالیشى هه بوو، نه کچه که رازى
بوو شووی پى بکات و نه باوکی کچه ش رازى بوو پى
بدات، به لام دواى چه ند مانگیک کچه شووی پى کرد و
باوکیشى به خۆشیه وه کچه ی پى دا. ه یچ که س نه ینى
ئەوه ی نه ده زانى ئەم کاره چۆن کرا، کاتى له خۆی پرسى له
وه لامدا به له خۆرازیبوونیکه وه گوتى: " ئەوه ی من
به ته وا وه تی بناسیت زۆر سوپاسیشم ده کات کچی
بخوازم. "

به لام هه ندی که س ده یانگوت (برای ئەو کچه ی به
تۆمه تی کارى سیاسى خسته زیندانه وه تا کچه که ی ماره
برى) هه ندیکى تر ده یانگوت: (په لامارى کچه که ی داوه،
ئبیر که سوکارى بۆ پارێزگارى له ئابرووی خۆیان کچه که یان
پى داوه)، هه ندیکى تر ده یانگوت: (پاره ی زۆرى
به باوکی کچه که داوه، ئەوانیش بۆ پاره کچه که ی خۆیان
پى داوه).

به لام ئەوه ی زۆر سه یر بوو دواى سال و نیو تیک له
هاو سه رگیری له گه ل ئەو کچه، ژنى سییه می خواست
بیوه ژنیکی زۆر ته رپۆش بوو، دم به پیکه نین و روو خۆش
بوو، ده یانگتیرایه وه ئەو بیوه ژنه هه موو پاره و سامانى
خۆی به عه ریف عارف به خشى، چه ندان دوکان و کۆگای

گه وره ی هه بوو، هه مووی بووه مولکی عه ریف عارف. هه ندیک جار له ده میم بیستوو ده یگوت: "ئه م خه لکه زۆر نه فامن باسی عه شق و دل ده کهن، دل به ته نیا ماتۆرپکه و خوین به سه ر له شدا دابه ش ده کات، هه یچ پتوه ندیبه کی به خو شه ویستیه وه نیبه."

(۳) دهستی درێژ

چاوی له سه ر لاشه که ی به ره و خوار تر شو پروه وه، له سه ر بینینی هه ردوو دهستی به یرکرنه وه ی سه یرکرنی بو دو او ه گه راندیبه وه.

ئه و رۆژه ی هه رگیز له به یر ناچیت که پتویه ستی به قه رز بوو، رۆیشت داوای قه رزی لی کرد، هه رچه نده ئه و پارهی ویستی پتی دا، به لام قسه یه کی پتی گوت به درێژایی ته مه نی موچرکه به له شیدا به یتیت گوتی: "پروا ده که یت تا ئیستا قه رزم به هه یچ که س نه داوه به ناوی قه رزه و بیت ئه وه ی داومه به خشیموه، ئه و پارهی به خشیموه به نیازی گه راندنه وه ی نه مبه خشیموه، به لکو به و شتیه به داومه که نه گه رپنرپته وه، پارهم به هه ژاران به خیر به خشیموه، هه یچ کاتیکیش پارهم له که س سوال نه کردوو، ئه وه ی به دهستم هیناوه، یان به په زامه ندی خاوه نه که ی بووه، یان به زۆرداری بووه.

ئه وه ی له به یر ما بوو دهستی به سه ر زه وی شاره وانیدا گرت و چه ند خانویه کی تیدا دروست کرد، دواتر هه مووی به پارهی زۆر فرۆشت، له و کاته ی سه یری ده ست و په نجه ی ته رمه که ی عه ریف عارفی کرد، دیه نی ئه و دوو په نجه براره ی به رچاو که وت، زۆر جار پرسیری ئه وه ی له خۆی کردوو، به لام هه یچ کات وه لامی راستو دروستی ئه وه ی نه داوه ته وه، به ته نیا ئه وه ی ده گوت: "له شه ردا ئه و دوو په نجه یه م له ده ست داوه." هاورپیه کی کۆنی عه ریف ئه وه ی بو باس کردبوو، سالانیکی زۆر عه ریف خه ریکی چه ته یی و پروتکردنه وه ی خه لک بوو، زۆر جار تووشی شه ر و کوشتن ده بوون، جاریکیان بو سه یه کیان بو خه لک پروتکردنه وه دانا بوو، به لام پرو به پرووی کۆمه لی چه کدار بوو بوونه وه، له و شه ره دا عه ریف بریندار بوو و هه ردوو په نجه ی دهستی له شه ره که له ده ست دا.

بو ماوه یه ک ته ماشای دهستی درێژی عه ریفی کرد، ئه و ساته بو ی ده رکه وت ده سه ته کانی زۆر کورترن له وه ی که عه ریف خۆی ده یگوت: "من دهستم زۆر درێژه به هه موو

شوینیک ده گات."

(۴) قاچی شه یتان

به دیار ته رمه که وه پروانیبه ران و قاچ و پتی عه ریف عارف، هه ندی لینی ورد بووه وه، به هۆی نه خو شیه وه له م دوایبه دا قاچی له کار که وتبوو، نه یده توانی وه ک جارن به پی پروات و هه نگا و بنیت، کاتی سه ردانی ده کرد ئه و له قسه و زمانی خۆی نه که وتبوو ده یگوت: "ئه م قاچانه قاچی شه یتان بوون بو هه موو جیگه یه ک منیان بردوو، بو کوشتن و دزی و بو زۆرداری و ئاره زووبازی و بو سته م و خو به زلزانین و بو مه یخانه و بو رابواردن و بو ...، به لام هه رگیز ئه م قاچانه بو مزگه وت و بو کاری خیر هه نگاویان نه ناوه"

له م ژیا نه دا ئه وه ی خو م ویستوو مه به ده ستم هینا وه، زۆر جار بو مه ته هۆی کوشتن و ئازار و نه شکه نجه دانی خه لکی تر، هه رگیز کاریکم نه کردوو بو خو شی هه موو خه لک به ته نیا ئه وه ی لی ده ریکریت ئه وه ی برسی بووه، هاتبیت بو لام تیرم کردوو، ئه وه ی داوای پارهی لیم کردبیت بو خیر پیم به خشیموه، چونکه خو م زۆر برسیتم بینیه، زۆر رۆژگاری ناخۆشم به سه ردا تپه ر بووه.

له ژووری توپکاری به دیار ته رمه که وه راوه ستا بوو هه ندیک جار بو ئه وه ی دلنیا بیت له مانه وه ی خۆی له ژیان به توندی هه ناسه ی ده دا و گوئی له لیدانی دلی ده بوو. به یری به وه جه نجال بوو ئه و که سه ی زۆر سامناک بوو، ئیستا مه رگ له با وه شی گرتوو، به لاچاویکه وه له ته وقی سه ری ته رمه که وه تا په نجه ی پتی سه یری ئه و جه سته ساردوسره ی کرد، می شکی به وه ئالۆز بوو. ئه م لاشه یه چه ند جه سته یه کی تاوانبار، ئایا روحی ئه م مردوو له کام جیگه دا ئۆقره ده گرت، له به هه شت، یان دۆزه خ؟! به هیتواشی به ره و ده رگای هۆلی توپکاریبه که ده رۆیشت، له به ر خو به وه گوتی: "ئه وه به ته نیا خوا ده زانیت، به لام بی گومانم له وه ی هه موو که س سزای تاوانی خۆی وه رده گرت."

تهخته سووتاهه کی باوکم

نازاد نهرگوشی

باوکم پیاویکی مه بیاز و میباز بوو، نه وهندهی له بیرمه قهت نه مبینیبوو به قسهی خوش له گهل دایکم قسه بکات، زور جار شایه تی سووکایه تی پیکردن و زه بروزه نگی باوکم بوومه له دژی دایکم، سهیره کesh له وه دابوو که قهت رۆژیک له رۆژان نه مبینی دایکم گله بی و گازنده له باوکم بکات! هه ره نه وهندهی باوکم ده ریشته دهره وه، خیرا له شوینی خۆی هه لده ستا و دهستی به راپه راندنی کاروباری رۆژانه ی ناومال ده کرد، نه گهر له کاتی به شه ره اتیان له ماله وه بوومایه، یه کهم شت که دایکم ده یکرد، نه وه بوو که یه کراست ده هاته لای من و هه ولتی ددا به جوړی تیم بگه یه نیت که شه ری نیوان نه و و باوکم خه تای خۆیه تی، نه و باوکم تووره کردوه، باوکیشم که تووره ده بوو ناگای له خۆی نه ده ما، قایشی پشتی دهره هینا و ده که وته گیانی دایکم. جار یکیان نه متوانی دان به خۆمدا بگرم، رۆیشتم پالیکم به باوکه وه نا و خۆم خسته نیوان نه و و دایکم، هه ره شه م لی کرد، گوتم: نه گهر واز نه هینی ناچار ده بم...، باوکم به چاوی سووره هه لگه راو و دهر په ریوی، به نه فره ته وه ته ماشایه کی کردم، دایکم له پشته وه دهستی گرتم و زله یه کی خیتوانده په ناگویم و گوتی: دوا جارت بی له رووی باوکت ده ست به رز بکه یته وه، هه رچییه ک بیت باوکت.

باوکه به بینینی نه م هه لویتسته ی دایکم هیتور بووه وه، زه رده خه نه یه کی تال هاته سه ر لیتی، فرمیسک له چاوه کانیدا قه تیس مابون، به هیمنی رۆیشته دهره وه، له کاتی رۆیشتنی دیاروو فرمیسکه کانی ده سربیه وه، نه و کات زور سک پی سووتا، دایکم گوتی: پیاویکی به ده خسته، به لام دلای پاکه، من له تو باشتر ده یناسم، دایکم به چاوه پر له فرمیسکه کانی، باوکمی به ری کرد و منی برده ژووره وه، به رده وام دوو باره ی ده کرده وه "دوا جارت بی شتی وابکه یه ت، هه رچییه ک بیت نه و باوکت، نابی بی ریزی له گه لدا بکه یه ت، تیگه یشتی کویم؟" زور جار باوکم دره نگانی شه و به سه رخۆشی ده گه راپه ماله وه، دایکم به بی نه وهی خۆی تیک بدات، یان نار ه زایه تی دهر بیریت، یارمه تی باوکمی ددا و

دهبیرده ژووره کهی، تهنانهت جلوه‌رگیسی بو ده‌گوری، هم‌میشه له خوّم ده‌پرسی باشه دایکم چۆن به‌رگه‌ی ئەم ژیانه ده‌گوری؟ ئەو رۆژە‌ی که باوکم مرد، خراپترین رۆژی ژیانم بوو، باوکم مرد، ئەویش چ مردنیک، له کاتی گه‌رانه‌وی بو ماله‌وه سه‌رخۆش بوو، به‌سه‌ر که‌وتبووه ناو زیرابیتکه‌وه، شه‌و تا به‌یانی له‌ ناو زیرابه‌که‌دا مابوو، دایکم تا به‌یانی چاوی نه‌چوو بووه سه‌ریه‌ک و چاوه‌پیتی گه‌رانه‌وی باوکه‌می ده‌کرد، به‌یانی به‌کیتک له‌ ده‌رگای دا، دایکم سه‌راسیمه‌ خۆی گه‌یانده‌ ده‌رگا، به‌کیتک له‌ دراوسپیه‌کامان بوو که‌ هه‌والی مردنی باوکه‌می بو‌هیتیان، هه‌روه‌ک گوتم شتیه‌ی مردنی باوکه‌شم وه‌ک ژیانم پری بوو له‌ شه‌رمه‌زاری، مردنه‌که‌شی له‌ ناو زیراب بوو، ئەگه‌رچی مردنی باوکم بو‌ دایکم کاره‌ساتیکی گه‌وره‌بوو، به‌لام هه‌ستم کرد، له‌ نیتوان ده‌رودراوسی و خزم و که‌سوکاره‌کامدا رووداویکی نه‌وه‌نده‌ گرنگ نه‌بوو، بگه‌ره هه‌بوو ده‌یگوت باش بوو له‌ کۆلیان بووه‌وه، ته‌نیا که‌سپیک که‌ له‌ قوولایی دلّه‌وه بو‌ باوکم ده‌گه‌ریا، دایکم بوو! منیش ده‌گه‌ریام، به‌لام گه‌ریانی من زیاتر له‌ به‌ر فرمیتسه‌کانی دایکم بوو که‌ بو‌ پیاویک ده‌گه‌ریا، تا مرد نه‌مبینی رۆژتیک له‌ رۆژان وه‌ک مرۆف هه‌لسوکه‌وتی له‌ گه‌ل بکات، له‌ گه‌ل ئەمه‌شدا دایکم هه‌رگیز وه‌ک باوکم سنوره‌کانی نه‌به‌زاند، هه‌میشه وه‌لامی دایکم له‌ به‌رانه‌بر ئەو هه‌موو سووکایه‌تی و بی‌رێزییه‌ی باوکم، بیجگه‌ له‌ خزمه‌ت کردن هیچی تر نه‌بووه، دایکم تپه‌رپوونی ماوه‌یه‌ک به‌ سه‌ر کۆچی دایمی باوکم، به‌که‌م شت که‌ به‌ میتشکمه‌دا هات، ئەوه‌بوو که‌ پریارم دا ده‌ستیک به‌ ناو ماله‌که‌ماندا بێنم، کاتی له‌م باره‌یه‌وه له‌ گه‌ل دایکم قسه‌م کرد، سه‌ره‌تا به‌ گومانه‌وه ته‌ماشایه‌کی کردم، پاشان گوتی: خو‌ من بیجگه‌ له‌ تۆ که‌سی ترم نییه، تۆ ته‌نیا یادگاری باوکه‌تی که‌ بو‌م به‌جیماوی، هه‌رچۆنیکت حه‌زت لێیه‌ وابکه‌.

که‌ بێنیم دایکم به‌ بره‌به‌ر که‌م قایله، پیم گوت: وا بزنام پێوستیمان به‌ دوو حه‌فته‌یه‌ بو‌ نووژنه‌کردنه‌وه‌ی خانووه‌که‌، ئەم ماوه‌یه‌ له‌ مالی خالم ده‌میتینه‌وه‌ تا واده‌ی دوو حه‌فته‌که‌ ته‌واو ده‌بیت.

دایکم گوتی: باشه‌ کورم چۆنت پێ باشه‌ وابکه‌، پێشبینیه‌که‌م راست ده‌رچوو، نووژنه‌کردنه‌وه‌ی خانووه‌که‌ دوو حه‌فته‌ی پێ چوو، هه‌ولم دا هه‌موو ئەو که‌لوپه‌لانه‌ی بۆنی کۆنی و رابوردوویان لێ ده‌هات به‌ نرخیکی زۆر که‌م بفروشم، ده‌مبوست ماله‌وه‌مان له‌ پاشماوه‌ی ئەو شتانه‌ پاک بکه‌مه‌وه‌ که‌ ده‌بوونه‌ هۆی نازاردانی دایکم، به‌تایبه‌تی ژووری نووستنه‌که‌ی له‌ په‌رده‌کانییه‌وه‌ بگه‌ره‌ تا

ده‌گاته‌ ته‌خته‌ کۆنه‌که‌ی نووستنیان، هه‌مووم نوێ کردنه‌وه‌، سیتتیکی نوێی نووستنم بو‌ ژووری دایکم دابین کرد، شه‌وی به‌که‌م که‌ گه‌رانه‌وه‌ ماله‌وه‌، دایکم به‌ بێنینی ناو ماله‌که‌ سه‌ری سوپما و گوتی: کورم ده‌لێی ئەم ماله‌ سه‌ر له‌ نوێ دروست کراوه‌ته‌وه‌، کاتی چوه‌ ژووره‌که‌ی خۆی، به‌ چاوی فرمیتسه‌کاوێ گه‌رانه‌وه‌، منی له‌ باوه‌ش گرت و گوتی: چیت کردوه‌ کورم، ئەوه‌نده‌ی نه‌ده‌ووست. گوتم: دایه‌گیان، گرنگ ئەوه‌یه‌ تۆ ئاسووده‌بیت، من له‌ پێناوی ئاسووده‌یی تۆ ئەوه‌ی پیم بکریتم، بو‌ت ده‌که‌م، من خزمه‌تکاری تۆم دایه‌، تۆ له‌ی باوکه‌شم بو‌ ده‌که‌مه‌وه‌، ئەگه‌ر باوکم به‌رانه‌بر به‌ تۆ که‌مه‌تر خه‌م بووه‌، ئەوه‌ کورده‌که‌ی وه‌ک خزمه‌تکاریک له‌ خزمه‌تدایه‌.

دایکم ده‌ستی به‌ ده‌مه‌وه‌ نا و به‌ ده‌نگیکی له‌رزۆکه‌وه‌ گوتی: تۆ خزمه‌تکار نیت، تۆ یادگاری باوکه‌تی.

دوو باره‌ منی له‌ باوه‌ش گرت و ده‌ستی به‌ گه‌ریان کرد، ئەو شه‌و بو‌م ده‌رکه‌وت که‌ دایکم قه‌ت پێی خۆش نییه‌ به‌ خراپه‌ باسی باوکم بکه‌م، چونکه‌ وام هه‌ست کرد خۆشه‌ویستی دایکم بو‌ من، له‌ به‌ر ئەوه‌یه‌ که‌ من کورم ئەو پیاوهم که‌ ته‌مه‌نیک له‌ گه‌لیدا به‌ نازار و ئەشکه‌نجه‌ به‌ سه‌ری بردوووه‌.

به‌ نه‌پوونی ئەو له‌ ماله‌وه‌، دایکم هه‌ست به‌ بۆشاییه‌کی گه‌وره‌ ده‌کات، ئەو شه‌وه‌ کاتی له‌ دایکم جیابوو مه‌وه‌وه‌، دایکم ئەوه‌ی به‌ لێنم لێ وه‌رگرت که‌ چیتسه‌ چاوه‌کانی به‌ فرمیتسه‌که‌وه‌ نه‌بێنم، دایکم زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی تالی هاته‌ سه‌ر لێو و گوتی: تا تۆم هه‌بیت، خه‌می هیچم نییه‌.

له‌ چاوه‌کانی دایکم رامام، هه‌ستم کرد، چاوه‌کانی له‌ ژووره‌که‌دا به‌ شوپن ون بوویه‌ کدا ده‌گه‌رین، به‌ حه‌سه‌ره‌ته‌وه‌ ژووره‌که‌ی ده‌پشکنی، سه‌ره‌رای نیگه‌رانی بو‌ دایکم له‌ ژووره‌که‌ی هاتمه‌ ده‌ره‌وه‌، دوو سێ جار لێم دوو باره‌ کردوه‌ که‌ زوو بخه‌ویت، دلّم هه‌ر له‌ لای دایکم بوو، ئەو شه‌وه‌ تا به‌یانی سێ چوار جار سه‌ردانیم کرد، به‌لام دایکم خه‌وی لێ نه‌که‌وتبوو، دواجار نه‌متوانی دان به‌ خۆمدا بگرم، به‌ هێمنی لێی چوومه‌ ژووره‌وه‌، پیم گوت: خیره‌ دایه‌گیان تا ئیستا نه‌خه‌وتووی؟ خو‌ نه‌خۆش نیت؟

دایکم دای که‌میتک بێده‌نگی گوتی: کورم ته‌خته‌ کۆنه‌که‌ی من و باوکه‌ت له‌ کوی داناوه‌، من له‌ سه‌ر ئەم ته‌خته‌ خه‌وم لێ ناکه‌ویت.

گوتم: بو‌ دایه‌ گیان ئەم ته‌خته‌ چ عه‌یبیتی؟ ته‌خته‌ کۆنه‌که‌ی ئیوه‌ هیچی به‌ سه‌ریه‌که‌وه‌ نه‌ما بوو، سووتاندم.

دایکم له‌ وپه‌ری بێده‌نگی ته‌ماشایه‌کی کردم و ناخیکی هه‌لکیتشاو گوتی: به‌لام ئەو ته‌خته‌ی که‌ تۆ باسی لێه‌ده‌که‌ی، گوايه‌ هیچی به‌ سه‌ریه‌که‌وه‌ نه‌ما بوو، بۆنی

باوکی تۆی لی دههات! دایکم بهم قسهیه تیی گه یاندم که چند ته نیایه و من چند لیتی دوورم.

به ههردوو ریگه

کورپک و کچیک له په ناگه ی گولزار تیکدا خه ریکی مه ی خوار دنه وه بوون، له گه ل هه لدانی هه ر پیکیک له مه ی ده یانروانییه نیو چاوی یه کدی و له نیو چاوه کانی یه کدیدا ده تانه وه و نغرو ده بوون، بی ناگا له هه ر رووداویک کسه له ده وریه ریان رووی ددها، له و گه شته یاندا به رده وام بوون تا ئه و کاته ی شیخیک به ویدا تیپه ری، کوره که که شیخی بینی له چاوی شیخدا پیکیک داگرت و کچه که ش زه رده خه نه یه ک هاته سه ر لیوی، هه ر دوو کیان به سه رسورمانه وه ته ماشای شیخیان ده کرد! شیخیش به بینی ئه وان، هه لویتسه یه کی کرد، پاشان به هه لکشان و داکشان ئه برۆکانی لیسانی پرسی: ئه ری ئه وه ئیوه خه ریکی چین؟

له گه ل ئاراسته کردنی ئه و پرسیاره دا چی گولی باخچه که هه بوون هه لیه و راند، بلبه کان گریان کچ و کوره که ش له خوژیا و بریای خویندا وه ستان، ته نیا به شوین وه لامی پرسیار شیخدا ده گه ران، کچه ئه وه نده ی کردی زمانی نه ده گه را، کوره که ش به سه ر ئامازه به شیخ ده کات که لیسان نزیک بیته وه، کاتئ شیخه که لیسان نزیک ده بیته وه چاوی به کچه که ده که وئ، جوانییه ک له بیته نگیدا، جامئ مه ی به ده سه ته و چاوی برپه ته ناو چاوی دلداره که ی، کوره که ئاخیک هه لکیشاو به ئاراسته کردنی پرسیاریک وه لامی شیخی دابه وه و گوتی: جه نابی شیخ لیبه چی ده کات؟ ئیره شوینی بی ناگایانه، هه واری سه رخوش و سه رمه ستانه، کو مه لیک خه لکی نه زانه، شیخ و ئه م شوینانه یان گوتوه!؟

شیخ گوتی: منیش به شوین جوانیدا ده گه ریم، به لام هه رگیز له گه ل ژن و مه یدا نیم، ئیوه بوچی ئه م گولزاره جوان و دلگیره به مه ی و ژن ئالووده ده که ن؟ کوره که گوتی: جه نابی شیخ سه ره نجامی ماندوو بوونت له م دنیا یه دا چیبه؟

شیخ گوتی: به هه شتی به رین، حووری و په ری و باخچه یه کی پر له گول و گولزار، رووباری شیر و هه نگوین.. کوره که گوتی: ئه ی شیخی گه وره پیتم نالیی که ی من به و دنیا چه وره ده گه م که که سه نه ییینه وه که سیس لیی نه گه را وه ته وه؟ ئه و دنیا ته نیا قسه و باسه، قسه ی خدر و ئه لیبسه، ئه وه ی ئیوه ده یکه ن وه ک هه لگرتنی مس و فریدانی ئه لماسه، دوای چه ند ساتیک بی دهنگی، ئامازه به کچه که ده کاو ده لی: من ته نیا ئه م

هه یه و پیی رازیمه، جامی مه یم ده وی له جیاتی رووباری شیر و هه نگوین، ئه و دلداره شم به حه فتا خوژییه که ی ئیوه ناگورمه وه، ئه وه ی به ریزتان به شوینیدا ده گه رین هه ر ئه م دوو شته ن، به لام جیوازی نیوان من و ئیوه ته نیا ئه وه یه که من به که م رازیم و ئاماده نیم ئه و باره قورسه ی به ریزتان بخه مه سه رشانم، هه ر ئه وه نده م به سه، توش که یفی خوژته و به رده وام به له م به زم و په زمه ی خوژت.

دواتر له به ر چاوی شیخ کچه که ی گرت به باوه ش، شیخیش به گومان و دوو لیبه که وه ته ماشایه کی رابوردووی خوژی ده کرد و تیپه ری، به لام ئه م جاره دوا قوئاغه که ی دیار نه بوو، ئه وه ی هه یبوو ته موثرای بوو!

بوومه له رزه

ده یزانی بو مه له رزه له شاره که ی داوه، به ره به یان بوو که گه شته شار، یه که م دیه ن که له گه لی رووبه روو ده بیته وه، دیه نی پارکی شار بوو، ده تگوت جوتت کراوه، هه یچی به سه ریبه که وه نه مابوو، له دیه نی شیواوی پارکه که بو ی ده رکه وت که کاره ساته که چه ند گه وریه، خه ریک بوو له نیگه رانی، دلئ شه قی ده برد. چه ند له مه لبه ندی شاره که نزیک ده که وه ته وه، دلئ راوکیی زیاتر ده بوو. کاتئ گه بشته یه که م گه ره کی شار، ئیدی قه ده می شکا. که س ناگای له که س نه بوو، ئه وانه ی زیندوو مابوون وه ک شیت و هار خه ریکی لایردنی به رد و خوژ بوون، له سه ر ته رمی ئازیزه کانیان. ئافره تیک بینی که چوژ چوژنی به په نجه خویناوییه کانی خه ریکی لادانی به رد و خوژ له سه ر ته رمی کچیک گه نج. دیاریوو کچه که هه ولی خوژ ده ربار کردنی دابوو، چونکه له درزی ده رگه وه دیوار به سه ربدا رووخابوو، روخساره خویناوییه که ی له ده روه مابوو. له و مه رگه ساته دا ته نیا شتی که بیری لی ده کرده وه خیزانه که ی و تاکه کوره که ی بوون. ده بویه به زووترین کات خوژی بگه یه نیته ماله وه، به لام گرفتی سه ره کی ئه وه بوو که ئوتومبیله که چیدیکه نه یده توانی به ره و پیشه وه پروات، چونکه زویره ی شه قامه کان له به ر رووخانی پرده کان و خانووبه ره کان گیرابوون. ته نیا چاری ئه وه بوو که به پییان پروات. کاتئ له ئوتومبیله که دابه زی، چاوی به حه شاماتی خه لک که وت که وه ک ئه و هه نگانه ی شانیه یان لی تیکدرا بیت، به سه ر لی شیواوی ده اتن و ده چوون و به شوین په نایه کی نویدا ده گه ران، خه لکه که ش ئه وه یان به سه ر هاتبوو. هه ر که س به دوای ونبووه که یدا ده گه را، ده بویه هه ر چوینیک بیت پرواته ماله وه، به لام سه ره رای ناهه مواری ریگا، بست به بست تووشی دیه نی وا ده بوو که له شوینی خوژی بزمار کوتی ده کرد، یه کییک

له و دیمه‌نانه، دیمه‌نی ئۆتۆمبیللیک بوو که بووک و زاوایه‌ک تیییدا گیانیان له ده‌ست دابوو. هیتشتا چاوه‌کانی بووک‌هه که کرابوونه‌وه، ته‌ماشای شوپینیکی نادیارای ده‌کرد، له خوویه‌وه ده‌ستی بۆ بردو پیتلوی چاوه‌کانی داخست. چهند هه‌نگاوێکی تر رۆیشت، پاشان به‌ره‌و دواوه گه‌رایه‌وه، ته‌ماشای بووک‌هه‌ی کرد، به‌ راستی جوان بوو، ده‌تگوت په‌رییه‌ خه‌وی لیکه‌وتوه. روه‌ی له ئاسمان کردو به‌ گریانه‌وه گوتی: خوایه‌ چهند جوانی ئه‌وه‌هات هه‌ناسه‌ له‌ به‌ر بریون؟ بیری له‌وه‌ کرده‌وه ئه‌گه‌ر بریار بێ به‌ دیتنی هه‌ر دیمه‌نیک ئه‌وه‌نده‌ له‌ سه‌ری به‌ه‌ستی، ئه‌ی که‌ی به‌ هانای نازیه‌کانی ده‌گات؟ هه‌ولێ دا خه‌ترتر بروت، به‌لام دیمه‌نه‌کان ئه‌وه‌نده‌ ئاسایی نه‌بوون که به‌ ئاسانی به‌ ته‌نیشتیاندا تیه‌په‌رێ، زۆری نه‌خایاند له‌ کۆلانیکی توه‌شی مندالیکی پینج - شه‌ش ساڵه‌ بوو، بینی که‌ خه‌تر به‌ره‌و روه‌ی ده‌هات. لینی ده‌پاریته‌وه له‌گه‌لی بروت، سه‌ره‌تا ده‌یه‌وئ نه‌روا، به‌لام نه‌یتوانی له‌ به‌رانبه‌ر فرمیسه‌که‌کانی منداله‌که‌ دان به‌ خویدا بگرێ، بۆیه‌ ناچار منداله‌که‌ی گه‌رته‌ باوه‌ش و به‌ره‌و ئه‌و شوپینه‌ رۆیشت که‌ منداله‌که‌ ئاماژه‌ی بۆ ده‌کرد، له‌ چهند خانویه‌کی روه‌خواو تیه‌په‌رین، ئافه‌ره‌تیکی بینی که‌ پالی به‌ دیوارتیکی نیوه‌ روه‌خواوه‌وه‌ داوه‌، روه‌خساری نوقمی خویننه‌، منداله‌که‌ داده‌نی و به‌ره‌و ئافه‌ره‌ته‌که‌ ده‌روت، منداله‌که‌ پیتی ده‌لی: ئه‌وه‌ دایکه‌م، کاتێ به‌ ته‌واوی له‌ ئافه‌ره‌ته‌که‌ نزیک ده‌پیتته‌وه‌، هه‌ول ده‌دات یارمه‌تی بدات، به‌لام کار له‌ کار ترازو بوو، ئافه‌ره‌ته‌که‌ مرد بوو. نه‌یزانی چی بکات! منداله‌که‌ له‌ به‌ری ده‌پاراپه‌وه‌ که‌ یارمه‌تی دایکی بدات، له‌م سه‌هین و به‌ینه‌دا ده‌نگی ئازتری ئه‌مبولانسیک هات، که‌ خه‌ریک بوو له‌ کۆلانه‌که‌ نزیک ده‌که‌وته‌وه‌، دیار بوو چهند ئۆتۆمبیللیکی دیکه‌یش بوون به‌ هانای قوربانیه‌که‌نه‌وه‌ ده‌هاتن، که‌ زۆربه‌یان کارمه‌ندانی خاچی سوور بوون، ئه‌ویش ئه‌و هه‌له‌ی قوژته‌وه‌و منداله‌که‌ی راده‌ستی ئه‌وان کرد، سه‌ره‌تا نه‌یانویست لیبی وه‌رگرن، وایان ده‌زانی مندالی خویه‌تی، ده‌یانگوت تۆش له‌گه‌لی وه‌ره‌ به‌لام که‌ تیبی گه‌یاندن چۆن چۆنی توه‌شی ئه‌م منداله‌ هاتوه‌، ئه‌ویش ده‌بی به‌ هانای هاوسه‌ر و تاکه‌ کوره‌که‌یه‌وه‌ بچیت، منداله‌که‌یان لێ وه‌رگرت، ئینجا خه‌تر به‌ره‌و ماله‌وه‌ به‌رێ کوه‌ت. بریاری دا چاوه‌کانی به‌سه‌ر هه‌ر دیمه‌نیکدا بنوقینێ، تا ده‌گاته‌ ماله‌وه‌، بۆیه‌ به‌ روه‌ قایمی هه‌رکه‌سیک که‌ ده‌که‌وته‌ سه‌ر ریکه‌ی لیبی ده‌ریاز ده‌بوو، به‌بێ ئه‌وه‌ی ئاوری لێ بداته‌وه‌. سه‌ره‌نجام گه‌یشته‌ سه‌ری کۆلانه‌که‌، ئه‌ویش چ گه‌یشتنیک، له‌ رۆژی هه‌شر ده‌چوو، که‌س به‌که‌س نه‌بوو،

له‌ خانوه‌که‌ی ته‌نیا دیواری نیوه‌روه‌خواوی هه‌وشه‌که‌ مابوو، دیار بوو کۆمه‌لیک ته‌رمیان له‌ ژێر پاشماوه‌ی خانوه‌ روه‌خواوه‌کان ده‌ره‌ینا بوو، سه‌ره‌تا خه‌تر خۆی گه‌یانده‌ ته‌رمه‌کان که‌ ته‌رمی خه‌زانه‌که‌ی و کوره‌که‌ی له‌ ناو ته‌رمه‌کاندا دۆزییه‌وه‌. زیاتر له‌ دوو هه‌فته‌ی خایاند تا ته‌رمی گشت قوربانیه‌کانیان ناشت، رۆژتیکیان شه‌ره‌وانی رابگه‌یانده‌ که‌ رۆژی هه‌ینی به‌ مه‌به‌ستی ریز لێنان له‌ قوربانیه‌کان، رپوره‌سمیکی تایبه‌تی له‌ گۆرستانه‌که‌ ساز ده‌دریت. ئه‌و رۆژه‌ی که‌ خه‌لک به‌ مه‌به‌ستی ریز لێنان له‌ قوربانیه‌کان ئاماده‌ بوون، بارانیک ده‌ستی به‌ بارین کرد که‌ تا ئه‌و ساڵ هاوتای نه‌بوو، ئه‌وه‌نده‌ به‌خوڕ و درێژخایه‌ن بوو که‌ خه‌لکه‌که‌ ناچار بوون بگه‌رینه‌وه‌ ماله‌وه‌. بارانیک وای که‌ ده‌تگوت گشت کونکه‌له‌به‌ره‌کانی زه‌وی ئاوی لێ هه‌لده‌قولت، که‌ ئه‌مه‌ش بووه‌ هۆی روه‌وانی لافاوێک، یه‌که‌م شوپین که‌ که‌وته‌ به‌ر لافاوه‌که‌ گۆرستانه‌که‌ بوو، ته‌نیا یه‌ک دوو گۆری لێ به‌جێ مابوو که‌ ئه‌وانیش هی قوربانیاکی بومه‌له‌رزه‌که‌ نه‌بوون. گۆرستانه‌که‌ی وای نه‌شێواند بوو که‌ که‌س بزانت، به‌ جۆری تیکی شێلا بوو ده‌تگوت به‌ ته‌مای ئاماده‌کردنی قورپکی تره‌ بۆ خولقاندنیکێ تر. دواي چهند ساڵ ته‌نیا یادگاریه‌ک له‌و روه‌داوه‌ بۆی مایه‌وه‌، فرمیسه‌کی ئه‌و منداله‌بوو که‌ داوای لێ کردبوو دایکی له‌ مردن رزگار بکات.

خه‌لات

ده‌لین پاشا شیریکی له‌ دارستانیکدا بریاری دا که‌ کۆمه‌لیک گیانه‌وه‌ر خه‌لات بکات، به‌تایبه‌تی ئه‌و گیانه‌وه‌رانه‌ی خزمه‌تی دارستان و بنه‌ماله‌که‌یان کردوه‌. یه‌کیک له‌و گیانه‌وه‌رانه‌ی که‌ بۆ خه‌لات کردن ده‌ستنیشان کرابوو، که‌ربوو. کاتێ داوا له‌ جه‌نابی گوێ درێژ کرا له‌ شوپینی وه‌رگرتنی خه‌لاته‌که‌ ئاماده‌بیت، به‌رێزیان له‌ داوای زه‌رینیکێ نیره‌که‌رانه‌ و یه‌ک دوو جار فرژین، خه‌تر خۆی گه‌یانده‌ شوپینی دابه‌شکردنی خه‌لاته‌کان، کاتێ پاشا شیر ده‌یه‌وئ خه‌لاته‌که‌ی پیتسه‌که‌ش بکات، به‌لام که‌ره‌که‌ ئاماده‌ نییه‌ خه‌لاته‌که‌ی وه‌رگرێ. پاشا شیر له‌م هه‌لۆیسته‌ی که‌ره‌که‌ دایه‌ قاقای پتکه‌ن و روه‌ی له‌و لیزنه‌یه‌ کرد که‌ گیانه‌وه‌ره‌کانیان ده‌ستنیشان کردبوو بۆ خه‌لات کردن، گوتی: نه‌مگوت له‌هه‌لێژاردنی گیانه‌به‌ران وریا بن هه‌ول دهن ئه‌وانه‌ هه‌لبێژن که‌ شیواوی خه‌لات کردن بن، ده‌فرموون ئه‌وه‌ جه‌نابی که‌ر خۆی دان به‌وه‌دا ده‌نی شایانی خه‌لات کردن نییه‌ که‌ به‌راستی هه‌لۆیسته‌کی جوامیرانه‌یه‌، ئه‌م هه‌لۆیسته‌ خۆی له‌ خویدا

شایانی خهلات کردنه و دان پیدانانیتکی بویرانه یه،
تافهرین سهد تافهرین کهری بهریز.

که ره به نار هزاییه وه گوتی: ببوره گه وره به هه له لیم
تیمه گه، هه لبهت سهد هه لبهت که من شایانی خهلات
کردنم، دلنیاتان ده که موهه نه گهر کهس له م دارستانه دا
شیاوی خهلات کردن نه بیت، تیمه ی کهر و کهر سیفهدت
شایانی خهلات کردنین

پاشا شیر گوتی: چون؟ مه به سست چیبیه؟

کهر گوتی: قوریان پیتش نه وهی مه به سسته کهم شی
بکه موهه، به لینی شیرانه م پی بده که ژیانم پاریزراو
ده بیت و له قسه کانم زویر نابیت.

پاشا شیر گوتی: به لین بیت، کهری کهران،
هه چیبیه ک بلینی ده یخه یه سهر حسابی که رایه تی خوت،
گرنگ نیبه بلنی با بزائم چی ده لینی؟

کهر گوتی: گه وره من که ده لیم تیمه ی کهر و کهر
سیفهدت زیاتر له هه گیانه وه ریکی تر له م دارستانه دا
شایانی خهلات کردنین، مه به سستم نه وهی به لیم نه گهر
تیمه ی کهر نه بین، به ریزتازان نه وه موو ساله پاشای نه م
دارستانه نه ده بوون، ته مهن دریتی تیوه ی به ریز له ژیر
سیبه ری که رایه تی تیمه دایه قوریان.

کاتی گیانه وه رانی ناماده بوو گوتیان له م قسانه بوو،
هه موویان شله ژان و کردیانه هاتوهاوار و نار هزایی
ده برین به ران بهر به قسه کانی کهر، پاشا شیر
نه عره ته یه کی کرد و داوی له ناماده بووان کرد هیمنی
بپاریزن، ده لنی: تیوه و ازینن، بو نه ونده گه وچ و
نه فامن؟ نه ی به لیم پی نه داوه ژیانی پاریزراو ده بیت.
دووباره رووی له که ره که کرد و گوتی:

هیشتا وه لامی پرسیاره کهت نه داومه ته وه، بو خهلاته که
وه رناگری؟ نه ی نالینی تیمه ی کهر له هه موو کهس
موسه حه قترین؟

کهر گوتی: نیستاش وا ده لیم گه وره م، هه ره که گوتم
تیمه ی کهر شایانی ریژ لینان و خهلات کردنین، به لام
نه گهر بگاته نه وه راده یه کی که تیمه له ده ست که سیک له
خومان که رتر خهلات وه رگرین نه وه قهت قبول ناکریت،
نه م کاره بی ریژی و پیتشیلکردنی مافی که ره کانه!!

ناماده بووان به بیستنی قسه کانی کهر، مووی له شیان
گرژ بوو، ته زوو به جه سته یاندا ده هات، هه موویان
له ترسان به بی دهنگی چاوه ری کاردانه وهی قسه کانی
که ره که یان له سهر پاشا شیر ده کرد، زور به یان چاوه ری
نه وه یان ده کرد که پاشا شیر هیرش بکاته سهر که ره که و
بیکات به ژهمیکی خواردن، به پیچه وانوه پاشا دانی
به خویدا گرت و دهستی کرد به پیکه نین و گوتی:

مه به سست نه وهی که من له تو که رترم، بویه خهلات
له ده ستم وه رناگری، ها؟

کهر گوتی: ببوره گه وره م، نومید ده کهم لیم تووره
نه بیت. به لینه کهت له بهر چا و بگری، من به نه قلنه
ناتواوه کهم وا لیک ده ده موهه که له م دارستانه دا کهس
له به ریزتازان که رتر نیبه، ته نانهت منیش، بویه به داوی
لیبورده وه نه م خهلاته وه رناگرم بیده به یه کیکی دیکه.

پاشا شیر گوتی: گوی بگره کهر، تازه قسه ی خوت
کرد، منیش به لیم داوه ژیانم پاریزراو بیت و له سهر
به لینه که ی خومم، به لام به م هر جیک.

کهر گوتی: له خمه تدامه قوریان مه رجه کهت بفرموو.

پاشا شیر گوتی: نه گهر نه تتوانی بیسه لینی که من له
تو که رترم، نه وه کوتایی به ژیانم دینم، ده ده مه ده ست
گورگه کان، نه و جا نه وان ده زانم چیت لی ده کهن.

کهر گوتی: نه ی نه گهر سه لماندم؟

شیر گوتی: ژیانم پی ده به خشم، تا من له م دارستانه دا
ماوم به نازادی ده ژی، ده ی با بزائم چیت پیبه؟

کهر گوتی: قوریان هه ره که به ریزتازان ناگادارن تیمه ی
کهر و لی راهاتووین نه گهر به ریگایه کی سهخت و
مه ترسیداردا برۆین به هیچ شیوه یه که به و ریگایه دا
نارۆینه وه، پیوستی به تاقیکردنه وه نیبه، چونکه
دلنیاین که ریگاکه مه ترسیداره و ژیمانم ده که ویته
مه ترسیبه وه، که چی به ریزتازان نه وه ریگایه ی پیتیدا ده رۆن
هه ره هه مان ریگه ی باوکتانه که سه ره نجامه که شی له
هه موو کهس شاراوه بیت، له به ریزتازان شاراوه نیبه، چونکه
به ریزتازان باوکی خوتان به کوشتن دا، نه و جا له سهر تهختی
پاشایه تی پالت داوه ته وه، که گویه باوکتان شایانی نه م
تهخته نه بوون، زولم و زوریککی بی نه ندازه ی له
گیانه وه رانی نه م دارستانه کردوه....

که چی سهد ره حمهت له باوکتان له چاوه به ریزتازان،
نیستاش به ریزتازان به بی نه وهی بیر له چاره نووسی باوکت
بکه یته وه، پی له شوین پی نه وه داده نیی، جا توخوا بلنی
من که رترم، یان تو؟

شیر به تووره یه گوتی: به پی قسه کانی تو من زور
که رم، به لام نه گهر زیندوو بیینی من له توش که رترم،
گورگه کان وه رن نه مری هه مووتان میوانی من.

دەفتەر

جەبار سابیر
(سلیمانی)

ئېتمە لە سەر دیوارە کەووە سەیرمان دەکرد، ئاسمان ھەور بوو، لە ئانوساتی باریندا بوو. ئېتمە دەمانبەینی دوو پیاوی بە تەمەن بوون، نازانم پاسەوان، یان پاکەوان، یان بەراستی دز بوون! خۆتەندنگە کە ناوەندی بوو، وابزانم "ناوەندی بەختیاری کچان"، سەرەتای وەرزی نوێی خۆتەند بوو، پاییز بوو. دیاربوو دەفتەر و کتێب و پێداویستی خۆتەندن ھاتبوو، ئەوان خێرا خێرا بە بەستە ی گەورە، دەفتەریان دەھێتایە دەری. ئېتمەیش ھەر سەیرمان دەکرد، ئیتر مرۆڤە، شەیتان ھاوکات لە گەل چوونە کەوڵی ئەوان، ھاتبوو کەوڵی ئېتمەیشەو، گینگلی پێ دەدا. ئېتمەیش وامان کرد، ئەوێ شەیتان دەبویست، بە خێرای پرووسکە لە سەر دیوارە کەووە خۆمان ھەلەدەدایە ئەودیو و بەرلەوێ ئەوان بە باوھشی دەفتەری دیکەو بەگەرپنەو و پێی بزانی، ئېتمە گسکمان لە دەفتەرەکان دەدا و دەھاتینەو شوینی خۆمان، سێ جار بە دوای یە کدا ئەم یاری دزی کردنە لە دز بەردەوام بوو و لە کۆتاییدا بینیمان لە نیو خۆیاندا بوو شەریان، ھەردووکیان یە کترین بە دزینی دەفتەرەکان تۆمەتبار دەکرد، ئېتمەیش بەباوھشی پر دەفتەرەو بەرەو مال بووینەو.

دەفتەرەکان سەد پەرەیی و شەستی و سی پەرەیی بوون، ئەوانمان بە شەری خۆیانەو جێ ھێشت و بەشی دوو سالمان بوو خۆمان ھەلگرت و ئەوی دیکەیمان فرۆشت. لە سەر ھەر دەفتەریک و پینە یەکی سەرۆکی فەرماندە سەدام حسین ھەبوو، ئیستا بەرپێکەوت یە کێک لەو دەفتەرەنەم لە ئەرشیفە کەمدا دۆزییەو. ژبان سەیرە! ئەو بیست و ھەوت سال بەسەر ئەو رووداوەدا تێپەری. سەدام رویشت بو دۆزەخ و ئېتمەیش جاری ماوین.

مانۆرسواری

بە ماتۆرپیکەو و لەو پەری خێراییدا خۆی کرد بە ھوشە خۆتەندنگە کەدا و ھاواری کرد بەرپۆبەر، ھەرچی کتیبی ھەر بێبە بووم کۆکەرەو، دەیسووتینم! ناوچا و گرژکی جیشارا ئاسا، فەرمان فەرمانی شۆرش بوو، دەبوو جیبە جێ بکرایە، نابیت مندالی کورد کتیبی ھەر بێ بخوین و فیری زمانی ھەر بێ بیبت. بەرپۆبەر و بیستی بەرگری بکات و نەھیلێ ئەو

کاره بکات، کاکي پيشمه رگه دهستی برده سهر دهمانچه کهي و بهر پيوه بهریش به ناچاری ملی دا، له ماوهی چند خوله کيک کتیبی عه ره بی له خویندنگه که و جانتای خویندکاره کانیشدا نه ما و له گوږه پانی بهردهم خویندنگه که دا که له که کرایه سهر یهک و نهوتی پیاکرا، کابرا نهوتی پی بو. کاکي پيشمه رگه به چهره که هی که روو که شی زیر بو، ناگری پیوه نا. له ماوهی چند خوله کيکدا که مه له کتیبه که بووه قهره پرووت و تنها چنگیک خوله میشی لی به جی ما.

شیوهی روخسار و سمیله فشه که هی له زهینی منی مندالدا نه خشی به سستبو. شیوهی قسه کردنی له پيشمه رگه نه ده چوو، نه وان زور ده هاتنه مالی ئیمه و له پيشمه رگه یه نه ده چوون.

هفته یه کی پی نه چوو، له گه له باوکم هاتینه شار، به ریکه وت لای بازاری عه سربیه وه ده ریویشستین، سهرم هه لیری، کاکي پيشمه رگه به هه مان سمیلی رهش و روخساری توندوتیژییه وه به ره و رووم ده هات، به لام هم جاره جلی کوردی له بهردا نه بو، یه کپارچه به لهک و قه مسه له یه کی نه مریکی له بهردا و دوو پاسه وانی به دواوه بو. کاکي پيشمه رگه بو بووه ته واری و دیار بوو هم جاره کتیبی کوردی ده سو تاند.

مرؤفیک به بنمیچه که وه

سئ جار خه بهرم بژوه و ههر سئ جاره که یش پیاویکی له خاچدراوم به بنمیچه که وه ده بیینی، نه و شه وه زور درهنگ چوومه ناو جیگه وه. میژووی سه ده کانی ناوه راستم ده خویندوه، بیرم له وه ده کرده به ناوی تایینه وه، تاییینی مه سیحیش له تاییینی ئیسلام که متری به مرؤف نه کرده وه له نه و جی گروتینی خویدا، نه و پیاوهی به بنمیچه که وه بو سه راپا سپیپوش و گهنج بوو... ترس دایگرتم و باوه رم به چاوی خوم نه ده کرد! ده مریست هه ستم و لانی کهم گلویی سهر میزه که هه لیکم، به لام نه مده ویرا. چاوم هه لده گلویی، وه لی کابرا له بهر چاوم لانه ده چوو و له و کاته دا هه رگیز نه وه شم بیر نه بو که به نی ئیسرائیل عیسیان له خاچ داوه، کابرا هه ندیک شیوهی له عیسا ده چوو، به لام نه و نه بوو! نه و بوچی دینه خه ونی من؟ خو من چند سالیک ده بوو نهک هه ر ئینجیل و میژووی ژبانی عیسام نه خویندبژوه، به لکو هه ر به ناویش ناوی عیسام نه هینا بوو.

ترس شه لالی ناره قه هی کردم، نه مده زانی چون خوم له و پیاوه له خاچدراوه بدز مه وه، یان لانی کهم چاومی له سهر هه لیکم، نه شمده توانی خیزانم خه به ریکه مه وه و بلیم سهریکه چون هم پیاوه یان به ساپیته هی هم ماله هی ئیمه دا هه لواسیهو! من له م بگره و بهرده یه دا بووم و شه ریکي

قورسم له گه له ناخی خوم ده کرد، کتوپر مؤبایله کهم زهنگی لی دا و ژووره کهه رووناک بژوه و بینیم نه وهی وهک پیاویکی له خاچدراو ده رده که وی پانکه ی بنمیچه که یه.

چهند دلویه خوینیک

ئیمه پینج مندال بووین و له که لاوه که دا یاریمان ده کرد، له سهر ووه که لاوه که وه خانووه کی تازه دروست ده کرا. تنها وه ستا و کریکاریک رۆژانه کاریان لی ده کرد، به یانی زوو بو، نه و ناوه چول و بی دهنگ بو، یه کیک له خومان وتی بی دهنگ بن، خوتان مات دهن، سهیری نه و پیاوه بکه ن. بینیمان وه ستا که هاته ده ری و سهیریکی چواردهوری خوی کرد، ئیمه خومان مه لاس دابوو، نه و دلنیا بو که س دیار نییه و چاوی له سهر نییه، دهستی برده ژیر به نه خوینه که هی و خه ریک بوو.

ئیمه هه ناسه مان له خومان بریوو و سه یرمان ده کرد، ههر په نجا مه تریک دوور بووین، نه مانده زانی چی ده کات، ئیستا ئیتر تی ده گه ین.

وه ستا چوه ژووری و کریکاره که هی هاته ده ری. جگه ره یه کی پی کرد، هیتواش، هیتواش مزی لی ددها و دهستی ده برده ژیر به نه خوینه که هی، جار جار سه یریکی چواردهوری ده کرد.

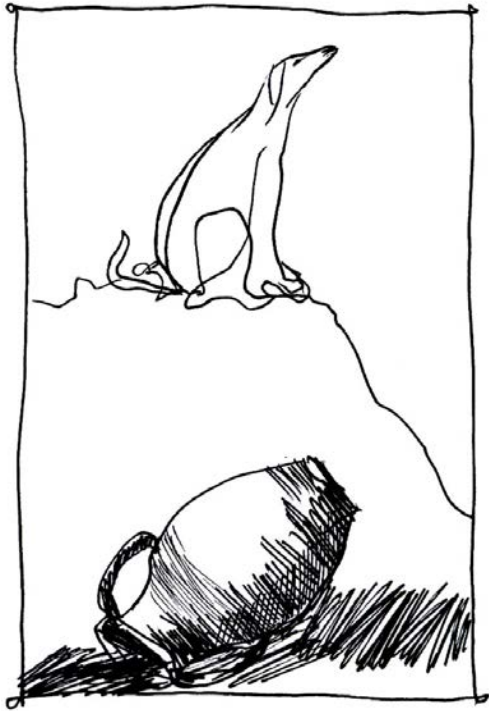
له وه دا بوو جگه ره ی دووهم پی بکات، وه ستا له کاتیکدا به نه خوینه که هی به دهسته وه بوو، هاته ده ری، جگه ره که هی له ده ست کریکاره که وه رگرت و کریکاره که چوه ژووری.

ئیمه قاچمان سه یروو بوو، نه شمان ده توانی هه ستینه سه ری، نه شمان ده ویست نه و دیه نه له ده ست بده یین و نه زانین کوتاییه که هی چیه و چی رووده ات.

وه ستا جگه ره که هی ته و او کرد و خوئی به چه کوشیکه وه سه رقان کرد، جگه ره ی دووه می داگیرساند. دیسان چه کوشه که هی هه لگرت وه، جگه ره ی سییه می داگیرساند و کریکاره که هه هیتشتا شه روا له که هی هه لنه کیتشا بژوه، هاته ده ری، جگه ره که هی له وه ستا وه رگرت و وه ستا چوه ژووری، هم جاره زوری پی چوو، کریکاره که هی سئ جگه ره ی دیکه ی کیشا و له گه له به رزوونه وهی هاواریکي ژنانه که زیاتر له ناله ده چوو، وه ستا به کومه کوم هاته ده ری و دهستی به نه ژنوکانییه وه گرتبوو.

وه ستا و کریکار چوونه ژیرزه مینی خانووه که وه و ئیمه ش فرسه تان هینا و هه ستانین، کاتیک هاتینه سهر جاده که و بهرده م مالی خومان، بینیمان ژنیک به خاوه خاو دیت و بهرله وهی ته و او سه یری بکه یین، تاکسیبه ک وه ستا و بردی.

پاش نیوکاتژمیتر دیتمان وه ستا و کریکار رۆیشتن، به پرتا و رامان کرد بژ سهر خانووه که، بینیمان چهند دلویه خوینیک و ده ری پییه کی ژنانه و هه ندیک په رۆ و پاتالی پیس له ژووره که دا که وتوو.

فرا که فۆکان

فاواز حسین
(پاریس)

وهک ئوده بێتن دن ئین نهخوهشخانه یا نافهندی یا بازێر، ئوده یا من ب سێ تهختین ب روو و چارشه فین پرنگ بوو. ئەز ب ههزار کیلومه تریان ب دووری تخووبین نه به دیوونێ که تبووم. من ئامیدابادا توژی و چه می میچی ل پاش خوه هشتبوون. ئەز گهیشتیووم ئەورۆپایا رۆژا، واری ژینی، پایتهختی ئەقینی. گه لۆ ئەز ل تالیایی بووم، ل فرانسایی، ئان ژێ ل وهلاتهکی ژ ئەورۆپایا ژۆرین؟ زانینا وئ یهکی ژ بنی فه ژ بو من نه گرینگ بوو، لئ من بێتر تهخمین دکر کۆ ئەز ل فرانسایی بووم. بهرئ، بهری نهخوهشی، من باوهر دکر کۆ دیوارین هه موو ئوده بێتن نهخوهشخانه یان ب رهنگی سپی سهیاندی بوون. لئ ل وی بازاری ئەورۆپای، کاغه زین دیواران ب رهنگین جهی بوون و کیم جارن، ئەو مینا یی نهخوهشخانه یان، سپی بوون. د ئوده یا من ده، که فۆکین سپی باسکین خوه یین پچوک د ئازمانه کی شین ده فه دکر. ئەو بهر ب ئاسۆ بێتن دوور فه دچوون، لئ ههردهم ل جهی خوه گرتی بێتن قهده را خوه و وئ فالاهیی دمان. وهک میخین د دیواران ده کوتای، که فۆک د کاغه زین دیواری ده نه دلشبان، ئەو زندانی بێتن نه لشیناری بێتن بوون. بهرپر سبارین نهخوهشخانه یی باوهر کر بوون کۆ که فۆکین سپی و رهنگی شین دئ هیتقی بده نهخوهشان، لئ د باوهر یا من ده، وان که فۆکین سپی و وئ فالاهیا ده رهوین توجاری کیتفخوهشی و هیتقی نه دابوون توکه سی.

د نهخوهشخانه یی ده، ئەز که تم باسکی راستی، بهشا خیرخوازی. ئەز ب شتیه یه کی سه رسروشت، نه اقلانه ژ مرنی فلتیبووم د ده مه که وه ها ده کۆ بوویه رین سه رسروشتی نه ما بوون. ب سایا ریخستنن مرۆقاهی، ئەز مفتی به لاش که تم نهخوهشخانه یا ناقدار و نووژدن. گاڤا کاخه زین من هاتن قه بوولکرن، گه له ک بهرپر سبارین ریخستنن مافین

مرۆفان، دۆکتور و هممشیرهیان ژ من ره دوباره کر کو بهختی من سپی بوو کو نه ژ مرنی فلتی بووم و کو نه ز ل وئ نه خوه شخانه یا ب ناخوودهنگ خوه دین تهخته کی بووم. نه ز مرۆفه کی ساده بووم، من زوو ژ بیر دکر و هرگاف ژی نه ز دهاتم خاپاندن. هر که سی دکاریبوو ب من و ب سهری من بی بيمهژی بلیستا و وئ رۆژا کو نه ز که تم نه خوه شخانه بی، من وهختی باوهر بکرا کو وان که سان دخوه ستن کو نه وئ ب نه خوه شیا من بکهفن دا کو بکارین خوه ل سهر تهختین ب چار شه فین رنگی، د هوندری وی نازمانی شین ده، د ناخ وان که فوکین سپی ده، درپژ بکن.

سهیرانا من یا رۆژانه د بیرا من ده بوو. بهک ژ نه خوه شین ئوده یا من، ژ رۆژا رۆژ د کومایی ده بوو، خوارن و فه خوارن ب سایا دهرزیا ژ کیسه کی ل سهر سهری وی دالقایی دژیا. بی دن ههفتی سالی بوو، ب سایا دهنگی تهله فیزیون و رادیوی دما. گاغا من ژی ل تهله فیزیونا کریکری ته ماشا دکر، نه ز بیهنهنگ دبووم کو ل دهردۆرا من نه وقاس خوه شی و کیف هه بوون و کو نه ژ وان بیپار بووم. ژنین پر به دهو خوه ل سهر خیزا گرافان درپژ دکر، دلویین ئاخی ل سینگ و تلمه قوونین وان دبرقین. وان ژنان دلوی مرۆفان دژاند خوارن و فه خوارنان، بیهنین گرانوها، خانیان، ترمبیلان، وان دلوی من ژی دژاند ژبانکه خوهش کو نه ژ پ دوورم.

گاغا من دهست ب سهیرانا خوه کر، دالانا کو نه ز هر رۆژ جاره کی دچووم داویا وئ و فه دگه ریام وئ رۆژی ژ من ره بی داوی بوو. من نه ه دهه گاف ئاقتن و من خوه ب دیواری کو ل ههوشی دنهیری گرت. من ههردو نه نیشکین خوه دانین سهر که فرتین شه هکری و من نیقی به دهنا خوه ب سهر ده خوار کر. وهک ماسیه کی ژ دهرقه بی ئاخی، من دهقی خوه فه کر و ههتا کو ژ من هات، من بایی ههوشی کشاند هوندری خوه. بیهننا من هن ب هن هات بهر من. نه ز وئ رۆژی ژ هه موو رۆژین دن بیتر وهستیایی بووم، لی به لی نه ز فه نه گه ریام ئوده بی و من خوه ل سهر تهختی خوه، د بن وی نازمانی شین ده، د ناخ وان که فوکین زندانی ده، درپژ نه کر.

د ههوشا نه خوه شخانه بی ده، چارگۆشه بیین چیمه ن و چمه نتوی ب شیوه یه کی لهه فهاتی ل دوو هه ف ریز دبوون. وئ ههوشی ژ نالیی باشوور ب دهری دهرقه

دهست پی دکر و ل نالیی باکور ب دپرا د ناخ دارین چناری ده دهه دیا. د دیرۆکا کهفن یا پرانیا وان وهلاتین نه ورۆپایی ده، هه مشیره بهری رهه بک بوون و وان گوهر ل نه خوه شان دکر. د چارگۆشه بیین چمه نتوی ده، د که ریپچین ژ جامی ده، تیریزین رۆژی قاتین ژیر رۆه نی دکر. بو سهیرانا نه خوه شان، خاچرکین ژ که فرتین سپی ل دهردۆرا چارگۆشه بیین چیمه ن و چمه نتوی هاتبوون چیرک، لی نه خوهش بیتر د دالانان ده ل سهر خوه دگه ریان.

ل نالیی دن بی ههوشی، سی قاتین که فرتین شه هکری ب دالانین خوه وهک د ناخا ره وره وکی ده ژ من ره خویا دبوون. ژ بهر رۆناهییا رۆژی ل سهر که فرتین سپی، من چاقتین خوه قورمچاندن و نه و ده مه کی وه ها گرتی هشتن. د وئ ناخبه ری ده، خانییین ژ ناخ و کای، ژ پووش و تیرکان ژ ئامید ابادی بهر ب من فه هاتن. گه لهک تشتین دن ژی دئ بهاتانا، لی من چاقتین خوه هن ب هن فه کرن. نه ز ژ پیلین بیرانینان دره قیام.

من ئاوړین خوه ل سهر ههردو قاتین ژیرین و ته فگه را که سان گه راندن. من هس دکر کو نه ز ل به نده بی که سه کی بووم، ل هیقییا بوویه ره که تایبه تی بووم. چاقتین من ئین هه رده م سوژ بهر خوه هیسر دکر، نه پیرینا من پر قه لس بوو بوو. من دهسته کی خوه دانی سهر نه نیا خوه و تیریزین رۆژی کو کرن. ل قاتا ژیرین، به ژنه که لهه فهاتی هن ب هن ژ ناخ ره وره وکی دهرکه ت، ل بهر چاقتین من په پدا بوو، بالا من ب خورتی کشاند. نه و که چه که پۆرزهر بوو، لی دیم و لیقیین وئ ژ وئ دووراهیی ژ من ره دیار نه دبوون. نه و نه هه مشیره بوو ژ بهر کو کراسی سپی بی هه مشیره یان نه ل به ژنا وئ بوو. پاشی، ده م نه ده ما سه رلیدانا بوو و مه شا وئ ژ بنی فه نه یا نه خوه شان بوو. نه و بیتر مه شا مه هینه که نازاد د ده شته که بی تخووب ده بوو. پۆری وئ مینا ناگره کی زهر ل دۆرا سهری وئ هلۆر بوو. نه و کی بوو و وئ ل وئ ده فهری چ دکر؟

ژ نشکی فه، نه و راهه ستیا و نیزیکی دیواری نالیی ههوشی بوو. وئ ههردو نه نیشکین خوه دانین سهر که فرتان. وئ ده مه کی ل چارگۆشه بیین چیمه ن و چمه نتوی نه پیری، ئاوړین خوه ل سهر هر سی قاتین ل هه مبه ر خوه ب گرانی گه راندن و ل جهی من راهه ستاندن. رۆناهییا رۆژی ل سهر پۆری وئ که تن گۆفه نده که گه رم. وئ

دهستې خوه ژ من ره ههژاند و پاشې جاردی مهشا خوه ل سهر كهڅرېن دالانې دواماند. نهو بهر ب ديرا پچووك شه چوو و بهژنا وې ژ بهر چاڅين من وهنابوو.

نهز ژ بهر ديوارې كول ههوشې دنهپيرى چووم ئاليې دن. وهك كهلهكهكه بيخوهدى، نهزل سهر ئاڤا چهمهكى شه مووز ههژيام. من خوه ل سهر ديوانهكه تهختى دريژ كر و وهها روونشتى، من نهما چارگوشه پيېن چيمهن و چهنتويې دديتن. من ب تهنتې دكاريبوو قاتا دودويان و سسييان و سهرې دارين چنارې بيېنم.

ژ ئاليې ديرا پچووك، دو جوت گهروك، بيگومان سكاندينافى، د دالانې ده خويا بوون. وان بهرې خوه دابوون دهريې دهرفه. روناهيا روژي د دالانا من ده نه خورت بوو، لي ديسا ژي وې چاڅين من ديشانندن.

ههچار گهروكېن سكاندينافى نارامى و بيدهنگيا دالانې پاراستن. نهو ل سهر تليېن خوه ب څر ده و ب وې ده دمه شيان. نهو بيگومان چووبوون سهرليدانا ديرا كهڅن و پر بناڅوودهنگ. وان دزانيبوو كو بيدهنگي، ژ بلي نالينا نهخوهشان، ژ تاييه تمه نديېن نهخوه شخانه يان بوو. گاڤا نهو نيزيكي من بوون، وان د ناڅ خوه ده، ب زمانې خوه، كرن پسته پست. پاشې، وان ئاورين خوه ب نهگرين خستن چيمهن و چهنتويې ههوشې و وهها ژي، نهو د بهر من ره بهورين بيېي كول من بنهپيرن. دهست و روويېن وان ل بهر روژا گرافين باشوور وهك نانې

تهنوورې قه مري بوون، بيېنا كيفخوهشى و تهنروستيبې ژ وان دباريا. كنجين وان پاڅر بوون، بيېنا سهرگوڅين گشتي ژ وان نهدهات، بهختي وان وهك بهرفا وهلاتي وان سپي بوو. نهو وهك كهسپن كو تهلهڅيزيوني نيشان ددان بوون. من چند پرس ژ خوه كرن، لي وهك ههركاڅ نهو د سهرې من ده، وهك پرانيا پرسين گرېنگ بې بهرسڅ مان. من نزانيبوو چما نهز و قاس ژ خوه شپين جيهان و ژيانې بيپار بووم. من نزانيبوو چما چه مين وهلاتي من ههما دمچقن، ناگر ب نورد و نازمانان شه دكهن و ههر تشت ل بهر چاڅين مه گشان نهو قاس زههمهت بووبوون. من ل هيت و تلمه قسونين ههردو مههينين سكاندينافى نهپيرى و نهز باوهر دكم كو نهڅ جارايه كه م بوو كو من د تهمنه نې خوه ده بهژنين وهها شيرين ب چاڅين سهرې خوه دديتن. بهدهنين لههڅهاتي بهر ب دهريې دهرفه دچوون و ژ بهر چاڅين من وهندا

دبوون.

دهنگي دو پانيېن ژ دوور شه، ژ ئاليې ديرا پچووك، هاتن، لي تو كهس ل سهر كهڅرېن رهش و سپي پيېن دالانې خويا نهبوو. پاشې، كهچا پورزهر كو دهستې خوه ژ من ره ههژانديبوو كهت هوندرې دالانې. ههلبهت من ژ دهنگي بلند يې تهلهڅيزيونا كريتكرى و ژ رهوشا وان كهڅوكين بهلهنگاز يا د وې ڤالاهيا دهروهين ده چهز نه دكر لي نهز شه نه گه ريبابووم نوهديا خوه ژ بهر كو هيسهك د دلي من ده ههبوو كو وې روژي نهزي پيېرگي ژنهكي بهاتاما. ل گهل كو من نهما دكاريبوو مهشا خوه دهوام بكر، من خوه ل وې دهڅرې، ل هيتيها ههڅدبتنهكه سهر راگرتبوو. وې روژي، ههزار دهنگان د گوهي من ده ژ من ره دگوت كوژنهك دي بهاتا سهرليدانا من.

ب گاڅين گران، كهچا جوان نيزيك بوو. نهو د ناڤا دالانې ده وهك كول سهر خيرهكه كو ب تهنتې ژ ئاليې وې شه دهات ديتن دمه شيا، نه ب ئاليې ديوارې نزم يې ئاليې ههوشې شه دچوو، نه ژي ب ئاليې ديوارې دن يې كو ب ديوانه پيېن تهختى بوو. گاڤا نهو نيزيكتر بوو، تشتهكي بالا من ب خورتي كشانن. كراسي وې يې كن د ناڅ ههردو هيتيېن وې ده ب گشتي نههاتبوو بشكوكرن. ب ههر گاڅي، دهريهكي سپي د ناڅ هيتان ده خويا دبوو.

دلي من خورتر ليذا. بيېي قيانا من، ئاورين من دان دوو لڅين هيتيېن زيريني، وهك ميشهكه هنگوڅ د ناڅ باخچه يهكي گولان ده ل سهر بهژنا لههڅهاتي گهريان و داويې خوه ب گشتي بهردان سيگوشه يا سپي. نهه دهه گاڅين پچووك د ناڅهرا مه ده مابوون گاڤا من ئاورين خوه دهرخستن. كهچا جوان ريبا خوه خوار نهكر. نهو دو سي گاڤان ل ههمبهر من راوهستيا و نهبروويېن خوه بلند كرن و گوت:

- تو چواي؟ نهز هيتييدارم كو تو باش بي.

نهز چواو بووم؟ من بهرسقا وې پرسې نهدا و كينا خوه يا بيپايان د وې روژي ده، ل وې نهخوه شخانه يې، نهپرژاند. ژ دهستپيكا ديروكي ده نه م بي ديروك ن. ژ دهستپيكا ده مې ده نه م ل دهرفه يې ده مې دژين. نه م خوه دسپيرن سهروكين خوه، سهروكين مه ژي خوه دسپيرن سهروكنه دن و وهها ژي مالا مه بيتر ويران ده. مرنې دهستې خوه دريژي من كروبو، وهك پسيكا كو ب مشك

بلیزه ب من دلیست لی دیسا ژی من جارجاران باوهر
 دکر کو مافی من و ژبانکه سهر بهست هه بوو. پشتی
 مچقاندنا چه می نامید ابادی، ئەز که تبووم ناڤا کاروانا
 کۆچا مهن. من ژی وهک هه رکه سی ل باژارتین ئەورۆپایی
 خوه ب هیشی دکر، لی وان رۆژتین داوین، من دزانیبوو
 کۆ ئەز خوه دخاپینم، من دلێ خوه ب تشته کی خوهش
 دکر، لی چاوا ئەرد و نازمان ژ ههف دوورن، ئەو تشت
 و هه ژ من دوور بوو.

ل هه مبهه هیشی، من کینا خوه داقورتاند. ل
 ئەورۆپایی، هه رکه س ئالۆزی و سهریشین ژبانا خوه ب
 تهنی ژ خوه ره دهپله، به هسا وان ژ تو که سی ره ناکه.
 دلێ مرۆقه کی چ قاسی هه به کۆ ئەو ل سهر دهر دین خوه
 باخفه ژی، دقێ کۆ ئەو وان دهر دان د هنافا خوه ده بهپله
 ئان ژی ب تهنی ژ پسیکۆلۆگان ره بیهیژه. ئەگه مرۆف
 بخوازه کۆ هه قال ل دۆرا وی چیبین، دقێ کۆ ئەو ب تهنی
 به هسا کیتفخوه شیبین ژبانێ بکه. ل هه مبهه ر که چا کۆ ب
 نه رمی ل من دنهپیری، ئەز وهک گوله کی د گهرمبا
 هه قیدیتنی ده قه دبووم. من دلێ خوه ب دنیا به که رۆهنی
 خوهش کر و دهنگه کی سست ژ دهقێ من دهر کهت:

- ئەز باشم. ئەز ژ بهر چه می مچقی بی نامید ابادی ل
 قی دهری مه، لی دۆکتور ژ من ره دبیتن کۆ ئەز ئی د
 ده مهک نیژیک ده باش بیم. لی تو؟ تو چاوا؟
 من نا قی نامید ابادی ب لیف کر وهک کۆ وی که چی
 هه موو زارۆکاتیا خوه ل کیتله کین چه می وی بهوران دبوو.
 هه بوونا وی له هیهک ژ گهرماهی و ژ رۆناهی بوو. وی
 گۆت:

- ئەز هه که نه ره ههت بووم، لی ئانها ئەز پر باشم.
 ئەز ئی بکاریم زارۆکان بینم. تا چهند مه هان ئەز ئی بیم
 دیا زارۆکه کی. میتری من ل بهر دهقێ دهری ل بهنده منه.
 ده ب خاتری ته. ئەز هیقیدارم کۆ تو ئی گه لهک
 کیتفخوه شیان د ژبانا خوه ده ببینی.

ئوره کی خه مگینی خوه ل راده یا نیربینین شین گرت.
 که نێ شیرین ل سهر رووی شیرین هه که لهرزی، لی
 جاردی قه گه ریا نارامیا خوه. که چا جوان دهستی خوه
 دریتی دهستی من نه کر. من ژی نه ویریبوو خوه نیژیکتر
 بکرا. ئەز ب راستی دترسیام کۆ من دهستی خوه دریتی
 سیه کی، ژنه که ژ هیشی و رۆناهی بکرا و پۆشمان
 ببوو ما. وی دهستی خوه بهر ب دالانا ل ئالی دن یی

هه وشا ب چارگۆشه بیین چیمه و چه نتوی، ل وی دهر
 کۆ تیره ژتین رۆژی خورتر بوو بوون قه کر و گۆت:
 - من تو ژ وی دهری دیتی.

من سهری خوه بهردا بهر خوه. وهه ژی، دیسا بیی
 قیانا من، نهیرینین مینا پنیکان ل بهر سیگۆشه یا
 سپی باسکین خوه ل ههف خستن. وی دۆماند:
 - بههوه. دقێ ئەز هه رم. ئەز کیتفخوهش بووم.

ئەز ژ کیتفخوهش بووم ب دیتنا وی ل گه ل کۆ من
 دخوست هه قیدیتن بیداوی، ئەبه دی بوویا. سهر لیدانا وی
 د وی رۆژی ده ژ بو من بوو به ره که گرانبوها بوو. وی
 مه شا خوه بهر ب دهری دهر قه، بهر ب میتری خوه قه، بهر
 ب ژبانا بۆش قه، دۆماند. من سهری خوه بلند نه کر.
 گاڤا قورپینا سۆلان نه ما گهیشته گوهین من، ئیشی
 دیسا خوه ل من پچاند، ناڤه رووشکین خوه جاردی د
 هنافا من ده گه راندن. هه قیدیتن په نجه ره به که د دیواری
 ره نچی ده بوو، لی ئە گه رانه و پر کن بوو، واری
 زه هه تبه که ژ خوه بی سینۆر بوو.

ژ رۆژا کۆ ئەز که تبووم وی نه خوه شخانه یی، هه تا کۆ ژ
 من دهات، ئەز دووری که قۆکین سپی بی نازمانی
 دهره وین دمام. د رۆژتین پیتشین ده، گاڤا هینا ئەز خوهش
 ل سهر لنگین خوه دگه رپام، ئەز گه لهک جارن دچووم
 هوندری دیرا پچووک و ل سهر دیوانهک ته ختی ل هه مبهه
 پووتی مه ره به می روودنشتم. من ل رووی وی و بی
 عیسا یی نووزاده ب درتیاهی دنهپیری. چهند شقان و
 گاڤانان ب بهر خک و کهر و چیله کین خوه هاتبوون ل بهر
 لنگین وان دیاری پیتشکیش دکر.

د زکی خانی ده، د نازمانی شین ده، که قۆکین
 باسکشکهستی، باسکۆکری، گرتیین داهفین شینا هیا
 دهره وین یا نه خوه شخانه یا باژاری مهن بوون. نه خوه شی
 هه فتیسالی وهک هه رتم ئاورین خوه خستبوون قولا
 ته له قیزی بۆنی. وی خوه ب رهنگ و دهنگ و دیمه نان گیتز
 دکر دا کۆ ره وشا وی نه هاتا بیرا وی. سبه هه، وی
 خورینیا خوه ل بهر ته له قیزی بۆنا پیکه تی دکر و وهه
 ته له قیزی بۆن پیتخستی دما هه تا کۆ ئەو ئیشاری بیهش ل
 سهر بالیفا خوه دکهت.

من خوه ل سهر ته ختی خوه درتی کر و ئەز ده مه که درتی
 د خه ره چووم. گاڤا ئەز رابووم سهر خوه، ئەز دیسا بهر
 ب دالانین سهرانی قه مه شپام وهک کۆ من تشته ک ل

وان ده‌قهران ژ بیر کریوو. ل نه‌ینی جهی، من جاردی هه‌موو گرانییا به‌ده‌نا خوه به‌ردا ل سهر دیواری نزم. ل هه‌مبهر من، ل قاتا ژیرین، ژنه‌ک د ناڤ کراس و چه‌رچه‌فیتن ره‌ش ده ل بهر چاقیتن هن ب هن خویا بوو. وئ پشستا خوه دابوو ستوونه‌کی و ده‌ستت خوه ژ من ره بلند کر. ئەو بیگومان ل به‌نده بوو کۆ ئەز ب ئالیی وئ ده بچوو ما.

دانئ وئ ئیشارئ، من ب هیسانیه‌ک سه‌یر چه‌ند گاف ل سهر که‌قترین ره‌ش و سپی ئاقیتن و ئەز بهر ب داویا دالانئ قه مه‌شیام. بیتنه‌ن من خوه‌ش دچوو و ده‌ات. ل بهر دئرا پچووک ئەز دودولی بووم. من دزانیبوو کۆ ژنکا ب کنجیتن ره‌ش ل به‌نده‌یی من بوو، لی وئ دکاریبوو هه‌نه‌کی خوه راگرتا و ئەز ده‌ریاس بووم و ل بهر پووتئ مه‌ریه‌می و ئیسا، وه‌ک به‌ری، روونه‌نشتم. وئ روژئ، گوهرتنه‌که مه‌زن د کۆما په‌یکه‌ران ده قه‌ومیبوو. مه‌ریه‌می جل و به‌رگیتن ژنیتن ئامیدابادئ ل خوه کریوو، هه‌ریا وئ تیشتی‌شی بوو، پۆرئ وئ یئ ره‌ش ل سهر سه‌ری وئ وه‌ک پۆرئ پی‌ره‌ه‌بوکان بوو. ؟ قان و گافانین ل ده‌ردۆرا وئ ژئ ب شال و شاپکین ئامیدابادی بوون. وان گوهره‌ک کۆلا بوون و ب ده‌نگه‌کی که‌ر ژ مه‌ریه‌می تکا دکرن کۆ وئ عیسا بدا وان. مه‌ریه‌می ژ هه‌یزان که‌تیوو، د بهر خوه ده دکر ئیسکه ئیسک. وئ نزانیبوو چاوا فه‌رزه‌ندئ خوه بسپارتایا ئاخا سار و واری نه‌به‌دیبوونئ.

ئەز پاشووبه‌ر، هیدی هیدی، ژ دیرئ ده‌رکه‌تم. نه بیتنه‌ن من دچکیا، نه ژئ خویدان ژ من ده‌ات خواری. ئەز وه‌ک سپی ساخ بووبووم. ئیشئ خوه ژ به‌ده‌نا من کشاندبوو و من خوه وه‌ک خۆرتنه‌کی چارده‌هسالی ل کیتله‌کا چه‌مه‌کی ب ئاقه‌که پۆش هیس کر. ژنا ب کنجیتن ره‌ش ژ جهئ خوه نه‌لقیابوو. وئ هه‌رده‌م پشستا خوه دابوو ستوونئ که‌قئری.

- چما ئەو قاسی ب ده‌ره‌نگی؟ ته دزانیبوو کۆ ئەز ل به‌ندا ته مه.

من جه‌گه‌ر نه‌کر سه‌ری خوه بلند بکم و ل روویئ وئ بنه‌یتم؛ ئەو روویئ کۆ من باوه‌ر دکر کۆ قه‌شارتی بوو. ئەز ل بهر وئ راوه‌ستیام و وه‌ک گه‌له‌ک جارین دن، من ل سه‌ری شمکیتن خوه میتزه کر، من ده‌نگئ خوه ژ بنی قه نه‌کر. ل وئ ده‌ری، ئەز وه‌ک لاوه‌کی پچووک بووم کۆ

گونه‌هه‌که کریوو و دزانیبوو کۆ گونه‌هئ وی دئ ب هیسانی به‌اتا عه‌فووکرن. ژنا ب کنجیتن ره‌ش وه‌ک دایکه‌که دلشکه‌ستی دۆماند:

- چ سه‌یره! ژ دیتغه‌لا کۆ تو ب دیتنا من ب کیتف خویا بکی، تو بئ کیتفی.

پرسگریکا من نه یا کیتف ئان بئ کیتفی بوو، ئەو بیتنر یا شه‌رمئ بوو. من شه‌رم دکر ژ بهر کۆ من باوه‌ر کریوو کۆ هیتنا مافی من و هیتقیی هه‌بوو، کۆ ژیانئ هیتنا دکاریبوو تشته‌کی ئه‌رییی پی‌شکیتشی من بکرا. وه‌ها ژئ، هیتقییا پوچ ئەز خاپاندبووم و من باوه‌ر کریوو کۆ سۆزا من ب که‌چه‌که پۆرزهر و خوه‌دی چاقیتن شین هه‌بوو. خوه‌لی ل سه‌ری من به، من ژ دل من باوه‌ر کریوو کۆ ئەو دانئ سبه‌هئ یئ وئ روژئ ئەو ژ بۆ من هاتبوو.

پشستی وان گۆتنان، من دزانیبوو کۆ ژنا کراسه‌رش ئاورپن خوه ل سهر به‌ده‌نا من یا مه‌لوولی و ل سهر بیتنه‌مه‌یی قه‌رمچی یئ نه‌خوه‌شخانه‌یی دگه‌راندن. وئ دلئ خوه ب ره‌وشا من دشه‌وتاند و ده‌نگئ وئ ل بهر گوهین من په‌یدابوو:

- ئەز نه هاتمه ژ بۆ ته ئه‌ردئ خه‌را بکم ئان ئاقا بکم. لی تو ب خوه دزانی کۆ تو نکاری هه‌موو عومری خوه ل قئ ده‌ری، د قئ ره‌وشئ ده، ل دووری مرۆقیتن خوه، ده‌ریاس بکی.

گافا وئ به‌حسا گولیزه‌ری کر، وئ دزانیبوو کۆ ب وئ په‌کی هه‌موو سه‌ره‌لدانین من، هه‌موو قیانا من دبوون ئه‌ورین توژئ.

- من گولیزه‌ر دیت به‌ری کۆ ئەز بیتم ته بیتم. سلاقیتن وئ ژ ته ره هه‌نه. ئەو وه‌که هه‌رتم پر خوه‌شک ئە. کی دزانه، به‌لکی ژ بۆ چاقیتن شین ئین که‌چین پۆرزهر ئین قئ باژاری ته ئەو ژ بیر کره‌ه؟

من گولیزه‌ر ژ بیر نه‌کریوو، من تو جاری نکاریبوو ئەو ژ بیر بکرا. ژنا کراسه‌رش ئەف یه‌ک خوه‌ش دزانیبوو. لی وئ ژ قازی ئەو گۆتن دکرن. ئەشکه‌ره بوو کۆ وئ سه‌رانسه‌ر قه‌رفیتن خوه ب من و هه‌قییتن من دکرن. گولیزه‌ر په‌رچه‌په‌که مه‌زن ژ ژیانان من یا ل ئامیدابادئ بوو. کۆچا مه‌زن فه‌رمانا مه هه‌موویان راکریوو و ژ روژا کۆ ئەز گه‌یشته‌بووم ئه‌ورۆپایی، ئەز ژ گولیزه‌ری و ژ هه‌موو مالباتا خوه، بئ ئاگاهی بووم.

گولیزه‌ری بارانه‌که کیتفی و خه‌مگینیی ب خوه ره

ثانی. وی ئەز ڤه گه ڤاندم نامیدابادا بهری مرنا چه م و کۆچا مه زن. من ژنا کراسرهش، دالانین نه خوه شخانه بی، دیوارین ب ستوون و کهفانین که قری، سهوشا ب چارگۆشه بیین گیها و چه نتریب، ل پاش خوه ڤه هشتن. من خوه و گولیزه ری د کادینا مه ده دیت. که چین دن ئین کۆ پشتیین کایی ژ کامیونی دانین و ل کادینی ڤالا دکرن دوور بوون. ئەز هیژدهه سالی بووم و گولیزه ری که تبوو سالا خوه یا هڤدههان. ئەم گهیشتی بوون و وه که کۆ د چیرۆکه که ئەفسانی ده بن، ئەم ل هه مبهه ره ڤه بوون و دلێ مه هه ردویان ب هیرس د سینگا مه ده لی ددا. ئەز نیژیکی وی بووم بهی کۆ من بزانیبوویا چما. د ته مه نی من ده، ئەو جارا پیشین بوو کۆ من دهستی خوه بهر ب رووی که چه که خاما دبر. گولیزه ری د ب شری. تلپین من رووه نارکین وی مست دان و پاشی، ئەو ب گه رده نا وی داکه تن خوارێ. من دهستی خوه دریزی پیسیرا راستی کر و ئەو گوفاشت. پیسیرا گروڤه ر، وه که ڤوکا کۆ بجه ڤله ژ جیبی خوه په کیا. من پیسیرا گه رم بتر گوفاشت بیی کۆ من بزانیبوویا چما، ئایا مافین من و وی یه کی هه بوو ئان نا. گولیزه ری هه ڤالا من یا زارۆکاتی بوو، ئەم ب هه ڤ ره مه زن بوو بوون، مه ل تاخین نامیدابادی ب هه ڤ ره ب چاگرتنکی لیستبوو و ژ نشکی ڤه، ئەم مه زن بوو بوون و دنیا یا مه بوو بوو دو په رچه.

که نی پچووک ژ سه ر رووی گولیزه ری په کیا، ساویری شوونا وی که نی هور گرت. ترسا مه زن و تشته کی دن، تشته کی نوو، ئانگۆ با به لیسکا بهستی، گپژه لوکه بیین شه یدا بیی خوه ل روو و به ده نی بادان. گولیزه ری نه ما دکاریبوو ل سه ر بیان بیا یا. وی دخوه ست خوه دریز بکرا و ئەز وه که له یڤه که ژ ستیرک و هه یڤان بکشانداما سه ر رووی خوه. چه رمکین چاقین وی گران بوو بوون، ژ بهر خوه ڤه دهاتن گرتن. باوه ریا وی ب گپژه لوکه بیین نه ناس ئین به نگیی دهاتن، لی گاڤا دهنگین لنگان ل بهر ده ڤی کادینی په یدا بوون، ترسه که بیپایان د ئاوړین وی ده برقی. ئەو بهر ب پشتی خوه ڤه جوو و ب سڤکبوونا پسیکه کی د ناڤ رۆنا هیا ده رڤه ده وه ندا بوو.

ژنا کراسرهش هزر و رامانین من د سه ری من ده دخوه ندن ئان ژی، ب کیمانی، ته خمین دکرن. من سه ری خوه بلند نه کر و من بیتر ل شمکین خوه ته ماشا دکر. دهنگی ژنا کراسرهش ئەز دیسا ڤه گه ڤاندم راستیتیا وی

باژاری ئه ورۆپایی و رهوشا من د نه خوه شخانه یا ناڤه ندی ده:

- بهسه، وه ره! مه گه له ک وهختی خوه ولۆ وه ندا کر! من به ری خوه دا ئوده یا خوه. جیرانی من یی هه فته سیالی هات بیرا من. گه ره ک من خاتر ژی بخوه ستا. پاشی، ب وی بیژمه یی قه رمچی، من نکاریبوو بدایا دوو وی. ژنا کراسرهش ئەو یه ک دزانیبوو. وی هه نک وهخت ددا من دا کۆ من هازریا خوه و کۆچی بکرا. جیرانی من ل ته له قیزیونی دنه یی. من چه نته یی خوه ئاماده کر، سه ری خوه شوشت، ریا خوه کور کر. پاشی من شال و شاپکی خوه ل خوه کر، من کۆلۆزی خوه دا سه ری خوه، من سۆلین خوه یین سپی خست لنگین خوه. من خوه ل سه ر چار شه فین رهنگین دریز کر. ئەز ئاماده بووم.

گاڤا ژنا کراسرهش ده ریاسی هوندری ئوده یی بوو وی ب ته نی دهستی خوه دانی سه ر دهستی من. وی گاڤی، ئەز ژ جان و دل که نیام. ئەز که نیام ژ بهر کۆ ئەو جارا پیشین بوو کۆ که ڤوکین سپی ژ ڤالا هیا خاپینۆک یا کاغه زین دیواری ده رده که تن، باسکین خوه ل هه ڤ دخستن، ده ست ب فری و کیفی دکرن. که ڤوکان سه رمایا قه فه سی و ئالۆزین ته نه یی ل پاش خوه ڤه هشتن، ب دوور که تن، بهر ب ئاسۆیین نه ناس ڤه چون. دهنگی باسک و په ریکی و ان ب هیسانی گهیشتن گوهین من. ئەز بیتر که نیام و که نیام.

چیرۆکنفیس ژدایکیبووی سالا (۱۹۵۳) ئی یه. ل سالا (۱۹۸۸) ئی باوه رنامه یا دکتۆرای ل زانینگه ها سۆرۆن ل پاریس وه رگرتیه. ل (۱۹۹۳) ئی وه ره ل سویدی ناکنجی یه و نه نستیتویا فرانسای یا سته که ڤلی کار دکت. ئەف کورته چیرۆکه ژ مالپه را (نه ڤه ل) هاتی وه رگرتن، کوب پتیسیا لاتینی هاتبو به لافکر و ژ ئالین مه ڤه هاتی وه رگرتن ژ پتیسیا نه ل هه ریم لکاره.

«رامان»

مالی تارمایی

فیرجینیا وولف
له ئینگلیزییهوه: تهها نهحمهد رهسول
(سلیمانی)

له ههر کاتزمیریکدا له خهو رابوویتایه، دهرگایهک پیوه دهدرا و له ژووریکهوه دهچونه ژووریکه تر، دهستیان له نیتو دهستی یهکدا بوو و وازبان له ئیرهیی دههینا و ئهوییان دهکردهوه، بهدلنیاییهوه جووته ختیوکی ژن و میرد بوون. (لیره بهجیمان هیشت) ژنهکه وتی. پیاوهکesh هه ندی قسهی بو خسته سهر قسهکانی: ئوی، ههروهها له باخچهکدا.

پیاوهکه چرپاندی: سووک.
وتیان: با خه بهریان نهکهینهوه.
بهلام ئهوه ئیوه نه بوون ئیمهتان خه بهر کردهوه، نا.
ئهوان بوی دهگه پین، په ردهکانیان لاداوه.
بو یه کتیک هه بوو شتیک بلتیت، لاپه ریهک، یان دووان بخوتنیتهوه!
ئیستا ئهوان دۆزیویانه تهوه.

یه کتیک خوازباره دلنیابیت، پینووسه که له لیواردا رابگریت، پاشان له خوتندنهوه ماندوو بیت، په نگه که سیک له خهو رابیت و پروانیتته روخساری خوی، هه موو مالله که خالی بوو، دهرگان کرابونهوه، ته نیا تاقتا که رهکان به که یفه وه داره کانیان هه لده کۆلی و دهنگه دهنگی دهراسه که له کپلگه که وه زایه له ده بووه وه.
بو چ شتیک هاتومه ته ئیره؟! دهمه ویت چی بدۆزمه وه؟! ناو دهسته کانم خالین.

په نگه دواتر له نهومی دووه میش؟!
سپوهکان له تاچه که دان، له نزمایشدا باخچه که وهک هه میشه ماوه ته وه، ته نیا کتیبه که له نیتو گژوگیاکه دا نووستوه.
بهلام ئهوان له ژووری میوانه که دا دۆزیویانه ته وه، هه رگیز که سیک نه بووه بتوانیت بیانینی. شووشه ی په نجه ره که

سیوه کانی رهنګ دده ایه وه، ههروه ها گوله کانیش، هه موو رووه که کان له شووشه که دا سهوز دهچونه وه، کاتیک ته وان دهجوولان له ژووری هوله که دا، ته نیا سیوه که لای دهکرده وه له سهر ته نیشته زه رده که ی. هیشتان چرکه یه ک دواتر، نه گهر دهرگا که بکریتته وه، فهرشی سهر زهوییه که، وینه هه لواسراوه کانی قهد دیواره کان، چلچرای میچه که، چی؟! نیتو دهسته کانم خالین، سیبه ری شیلایه که (۱) به سهر کومباره که دا رت بوو، له کونه تاریک و قوله کانه وه دهنگی دارکونکه رکان زایه له ده بووه وه.

(خه زینه، خه زینه، خه زینه)

ترپه ی دهنگی ماله که به هیمنییه وه لئی ددها.

خه زنه که له خاک نراوه، ژووره که.

ترپه که بریک وهستا.

ئوه، شوینی نیشترانی خه زینه که له کوپیه؟!

چرکه یه ک دواتر رووناکي رهوییه وه. له باخچه که شدا درخته کان له بهر تیشکی خو ره که دا سیبه ریکی تاریک و توخیان په رشوبلاو کردبووه وه، تیشکیکی زور نهرم، زور دهگمه ن و دانسقه، فینک و کز و لار، ههستم ده کرد هه میسه له ته نیشته شووشه ی په نجه ره که وه ده بووکایه وه، هوکاری نه وه مهرگه شووشه که بوو، نه وه مهرگه له نیتو ندماندا یه، یه که م جار هاته لای ژنه که، سه د سالتیک له مه وه بهر، ماله که ی جیه هیشت، هه موو په نجه ره کانی داخست. ژووره کان هه موو تاریک بوون، نه ویش مال و ژنه که یه ی به جیه هیشت، به ره و باکوور، به ره و روزه لات رویشته، نه ستیره کانی بینی رووه و خوارووی ناسمان دهجوولان، خانووه که ی پشکنی، بینیییه وه له ژیره وه ناودر بووه و دلویه دهکات و ناو دده لینی، چرکه چرکی ماله که به خوشییه وه لئی ددها.

(خه زنه که هی نیتو یه)

با له سهر ریگه که هه لیکرد، دره خته کان دهچه مانه وه و به مالولادا دههاتن، تریفه ی مانگ وده درکوت و بارانیکي توند دایکرد، تیشکی چراکه کز بوو و به ماله که دا په خش ده بووه وه، په نجه ره کان دهکرانه وه، نه وان دهیانچرپاند تا به خه بهر نه یه یین. جووته خیتوه که له دووی خوشبه ختی خویان دهگه ران.

(لیره نووستین) ژنه که وتی، نه ویش دریره ی پی دا:

ماچکردنی بی نه ژمار. له خه و رابوونی به یانیان. رهنگی زیوینی نیتو دره خته کان. له نهومی سه ره وه. له باخچه که دا. وهختیک که هاوین دههات. زستانان کاتی به فر بارین.

به دریره یی نه و ماویه یه ش دهرگان داده خرانه وه، له دهرگا دانیکي نهرم به چه شنی لیدانی ترپه ی دل.

نریکی هاتنه وه یان، له راره وه که دا وهستان، بایه که هیمن بووه وه و بارانه که ش دلویه ی زیوینی به شووشه کانداه چوره انده وه، چاوه کافان تاریک بوون، گویمان له چ دهنگیکی پیته ته نیشتمانه وه نه بوو، چ خانیگمان نه بینی عه با شه به نگییه که ی بلاو بکاته وه. پیاوه که به ههردوو دهستی چراکه ی گرتبوو.

(بروانه) که وته هه ناسه دان.

(دهنگی خه وتن، خووشه ویستی و نه وین له سهر لیتوه کانیان)

چه مانه وه و چرا زیوینه که یان به ژوور سه رمانه وه راکرت، قه یریکی زور به قولی ته ماشایان کرد، زور راره وهستان. کزه باکه له ناکاوتیکدا هه لیکرده وه، روشنایی کز بوو و لار بووه وه، تریفه ی مانگ به شه و قه وه رزایه سهر هه موو زهوی و سهر دیواره که، دواتر پیگه یشتن، رهنگی روخساره کان به دوای خه و تووه کانداه گه ران و سهرقالی خوشبه ختی شار دراوه ی خویان بوون.

(خه زینه، خه زینه، خه زینه)

دلی ماله که به چالاکییه وه لئی ددها.

(سالانیکي زور) پیاوه که به تامه زرزییه وه وتی: سهرله نوی من دده وزیتته وه.

ژنه که ورته ورتیکي کرد:

(لیره.. خه وتن. خوتندنه وه له باخچه که دا، پیکه نین، پیچانه وه ی سیوه کان به کاغز و له تاقه که دا، لیره خه زنه که مان جیه هیشت)

دهچه مینه وه، تیشکه که یان پیتلوه کانم له سهر چاوان پی به رز دهکاته وه.

(خه زینه، خه زینه، خه زینه)

ترپه ی ماله که به جووشه وه لیده دات، رابووم و هاوارم کرد:

(ئوه، نه مه خه زنه داپوشراو و له خاک نراوه که تانه؟! روشنایی نیتو دلتن!!)

(۱) شیلایه: بالنده یه که دهخوتنی و له مریشکی کیتوبله دهچیت.

سهرچاوه:

GREAT SHORT STORIES
Batman books.. new york

گۆتره شاد

که سایه تیی نیو شانۆکه:

- گهرالئیکی چه پهڵ

- پیاویکی ته ریپۆش

کاتی شانۆ:

[دوانیوه ریژی رۆژیکی زستان]

شوتنی شانۆ:

[سووچی پارکیکی چۆڵ و بێسدهنگ، له قوولایی شانۆدا پیره دارێک دیاره و له ژیریدا کورسییهکی دارین وه بهر چاو دهکهوئ، چهند ههنگاو ئهولاتر سه تلیکی زبانهی رهنگ بواردوو لیسوپیته له زبلوزال و زبانه له دهوری بلاو بوتهوه، له سووچیکی تری شانۆبه که تابلۆیهک که ئاماژه به شوتنیک دهکات و نیشانهی W.C. له سه ره، قورس و قایم له جیی خوی چه قیوه.]

[دوای چهند ساتیک پیاویکی ته ریپۆش به جلویهرگی ئوتوو کراوه وه لهو بهری تابلۆی W.C. وه دیت و وهک ئهوهی پیتوهندی به کورسییه که و دیمهنی دهووبه ریبه وه هه بی، له سه ره کورسییه که داده نیشی و دهلی:]

پیاوی ته ریپۆش: ئۆخهیش!

[پیاوه که له سه ره کورسییه که پال دهکهوئیت و ورده ورده خه و دایده گرئ، دوای چهند ساتیک گهرالئیکی چه پهڵ له لای تابلۆی W.C. وه دیتته نیو شانۆکه وه، لهوئ راده وهستی و دوگمه ی شه لواره که ی به دهست داده خات؛ وهک ئه وهی تازه له ئاودهست هاتیبیتته ده ری، له ناکاو چاوی به کابرای ته ریپۆش دهکهوئ که له سه ره کورسییه که خه وتوو، لیتی نزیک ده بیتته وه و دهلی:]

گهرالی چه پهڵ: خه وتووی یان خۆت کردوو ته خه و؟

پیاوی ته ریپۆش: خه وتووم؟!

گهرالی چه پهڵ: ئه ی بۆچی قسه ده که ی؟!

پیاوی ته ریپۆش: عاده تم وابه!

گهرالی چه پهڵ: چ عاده تیککی ناحهزه! ته رکی که.

پیاوی ته ریپۆش: به دهست خۆم نییه!

گهرالی چه پهڵ: هۆکاره که ی دلخوریه یه، ئه وهنده ی بیر لئ مه که وه.

پیاوی ته ریپۆش: باشه، ئیستا برۆ به دوای کاری

خۆتدا و له كۆلّم بهوه!

گه‌رالی چه‌په‌ل: هيچ كار يكم نيبه.

پياوي ته‌رپوش: چيت ده‌وي؟

گه‌رالی چه‌په‌ل: چيت پتیه؟

پياوي ته‌رپوش: بيلتي بزائم ده‌ي؛ پاره؟ چه‌ندهت ده‌وي؟

گه‌رالی چه‌په‌ل: چه‌ندهت پتیه؟

پياوي ته‌رپوش: هه‌ر چه‌ندهت ده‌وي هه‌يه، بيلتي!

گه‌رالی چه‌په‌ل: [نيسوچاواني گرژ ده‌كات] تازه پياكه‌وتوو؛ خوي دهنوتيني!

پياوي ته‌رپوش: ميتشکم مه‌خۆ؛ هاتووم دوو خوله‌ک له‌م قورينه به‌تانيا بم.

گه‌رالی چه‌په‌ل: کارم پیت نيبه، بچۆ سه‌ر کورسييه‌کی دیکه، هه‌ر ئه‌وه‌نده.

پياوي ته‌رپوش: ئه‌تۆ بۆ ناچي؟

گه‌رالی چه‌په‌ل: ئاخه‌ر ئه‌و کورسييه‌ پاواني خۆمه‌!

پياوي ته‌رپوش: ده‌وسييه‌که‌ي به‌ ناوت کراوه، يان گرتيه‌ستت وه‌رگرتوو؟

گه‌رالی چه‌په‌ل: ئه‌م پارکه‌ ته‌نيا شتتيک که زۆري هه‌يه کورسييه‌!

پياوي ته‌رپوش: ئه‌مه‌يان شتتيکی تره‌.

گه‌رالی چه‌په‌ل: کورسي کورسييه، چ جياوازييه‌کی هه‌يه؟

پياوي ته‌رپوش: هه‌موو کورسييه‌ک کورسي نيبه‌!

گه‌رالی چه‌په‌ل: به‌ خودا ئه‌وه‌ش وه‌ک ئه‌واني دیکه وايه؛ دارينه‌يه و چوارپتچکه‌ي هه‌يه، پياو که له‌ سه‌ري

داده‌نیشی، سمتی شه‌قلى تپنده‌که‌وي... ديسان بيلتيم؟

پياوي ته‌رپوش: نا به‌سه.

گه‌رالی چه‌په‌ل: باشه؟!

پياوي ته‌رپوش: ده‌ي باشه، ده‌ست هه‌لگره‌!

گه‌رالی چه‌په‌ل: برۆ باشه.

پياوي ته‌رپوش: ده‌ست هه‌لگره. من له‌ گياني خۆم وه‌رهم، رقم هه‌ستتي خۆم ده‌کوژم ها!

گه‌رالی چه‌په‌ل: ده‌خۆت بکوژه ئه‌گه‌ر پياوي!

پياوي ته‌رپوش: ياني مه‌رگی من بۆ تو گرنگ نيبه‌؟! **گه‌رالی چه‌په‌ل:** من مه‌رگی خۆشم بۆم گرنگ نيبه، چ بگات به‌ هي تو!

پياوي ته‌رپوش: چه‌نده دلره‌قي!

گه‌رالی چه‌په‌ل: دلره‌ق نيم، وه‌ک پيرۆت وام.

پياوي ته‌رپوش: په‌ککوو، له‌و سه‌يره‌!

گه‌رالی چه‌په‌ل: من ئه‌وه‌م ئيتر، جا سه‌ير بي، يان

سه‌ير نه‌بي!

[گه‌رالی چه‌په‌ل له‌ پال پياوه‌دا له‌ سه‌ر کورسييه‌که

داده‌نیشی و ده‌لتی:]

گه‌رالی چه‌په‌ل: چيه‌ه؟ ئيستا که‌وتويه ئه‌ولاي بي تفاسيه‌وه؟

پياوي ته‌رپوش: تا ئيستا خۆت ون کردوو تا بزاني چ هه‌ستتيک ده‌بي؟!

گه‌رالی چه‌په‌ل: چ هه‌ستتيک؟

پياوي ته‌رپوش: هه‌ستتيکی ره‌ق!

گه‌رالی چه‌په‌ل: وه‌ک ئاسن؟

پياوي ته‌رپوش: له‌وه‌ش ره‌قترا!

گه‌رالی چه‌په‌ل: [بیرمه‌ندانه] چه‌نده ره‌قه‌!

[پياوه ته‌رپوشه‌که ده‌ستتيک له‌ کورسييه‌که ده‌دات و ده‌لتی:]

پياوي ته‌رپوش: ئه‌و داره به‌سته‌زمانه‌يان کردوو به‌ چی؛ ناويشيان ناوه‌ کورسي!

گه‌رالی چه‌په‌ل: ئه‌ي چ ناوتيکيان لي بنايه؟ کاميار؟!

پياوي ته‌رپوش: ئيتر ده‌رپه‌ينه‌وه، تاقه‌تم نيبه‌.

گه‌رالی چه‌په‌ل: که‌وايه بچۆ سه‌ر کورسييه‌کی تر؛ به‌ ته‌نيا له‌گه‌ل خۆت که‌يف بکه‌ هه‌تا به‌ياني.

پياوي ته‌رپوش: قه‌ت کاری وا ناکه‌م.

گه‌رالی چه‌په‌ل: کورسي که‌مه‌؟ خودا ئه‌و هه‌موو کورسييه‌ي داوه‌!

پياوي ته‌رپوش: خودا داري داوه، ئيمه‌ش کردومانه به‌ کورسي!

گه‌رالی چه‌په‌ل: باشه ئيتر، مه‌يکه‌ فه‌لسه‌في!

پياوي ته‌رپوش: ئيستا کتي پتي گوتي دانيشه‌؟

گه‌رالی چه‌په‌ل: کورسي خۆمه، ئه‌ي کتي به‌ تو گوتوو له‌ سه‌ري دانيشی؟

پياوي ته‌رپوش: چه‌ندهت بده‌مي، ده‌ستم له‌ کۆل بکه‌يه‌وه؟

[گه‌رالی چه‌په‌ل له‌گه‌ل ئه‌وه‌ي قامکی له‌ قه‌له‌م پاندانی سه‌ر گيرفانی پياوه‌که ده‌دات، ده‌لتی:]

گه‌رالی چه‌په‌ل: زۆر جوانه، گرانه؟

[پياوه‌که له‌ کاتيکدا قه‌له‌م پاندانه‌که له‌ گيرفانی ده‌رديني، ده‌لتی:]

پياوي ته‌رپوش: زۆر زۆر ريش [قه‌له‌مپاندانه‌که ده‌دا به‌ گه‌رالی چه‌په‌ل] به‌لام شاياني تو نيبه‌.

[گه‌رالی چه‌په‌ل له‌گه‌ل ئه‌وه‌ي قه‌له‌م پاندانه‌که له‌

دهستی کابرا راده پسکینتی، ده لئی: [**گه رالی چه پهل:** قه لهم پاندانه؟ **پیاوی تهرپوش:** مارکه کهی موعته به ره! **گه رالی چه پهل:** جا رومانی چاکی پیدده نووسم! **پیاوی تهرپوش:** بۆ رومانووسی؟ **گه رالی چه پهل:** نه باوه [له گهل نه وهی قه لهم پاندانه کهی ده خسته گیرفانی چا که ته کهی] ده لیم هینده جوانه که یفی له لایه پیاو پیتی بنووسی! **پیاوی تهرپوش:** تینوومه، به لام جاری وایه پیاو بیر له تینویتییش ناکا ته وه! **گه رالی چه پهل:** [به سهر سورمانه وه] مه گین تو بیر له تینویتی ده که یته وه؟! **پیاوی تهرپوش:** زیاتر هه سستی تینویتی له زهینی مرؤفدا سهره لده دا. **گه رالی چه پهل:** که وایه بۆ چی له په سستا گه رووت وشک ده بی؟ **پیاوی تهرپوش:** جوریک کاردانه وهی بیولۆژیکه! **گه رالی چه پهل:** وهک برسیه تی؟ **پیاوی تهرپوش:** ئافهریم؛ برسیه تیش له زهینی مرؤفدا هه سته کهی سهر هه لده دا. **گه رالی چه پهل:** که وایه بۆ چی دلت به ره به ره ده بوریتته وه؟ **پیاوی تهرپوش:** بابه له وه گه ری، ههر له سهری مه رۆ! [گه رالی چه پهل بریک له سهر کورسییه که خوی ئهم باروبار ده کات و ده لئی:] **گه رالی چه پهل:** پیت بلیم بۆ لی ره ی؟ له گهل ژنه که ت نیوانت نیبه و وه ده ری ناوی! **پیاوی تهرپوش:** چۆن؟ **گه رالی چه پهل:** ئاخهر نیوهی ئه و پیاوانه ی له پارکن، له ترسی ژنه کانیان هه لائون و ده ره ده رن! **پیاوی تهرپوش:** من ده ره ده ری ده سستی خۆم! **گه رالی چه پهل:** هه یه وو، تۆش به راست و به چه پ له فه لسه فه ی وه ده ده ی، پللیته که ی دا کیشه، ته ختی که ته خت! **پیاوی تهرپوش:** تۆزی برۆ به ولا وه بۆنت لی دی. **گه رالی چه پهل:** ئیستا نیوان نیوه؛ نیوهی هی منه، نیوهی هی تو، ئاوا عادیلانه یه. **پیاوی تهرپوش:** نا، تو دوو بست زیاترت پیتییه. **گه رالی چه پهل:** من مافی ئاوا و گلم هه یه؛ بهر له تو من لی ره بووم.

پیاوی تهرپوش: خو کاتیک من هاتم که سی لی نه بوو. **گه رالی چه پهل:** به لای ناخیرم چوو بووم بۆ ئاوده ست. **پیاوی تهرپوش:** ئاوده سستی پارک؟ جا خاوتنه؟! **گه رالی چه پهل:** خاوتنیسه و گه رمیشه؛ هیندی جار له ویدا هه مامیش ده که م! **پیاوی تهرپوش:** به ئاوا؟ **گه رالی چه پهل:** به ئاوا، نه فتاوه ی لیبه، بنه که ی کونه. **پیاوی تهرپوش:** یادی به خیر... **گه رالی چه پهل:** چی؟! **پیاوی تهرپوش:** نه فتاوه ی مسی، مه سینه! **گه رالی چه پهل:** ئهم کورسییه ت پتی چۆنه؟ ببوره ئه گه ر تۆزی داره که ی ره قه. **پیاوی تهرپوش:** هه زار کورسی چه رمی به قوربان بی. **گه رالی چه پهل:** هه لبه ت پیوه ندی به چه رمه که یه وه هه یه. **پیاوی تهرپوش:** به لئی، به لئی سه تاسه ت. **گه رالی چه پهل:** من ئه گه ر چه رمی که ربی زۆر زیاتری که یف پیدده که م! **پیاوی تهرپوش:** جوری کورسی گه ردان هه یه، چه رمیه که یم هه یه؛ زۆر نه نتیکه یه. **گه رالی چه پهل:** چه رمی سمۆره یه؟ سمۆره ت پتی چۆنه؟! **پیاوی تهرپوش:** خراب نیبه، به لام مار باشتره... **گه رالی چه پهل:** ئه ی چیت گوت! جووتی که وشی چه رمم هه بوو؛ پیستی مار بوو. **پیاوی تهرپوش:** ئه ی چیت لی کرد؟ **گه رالی چه پهل:** تووریم هه لدا، بۆم ده رکه وت چه رم نیبه، لاستیقه! [پیاوی تهرپوش بی کۆ کردن، که وشه که ی دا که ندو دایه ده ست گه رالی چه پهل و گوتی:] **پیاوی تهرپوش:** هانی؟ **گه رالی چه پهل:** ئه وه چییه؟ **پیاوی تهرپوش:** که وشه، نه تدیوه؟ **گه رالی چه پهل:** ده ی چی لی بکه م؟ **پیاوی تهرپوش:** له پیتی که، بۆ خۆت. **گه رالی چه پهل:** ئه ی خۆت، که وشت ناوی؟ **پیاوی تهرپوش:** که وشه کانی تو له پتی ده که م. **گه رالی چه پهل:** بنه که ی به ری داوه، ها. **پیاوی تهرپوش:** گرینگ نیبه. [گه رالی چه پهل که وشه کانی دا که ند و له گهل نه وهی

دهستی کابرا راده پسکینتی، ده لئی: [**گه رالی چه پهل:** قه لهم پاندانه؟ **پیاوی تهرپوش:** مارکه کهی موعته به ره! **گه رالی چه پهل:** جا رومانی چاکی پیدده نووسم! **پیاوی تهرپوش:** بۆ رومانووسی؟ **گه رالی چه پهل:** نه باوه [له گهل نه وهی قه لهم پاندانه کهی ده خسته گیرفانی چا که ته کهی] ده لیم هینده جوانه که یفی له لایه پیاو پیتی بنووسی! **پیاوی تهرپوش:** تینوومه، به لام جاری وایه پیاو بیر له تینویتییش ناکا ته وه! **گه رالی چه پهل:** [به سهر سورمانه وه] مه گین تو بیر له تینویتی ده که یته وه؟! **پیاوی تهرپوش:** زیاتر هه سستی تینویتی له زهینی مرؤفدا سهره لده دا. **گه رالی چه پهل:** که وایه بۆ چی له په سستا گه رووت وشک ده بی؟ **پیاوی تهرپوش:** جوریک کاردانه وهی بیولۆژیکه! **گه رالی چه پهل:** وهک برسیه تی؟ **پیاوی تهرپوش:** ئافهریم؛ برسیه تیش له زهینی مرؤفدا هه سته کهی سهر هه لده دا. **گه رالی چه پهل:** که وایه بۆ چی دلت به ره به ره ده بوریتته وه؟ **پیاوی تهرپوش:** بابه له وه گه ری، ههر له سهری مه رۆ! [گه رالی چه پهل بریک له سهر کورسییه که خوی ئهم باروبار ده کات و ده لئی:] **گه رالی چه پهل:** پیت بلیم بۆ لی ره ی؟ له گهل ژنه که ت نیوانت نیبه و وه ده ری ناوی! **پیاوی تهرپوش:** چۆن؟ **گه رالی چه پهل:** ئاخهر نیوهی ئه و پیاوانه ی له پارکن، له ترسی ژنه کانیان هه لائون و ده ره ده رن! **پیاوی تهرپوش:** من ده ره ده ری ده سستی خۆم! **گه رالی چه پهل:** هه یه وو، تۆش به راست و به چه پ له فه لسه فه ی وه ده ده ی، پللیته که ی دا کیشه، ته ختی که ته خت! **پیاوی تهرپوش:** تۆزی برۆ به ولا وه بۆنت لی دی. **گه رالی چه پهل:** ئیستا نیوان نیوه؛ نیوهی هی منه، نیوهی هی تو، ئاوا عادیلانه یه. **پیاوی تهرپوش:** نا، تو دوو بست زیاترت پیتییه. **گه رالی چه پهل:** من مافی ئاوا و گلم هه یه؛ بهر له تو من لی ره بووم.

دهيدا به پياوى تهرپوش دهلى:]

گهړالى چهپهڼ: فهرموو گهوره؛ كلاسيكه! جارئ چيت ديوه؛ من شيعر دهوئمهوه، غهزل.

پياوى تهرپوش: نهى چ خوارديتېك دهخوى؟

گهړالى چهپهڼ: [ئامازه به سه تلى زباله كه دهكات] نهوه سه لاجه كه مه؛ روظانه پر ده بى، شهوېش هه تا به يانى خالى!

پياوى تهرپوش: نه خووش نه كهوى، پر له ميكرؤب.

گهړالى چهپهڼ: من خووشم ميكرؤبم!

پياوى تهرپوش: له وهى كه ههى رازبى؟

گهړالى چهپهڼ: نهى رازى نه بېم چ بكه م؟

پياوى تهرپوش: ههر كه سيك له جيتى تو بووايه نالهى روظه رپييه ك دهرؤيشت.

گهړالى چهپهڼ: من ههر نهوهم كه هه م؛ ههر كه س دهلى من مافى له وه زياترم هه يه، قسهى بى جى دهكا، هه لىت و پلىت!

پياوى تهرپوش: قسه يه كى جوانه، به لام نهوه له تو ناوه شپته وه!

[گهړالى چهپهڼ هه روا كه چاوى له نهنگوستيله كهى دهستى پياوى تهرپوش برپوه، دهلى:]

گهړالى چهپهڼ: زبوه؟

پياوى تهرپوش: ئيتالبييه، نقيمه كه شى ئاقيقه.

گهړالى چهپهڼ: كه وايه ده بى گرانبايى بى.

پياوى تهرپوش: كه مېش نا.

گهړالى چهپهڼ: هه مېشه به ئاواته وه بووم نهنگوستيله يه كى ئاوام هه بى.

[پياوه به بى كو كردن، نهنگوستيله كه له قامكى خوى داده مالى، دهيدا به گهړالى چهپهڼ و دهلى:]

پياوى تهرپوش: هانئ نهوه نهنگوستيله، خو قامكت هه يه؟

گهړالى چهپهڼ: ده دانه، [نهنگوستيله كه له قامكى چواره مى دهكا] به لام نه گهر له جيتى ئالقه بى زياتر كه يفى له لايه!

پياوى تهرپوش: [به گالته وه] ئيستئا ئيتر ژنان وه شوينت ناكه ون!

گهړالى چهپهڼ: ژن كيلوى به چنده؟

پياوى تهرپوش: [ئامازه به نهنگوستيله كه دهكات] پر به قامكېشته، لىت جوانه!

گهړالى چهپهڼ: كاتېك رؤيشتى پيتى ددهمه وه.

پياوى تهرپوش: قه يناكه بو خوت... دانېشتن له سهر

كورسى كه يفى له لايه، دهزانى؟

[گهړالى چهپهڼ ئامازه به شتيتكى دهره وهى شانؤ دهكات و دهلى:]

گهړالى چهپهڼ: نهو كورسيهت ديوه له وييه؟

پياوى تهرپوش: ديتومه.

گهړالى چهپهڼ: تازه دا ياناوه؛ رهنه كهى و شپوه داره كهى، قسهى له سهر نييه!

پياوى تهرپوش: دهى تو فهرموو بچو له سهرى دانېشه؛ بو ناچى؟

[گهړالى چهپهڼ ئامازه بهو كورسيهت دهكات كه له سهرى دانېشتبون؛ دهلى:]

گهړالى چهپهڼ: نه مه هه موو گيانى بو من بيره وه رپييه، ناتوانم به تهنيا به جيتى بلېم، دهرزى، هه لده وهى، له بير ده چيته وه...

پياوى تهرپوش: دهست هه لگره، كورسى ههر كورسيه!

گهړالى چهپهڼ: نا هه موو كورسيهك كورسى نييه!

پياوى تهرپوش: نهوه قسهى خو مه، تو به من ده لىتى؟

گهړالى چهپهڼ: دهزانى چييه! شتيتك بلېم؟ تو پياو كوژى؟!

پياوى تهرپوش: نا پياو كوژى غيره تى دهوى، من نييه.

گهړالى چهپهڼ: كه وايه دزى، [ئامازه بهو كيفه دهكات كه به پياوى تهرپوشه] پر له پاره، وانبييه؟

پياوى تهرپوش: نه رى، به لام دزى نييه.

گهړالى چهپهڼ: نه ها، كه وايه دياربييه.

پياوى تهرپوش: ديارى؟ كيفيتكى پر له پاره؟!

گهړالى چهپهڼ: قسهى خو مان بى؛ به رتيله؟

پياوى تهرپوش: نهسته غفيره لالا...

گهړالى چهپهڼ: تمه نه؟

پياوى تهرپوش: دؤلاره!

گهړالى چهپهڼ: نا؟!

پياوى تهرپوش: نه رى!

گهړالى چهپهڼ: هى كتيه؟

پياوى تهرپوش: هى خو مه.

گهړالى چهپهڼ: زور سازى.

پياوى تهرپوش: نه رى تاراده يهك!

گهړالى چهپهڼ: [به ته شهروه] خودا نيوچاوانيتكى و امان به نسيب كا!

پياوى تهرپوش: گويم لى نه بوو، شتيتك گوت؟

گه رالی چه پهل: گوتم ئيممه له داراي دنيا، تهنيا نهم کورسييه مان هديه ئه وئيش راستييه که ی هی شاره وانييه!
پياوی تهرپوش: بزت به داخه وهم؛ ژيانتيکی چکوله ت هه يه .

گه رالی چه پهل: چکوله يه، به لام سايزی خومه!
پياوی تهرپوش: ئه وهيش قسه په که، به لام له تو چاوه پروان ناکری!

گه رالی چه پهل: سهرنجت داوه چهنده من و تو له يه که دهچين؟

پياوی تهرپوش: يانی من ئه وهنده دزئوم؟
گه رالی چه پهل: من زور جوانچاکم!
پياوی تهرپوش: خو له بهر چلک ده موچاوت به دهره وه نييه مالت نه شيوي!

گه رالی چه پهل: [له گهل ئه وهی دهستی دهکات به گيرفانيدا] ئاوی پيدا کهم، خاوين ده بيته وه، [ويتنه يه که له گيرفانی دهردينی و دهيدا به پياوی تهرپوش] ها...

پياوی تهرپوش: ئه وه چييه؟
گه رالی چه پهل: ويتنه يه!
پياوی تهرپوش: ويتنه ی کييه؟
گه رالی چه پهل: من!

پياوی تهرپوش: گالته ده که ی!
گه رالی چه پهل: نا به راستمه .
پياوی تهرپوش: حهق به تويه، زور جوانچاک بووی.
گه رالی چه پهل: که له گهت و له بار!

پياوی تهرپوش: قه لافه تيکی جوانت بووه.
گه رالی چه پهل: ده کری بلتيين وهک خوت.
پياوی تهرپوش: کورپه خو راست ده که ی، ها ولفی يه کين!

گه رالی چه پهل: ويتنه ی ئه و روزه يه که هاتم بو شار.
پياوی تهرپوش: له کوئوه؟
گه رالی چه پهل: له گونده وه.
پياوی تهرپوش: کام گوند؟
گه رالی چه پهل: له وه گه ری!

[گه رالی چه پهل ويتنه که له دهستی راده پسکينتی و ده لتي:]

گه رالی چه پهل: بيتنه بزائم، کاتي لاويه!
پياوی تهرپوش: پيی وايه به لاوی کورپی قه رالی فهرهنگ بووه!

گه رالی چه پهل: منبش که سيک بووم بو خوم.
پياوی تهرپوش: هه مووان به لاوی که سيک بوون،

که سيک بدوزه وه نه بووی!
گه رالی چه پهل: خوم؛ به گه نجيش هيچ تهره ماشيک نه بووم!

[پياوی تهرپوش له سهر کورسييه که خوی نهم باره وبار دهکات و ده لتي:]

پياوی تهرپوش: نهم کورسييه دواپراوش زور رهقه، پشتم ژانی تيچوو.

گه رالی چه پهل: ماندووت حه سايه وه؟
پياوی تهرپوش: بلتيی و نه لتيی!

گه رالی چه پهل: ئيستا برؤ به دواي ژيانی خوتدا، خوت مه خافلينه .

پياوی تهرپوش: بو جيگام يی تنگ کردوی؟
گه رالی چه پهل: زوريش.

پياوی تهرپوش: من بهم زووانه ليتره نارؤم؛ هاتووم له پارک بمينمه وه!

گه رالی چه پهل: دهی خو ناته وی ليتره شين بی، برؤ بو پارکيکی تر.

پياوی تهرپوش: دهمه وی هه ر له لای تو بم هاوړی نازيز!

گه رالی چه پهل: ماستا وچی... ژنت هه يه؟
پياوی تهرپوش: نا.

گه رالی چه پهل: ئه ی مندال؟
پياوی تهرپوش: که سيک ژنی نه بی، مندالی له کوی بوو گه وچه !!

گه رالی چه پهل: توش وادياره ژبان ت له من خوشتر نييه!

پياوی تهرپوش: چون؟
گه رالی چه پهل: ژنت نييه، مندالت نييه، ئه وه موو پارهبه شت هه يه!

پياوی تهرپوش: ئه ها، له و باره وه.

گه رالی چه پهل: چه نده يه؟
پياوی تهرپوش: پارهی نيیو کيفه که؟

گه رالی چه پهل: کاتژميره که ی ده ستت!
[پياوی تهرپوش چاويک له سه عاته که ی ده کا که

گه رالی چه پهل چاوی تی برپوه و ده لتي:]

پياوی تهرپوش: چاره کی ماوه بو شه ش.
گه رالی چه پهل: له وه گه ری، نرخه که ی ده ليم؛ گرانه؟!

پياوی تهرپوش: زورؤر گران.
گه رالی چه پهل: ده کری چاوی لی که م؟

پياوی تهرپوش: ئه ی بو ناکری.

[پیاوی تهرپوش سهعاته که له دهستی داده مائی و دهیدا به گهرالی چهپهل، گهرالی چهپهل به تامه زرۆییه وه چاو له سهعاته که دهبری، پیاوی تهرپوش دهلی:]

پیاوی تهرپوش: سويسرايي ئهسله.

گهرالی چهپهل: زۆرم به دلّه، زۆر زۆر!

پیاوی تهرپوش: بۆ خۆت.

گهرالی چهپهل: بۆره خولکه يان بهراسته!

پیاوی تهرپوش: له دهستی که بزانه لیت دهکالیتته وه، يان نا.

گهرالی چهپهل: حه یفه، دهستم چلکنه، چووم بۆ ئاو دهست نه مشت!

پیاوی تهرپوش: که یفی خۆته من پيشکه شم کردووی.

گهرالی چهپهل: ناشزانم سپاس بکه م، دهیخه مه گيرفانم بۆ دوایيش...

پیاوی تهرپوش: له دهستی که، ئاوی تیناچی، سهعاته که و دهستت پیکه وه بشۆ!

گهرالی چهپهل: که وایه زۆر باشه، [سهعاته که له دهستی دهکاو] ئه ها...

پیاوی تهرپوش: ئیستا بریک بچۆ به و لاره، خه ربکه له سه ر کورسییه که ده کهومه خورای.

گهرالی چهپهل: سهعاتیکت پيداوم، خیرا له گه لم بووی به هاوری؟

پیاوی تهرپوش: قه له م پاندا نیکیش.

گهرالی چهپهل: من بستیک له و کورسییه به سه د سهعات و قه له م پاندا ناکۆر مه وه!

پیاوی تهرپوش: ئه نگوستیله یه کیشم پیدای ها.

گهرالی چهپهل: ئه نگوستیله ؟

پیاوی تهرپوش: باوه خۆ تا قیامهت لییره نام، چهند خولهک میوانی تۆم، پاشان دهروم.

گهرالی چهپهل: ها، [که میک له سه ر کورسییه که دهکشیتته وه] به لام به شهرتیک زۆر زوو داشقه ی توورت کۆکه یه وه و بهرۆکم بهرده ی.

پیاوی تهرپوش: پیمان ده لیم له و پارکه وه ده رت نه نین.

گهرالی چهپهل: نگابانی پارک هاوړیمه.

پیاوی تهرپوش: چۆن بوو رووت کرده ئه م شوینانه ؟

گهرالی چهپهل: کام شوین؟ جوړیک ده لیبی پیت وایه موعتادی بهرله لام!

پیاوی تهرپوش: ده ی مه گین نیبت؟

گهرالی چهپهل: نا، من لییره که سیکم بۆ خۆم، هه موو

پارک ده مناسن، که سیککی که م نیم.

پیاوی تهرپوش: حهزت ده کرد مالت هه بی؟

گهرالی چهپهل: نا!

پیاوی تهرپوش: ئه ی ماشین؟

گهرالی چهپهل: نا!

پیاوی تهرپوش: ئه ی مال و سامانیکی زۆر؟

گهرالی چهپهل: نا!

پیاوی تهرپوش: ئه ی که سایه تی و ریژی کۆمه لگا؟

گهرالی چهپهل: که سایه تی؟!

پیاوی تهرپوش: ئه ری!

گهرالی چهپهل: نا!

پیاوی تهرپوش: هیمنایه تی چی؟

گهرالی چهپهل: هه مه!

پیاوی تهرپوش: به بی ئه و شتانه ی گوتم، مه گین هیمنایه تی ده گونجی؟

گهرالی چهپهل: ئه وه به چاوی خۆت ده بیینی!

پیاوی تهرپوش: هه قته به و شیویه بژی، تیگه یشتان له ژیا نیکی با شتر بۆ تۆ دژواره.

گهرالی چهپهل: ته نیا زستانانه حاله هیندی شره، سارده.

پیاوی تهرپوش: ده ی جلی گه رم له بهرکه، پارته ده من بکری؟

گهرالی چهپهل: پاره؟! پاره چیه؟

پیاوی تهرپوش: ئه سکه ناس، ئه سکه ن...

گهرالی چهپهل: ئه و ورده کاغه زانه؟ کورپه تی هه لده!

پیاوی تهرپوش: به شیتیم ده زانی؟

گهرالی چهپهل: وای دانئ.

پیاوی تهرپوش: خه ربکه ورده وه کورسییه عادهت ده گرم.

گهرالی چهپهل: ئه وه له سه رت ده رکه، به لانی زۆره وه چاره کیکی تر میوانی ئیمه ی.

پیاوی تهرپوش: باشه تۆش! [روو دهکاته ئه و لاره و] پینوایه ته ختی پاشایه تی جه مشیده!

گهرالی چهپهل: ئه م کورسییه کوتایی دنیا یه!

پیاوی تهرپوش: حه قنه له سه ره تاشه وه داره و به شه ر له درێزایی زه ماندا کردوویه به کورسی!

گهرالی چهپهل: له سه ری داده نیشی سروه باوه شیتت دهکات و ئه وه ی نامهردی له دنیا دا هه یه هه مویت له بی ر ده چیتته وه.

پیاوی تهرپوش: سروه کییه؟

گه رالی چه پهل: به شنه با ده لئين سر وه، فينكه!
پياوي تهر پوش: بۆ له ژيانندا بير له شتي باشتر
ناكه يته وه؟

گه رالی چه پهل: جا له كورسي باشتر؟!
پياوي تهر پوش: تۆ شاياني له وه زياتري.
گه رالی چه پهل: چي له وه باشتره پياو ناسوده بي؟
پياوي تهر پوش: به بي دلخوريه، بي خه م، به بي نه وه ي
بير له داها توو بكه يته وه...

گه رالی چه پهل: ده ي من هه موو نه وانم به سه ريه كه وه
هه يه.

پياوي تهر پوش: ليتره؟ له م سوو چي پاركه؟
گه رالی چه پهل: سوو چي پارك نيبه، نيوه راسته كه يه تي
پياوي تهر پوش: من به م هه موو هه يته هوو ته وه ناتوانم
لا سايي مروقه به خته وه ره كان بكه مه وه، تۆ ده يكه يه وه؟!
گه رالی چه پهل: لا سايي كردنه وه نيبه، به راستي هه مه.
پياوي تهر پوش: نيته.

گه رالی چه پهل: هه مه.
پياوي تهر پوش: گوتره شادي ها!
گه رالی چه پهل: بۆ شاد نه بم؟ ئيستا باشت ناسيم.
[پياوي تهر پوش له گهل نه وه ي مويايله كه له گيرفاني
ده رديني ده لي:]

پياوي تهر پوش: خوزگه وهك تۆ بوومايه، بي عارا!
گه رالی چه پهل: من بي عارم؟! تاگات له ده مت بي...
پياوي تهر پوش: مه به ستم نه وه يه بي خه م و خه يالي.
گه رالی چه پهل: كاتيک سوالكه ره ده بينم هه موو گيانم
ده له رزي!

پياوي تهر پوش: ديتووته له م دو اييانه دا چهنده
سوالكه ره زور بوون؟

گه رالی چه پهل: بوته مود نه م روظانه!
پياوي تهر پوش: چي بوته مود نه م روظانه؟!
[گه رالی چه پهل له گهل نه وه ي چاوي له مويايله كه ي
ده ستي پياوي تهر پوش بريوه ده لي:]
گه رالی چه پهل: بۆ كه سيك ته له فون ده كات بلتي كا كه
كه رت به چهنده؟

پياوي تهر پوش: بۆ ته له فونته هه يه؟
گه رالی چه پهل: ده كر م، خودا گه وره يه!
[پياوي تهر پوش مويايله كه ي ده دا به گه رالی چه پهل و
ده لي:]

پياوي تهر پوش: بۆ خوت؛ تاچه!
گه رالی چه پهل: تاچ له گهل مويايله جياوازه؟

پياوي تهر پوش: تاچ جوړيک مويايله.
گه رالی چه پهل: مويايل مويايله، ئيتر تاچ ده لي و ماچ
ده لي چي؟!

پياوي تهر پوش: ده زاني به كاري بيتي؟
گه رالی چه پهل: فيرده بم، بۆ نه وانم ميتشكي چاكم
هه به!

پياوي تهر پوش: با بچينه سه ر نه سالي مه تلنه ب؛
كورسييه كه ت به چهنده؟

گه رالی چه پهل: دوو خولهك چووينه ناو ده ست، گه وره
و چووكه بكه ينه يهك، كورسييه كه مان له ده ست بۆوه!

پياوي تهر پوش: قيمه ته كه يم بي بلتي له وه گه ري.
گه رالی چه پهل: به جيگا كه يه وه، يان به بي جي؟
پياوي تهر پوش: ده ي خو ده زاني خو ش ي هي
شاره وانيبه و جيگا كه شي.

گه رالی چه پهل: ناخر به چ كه لكي تۆ دي؟ مه گين مال
و ژيانت نيبه؟

پياوي تهر پوش: له سه ري مه ري، هه ر نه وه نده ي
زانيوته به سه!

گه رالی چه پهل: كه وايه سه ودا كه مان سه ر ناگري!
پياوي تهر پوش: من ده مه وي شتيك به تۆ بگا؛ بۆ
نه وه ي نالوگزيك له ژيانندا پنيك بيتي.

گه رالی چه پهل: ده ي نه و كاته تۆ چيت پينده بري؟
پياوي تهر پوش: تۆ چكار ت به من داوه؟ ده ست به
كلاوي خو ته وه بگره با نه ييا.

گه رالی چه پهل: به لام وادياره ته ماحت له و كورسييه
كردوه.

پياوي تهر پوش: نا نه وه نده ش شتيكي نه نتيكه نيبه.
گه رالی چه پهل: كه وايه نايفروشم.

پياوي تهر پوش: تۆ هه ر نه و كورسييه ت قابيله.
گه رالی چه پهل: خو ئيمه نه مانگوتوه له و زياترم
قابيله.

پياوي تهر پوش: عاده ت به و ژيانه گو لييه گرتوه،
خوتري!

گه رالی چه پهل: [به ته شه ره وه] به لام به پيچه وانه ي
من وادياره تۆ كه سيكي گرنكي.

پياوي تهر پوش: وادياره.
[گه رالی چه پهل ده ستيك له كلاوي پياوي تهر پوش
ده دات و ده لي:]

گه رالی چه پهل: زورم هه ز له و جو ره كلاوانه يه،
كومونيسييه؟

پیاوی تهرپوش: زور گرانبايه!

گهرالی چهپهل: گرانبايي؟

پياوی تهرپوش: له ههندهران بويان هينانوم؛ خودا

دهزاني چهند ههزار تمهن نرخيبه تي.

گهرالی چهپهل: شهرت نهويه بتي و لیت بکالیتتهوه،

بهلام نيمه ههر نم کلاوه ناساييه ليمان سهروزيا ده.

پياوی تهرپوش: گورينهوهت له گهل دهکهم.

گهرالی چهپهل: چه نددت باقی بدهمهوه؟

پياوی تهرپوش: هيچ، سهريه سهرا!

گهرالی چهپهل: شیت بووی؟ له نيو زباله داندا

دوربومه تهوه.

[پياوه تهرپوشه که کلاوه که یو گهرالی چهپهل

راده گري و دهلي:]

پياوی تهرپوش: هه تا په شيمان نه بوومه وه بيگره.

[گهرالی چهپهل کلاوه که یو ددا به پياوی تهرپوش،

کلاوه که یو له نه وه رده گري و دهلي:]

گهرالی چهپهل: من له خودام دهوي له گهل بکه ی.

پياوی تهرپوش: مه باره کت بي!

گهرالی چهپهل: نهويه کلاوه [کلاوی پياوی تهرپوش له

سهري دهني] کلاوت دهچيته سهرا، بهلام کلاويکی ناوات

بچيته سهرا!

پياوی تهرپوش: لیت ده کالیتتهوه.

گهرالی چهپهل: پياوی ناوا دهست و دلبارم نه ديوه له

ژياندا.

پياوی تهرپوش: نيسستا نه وه ديتت.

گهرالی چهپهل: شتيکت بي بلیم، تو فرشته ی!

پياوی تهرپوش: ناخر ده گري فرشته نه وه نده دزيو

بي؟!

گهرالی چهپهل: نه ی ده گري مروث نه وه نده دهست و

دلبارم و کهريم بي؟!

پياوی تهرپوش: نه زقهزا ناویشم کهريمه، نه ی تو؟

گهرالی چهپهل: نه نکم بانگی ده کردم کامی؛ پيم و اين

سووکله ناوی کامه رانه.

پياوی تهرپوش: نه ی بلتي کامبیز نه بي؟

گهرالی چهپهل: بهلام من خوم زياتر چهزم له کامياره و

که يفي پينده کم.

پياوی تهرپوش: کاميار ناويکی خوشه، نه و ناوهت لي

ده کالیتتهوه.

گهرالی چهپهل: کاتي شپوه.

پياوی تهرپوش: زو و شپو دهخوی.

گهرالی چهپهل: ميوانی منی؛ دهست نه که ی به

گيرفانتدا... حالی بووی!

[گهرالی چهپهل دهچي بولای سه تلی زباله که که له

سووچيکی شانۆکه دانراوه، پياوی تهرپوش دهلي:]

پياوی تهرپوش: چهزم ده کم وهک تو بم، له جي تو بم!

[گهرالی چهپهل که هه تا نيوقه دی کردوه به نيو

سه تلی زباله که دا و له شتيکت ده گهري، دهلي:]

گهرالی چهپهل: کورسييه کی تر هه يه له و به رده وه،

سه تلی زباله شی له پالدايه، نه گهر پياوی فه رمو!

پياوی تهرپوش: ناخر من پياوی نه و کاره نيم.

گهرالی چهپهل: مه گين من بووم؟ دهستی رۆژگار له

سهرا نه و کورسييه ی دانام!

پياوی تهرپوش: وادياره زور دل به داخی.

گهرالی چهپهل: گويي پينادهم، زور له ميژه بير له

ژيانی باشتر ناکه مه وه.

پياوی تهرپوش: پياوی خوتي، نيستر هيچ شتيکت

گرنگ نييه.

گهرالی چهپهل: گرینگ پارکه و نه و کورسييه و نه م

سه تلی زباله يه!

پياوی تهرپوش: نا به وه ده لين وره!

گهرالی چهپهل: من له و پارکه دا نيمپراتوريه کم ريکت

خستوه، ناغايه تي خومي بو ده کم!

پياوی تهرپوش: له هينديکت لايه نه وه ژيانيکی جوانت

هه يه؟

گهرالی چهپهل: توچی؟ شادی له دلت گهراوه؟

پياوی تهرپوش: له و کاته وه بوومه ته که سيکت، له

ژياندا رۆژيکی خوشم نه ديوه.

گهرالی چهپهل: ديتت چاکم زانی که سيکی گرنگی؟

پياوی تهرپوش: شهيتان پيم دهلي بوميکت له خوم

بهستم و خوم بته قينمه وه، له دهست نه و ژيانه پرگارم

بي!

گهرالی چهپهل: له نيوقه دتي بهسته!

پياوی تهرپوش: جوړيکت که پرزولي گه وره م گويچکه م

بي؛ به له توکوتي جلويه رگ و سه عاته که ی دهستما بزنان

نه و که سه ی خوی ته قاندوتوه منم!

گهرالی چهپهل: يانی بومبه که ی تا نه و راده يه به هيزه؟

پياوی تهرپوش: [به دلنياسيه وه] زور به هيز!

گهرالی چهپهل: به وه ده لين بومب!

[گهرالی چهپهل سهري له سه تلی زباله که ده رده کيشی

و له گهل نه وه ی قوتووی پيتزايه کی به دهسته وه يه دهلي:]

گه ږالۍ چه په ل: دؤزيمه وه، پيتزاي تتيكه ل.

پياوۍ ته ږپوش: تتيكه ل؟

گه ږالۍ چه په ل: ئه ږي.

پياوۍ ته ږپوش: ئه ږي خوار دنه وه؟

گه ږالۍ چه په ل: خوار دنه وه ږي گازدار زياني هه يه.

[گه ږالۍ چه په ل ديسان هه تا نيو قه دي ده كا به نيو سه تلۍ زياله كهدا و زياله كان ژيره ووژوور ده كات و ده لۍ:]

گه ږالۍ چه په ل: دؤزيمه وه؛ دلستيره به تامي

پياو زه وه...

پياوۍ ته ږپوش: چ شيو تكي شاهانه...!

[گه ږالۍ چه په ل قوتووي پيتزا و دلستيره نيو كه به ده سته وه ده گري و هه روا كه ديت بو لاي كورسييه كه ده لۍ:]

گه ږالۍ چه په ل: بيست ساله ژيانم كاتيبه؛ هه ږه ږمرو و سبه يني ده كه م.

پياوۍ ته ږپوش: تو گوت راده ستي ئه م ژيانه بووي، له گه لۍ سازاوي.

گه ږالۍ چه په ل: مه به ستت ئه وه يه بچم كورسييه كه له شاره واني بكرم؛ ئاخه هه تا كه نكي كرتيشيني؟! بازه كه خراپه، خانوبه ره كه س لتي ناپرسۍ!

[چه په ل شيو كه ږي له سه ر كورسييه كه داده ږي و هه روا كه ده يوۍ دانيشۍ ده لۍ:]

به لام له بهر چاوم ناشناي، ده لۍ پيشتر له شوننيك تو م ديوه!

پياوۍ ته ږپوش: پيموا نيبه!

گه ږالۍ چه په ل: له نيو ته له قزيوندا، له ږژنامه دا، له جتيه ك...

پياوۍ ته ږپوش: ئه وه نده ش به ناويانگ نيم!

[گه ږالۍ چه په ل ده ستيك له و چاويلكه هه تاوييه دده ات كه به سه ر گيرفاني پياوۍ ته ږپوشه ويه و ده لۍ:]

گه ږالۍ چه په ل: ئه وه چييه؟ چاويلكه يه؟

پياوۍ ته ږپوش: شووشه كه ږي سه نكه، ږبيوني ئه سله.

گه ږالۍ چه په ل: گرانه؟

پياوۍ ته ږپوش: زؤؤور، [چاويلكه كه دده ات به گه ږالۍ چه په ل] به لام قابيلي توۍ نيبه.

[گه ږالۍ چه په ل چاويلكه كه ږي ليوه رده گري و پاشان به يۍ كو كردن زلله يه ك له پياوۍ ته ږپوش دده ا، پياوۍ ته ږپوش كه تووشی سه رسورمان بووه ده لۍ:]

پياوۍ ته ږپوش: بو ليم دده ږي؟!

گه ږالۍ چه په ل: گوتم ږه نكه خه يالم بي!

پياوۍ ته ږپوش: ده بچ له خو ت بده ږي بو ئه وه ږي خه يال له سه رت بپه ږي، نه ك ئه وه ږي له نيو خه يال تدايه خو ږي!

گه ږالۍ چه په ل: راست ده كه ږي، وادياره تووشی هه له بووم!

پياوۍ ته ږپوش: زياتر ورد به وه!

گه ږالۍ چه په ل: به لام، مه گين ده كري؟

پياوۍ ته ږپوش: ده كري زؤرياشيش ده كري.

گه ږالۍ چه په ل: تو په يتا په يتا شته كانت به من ده به خشي.

پياوۍ ته ږپوش: مه گين ئه وه خراپه؟

گه ږالۍ چه په ل: من به قه د دنيا كه وجم ها!

پياوۍ ته ږپوش: ده ږي ببه، خو من نه مگوتووه ئه ندياره به.

گه ږالۍ چه په ل: ده ليم نه كا به هه له ليم تتيكه يشتي؟

پياوۍ ته ږپوش: من خو به شوين كه سيكدا ناگه ږيم كه به هه له له گه ل تو ليم تتيك چووي.

گه ږالۍ چه په ل: ليم گه ږي با پيت بلنيم؛ پاره يه كي زؤرت هاتوته ده ست، نازاني چي لي بكي و چوني خه رج كي.

پياوۍ ته ږپوش: [به گالته وه] ئيختلاسم كرووه!

گه ږالۍ چه په ل: ئيختلاس به «س» سي ددانه يه، يان سابون؟!

پياوۍ ته ږپوش: پيوهندي به جوړي پاره كه و ږه كه به وه هه يه!

گه ږالۍ چه په ل: ئيستا له گالته ده رچي، كه سپه كه ت چييه؟

پياوۍ ته ږپوش: كه سپه كه م؟ [بیر ده كاته وه] بازرگاني!

گه ږالۍ چه په ل: بازرگاني چي؟

پياوۍ ته ږپوش: مقه ست!

گه ږالۍ چه په ل: ئه ږي بوچي سميلت وا دريژه؟

پياوۍ ته ږپوش: پياو، ياني سميل!

گه ږالۍ چه په ل: كه وايه كه يه به سميل ده كه ږي.

پياوۍ ته ږپوش: ئه وه نده ش نا، زياتر بو شوينه ونكيه!

[گه ږالۍ چه په ل چاويلكه ږي پياوۍ ته ږپوشی له چاوي كرووه و ده لۍ:]

گه ږالۍ چه په ل: قسه ږي له سه ر نيبه [چاويك له تاسمان ده كات] هه وره كي هينا!

پياوۍ ته ږپوش: وه ك پياوۍ حيسابيت لي هات.

گه ږالۍ چه په ل: هه ر بووم!

پیاوی تهرپوش: حیسابی تر بووی!

گهرالی چهپهل: چاویلکهی ههتاوی له چاوکهی و له پارک له سهر کورسییهک دانیشی، کهیفی له لایه، نا؟

پیاوی تهرپوش: دلته به کورسییهک خوش کردوو؟

گهرالی چهپهل: ئەی دل به چی خوش کهین؟ که پاشان

پاشقولمان نه دات!

پیاوی تهرپوش: کورسیی دیکهش ههیه، دهکری بیر له

ئهوانیش بکهیهوه!

گهرالی چهپهل: بهلام من له سهر ئهو کورسییه شهبتانم

پی پینکه نیوه!

پیاوی تهرپوش: یانی دهتهوی بلتی له تمهه نی پازده

سالیهوه لیره کهوتوو؟

گهرالی چهپهل: توش ههر ئهقلت له چاوتدایه؛ من

مه بهستم بالغ بوونی فکری بوو.

پیاوی تهرپوش: داوای لیبوردن دهکم، له

مه بهسته کهت تینه گه یستم.

[گهرالی چهپهل له گهل ئهووی چاویلکه ههتاوییه کهی له

چاودایه، له سهر کورسییه که تخیل ده بی و دهلی:]

گهرالی چهپهل: دهلیم له سهر کورسی دانیشتن

جوژیک ژیت و پرووناکیبیه. وانیه؟

پیاوی تهرپوش: ژیت و پرووناکیبیری؟

گهرالی چهپهل: پیاوی ته نیا، مرؤفی مودیرن!

پیاوی تهرپوش: کوره کۆی کهوه!

گهرالی چهپهل: کابرا کۆمه لگا له قسه کانی تیناگا،

دهچی له قوربنیک داده نیستی، به تاقی ته نیا، له سهر

کورسییه ک... له نیو فیلمه کاندان نه تدیوه؟

پیاوی تهرپوش: زۆر ههز به فیلم ناکه م.

گهرالی چهپهل: خودایه زۆر شوکر؛ چاویلکهی

ههتاویت بۆ گه یاندم، ئیتر له ژیاندا هیچ شتی کم که م

نییه!

پیاوی تهرپوش: خوژگه م به خوژت کا؛ دلخوژی

چکۆله ت ههیه!

گهرالی چهپهل: ئاوا چاوم لی مه که؛ رۆژانیک

ئاره زووی زۆر گه وره م هه بوو، پروام پی بکه.

پیاوی تهرپوش: ئاره زووی گه وره، ههنگاوی گه وره شی

دهوی!

گهرالی چهپهل: حه یفی شه لواره کم ته نگ بوو؛

نیوگه له کهی پچرا!

پیاوی تهرپوش: ده مه وی توژیک له گهل خۆم ته نیابم و

بزانه دهر د و مه رگم چیه ئهو کورسییه م به قهرز

ده ده بیتی؟

گهرالی چهپهل: خوگوتم نایده م، هه رباسی مه که.

پیاوی تهرپوش: ئه گهر بده یه ی منیش [ئامازه به

کیفه کهی دهکا] ئه وه ت ده ده می، ده لپی چی؟

گهرالی چهپهل: ئه وه ی له نیو شیدا یه؟

پیاوی تهرپوش: ئه وه ی له نیو شیدا یه.

گهرالی چهپهل: با بییری لی بکه مه وه، راوهسته...

[بیر ده کاته وه]

پیاوی تهرپوش: به وردی بیر بکه وه.

گهرالی چهپهل: خه ربکم.

پیاوی تهرپوش: پیاوی ئاقل پیشنیاریکی ئاوا رته

ناکاته وه!

گهرالی چهپهل: ئه گهر چی ئاقل نیم، به لام قه بووله.

پیاوی تهرپوش: ها، ئه وه ش له خرمت جه نابت دایه.

[گهرالی چهپهل کیفه که له دهستی پیاوی تهرپوش

را ده پسکینی، له سهر کورسییه که هه لدهستی و دهلی:]

گهرالی چهپهل: ئهو کورسییه پیشکه ش به تو، به

که لویه لی زیاد یه وه، ئاوده ست و یه ک دانه سه تلی زبانه!

پیاوی تهرپوش: پیشکه شییه کی واش نییه ها؛ به

جی ئه وه کیفیکی پر له پارهم پیدای.

گهرالی چهپهل: راوهسته با چاوی لی کم.

[گهرالی چهپهل ده یه وی کیفه که بکاته وه، پیاوی

ته رپوش به بی کۆکردن دهلی:]

پیاوی تهرپوش: مه یکه وه!

گهرالی چهپهل: بۆ؟

پیاوی تهرپوش: چاوم به پاره کهی نیوی ده که وی و

دیسان وه سو هسه ده م!

[گهرالی چهپهل له کردنه وه ی کیفه که پاشگه ز ده بیتته وه

و دهلی:]

گهرالی چهپهل: چۆنت پیخۆشه با وایی،

[گهرالی چهپهل وهک ئه وه ی بگری، دهستی به بهر

چاوییه وه ده گری. پیاوی تهرپوش دهلی:]

پیاوی تهرپوش: ده ست پیسه؛ له چاوتی مه ده.

گهرالی چهپهل: فرمیسکم نایه، چاوه کانیشم چلکن!

پیاوی تهرپوش: یانی ده ته وی بگری؟

گهرالی چهپهل: ئهو هه موو پاره یه م هه یه، چۆن

نه گریم؟!

پیاوی تهرپوش: دلخۆش به.

گهرالی چهپهل: گریانی شادییه!

پیاوی تهرپوش: که وایه بگری!

گهرالئی چه پهل: [گهرالئی چه پهل ده گری] هی هی هی هی هی هی هی...

پیاوی تهر پوتش: زیاتر له ستارتی ماشین ده چی تا هون هونی گریان!

گهرالئی چه پهل: یه کهم شت که ده یکریم ماشینه.
پیاوی تهر پوتش: پاره کهت له ئاو مه که، تو ماشینت بو چییه؟

گهرالئی چه پهل: ده ست ده کهم به مسافیر کیچی؛ له م شاره دا دلم توچی!

پیاوی تهر پوتش: فکر کی باشه... [ئامازه به شیوی چه پهل ده کات] به راستی ئه ی شیوه کهت ناخوی؟

گهرالئی چه پهل: شامیکی حیسابیش ده خوم؛ له شویتیکی گران!

پیاوی تهر پوتش: ئه وه فکر کی باشه.
گهرالئی چه پهل: رۆژنامه کان چ مانشیتیک لی دن؟

سوآله که ریک له یه ک شهو بوو به ملوینیر!
[پیاوی تهر پوتش له گهل ئه وه ی چاکه ته که ی داده که نی، ده لی:]

پیاوی تهر پوتش: هانی ئه و چاکه ته شت ده می، با تبه کهت کامل بی!

گهرالئی چه پهل: زو که؛ نیگابانه که بی، ده مانین بی!

[پیاوی تهر پوتش چاکه ته که ی ده دا به گهرالئی چه پهل و ده لی:]

پیاوی تهر پوتش: هه وریشمه، زور نهرم و خوشه!
[گهرالئی چه پهل لیش چاکه ته که ی خوی ده دا به پیاوی تهر پوتش و ده لی:]

گهرالئی چه پهل: هه وریشم نییه، هیچ نهرمیش نییه.
[پیاوی تهر پوتش له گهل ئه وه ی قه له م پاندانه که ی له سه ر گیرفانی گهرالئی چه پهل کرده وه، ده داته ده ستی و ده لی:]

پیاوی تهر پوتش: قه له م پاندانه کهت له بیر نه چی.
[گهرالئی چه پهل چاکه تی پیاوی تهر پوتش له بهر ده کات، قه له م پاندانه که له سه ر گیرفانه که ی ده دات و به پیاوی تهر پوتش ده لی:]

گهرالئی چه پهل: ئیستا ئه وه خوت و ئه وه ش کورسییه که.

پیاوی تهر پوتش: به سه تلی زباله که وه؟
[گهرالئی چه پهل له گهل ئه وه ی دوور ده که ویتته وه، ده لی:]

گهرالئی چه پهل: بو خوت هه ر بچو و بخه وه؛ [ئامازه به کورسییه که.

پیاوی تهر پوتش: به سه تلی زباله که وه؟
[گهرالئی چه پهل له گهل ئه وه ی دوور ده که ویتته وه، ده لی:]

گهرالئی چه پهل: بو خوت هه ر بچو و بخه وه؛ [ئامازه به کورسییه که.

تابلوی W.C. ده کات] ئاوده ستیش چه ند هه نگاو له ولاتره و دیه!

[پیاوی تهر پوتش به دوو دللییه وه چاکه تی گهرالئی چه پهل له بهر ده کات و ده لی:]

پیاوی تهر پوتش: به شادی بژی، چیژ له و ژبانه نویتته وهر گره.

[دهنگی گهرالئی چه پهل له گهل ئه وه ی دوور ده که ویتته وه، له ده ره وه ی شانۆکه دیتته گوئی ده لی:]

گهرالئی چه پهل: ئاوده ستی سییه م له ده ستته راسته وه شیرکه خراپه، نیگابانی پارکه که ناوی نه جاته، شه وانه له دوازه به و لاوه پارکه که له ژیر چاوه دیریدایه، چرای پشت کورسییه که کاتی خه وتن بکوژینه وه با شوقه که ی نازارت نه دا، بو دللیایی که وشه کانیشته بخه ژیر سه رت، قه ی تانه کانیشی له ملت خه...

[دهنگی گهرالئی چه پهل ورده ورده دوور ده که ویتته وه و له دووره ده ستته وه خاموش ده بی، پیاوی تهر پوتش له گهل ئه وه ی چاوی له گهرالئی چه پهل برپوه که ده روات و له چاو ون ده بی. ده لی:]

پیاوی تهر پوتش: [له ژیر لیسه وه] زور به هه رزانت فرۆشت!

[دوای چه ند ساتتیک بیدهنگی، دهنگی ته قینه وه یه کی به سام له ده ره وه ی شانۆ دیتته گوئی، پیاوی تهر پوتش به ته وسه بزه یه که وه چاکه تی چلکنی گهرالئی چه پهل فری ده داته سه ر کورسییه که و له گهل ئه وه ی به و لایه ی دیکه ی شانۆدا ده رواته ده ری، ده لی:]

پیاوی تهر پوتش: رۆژنامه کان چ مانشیتیک لی دن؟
فلانی تیرۆر کرا، بۆمببب!

[دوای چه ند ساتتیک بیدهنگی، دهنگی ته قینه وه یه کی به سام له ده ره وه ی شانۆ دیتته گوئی، پیاوی تهر پوتش به ته وسه بزه یه که وه چاکه تی چلکنی گهرالئی چه پهل فری ده داته سه ر کورسییه که و له گهل ئه وه ی به و لایه ی دیکه ی شانۆدا ده رواته ده ری، ده لی:]

پیاوی تهر پوتش: رۆژنامه کان چ مانشیتیک لی دن؟
فلانی تیرۆر کرا، بۆمببب!

[دوای چه ند ساتتیک بیدهنگی، دهنگی ته قینه وه یه کی به سام له ده ره وه ی شانۆ دیتته گوئی، پیاوی تهر پوتش به ته وسه بزه یه که وه چاکه تی چلکنی گهرالئی چه پهل فری ده داته سه ر کورسییه که و له گهل ئه وه ی به و لایه ی دیکه ی شانۆدا ده رواته ده ری، ده لی:]

پیاوی تهر پوتش: رۆژنامه کان چ مانشیتیک لی دن؟
فلانی تیرۆر کرا، بۆمببب!

[دوای چه ند ساتتیک بیدهنگی، دهنگی ته قینه وه یه کی به سام له ده ره وه ی شانۆ دیتته گوئی، پیاوی تهر پوتش به ته وسه بزه یه که وه چاکه تی چلکنی گهرالئی چه پهل فری ده داته سه ر کورسییه که و له گهل ئه وه ی به و لایه ی دیکه ی شانۆدا ده رواته ده ری، ده لی:]

پیاوی تهر پوتش: رۆژنامه کان چ مانشیتیک لی دن؟
فلانی تیرۆر کرا، بۆمببب!

[دوای چه ند ساتتیک بیدهنگی، دهنگی ته قینه وه یه کی به سام له ده ره وه ی شانۆ دیتته گوئی، پیاوی تهر پوتش به ته وسه بزه یه که وه چاکه تی چلکنی گهرالئی چه پهل فری ده داته سه ر کورسییه که و له گهل ئه وه ی به و لایه ی دیکه ی شانۆدا ده رواته ده ری، ده لی:]

پیاوی تهر پوتش: رۆژنامه کان چ مانشیتیک لی دن؟
فلانی تیرۆر کرا، بۆمببب!

[دوای چه ند ساتتیک بیدهنگی، دهنگی ته قینه وه یه کی به سام له ده ره وه ی شانۆ دیتته گوئی، پیاوی تهر پوتش به ته وسه بزه یه که وه چاکه تی چلکنی گهرالئی چه پهل فری ده داته سه ر کورسییه که و له گهل ئه وه ی به و لایه ی دیکه ی شانۆدا ده رواته ده ری، ده لی:]

پیاوی تهر پوتش: رۆژنامه کان چ مانشیتیک لی دن؟
فلانی تیرۆر کرا، بۆمببب!

[دوای چه ند ساتتیک بیدهنگی، دهنگی ته قینه وه یه کی به سام له ده ره وه ی شانۆ دیتته گوئی، پیاوی تهر پوتش به ته وسه بزه یه که وه چاکه تی چلکنی گهرالئی چه پهل فری ده داته سه ر کورسییه که و له گهل ئه وه ی به و لایه ی دیکه ی شانۆدا ده رواته ده ری، ده لی:]

سه‌عدوون یوونس:
میلله‌تیک نه‌توانی کولتووری خوئی به‌خیو
بکات، قهت هونه‌ره‌که‌ی پیش‌ناکه‌وی..
سیاسه‌تیش به‌بی کولتوور ناگانه‌هیچ
ئامانجیک.

هه‌فه‌ی‌فین: نازاد‌عبدالواحد

(۲ - ۳)

* هونه‌رمه‌ند سه‌عدوون یوونس له ناو خیزانیکی هونه‌ریدا چاوی بو دنیا هه‌لیناوه، باوکی وهک ئامپرزهنیکی هه‌وایی سه‌روکاری له‌گه‌ل مؤسیقادا هه‌بووه، هه‌ر ئه‌وه‌ش وای له‌و کردووه، گوتچکه و هه‌ستیکی مؤسیقای له‌لا دروست بی، به‌لام به پیچه‌وانه‌ی خواسته‌که‌ی خوئی له‌موزیک دوور ده‌که‌وینه‌وه و روو ده‌کاته دنیا‌ی شانۆ، چونکه چه‌په بووه نه‌یتوانیوه (عوود)، یان (که‌مان) به‌ده‌سته راست بژهنی.

* سه‌عدوون یوونس له‌بواره‌کانی شانۆ، درامای ته‌له‌فزیونی، درامای رایۆبیدا کاری کردووه، نزیکه‌ی نیو سه‌ده‌یه به‌رده‌وامه و له هونه‌ره‌که‌ی دانه‌براه، هه‌رچه‌نده ئه‌و زیاتر له‌بوری (ئه‌کتهری) و (ده‌ره‌یتان) کاری کردووه، به‌لام کاری وینه‌گریشی کردووه، به‌تایه‌تی بو شانۆبیه‌کانی خوئی، کاتی ویستوو به‌تی بو ته‌له‌فزیون ئاماده‌یان بکات.

* ئه‌م هونه‌رمه‌نده بو یه‌که‌م جار له ۱۹۶۷/۳/۲۷ چووه‌ته‌سه‌ر ته‌خته‌ی شانۆ، له‌خانه‌ی مامۆستایان له‌سه‌ر ده‌ستی هونه‌رمه‌ند (سه‌فوه‌ت جه‌راح) به‌هره‌که‌ی له‌و بواره‌دا به‌بینه‌ران ناسینه‌راوه و دوو رۆلی سه‌ره‌کی له شانۆبیه‌کی کۆمیدی و شانۆبیه‌کی تراجیدی پی سپاردووه، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی نمایشکردنی شانۆبی به‌زمانی کوردی نه‌بووه، بو‌یه له‌و سه‌ره‌تایه‌دا به‌زمانی عه‌ره‌بی له هه‌ردوو شانۆبی (الحل‌ال‌اخیر) و (تجربه‌ فقط) به‌شداری کردووه.

* سالی ۱۹۷۰ دوا‌ی ریکه‌وتننامه‌ی ۱۱ی ئازار کراوه‌ته‌ئندامی ده‌سته‌ی به‌رتیوه‌بردنی کۆمه‌له‌ی رۆشنییری کوردی که‌سه‌یدا سالح یوسفی سه‌ره‌رشتی کردووه، به‌پیشنیاری خوئی شانۆگه‌رییه‌ک به‌ناوی (چیرۆکی شو‌رشیک) ده‌هینیتته شاری هه‌ولیتیر، ئه‌مه به‌که‌مین شانۆبی بووه که له‌دوا‌ی ۱۱ی ئازار به‌زمانی

نازاد عهبدو لواحید - سهعدوون یوونس

هه قسپه یقینینیکی بهرفراوان و له چهند دانیشتنیتکدا بیدوتین و سهبارت به نه زمون و ویستگه کانی ته من و کاری هونه ری نهو دیالوگه ساز بکهین، هیوادارین له سوود گه یاندن به دور نه بیت.

رامان: به قهدهر نهوهی په رژاوم و به دوادا چونم بو شانوی کوردی کردوه، له سلیمانی، له ههولیر، گهلنی جاریش بو بینینی نمایشیکی شانوی له سلیمانی و ههولیره وه سهردانی به غدمان کردوه، بو نهوهی شانوگه ریبه کی جوان بینین، نهوهی دیومانه و ههستان پین کردوه نهوهی به شیکی شانوی نیمه لاساییکردنهوهی شانۆ و شانۆکارانی عه ره ب بووه، به تایبه تی کاریگه ری شانوی عیراقی زور پتوه دیار بووه، له م سالانه ی دواییدا هیندیک لاساییکردنهوهی عه بدولکه ریم به رشید و ته یب سدیقی و ته یب تیزینیشی تی کهوت، تو نه م حاله ته چون ده بیننی؟

سهعدوون یوونس: لاساییکردنهوه هه رچونیک بئ، نه گه ره له گه ل واقیعه کهت بگونجی، ناکاته لاسایی.

رامان: هیندیکیان له گه ل واقیعه کهی خو مان گونجاندیان، به شیکی زوریشیان نه یانتوانی بیگونجین.

سهعدوون یوونس: نه گه ره گونجاندوو یانه ناکاته لاساییکردنهوه.

رامان: بو نمونه هونه رمنه ند نه حمده سالار نهو نا هه نگسازیهی عه بدولکه ریم به رشید و نهوانی دی جارپان بو دا، توانی له گه ل واقیعی کورده واری بگونجینی.

سهعدوون یوونس: راسته، زور جوانیش گونجاندی، به لام هه ره له شانۆدا هیشتییه وه، گرفته کهی نیمه نهوهی که ناتوانین شیوهی شانۆکه بیینه دهره وهی شانۆ، چونکه

کوردی پیشککش کراوه، لهو کاته شدا قوتابی په یمانگی هونه ره جوانه کانی به غدا بووه، وهک سه ره تا و ده سپتیک له ههولیر پیشوازی باشی لی کراوه.

* **بیجگه** لهوهی له نووسین سه بارهت به هونه به شداریکی چالاک بووه، به تایبه تی هونه ری شانۆکه هه مووی به زمانی عه ره بی نووسیوه و له رۆژنامه ی (التاخی) و (طریق الشعب) دا بلاویانی کردوه ته وه، دو اترو هک رۆژنامه نووسیک له رۆژنامه ی (التاخی) دا کاری کردوه و لهوئی کراوه به بهرپرس و سه ره رشتیاری لاپه ری (کولتور و هونه ره) لهو رۆژنامه یه و له ماوه ی (۴) سالدا، تا نهو رۆژی داخراوه له سه ره کارکردن به ردهوام بووه.

* **له به غدا له سه ره دهستی هونه رمنه ندانی گه وره و خاوه ن نه زمونی وهک:** (سامی عه بدولحه مید، به دری حه سوون فه رید، مو حسین عه ززوی، به هنام میخائیل، قاسم محمه ده... تاد خویندوو یه تی و په روه رده کراوه، له زور کار و پرۆژی هونه ری نهوان و قوتابیانی به شی شانۆشدا به شداری کردوه.

* **ماوهی دوو سال به رنامه ی (گۆقاری هونه ری)** له ته له قزیونی که ره کووک به رپتوه بردوه، نه م به رنامه یه که دوو هه فته جاریک بووه، هه ره جارهی هونه رمنه ندیکی پیشه نگی تیدا به سه ره کردوه ته وه، پاش پیشککش کردنی (۲۵) نه لقه، له به ره سه ره قالیبونی به کاری هونه ری، نهو به رنامه یه ی راگرتوه.

* **ماوهی شهش سال، سکرتری سه ندیکای هونه رمنه ندان بووه، لهو ماوه یه دا هه ولی زوری داوه له گه ل هاوه له کانی مافه کانی هونه رمنه ندان ده سه ته به ره بکه ن، لهو روه وه خزمه تی زوری کردوه.**

* **نهو هونه رمنه ند هه ره لهو رۆژه وه که ها تووه ته وه شاری ههولیر، هه ولی داوه به هه ناسه یه کی نوئی مامه له له گه ل هونه رمنه ند کانی نهو شاره دا بکات و سه ره له نوئی به هره و سه لیه و توانییان دا برپیتته وه، بو یه له سه ره دهستی نهو زور هونه رمنه ند پیگه بیون و ناسراون، زور هونه رمنه ندی دیکه ش زیاتر دره وشاونه ته وه و له ناو خه لکیدا ناسراون.**

* **له میژ بوو له گۆقاری رامان ده مانویست گه توگۆبه کی له گه لدا ساز بدهین، به لام ریک نه ده کهوت، ریک نه که وتنه کهش به زوری بو دوری، یان سه ره قالی نهو ده گه راپه وه، تا نهو دهره ته ره خساو توانیمان له**

شانۆ قەت بە ئەرشیف ناکریت، شانۆگەرییە کە وینە لێ هەڵدەگیریت و دەروا. بە داخەوێ ئیمە دەزگایە کیشمان نییە ئەو بەکات، تاقە ریتگایە کە بتوانین بەهۆیەو شتەکانمان تۆمار بکەین، تەنیا تەلەفزیۆمان هەیە، بەلام بایە خدان، یان وەستان لەسەر شانۆ نامانگە یەنیتە ریتگایەکی تەواو، بۆیە شتەکان لە جیگای خۆیان دەچەقن، ڕەنگە ئەو بەرنامانە لای تۆ و چەند رۆشنییرتک مابن، بەلام لەناو خەڵکدا نەماون.

رامان: تۆ لە بواری درامای تەلەفزیۆنیدا ئیشت کردوو، خۆبشت کاری وینە گریت بۆیان کردوو، لەو لایە کاری شانۆییشت کردوو، پیتوایە ئەمڕۆ کورد لە کام یەک لەو بواراندا بەرەو پێشەوێ چوو؟

سەعدوون یوونس: زیاتر لە بواری دراما پێشکەوتوو. **رامان:** باشە بۆچی ئیستا هەست بە بۆشاییەکی گەورە ئەو بواری دەکریت، بۆ لەسەر شاشەکان ئەو دراما نوێیانە بەشێوەی جاران نابینرین؟

سەعدوون یوونس: لەبەر ئەوەی دراما زۆر بە ئاسانی دەچیتە هەموو مالتیکەو، خەڵک و بینەرێکی یە کجار زۆری دەبێ، سستییهکە دەگەرێنمەو سەر یەک شت، ئیمە دەزگایە کمان نییە کولتوری کوردی بەخێو بەکات، چۆن کە سێک مندالتیکی دەبیت و فری دەداتە پەنا دیوارتیک و ناتوانی ئەو مندالە بەخێو بەکات، کولتوری کوردی ئەو ها بێ خاوەنە.

رامان: وا بزانی ئەو قەسە یەت بۆ هەموو بواریەکانی هونەر هەر راستە؟

سەعدوون یوونس: راستە، بۆ نمونە گۆرانبییرتک سێ دییهک دروست دەکات، لەبەر کۆپی کردن، پارە سێ دییهک نایەتەو دەستی، خەڵک ئەو هۆشیارییە نییە بلێ من هەزار دینار بە کۆپییه کە نادم، دوو هەزار بە ئەسلییهکە دەدەم، تاکو ئەو هونەرمەندە لە کارە هونەرییهکە خۆی بەردەوام بێ، ئەو لە لای ئیمە نییە.

رامان: ماوەیەکی زۆرە لە ئەوروپا دەژیت، لە ئەوروپا ئەو هەیان چۆن چارەسەر کردوو؟

سەعدوون یوونس: لە ئەوروپا نالیم نییە، بەلام تۆ بەرھەمێک بەیته بازار، ئەگەر یەکەم جار بشت بێ، هیچ ئیمکانی نییە زەرەری لێ بکە، چونکە خەڵکانیتک دەبکرن، تا ئەو بازار بەردەوام بێ، بێرکردنەو هەیان

ناوایە، ئەوان دەلێن ئەگەر بازار بەردەوام بێ، کەواتە ژیان بەردەوام دەبێ، ولات بەردەوام دەبێ، هەموو ئەو شت دەگەریتەو سەر سیستمی حکومرانی ولاتەکە. من بیست سالی لە ولاتی ئەلمانیا دەژیم، ئەو حکومەتە باوکی مندالە، باوکی ژنە، باوکی پیاو، باوکی پیرەمیترد و پیرەژنە، ئیش دەکە ی پارەت پیتی، ئیش ناکە ی پارەت پیتی، ئیش دەکە ی خانووت هەیه، ئیش ناکە ی خانووت هەیه، ئیش دەکە ی دەرمانت، دوکتۆرت بەخۆپاییه، ئیشیش ناکە ی هەر بەخۆپاییه. مندال پارە ی خۆی وەر دەگریت، ژن لەبەر ئەوەی دەلی من ئەو مندالە بەخێو دەکەم، جگە لە پارەکی خۆی، تا سێ سالی هەقی ئەو دایکایە تیبە ی دەدەن، تا مندالە کە بە جوانی بەخێو بکا، پارە ی دەدریت، چونکە مندالە کە هی دەولتە، راستە ئەو دایکییەتی، بەلام لە ئاخریدا مندالە کە هی دەولتە، ئەو جۆرە بێرکردنەو هەیه، زۆریە ی

لاسایکردنەو هەر چۆنی پیت، ئەگەر لە گەل واقیعە کەت بگونجی، نابیتە لاسایی.

شتەکان لە ولاتە کەدا جوان دەکات و ولاتە کە ی پیت دەکەوێ. لەوی ژیانیتک دابین کراو، بەلام لیترە چ دەکە ی؟ ئیمە فیلمیتکمان کرد ۱۰۰ ملیۆن دینارمان لێ خەرج کرد، بای بیست ملیۆن دینار بلیت فرۆشرا، باشە چۆن فیلمیتکی دیکە دروست بکەین؟ هەشتا ملیۆن دینار زەرەمان کرد، هەرچەندە دەزگایە کە پارێزگای هەولێرە گوتی با ئیو زەرە نەکەن و بۆمانی پر کردوو. زنجیرە یەک دروست دەکە ی ۲۱ ملیۆن دیناری لێ خەرج دەکری، من وەک دەرھینەر و ئەکتەر کارم تیدا کرد، هەمووی بە خۆپایی درایە تەلەفزیۆنەکان، تەلەفزیۆنیتک نەبوو بیکریتەو، هەیه و نییە هەر وەزارەتی رۆشنییرییه، بەلام ئەو سیستیمیکە سەقەتە، چونکە تەلەفزیۆنەکان ناتوانن خۆیان بەرپۆتە بێن، لەبەر ئەوەی ریکلامیان نییە!

رامان: پیتوایە ئەو تەلەفزیۆنە پارە ی زۆر بە زنجیرە و فیلمی دۆبلاژکراوی تورکی و کۆری بدەن؟ ئە ی بۆچی بۆ درامای کوردی پارەیان نییە؟

سەعدوون یوونس: بە پێچەوانەو، پارە یەکی کەمی پیت دەدەن، بۆ ئەوەی خەڵک بۆ لای خۆیان رابکێشن، چونکە خەڵکی ئیمە لە بەرانبەر تەلەفزیۆن دادەنیشن. جارێکیان بە یەکیکم گوت بۆ تەماشای ئەو فیلمە دەکە ی؟ گوتی خۆ من ناگام لە ناوەرۆک و بابەتە کە ی نییە باسی چ دەکا، کچەکان جوانن و خۆشە بۆخۆم

شانوی «مالی نوئی» له دهرهیتانی هونه رهنه مند «سه عدوون یوونس»، له لم وینه یه دا: زوهیر عه بدوله سیح وه ستاوه، له راسته وه: زاهیر عه بدوللا، چه تو حه سن، ناسر حه سن، ؟، کریم عوسمان، سه عدوون یوونس، سالی ۱۹۷۹، هه ولیر، هولی گه ل.

زیاتر ناگاداری بارودوخی هه ولیری، چند که سی وه ک تو هه بن، ناوا پیشوازیان لی بکری، یان سپونسه ری و پیشتیوانییان لی بکری، که سی دی هه یه ؟

سه عدوون یوونس: دوینی له نه نجومه نی وه زیران له گه ل بهرپرستیک دانیشتبوین، گوتی له وه هه ولیره ته نیا سه عدوون یوونس هه یه خه لک ده توانی پیشوازی لی بکات، نه وه دهقی قسه که ی نه بو، هه روه ها گوتی ده مه وی یه ک شت پچ بلیم، ته نیا تو ی خه لک ده توانی پیشوازی لی بکات، ته نیا تو ی خه لک ناتوانی پیت بلی نا، نه وه دوو هو ی باس کرد؛ یه ک، نه وه که سایه تیبیه ی که بو خو ت دروست کردوه؛ دوو، نه وه بهرله مانه ی که دروستت کردوون، به بهرله وامی خه لک ناچاره ریت لی بگری. له و رۆژانه شدا درگای بهرله مانم بو کرابووه وه، له گه ل بهرپرسانی بهرله مانیش دانیشتم، نه وه به هو ی نه و میژووه نه پچراوه یه که هه مه، نه وه له سیاسه ت نه گلانه، نه وه درگای لی نه دانه بو بهرزه وه ندی تایبیه تی، بارودوخی که ناوا بو، چونکه چوومه ده ری، ئیتر پیویستم به وه نه ما، دیاره پیشوازییه که به رده وامه .

رامان: بچی نه و ریزه تایبیه تیبیه ی له تو ده گیری به هرت لی وهرنه گرتووه بو دهرچواندنی هیندی ک یاسا، که له خزمه تی کولتور به گشتی و هونه ری شانو به تایبیه تی بیت؟ تو ده لئی له بهرله مان پیشوازییه کی زور گه ورت له لایه ن بهرپرسانی نه وپوه لی کراوه و لی ده کری، دیاره له ویش لیژنه یه کیان به ناوی لیژنه ی رۆشنبیری و هونه ر هه یه، ناکری نه و کاره بکه ی؟

سه عدوون یوونس: له گه ل سه رۆکی لیژنه که ش

ته ماشایان ده که م.

رامان: هه ر ته نیا له بهر نه وه یه ؟

سه عدوون یوونس: به لی، گوتی له بهرانبه ر شاشه ته ماشای نه و هه موو ئافره ته جوانه ده که م که به و شیوه یه جلویه رگ له بهر ده که ن، هه قم به سه ر نه وه وه نییه بابه ته که ی چی ده بیت، که توش چا و له خو ت ده که ی ده بینی نه مانته و نیوه بیچینه ناو خه لکه که وه. من نالیم ته نیا حکومه ت، میلله ته که ش نایه وی، من ده لیم نه گه ر میلله تیک نه توانی کولتوری خو ی به خپو بکات، ئیمکان نییه هونه رکه ی پیشبکه وی.

رامان: ئیستا تو هه ست ده که ی ئیش و پرۆژه ت هه یه، به لام سپونسه رت نییه ؟

سه عدوون یوونس: نا، من سپونسه رم ناوی، نه گه ر بزائم بهرله مه که م پاره که ی خو ی دهرده هینیت، خو م ده بکه م، به لام بهرگه ی زهره ر ناگرم.

رامان: پرۆژه ی وات هه یه ئاماده بی و له سه ر سپونسه ر په کت که وتی؟

سه عدوون یوونس: من له دۆزینه وه ی سپونسه ردا گرفتیک نابینم، له بهر نه وه ی میژوویه کم له کارکردنا هه یه. ئیستا فیلمیکمان به ده سه ته وه یه، سپونسه ری هه یه، رهنه گه له وه هه فته یه دا سه فه ر بکه م، به لام دوای ماوه یه کی کورت دیمه وه و ده ست پچ ده که ی نه وه و ئاماده کاری بو ده که ی، نه وه ش به حوکی نه وه ی من میژوویه کم هه یه، له بهر نه وه ی ماوه یه کی زوره کار ده که م و ناویکم هه یه، رهنه گه دۆزینه وه ی سپونسه ر بو من زه حمه ت نه بی، ده رگاگانیش ده توانن هه نگاویک زیاتر بیته پیشه وه، به لام نه وه نابیته چاره سه ر.

رامان: بو که سانی دیکه ش هه ر وایه ؟ سپونسه ر بو هه مووان هه یه ؟

سه عدوون یوونس: باوه ر ناکه م.

رامان: نه وانه ی ناوبانگیکیان هه یه، بو که سیکی وه ک سه باح عه بدولر حمان سپونسه ری ناکه ن؟

سه عدوون یوونس: به داخه وه ماموستا سه باح عه بدولر حمان پچرا، ماوه یه کی زوره پچراوه، وه ک من نه و ئاماده بوونه ی نییه. نه وه راستیبیه که، نه مرۆ بهرپرس و حکومه ت و که سی یه که می هپچ حزبیک نییه پیشوازیم لی نه کات، یان نه گه ر پی بلیم نه و پلانم هه یه، به دهنه گمه وه نه یه ت.

رامان: له شاری هه ولیر، که تو له هه ولیر ده ژیت و

دانیشتم.

رامان: داواکاری هه موو هونه رمه ندان ده زانی و له لای تۆش ئەو داخسوازیانه هەن، بۆچی له گەل ئەوان هاوئاھەنگی ناکەیت بۆ ئەو هیندیک یاسا دەر بکەن، کە لە بەرزەو هندیی هونه رمه ندان و بزافی هونه ریدای بیت؟ بۆچی تا ئیستا ئەوەت نە کردوو؟

سەعدوون یونس: زۆرم کردوو، ئیستا بۆتی باس دەکەم. بۆ ئەو پیشسوازیانە ی که لیم کراوه هەر بۆ روونکردنەو و بۆ ئەو بۆ جەنابیشت روون بیت، هیچ شتییکی تایبەتیم داوا نە کردوو، له حکومەتی کوردستان سوودمە ند نیم، هیچ وەزیفە و مانگانە یە کیشم نییە، ئەو هەر بۆ روونکردنەو. کاتی خۆی پێیان گوتم پلە یە کم بۆ خانە نشینکردن بدریت، من ئەو م پەت کردوو، لە بەر ئەو ی بە نارەوام زانی، یان بە شتییکی گونجاوم نە زانی، بۆ یە پەت م کردوو، چەند جارێکی دی عەرز م کرا و وەزیفە ش م پێ سپێردرا کە بیکەم، بە بێ ئەو ی دەوام بکەم، بە بێ ئەو ی لە ئەلمانیا بچرێم و هاتوچۆی خۆش م بکەم، ئەو ش م پەت کردوو و پێویستم پێی نە بوو، بە لām لە جیاتی ئەو بە بۆ

میژوو ئەو ش م باس بکریت، لە نووسینگە ی سەرۆکی حکومەت گوتم لە باتی ئەو ی وەزیفە یە کم بدریت، یان خانە نشین م بکەن، کە م پێویستم پێی نییە، ئیمە بۆ نە یە ی سێستیمیک بۆ بە رێو بەردنی کولتوری کوردی دانیین؟ کە ئەو هه موو شتیک دەگرێتەو، ئینجا کە ئیمە سێستیمیکمان دانا، منیش و بە دە یانی وە ک منیش لە ژێر چەتری ئەو سێستیمە دا دەبین و سوودی لێ وەر دەگرین. یە ک لەو پیشنیارانە ی جارێک پیم کرا، ئەو بوو کە بە پلە یی کە سەربازی خانە نشین م بکریم، هەر زۆر لە لām سەیر بوو، گوتم م لە ژیا م دا سەربازیم نە کردوو، تۆ بۆ م بە عە قید خانە نشین دەکە ی؟ گوتی بۆ زۆر کە سمان کردوو. پیم گوت ئاخ م لە وانە نیم، لیستیک بۆ رۆشنییران و کولتورخووانی هونەر بکە و ژیا نیان دابین بکەن، م یە ک لە وانە م بە مە رازیم، بە لām بە هەر شێو یە کی دی بێ، رازی نابم. لە نووسینگە ی سەرۆکی حکومەت بە رپرسی یە کە می نووسینگە، کە راستەوخۆ لە گەل کاک نیچیروان بارزانی کار دەکات، گوتم با سێستیمیک دانیین، گوتی ئەو پیشنیارە زۆر

ماقوولە، ئەو بوو پرۆژە یە کم بۆ دامەزراندنی دەزگای کولتوری کوردی پیشکەش کردن، دیارە م هه میشه دە لیم هیندیک شت هه یە لیرە بە هە لە بە کار دی، بۆ نمونە دە لێن کولتور و رۆشنییری، کولتور و هونەر، له کاتی کدا هه مووی هەر کولتور، ئیستا له ئەلمانیا پێی دە لێن کولتور نامت، واتە دائیرە ی کولتور، شانۆ و مۆسیقا و رۆژنامه نویسی و چاپکردن و هەرچیت دەوی، هه مووی له و دائیرە یە دا بە ناوی کولتور کاری بۆ کراوه.

رامان: ئەو کۆمیسسیۆنە ی له کۆنگرە ی نە تەو ییدا بۆ کولتور و هونەر دانرا بوو، بە چ نیازی ک تییدا بوویته ئەندام؟

سەعدوون یونس: له کۆنگرە ی نە تەو یی کۆمیسسیۆنیک بە ناوی کولتور و رۆشنییری و هونەر دانرا، ناو هە کی ئاوا بوو، م سکرتری ئەو کۆمیسسیۆنە بووم، هەر له یە کە م کۆیو نە و دە دا

پێیانم گوت ئەو ناو بگۆین، ئەو بوو کردمانە کۆمیسسیۆنی کولتور. گوتم کۆمیسسیۆنیک کولتور دادە نیین، نە ک کۆکردنەو ی فەرمانبەران، رای م ئەو یە. پرۆژە یە کم بۆ ئەو دە ستگایە پیشکەشی حکومەت کرد کە له دە کە س پیکدیت، چونکە ئیشی کولتور کارکردنە، نە ک خە لکانیک بین له سەر کورسی و میز دانیشن. هەر دوو رۆژی پێ نە چوو، پێیان گوتم سەرۆکی حکومەت زۆر پێی خۆشە و دە لێ ئەو جوانترین پرۆژە یە. دە ی باشە م هەر ئەو نە دە م پێ دە کریت، دوا یی هیچ وە لāmیک دی نە ما. هەر بۆ میژوو دە ی لیم رۆژیکیان لە گەل کاک نە وزاد هادی بووم، گوتم سێ ساسەت بە بێ کولتور ناگاتە هیچ ئامانجیک، ئیستاش سە رنج بە نە یگە یان دوو، بۆ یە کولتور دە بیستە هه موو شتیک، تە نانە ت شێو ی خەر جکردنی بودجە ی حکومەت، ئەو کولتور، رە و شتە، ئە گەر ئیمە ئەو هە مان نە بوو، رۆژیک ئەو شتە نامینیت. سکرتری سەرۆکی حکومەت گوتی سەرۆکی حکومەت بە منی گوتوو پرۆژە یە کی له و جۆرە دە کە م و بە (سەعدوون یونس) ی ش بلێ پرۆژە کی ئەو ی ش بە ر دەوام دە بیت. ئیدی م لەو زیا تر چ بلیم و چ بکە م؟ بۆ زانیاری م تا ئیستاش خە ر بکم، پیریش بۆ هە مان پرۆژە له ئەنجومە نی وە زبران بووم.

رامان: ئە ی بۆ دانانی هیندیک یاسا چیت کردوو؟

شانۆی «هه‌بوو نه‌بوو»، سه‌لام کۆبی - سه‌عدوون یوونس، ١٩٨٠، فیستیڤالی شانۆ، به‌غدا

سه‌عدوون یوونس: له داهاتوودا ده‌کریت، ئە‌گەر هاتو جوولە‌یه‌ک هه‌بێ، من یه‌ک قسه‌م بۆ هونه‌رمه‌ندان کرد و پێم گوتن ئێوه کاری سیاسی مه‌به‌نه ناو سه‌ندی‌کاوه، بۆ خۆتان له ده‌ری سیاسه‌ت بکه‌ن، که دینه ناو سه‌ندی‌کا زه‌مان ناوه‌ستی، تا بارودۆخ بگۆڕی، فه‌رموو با ئێستا لیژنه‌یه‌ک له پینچ که‌س دانین، ئە‌و پینچ که‌سه کار و ئیشیان ئە‌وه بیت، مانگی ته‌له‌فۆنی‌ک بۆ یه‌کتری بکه‌ن، چاودێری دۆخه‌که بن، چاودێری ئە‌و به‌رنامه‌یه بن که بۆ کاری هونه‌ری دانراوه، ده‌لێن باشه ده‌یکه‌ین، به‌لام ده‌کرێ له‌سه‌ر شێوه‌ی په‌رله‌مان و لیژنه‌ی رۆشن‌بیری‌یه‌که‌ی بێ؟ پار له په‌رله‌مان کۆیونه‌وه کرا، لیژنه‌یه‌کیان بۆ سه‌ره‌پرشته‌یکردنی ئە‌و کاری کولتور هه‌ر دانا، سه‌رۆکی لیژنه ئاسۆ که‌ریم بوو، وه‌ک له‌بیرم بێ گوتی ده‌بێ تۆ سه‌رۆکی ئە‌و لیژنه‌یه بیت، گوتم من ده‌یکه‌م، ئە‌وان له‌گه‌ڵ من به‌ هاوئاه‌نگی به‌ ته‌له‌فۆن لیژنه‌که‌مان دانا، من خاوه‌نی مه‌سه‌له‌که نه‌بووم، به‌لام منیان به‌ خاوه‌نی دانا، چاره‌گیتی ناوه‌کانیشیان دا به‌ من، گوتیان ئە‌و ناوانه بۆ لیژنه‌که باشن، گوتم ئە‌وانه چین و چ کاره‌ن؟ خۆ نابێ هه‌ر له‌به‌ر ئە‌وه‌ی ئە‌ندام په‌رله‌مانه بیته لیژنه‌که‌وه، ئە‌و له‌وێ وه‌ک سیاسییه‌ک ئە‌ندام په‌رله‌مانه، به‌لام وه‌ک رۆشن‌بیری‌ک، وه‌ک کاری رۆژنامه‌نووسی، خه‌لکی دی خاوه‌نی کاره‌که‌یه، ده‌بێ لیت بگه‌رێن تۆ ئە‌ندام بیت. له‌و رۆژانه‌دا خه‌ریکی ئە‌وه‌ین لیژنه‌یه‌کی پینچ که‌سه‌ی بۆ چاودێری‌کردنی بارودۆخه‌که له سه‌ندی‌کای هونه‌رمه‌ندان دابنێن، هه‌ر گۆران‌کارییه‌ک بتوانی ده‌ستپێش‌خه‌ر بیت، هه‌میشه ئە‌وه‌ش ده‌لێم، ئێمه هه‌موو شتی‌که‌مان تێکه‌ڵ به‌ سیاسه‌ت کردووه، هه‌موو شتی‌که‌مان کردووه به‌ حزبا‌یه‌تی،

سه‌عدوون یوونس: من دامنا‌بوو ئە‌و ده‌زگای کولتور هه‌ر ئە‌گه‌ر هه‌بێ، ئیدی ئە‌وه ئیش و کاری ده‌بێ، من له‌گه‌ڵ پینه‌وپه‌رۆکردن نیم.

پامان: هونه‌رمه‌ند هه‌یه په‌نجا ساڵ خزمه‌تی کردووه، که په‌کی ده‌که‌وێت توانایی ئیش‌کردنی نامینیت، به‌ سێسه‌د چوارسه‌د هه‌زار دیناری خانه‌نشینی ناژی، به‌لام ئە‌گه‌ر یاسایه‌ک هه‌بێ، که له‌لایه‌ن هه‌مووانه‌وه په‌سند کرابیت، هه‌روه‌ک چۆن بۆ سه‌ندی‌کای رۆژنامه‌نووسان کرا، که به‌پێی ئە‌و یاسایه هه‌یچ رۆژنامه‌نووسی‌ک له‌ جه‌وت سه‌د و په‌نجا هه‌زار دینار که‌مه‌تر خانه‌نشین نابیت، ئە‌گه‌ر مووچه‌ی وه‌زیره‌که‌ی که‌مه‌تر بوو، ئە‌وکاته مووچه‌ی خانه‌نشینی رۆژنامه‌نووسییه‌که‌ی هه‌لده‌بژێرت و وه‌ری ده‌گرێ. مووچه‌ی مامۆستایی پیاویکی ماندوونه‌ناسی وه‌ک حه‌مه که‌ریم هه‌ورامی، به‌ ده‌ردی خۆی گوتی پاش ٤٦ ساڵ خزمه‌ت، ئێستا ٣٨٠ هه‌زار دینار وه‌رده‌گرێ. یه‌کی‌ک له‌ ئازار و مو‌عاناتی ئە‌و پیاوه ئە‌وه‌یه، که‌وا‌بوو ئە‌و کیشه‌یه به‌ ته‌نیا کیشه‌ی هونه‌رمه‌ندان نییه، هه‌ی نووسه‌رانیشه، نووسه‌ری زۆر گه‌وره هه‌یه له‌ مالتی که‌وتوو، پاره‌ی کرینی ده‌رمانی نییه، ئە‌گه‌ر ئە‌وه بکرت به‌ قانوون، ده‌بیته ئیلزام و ده‌بێ حکومه‌ت جێبه‌جێ بکات، بۆیه پتوبه‌ستمان به‌ هه‌ولێ هه‌موو که‌سیکی وه‌ک تۆ هه‌یه، که به‌و شێوه‌یه، به‌و رو‌حیه‌یه‌ته، له‌گه‌ڵ په‌رله‌مانیش قسه‌ بکرت، بۆ ئە‌وه‌ی یاسایه‌ک بۆ ئە‌و مه‌به‌سته ده‌رکرت.

سه‌عدوون یوونس: بۆ زانینت پرۆژه‌یه‌کی خانه‌نشینی سه‌ندی‌کای هونه‌رمه‌ندان، سالانیکی زۆره پێش‌که‌شی په‌رله‌مان کراوه و خۆینده‌وه‌شی بۆ کراوه، دواتر دراوه‌ته ئە‌نجومه‌نی وه‌زیران، هه‌موو ئە‌وانه‌ی تێدا‌یه، ئە‌وه‌ی په‌رله‌مان ئاماده‌ی کردبوو زۆر درێژ بوو، ته‌نانه‌ت پێیانم گوت هه‌تدیک کورتی بکه‌نه‌وه، با به‌ شێوه‌یه‌کی وا بێ جگه له هونه‌رمه‌ندی راسته‌قینه، به‌شی هه‌موو لایه‌ک نه‌کات. ئە‌وێ رۆژی له په‌رله‌مان له‌گه‌ڵ په‌رله‌مانتار فه‌رحان جه‌وه‌هر سه‌رۆکی لیژنه‌ی رۆشن‌بیری قسه‌م کرد، بۆیه ئە‌وه‌ی کردمان پێرانه‌گه‌یشت، له‌ قوناه‌ی ئێستادا ناتوانیت باسی هه‌یچ شتی‌ک بکه‌ی، چونکه هه‌موو شتی‌ک راوه‌ستاوه.

پامان: راسته ئێستا هه‌موو شتی‌ک راوه‌ستاوه، به‌لام ده‌کریت له داهاتوودا ئە‌و پرۆژه‌ی کاربان له‌سه‌ر بکرت و زیندوو بکرتنه‌وه.

نەك هەر بە سیاسەت، بگره بە حزبایه تیش، ئەوه زۆر خراپه، بگره راگرتنی كۆمه لگایه، له بهر ئەوهش ئیمه گه یشتینه ئەو حاله ی ئەمڕۆ، كه ئیستا خهريكه ژيانمان رابوهستی، چونكه هه موو شتیك بووه به حزبایه تی.

رامان: باسی شانۆنامه ی دووه مان کرد كه هیناتانه شاری هه ولیر و له گه ل تهلعت سامان و كهسانی دی ئیشتان تیدا کرد، ئە ی سییه م کارتانه هه ولیر چ بوو؟

سه عدوون یوونس: نازانم سییه م کارمان چی بوو، به لام ئیتر کارهکان كه وتنه سه ر سكه ی خۆیان. من له ژيانی خۆمدا کارم له زیاتر له ۱۲۰ شانۆگه ری و درامای ته له قزیو نیدا کردوه، ئەوه جگه له کاری ئیترگه یی. باسیکی دی هه یه بۆ میژوو لیتی ده دویم، كه دواتر ئەویش كه وته سه ر سكه ی خۆی، من هه ر به ره مه میکی ده مکرد هه قی خۆیم ده دایم، له سه ر شانۆ ته واو ده بوو، ده ستکارییه ك ده كرا و بۆ ته له قزیو ن وینه ی ده گیترا، كاتی ده برایه ته له قزیو ن ده ستکارییه ك ده كرا، ده بووه (۱۵ تا ۲۰) ئەلقه بۆ ئیترگه ی كوردی به غدا تۆمار ده كرا، كه به ره مه كه ته واو ده بوو، مه له فه كه م داده خست و لام ده دا، چونكه شانۆكه، ته له قزیو نه كه، ئیترگه كه شه به جیا جیا کاریان بۆ ده كراو هه ریه كه یان هه قی خۆیان وه رده گرت. زیاتر له ۵۰ زنجیره ی ئیترگه ییمان هه یه، كه هه ر ئەو به ره مه مانه ی پێشوومان بوون، ناماده كرنی زۆریه یان بۆ ئیترگه هونه رمه ند خه لیل یا به بووه، ده مگوت تا ئیمه شانۆكه ته واو ده كه ی، تۆ ئەوه ت بۆ ئیترگه ناماده كرنی، واته درێژتری بکه ره وه، خۆت ده زانی چۆنه.

رامان: کاری درامی بۆ ئیترگه تاییه تمه ندیی خۆی هه یه.

سه عدوون یوونس: راسته، پیم ده گوت ئەو تاییه تمه ندییه به شیوه ی ئەلقه ئەلقه ناماده بکه، ده یکرد و بۆمی ده هینایه وه.

رامان: ئەو کاره هه ر ئەو ده یکرد؟

سه عدوون یوونس: به لێ، ئەو ده یکرد، ده ستکارییه ده كرد و منیش پێیدا ده چوومه وه، بۆ ته له قزیو نیش زۆریه ی ئیشه كان زا هیر عه بدوللا ناماده ی ده كرن. له ئیسی دراماكان و دانانی دیه نه كان؛ بۆ نمونه ئەو دیه نه له شانۆ وابه، له ته له قزیو ن دیه یه فلان جیگا و له فلان گوند وینه ی دیه نه كان ده گرین و ورده کاری زیاتری پێ ده ده ی، پێشینیاریان ده دام، ده مگوت برۆن بینوسن و بۆم بینه وه. من له وه كه سانه بووم كه دهستم

له و ئیشه انه به رده دا و به كه سه كه م ده گوت نازاد به و برۆ بیکه، به لام كه ده هاته وه ده مخوتنده وه. به ره مه كانمان؛ شانۆیی و ته له قزیو نی و ئیترگه یی هه موویان ئاوا بوون، دوایی كه بینه ران ده هاتنه ناو هۆله كه وه قۆلده رتیکی شانۆگه رییه كه یان وه رده گرت، كه وه ریان ده گیترا و ته ماشای ئەو دیویان ده كرد، ده یانندی پشته وه ی به ره مه می داها تووشی تیدا نووسراوه، هه مووی ناماده كرابوون.

رامان: بێجگه له و کارانه ی خۆتان كه بۆ ته له قزیو ن و سه ر شانۆ ناماده ده كران، کاری دیكه تان نه بوو كه به تاییه تی بۆ ئیترگه كرابیت؟

سه عدوون یوونس: نا، هه یج شتیکی وامان نه بووه. قه ت به ته نیا کارمان بۆ ئیترگه نه كرده وه.

رامان: ئە ی بۆ ته له قزیو ن، به ته نیا درامای ته له قزیو نیتان كرده وه؟

سه عدوون یوونس: به تاییه ت بۆ ته له قزیو ن، کاری زۆر كراوه.

رامان: ئە گه ر ناوه كانیم پێ بلێی خراپ نییه، ئەو کارانه ی كه به تاییه تی بۆ ته له قزیو ن كراون كامانه؟

سه عدوون یوونس: "تاسكه" به تاییه تی بۆ ته له قزیو ن كرا، دوایی كرده مانه کاریکی ئیترگه یی، له بیره "مه رانه" بۆ ته له قزیو ن بوو، دوایی كرده مانه کاریکی ئیترگه ییش. "ماله ی سه ر گرده كه"، "گولاله"، "كولاره"، "قاسپه ی كه و"، "خانه دان" ئەوانه به تاییه تی بۆ ته له قزیو ن كران.

رامان: ئەو به ره مه مانه ی چ بۆ شانۆ، یان بۆ ته له قزیو ن كارت له سه ر كرده ون، هه لبژاردنی ده قه كانیان هه ر خۆت هه لته ده بژاردن، یان كه سانی دیكه هه بوون یارمه تیت بده ن؟

سه عدوون یوونس: هه ر خۆم بووم.

رامان: رێك نه كه وتوو هه كێك له هاوکاره كان ت پێشینیاریك ت له م باره یه وه پێ بدات؟

سه عدوون یوونس: به لێ هه بووه، ده بانگوت رات چیه ئەو به ره مه بکه ی، پێیانم ده گوت بیه تین. رۆژێك گه نجیک هاته هۆلی نمایش، ناوی محمه د عه بدوللا یوونس بوو، گوتی من شانۆگه رییه كم نووسیوه، به رای تۆ چی لێ بکه م؟ ته ماشام کرد و لێی ورد بوومه وه، تۆ بلێی ئەو لاوه شانۆگه رییه کی نووسی بیت باش بێ، كه هینای شتیکی زۆر جوان بوو، پێكه وه ده ستکاریان کرد و بوو به "سورمه خان"، پێشكه شیشمان کرد، دوایی هه ر خۆمان كرده مانه درامایه کی ئیترگه ییش.

رامان: باشه ئەو برادەرە ھەولئى دووھم و سىپىھەمى نەبوو، يان راوھستا؟

سەعدوون يونس: نەببوو. دەزانى چىيە، بۆ نمونە لەگەڵ شىرزادە بەدولرەحمان پىكەو دەنیشتىن، پىم گوت بۆچى كاريك لەسەر وەلى دىوانە ناكەى؟ گوتم تۆ بينوسە، نووسى و كردمانە كاريكى شانۆبى. جاريكى دىكە دەپلۆمەو ئەگەر كەسەيك تەنيا جاريك شانۆگەربىهەك بنوسى، ئەو بۆى ناپىتە پىشەيەك، چونكە بەخىسوى ناكات، زۆر گرنگە ھونەر ژيانت داين بكات، بە داخەو ئەيمە كولتورەكەمان بەخىومان ناكات. كەسەيك لە دەرەوئى ولات كە شانۆگەربىهەك دەنووسىت، داھاتىكى دەبىت، تا شانۆگەربىهەكى دىكە بنووسىت، بەمەش بۆ ژيانى خۆى داھاتىكى باشى دەبىت، لای ئەيمەش كە يەكەيك شانۆگەربىهەك دەنووسىت، پارەيەكى واى ناپەتە دەست بتوانى مانگىك پىي ئىدارە بكات، ئىتر واى لىدەيت ھەماسەت و زەوقى نامىنى تا جاريكى دىكە بەرھەمىكى دى بنووسىت، چونكە كولتور بەخىوى ناكات، بۆيە ناتوانى كات بۆ نووسىن داينى.

رامان: بىجگە لە شانۆنامەى ئەو برادەرەى پىشتر باسەت كرد (مەھمەد بەدوللا يونس)، بەرپەكەوت ھىچ بەرھەمى نووسەرىكى دىكەت بەرچا و كەوتوو، كە بەھرە و توانايى ھەبووبى بۆ شانۆ بنووسى؟

سەعدوون يونس: بەلئى، ھەيدەر بەدولرەحمان دوو سى بەرھەمى نووسى.

رامان: كەسى دىكە ھەبوون؟

سەعدوون يونس: من يەكەيك لەو كەسانە بووم كە ھەزم لە كاري مىللى بوو، بۆيە بۆ ئامادەكردنى كارە مىللىيەكان ھەولم دەدا، (قەلاى دمدەم) ى ھەرب شەمۆ، ھەر ھەموى خۆم ئامادەم كردوو، سالى ۱۹۸۶ لە ھولير پىشكەشمان كرد. (مەھمەد و سىوئ) خۆم شىرەتەكەم بەتال كردوو، بەلام زاھىر بەدوللا بۆ نووسىنى دىمەنەكان لەگەلم بوو، كە دوو بە دوو ئامادەمان كردن. (مەرئانە) كە ھى بەدولرەزاق بىمار بوو، پۆژىك لە بەغدا بىنم، ماويەك پىكەو بوو بىن گوتى بەرھەمىك ھەيە بۆ ناخەبەتە سەر تەلەفزيون، ئەو بوو (مەرئانە) ى دامى و كردمە درامايەكى تەلەفزيونى. دوايىش لە گوڤارىك بلاوى كردوو. من ھەمىشە بەردەوام بووم، خۆت دەزانى يەك دوو بەرھەمىش لەگەل جەنابت بووم.

رامان: بەلئى راستە. دەمەوى راى تۆ بزانم لەسەر ئەو پىئوھندىيەى لەنىوان دەقنوس و دەرھىنەردا ھەيە، ئەو پىئوھندىيەم بۆ باس بكە، كە لەنىوان تىكستىنوس و دەرھىنەردا ھەيە، ئەو پىئوھندىيە چۆنە؟ چونكە جارى وايە دەرھىنەر دىمەنىكى پى لادەبا، ئەو نووسەرە چەند ئەوئى پى قبوولە و ھەزمى دەكات كاتى شتىكى پى لادەبەى كە لە خەمەتى بىناى درامىي ئەو دەقەدا نەبى، يان كەلنىك لە دەقەكەدا ھەيە چۆن ئەوئى پى پر دەكەيتەو؟ يان كە پىي دەلئى لەم شۆپنە دىمەنەكە، يان كەسايەتییەكە ھەقى خۆى وەرئەگرتوو و پىشنىارى بۆ دەكەى چاكى بكا، ئەو بە قسەت دەكا؟ ئەو پىئوھندىيە چۆن دەبىنى؟

سەعدوون يونس: ئەو پىئوھندىيە زۆر بە جوانى دەبىنم، ھۆبەكە چىيە؟ ديارە يەكەم جار نووسەر كە بەرھەمەكەى خۆى دەنووسىت پىئوھندى بە ھىچ كەسەو نىيە، ھەموو بىرورايەكانى خۆى، خەيال و چۆنەتى نووسىنى تىكستەكە پىئوھندى بە خۆبەو ھەيە، پىئوھندى بەو ھەوئى نىيە چۆن دەخەرتە سەر شانۆ، يان دەبىتە درامايەك بۆ تەلەفزيون، چونكە ئەو نازانى دىمەنەكان بە پىي دۆخەكە، يان بە پىي كاركردن رىك بخت، بەلام كە دەرھىنەر دى و تەماشاي كارەكەى ئەو دەكات، دەبىنى دىمەنەكە زۆر جوانە، كەچى جىبەجىكردى ئەو دىمەنە لەسەر شانۆگەلەك زەحمەتە، ئەو وەك نووسەر خەيالنىكى فراوانى ھەيە، بەلام بە شۆپەيەكى گشتى من لە ھىچ كاريكدا لەگەل نووسەر، يان وەرگىر تووشى گرفتى وا نەبووم. وەرگىر نا، چونكە وەرگىر دەقەكە وەك خۆى وەرئەگىرەت، ئەو كارەكەى وەك نووسەر نىيە، بەلام نووسەر شتىكى دىكەيە، تەنانەت دوايىن فىلم كە كردمان، "ئەمرىكانۆ"، كە ھەسەن ھەلى نووسى، زۆر گۆرانكارمان تىدا كرد، لەبەر ئەوئى لە شىئوئى جىبەجىكرەنەكەيدا دەبىنى دىمەنىك ھەيە، ژن و پىاو تىكەلن، خۆ من ناتوانم وەك ھۆلىوود بىست ئافرەتى پووت لەگەل پىاوان تىكەل بكەم، راستە نووسەر خەيالنىكى جوانى لای خۆى دروست كردوو، بەلام ئەو ھەلە بىيادى كۆمەلایەتى من ناگۆنچىت.

رامان: بىجگە لەو ھەش كە دەرھىنەر دىت مامەلە لەگەل دەق دەكات، جارى وا ھەيە رستە و دىمەنى زيادى تىدايە، ئەو لاىان دەبات. جەللىل قەيسى نووسەرىكى گەورە بوو، خۆشى چىرۆكنوس بوو، كە دەقى شانۆبى

دهنووسی، چەند جار بە منی گوتووە کە من بۆ شانوۆ دەنووسم، دەرھینەری کارەکانم ئیبراھیم جەلال و قاسم محەمەد و ئەوانە بوون، دەبێگوت جاری وا ھەبوو دەچووم لە پڕۆژە ئامادە دەبووم، پێیان دەگوتم شانوۆ سروشتیکی وەھای ھەبێت کە یەک وشە ی زیاد قبوول ناکات، بۆیە من لە شانوۆدا فیتەر بووم کە ھێچ وشە یەک بە فیتەر نەدەم و لە خۆرا داینە نێم. دیارە دەرھینەرەکانیش سوودیان بەو گەیاندبوو، بۆیە پێم باشە بۆچوونی تۆ لەم بارە یەوہ بزانی، لە لایەک وەک ئەوہی کە مامەلەت لە گەڵ ئەو دەقانە کردوو، لە لایەکیش وەک دەرھینەرێک، ئاخۆ نووسەر ئەو پێشنیار و دەستکاری کردنە ی پێ خۆش بوو، یان پێی ناخۆش بوو؟

سەعدوون یوونس: پێی خۆش بوو. من لە ئیشکردن ھەمیشە لە سەر ئەو رایە بووم، لە تەلەفزیوونیش دەمگوت تۆ شتیکی بنووسە ئەکتەر بتوانی بیلتی. بێر لەوہ مەگەوہ، بۆ نمونە کابرایەک قسە دەکات، ئەکتەرە کە پێی بلتی بەلتی، ئەو بەلئییە چییە؟ ئەو بەلئییە لابدە، لێی گەری با کابرا قسە کە ی تەواو بکات، کاریکی وا بکە ئەویش رستە یەک بلتت کە مانادار و پڕ بیت، چونکە دەبێ تۆ حیسابی کامیترام بۆ بکە، بەو بەلئییە تۆ دەکەویتە دەرەوہی کامیتر، یان ئەو بەلئییە یەک چرکە یە، من چۆن لە تەلەفزیوون کامیتر بیتنە سەری! زۆر سەیرە کابرا قسە دەکات، لە سەری کلتۆزە، چۆن بەلئییە ک دەھینیتە ناو وێنە گرتنە کەوہ؟ لە بەر ئەوہی کاری ھونەری بە کەمی کراو، ئەو تیگە یشتنە بۆ سیناریۆ و بۆ وێنە گرتن لە لای ئیتمە لاوازە، بەلام بە دلنیا ییەوہ دەلیم ئەگەر کاری زۆر بکریت، ئەوکاتە زۆریەمان، تەنانەت خۆیشم شارە زاییمان گەلیک زیاتر دەبیت.

رامان: ئەوہ تۆ لە ھەمووشیان کار و بەرھەمت زیاترە؟
سەعدوون یوونس: من دوواترین بەرھەمم سالی ۲۰۱۴ بوو، ئەوہ سال و نیوکی بەرھەمم نەبوو، ئیستە ھاتوو مەتەوہ فیلم دەکەمەوہ، راستە ئەو ماوہ یە لە دەرەوہی ولات بم فیلم دەبینم، کە لە ئەلمانیا دەبم، ھەموو پڕۆژیک فیلمیک دەبینم، لە بەر چی؟ چونکە ھەمیشە لە تەلەفزیوون حەزم لە فیلمی کۆمەلایە تییبە، تەماشای فیلمی تەکنیک ناکەم، چونکە ئەو فیلمانە ی بە تەکنیک دەکرین، ئەوہ بە من ناکریت، پیتویست نییە من کاتی خۆمی بدەم، بەلام تەماشای فیلمە کۆمەلایە تییبەکان دەکەم، ئەوہندە تەماشای فیلمی

میتروویبیش ناکەم، جار بە جار نەبێ، تا بزانی چ توانا ییبە بۆ جیبە جیکردنی ئەو فیلمە بە کار ھاتووہ، جیبە جیکردنی ئەو جۆرە فیلمە بۆ ئیتمە ومانان خەوہ.

رامان: بیرورای تۆ وەک مارکسیبەک، کە لە سەرەتاوہ باسمان لیتوہ کرد، زۆرتر بە دوای پە یامە کۆمەلایە تییبەکانەوہ یە، پتر لەوہ ی بە دوای کاری شتیوہ یی و تەکنیک و ئەو شتانەوہ بیت، بۆیە تۆ رووت کردووہ تە تەماشاکردن و با یە خدان بە لایەنە کۆمەلایە تییبە کە ی فیلمەکان.

سەعدوون یوونس: زۆر تەواوہ. لە کاتی کارکردنیشمدا ھەردەم سەیری زنجیرەکان دەکەم، بە تایبەتی تەماشای کارە کۆمەلایە تییبەکان دەکەم، چونکە لای من جگە لە بیروۆکە کە، دەمەوێ لە شتیوہ ی وێنە گرتن دوور نەکەم و مەوہ و زۆر پیتویستە بزانی بە چ شتیوہ یەک مونتاج کراو، چ شتیکی تازە ی تیدایە، ئەکتەرە کە چۆن رادەوستی، شتیوہ ی جوولە ی کامیتراکە چۆنە، کە ئیستا ئەوہ زۆر گرنگە. تۆ سالی جاریک، دوو سال جاریک ئیش دەکە ی، ئەگەر لە سەر ئەو ئیشە بمینیتەوہ ئیدی وای لیدیت توانایی ئیش کردنت نەمیت، بە تایبەتی ئەگەر بەدواداچوون نەکە ی، ئەمە وەک خویندنەوہ وایە، کە ناتوانی بنووسیت، بەلام خۆ دەبێ بخوینیتەوہ، کە ناتوانی بەرھەمە کانت چاپ بکە ی، یان کۆمەلە بەرھەمیکت نووسیوہ و چاپت کردوون، خۆ ناییت لە خویندنەوہ بوہستی.

رامان: زۆر راستە، ئەو قسە یە راماندە کیشیت بۆ ئەو پرسیارە ی کەوا باسی ئاستی رۆشنبیری ئەکتەر و دەرھینەرەکانیش بکە ی. تۆ چەندە بە پیتویستی دەزانی ئەکتەرێک بخوینیتەوہ و بەدواداچوون بۆ کاری رۆشنبیری بکات، یان خویندنەوہ ی بەردەوام و ھەمەچەشن چەندە بۆ دەرھینەرێک پیتویستە؟

سەعدوون یوونس: خویندنەوہ بۆ ھەموو کەسێک پیتویستە، بزانی ھونەر مەندانی جیھان گەلیک زبیرەکن، چەند سکریتیریکیان ھە یە، تەنیا بۆ ئەوہی زانیارییان بدەن.

رامان: بێجگە لەوہش ئەوان لە ئاستی تیوریزە (تەنزیر) کردندان.

سەعدوون یوونس: تەنزیر دەکات، بەلام دەبێ بزانی کە ئەو ھەمیشە لە گەڵ پیتشکە و تەنەکانی سەردەمدایە، بەداخوہ لیرە ئەکتەرمان ھە یە نازانی ئینتەرنیت بە کار

بهیڻی.

رامان: تۆ له بارودۆخه هونه‌رییه‌که رازیت، یان ده‌کریت چاکی بکه‌ین؟

سه‌عدوون یوونس: نه‌خیر، ناکریت. من ده‌ره‌ینه‌رم بینیه‌وه ته‌له‌فۆنی به‌ده‌سته‌وه بووه، پیم گوت تۆ ئینته‌رنیته‌ نییه؟ گوتی نه‌خیر. گوتم فه‌یسبووک نییه؟ گوتی نه‌خیر، گوتم تۆ چۆن هونه‌رمه‌ندی؟ من ته‌نیا ده‌مه‌وی بزانم هونه‌رمه‌ندی تۆ له کوئیدایه؟ ئاخ‌ر ته‌و شتانه‌که‌رسته‌ی شارستانی ئیستان، تۆ لابتۆب و هیچ شتیکت نییه، واته‌ ده‌نگت له‌گه‌ل هه‌موو دنیا پچراوه، پیم گوت ته‌له‌فۆنه‌ چیه‌ به‌ده‌سته‌وه گرتوه؟ ئیمه‌ له‌و لایه‌نه‌وه زۆر دو‌اکه‌تووین، که‌م هونه‌رمه‌ند هه‌یه‌ له‌ مالی خۆی ئینته‌رنیته‌ هه‌بیت، تۆ بتوانی له‌ ته‌کنۆلۆژیا دا‌پریت، له‌ هونه‌ر و هه‌موو شتیکی دی داده‌پریت.

رامان: ئیستا ئینته‌رنیته‌ له‌ هه‌موو مالتیک بلا‌بووه‌ته‌وه، به‌لام زۆر خراپ به‌کار ده‌هینری، ته‌وانه‌ی به‌کاربشی ده‌هین زباتر خه‌ریکی چات کردن، یان وینه‌ی چیشته‌ و خواردنی پچ ده‌گرن، که‌متر بۆ کاری رۆشنیبری و هونه‌ری به‌کاری ده‌هین.

سه‌عدوون یوونس: خۆ لایه‌نی باشیشی هه‌یه، با لایه‌نه‌ خراپه‌که‌ی به‌کار نه‌هینری، ته‌وانه‌ جو‌ره‌ خه‌لکانیکن، به‌لام خه‌لکانی رۆشنیبر بۆ کاری رۆشنیبری به‌کاری ده‌هین.

رامان: ئیستا با بچینه‌وه سه‌ر باسی ته‌و قۆناغه‌ی که‌ تۆ له‌ به‌غدا بووی، کاتیک له‌ سالی ۱۹۶۸ که‌وتیته‌ شاری رومادی، تا سالی ۱۹۷۶ له‌بیرمه‌ تۆ هه‌ر له‌ به‌غدا بووی، چه‌ند سوودت له‌ بوونی خۆت له‌ به‌غدا وه‌رگرت، به‌ تایبه‌تی له‌و تیکه‌لاوییه‌ته‌ له‌گه‌ل هونه‌رمه‌ندان و مامۆستایانی په‌یمانگای هونه‌ره‌ جوانه‌کان، نه‌خوازه‌لا دوا‌ی ته‌وه‌ی کاریشت له‌گه‌ل کردن، ئینجا وه‌ک به‌رپرسی تیبی میلی سوودی چیت له‌ به‌غدا وه‌رگرت؟

سه‌عدوون یوونس: دوا‌ی ته‌وه‌ی خۆم دامه‌زراند، توانیم بیمه‌ ته‌و که‌سه‌ی که‌ له‌سه‌ر پیتی خۆم رابوه‌ستم، دوا‌ی بیمه‌وه کوردستان و له‌ کوردستان بناغه‌یه‌ک دا‌بنیم، جگه‌ له‌و بناغانه‌ی هه‌بوون، له‌ کوردستان به‌هیچ بناغه‌یه‌ک رازی نه‌بووم، که‌ هاتمه‌وه پیمان گوتم ده‌ته‌وی چ کاریک بکه‌ی؟ گوتم هه‌ر شتیکی، خۆتان له‌ شو‌تیکی دام‌بنین. گوتیان ته‌و کاره‌ هه‌یه، ته‌وه‌ هه‌یه، گوتم ته‌وانه‌ به‌که‌لکی

من نایه‌ن، به‌پیتی بی‌رکردنه‌وه و می‌شکی من و دروستکردنی خۆم له‌ به‌غدا و ته‌و تواناییه‌ی هه‌مبوو، ده‌مویست شتیکی بۆ دا‌بنین که‌ نو‌ی بیت.

رامان: سه‌ره‌تای هاتنه‌وه‌ی شاری هه‌ولپرت و ایزانم وه‌ک مامۆستا ده‌ست به‌کار بوویت؟

سه‌عدوون یوونس: به‌لێ، له‌ چالاکیی قوتابخانه‌کان بووم. مایه‌وه سه‌ر کاره‌ هونه‌رییه‌که، ته‌و کاره‌ هونه‌رییه‌ی بناغه‌مان بۆ دانا، به‌ ناوی تیبی هونه‌ری نو‌ی کورد بوو. ماوه‌یه‌ک له‌ تیبی هونه‌ری هه‌ولپرت بووم، به‌لام ته‌ماشام کرد ته‌وکاتی شیوه‌ی کارکردنی تیبی هونه‌ری هه‌ولپرت شیوه‌یه‌کی زۆر نه‌گونجاو بوو، که‌ له‌گه‌ل می‌شکی ته‌وده‌می من، به‌ تایبه‌تی ته‌و ماوه‌یه‌ی له‌ به‌غدا کارم کردبوو نه‌ده‌گونجا، پیاو بیته‌ ئافره‌ت و به‌ره‌می ره‌ش و سپی تو‌مار بکری و شیوه‌یه‌کی بی ته‌کنیک و لاواز بیینم، بۆیه‌ پاش ماوه‌یه‌ک له‌ تیبی شانۆی نو‌ی کورده‌وه ده‌ستم پچ کرد، هه‌موو به‌ره‌مه‌کانم و یه‌که‌م به‌ره‌مه‌یش که‌ ده‌ستمان پچ کرد، شانۆی "مه‌م و زین" بوو، دوا‌ییش "شه‌وچرا"، که‌ ته‌ویش ده‌ره‌ینانی خۆم بوو.

رامان: ئیدی وه‌ک وه‌زیفه‌ که‌وتیته‌ ناو چالاکی قوتابخانه‌کانه‌وه؟

سه‌عدوون یوونس: به‌لێ، یه‌که‌م به‌ره‌مه‌یشم له‌ ئاماده‌یی کچانی لای دا‌ئیره‌ی کاره‌با، به‌ناوی "گولی ته‌رخه‌وان" بوو، ته‌مه‌ یه‌که‌م به‌ره‌مه‌م بوو، که‌ زیاتر له‌ ۶۰ ئافره‌تی تیدا به‌شدار بوو.

رامان: ته‌وه‌ سالی ۱۹۷۶ بوو؟

سه‌عدوون یوونس: به‌لێ، ۱۹۷۶ بوو.

رامان: ته‌ی شانۆی "ئاگادار بن به‌ریزه‌کان" زووتر نه‌بوو؟

سه‌عدوون یوونس: با زووتر بوو، به‌لام من باسی ته‌و یه‌که‌م به‌ره‌مه‌ ده‌که‌م، که‌ هه‌مووی کچ بی، واته‌ کچم کرده‌ پیاو.

رامان: سالی ۱۹۷۶ که‌ هاتیته‌وه هه‌ولپرت، یه‌که‌م به‌ره‌مه‌ت "ئاگادار بن به‌ریزه‌کان" بوو، که‌ هونه‌رمه‌ند وربا ته‌حمه‌د مۆسیقای وینه‌یی بۆ دانا بوو، ته‌که‌رمه‌ عه‌لاف دیکۆزه‌که‌ی کردبوو، من وه‌رگێره‌که‌ی بووم، گرینگیه‌که‌ی ته‌و ده‌قه‌ له‌وه‌دا بوو که‌ نووسه‌ره‌که‌ی (نه‌بیل به‌دران) له‌ تیکسته‌که‌یدا باسی را‌گوێزان و ته‌هجیرکردنی گوندیکی فه‌له‌ستینییه‌کانی کردبوو، ته‌و ساله‌ش، سالی ۱۹۷۶، لووتکه‌ی به‌عه‌ره‌بکردن و را‌گوێزان و جیا‌وا‌زیدانان بوو

به رانبهر به کورد، دواى ئەوهى شوژی کورد تووشی نسکو بوو، له شانۆبیه کهدا مۆرکی فهلهستینمان لی هه لگرتبوو، ریتک ده تگوت بو کورد نووسراوه، به راستی شانۆگه ربیه ک بوو پر به پیتستی قوناغه که بوو، زۆر جوان ئامانجه که ی پیکا بوو، عه بدولغه فار سایغ که ئەمبنداری گشتیی رۆشنبیری و لاوان بوو، له ناو هۆلی شانۆکه دا له کاتی نمایشکردن له رۆژی دووه مدا هه لسا به سه ر پین و به کسه ر گوتی من ئەو ده قه م خویندوو ده ته وه، ئەوه زۆر ده ستکاری و ته حریف کراوه، ئەوه بوو نمایشه که ی راگرت، هه رچه نده له ئاماده یی ده مخویند، من چه ند رۆژتیک خو م شارده وه، دواى ئەوه به خشکه یی چومه شاری سلیمانی، ئەوه ش نزیکه ی سالتیکی برد، هه ر له و قوناغه دا بوو تۆش ته نگه تاو کرای؟

سه عدوون یوونس: زۆریش ته نگه تاویان کردم، رۆژی دووه م شانۆبیه که راگیرا، هه ندی که سیش که له چالاکی قوتابخانه کان بوون هاتنه لام و گوتیان نابی نمایش بکریت. ئەوه سه ره تای ده ستپیتکردن و دامه زانندن به ره ه می شوژش بوو.

رامان: ئەو شانۆبیه کاریکی زۆر جوان بوو، وه ک بزانی وینه ی لی هه لئه گه راوه؟

سه عدوون یوونس: فریای وینه گرتن نه که وتین، هه ر یه ک رۆژ نمایش کراو رایانگرت، ئیدی هه موو له ترسان خو مان شارده وه. به و شانۆبیه ده ستمان پین کرد، ئیتر رۆیی، "حاجی قادر کو بی" ی به دوا داها ت، به و کو مه له به ره ه مه ی که که وتنه سه ر شانۆ، ئیتر شانۆ له لای ئیمه سیفه تیکی دیکه ی وه رگرت، بو میژوو پیت ده لیم، سه هر کرده یه کی گه وره ی سیاسی له کو یو نه وه یه که دا گوتی "قه لای دمدم" ی تو م له شاخ بینى، داوام کرد و گوتم ته نیا ئەو "قه لای دمدم" به بگه یه ننه لای من.

رامان: تۆ ده قه که ی (ئاگا دارین به رتزه کان) ت نه ماوه؟
سه عدوون یوونس: نا، دیاره تۆش نه تماوه؟ تۆ وه رگه یه که ی بوو، ده بوو کو یبیه که ت له لای خو ت هه لگرتبا.

رامان: به داخه وه منیش نه ماوه، ئاخه ر منیش که و تمه به رشه قی زه مانه و که و تمه شاری سلیمانی، ته گه ر له لام بمایه ده مخسته پال ئەو ده قه وه رگه یه را وه نه ی که به ناوی (زمانی چیا) وه چاپم کرد، به لام له به ر ده ست نه بوو، ئیستاش ته گه ر ده قه عه ره بییه که م به ده ست بکه ویتته وه، به یادی جاران وه ریده گه یه وه.

سه عدوون یوونس: ئاخه ر به یادی جاران، به لام به عه ینی رو حیه تی جاران که گه نج بوو، له بیتره چه ند به حه ماس بوو؟

رامان: ئیستاش حه ماسه تی جارانم هه یه .. ئەوه کاریکی چالاکی قوتابخانه کان بوو، و ابزانم په روه رده ی هه ولیریش ها و کاری کردبوون، تا ئەو سالانه ش قۆلده ره که له لام مابوو، که زۆر جوان چاپ کرابوو، من دامه کاک مو حسین محه مه د، چونکه کار له سه ر ئه رشیشی شانۆی کوردی ده کات، گوتم با ئەو له لای خو ی هه لگرتیت، نازانم ئیستا له لای ماوه، یان نه یماوه. به هه ر حال گوتم کاری دووه م "گۆله ئه رخه وان" بوو، با سیتیکی ئەو کاره شمان بو بکه.

سه عدوون یوونس: و ابزانم مو حسین محه مه د وه رگه یه را.
"زهرة القرنفل - گۆله ئه رخه وان" که هی سه عدوون ئەلعوبه یدی بوو، گوتم ئەو کاره ده به مه قوتابخانه یه کی ئاماده یی، چومه لای به رتبه به ری قوتابخانه که، ناوه که می له بییر چوو، زۆری حه زی له شانۆ ده کرد. گوتی بو نایه ی لیتره شانۆگه ربیه ک پیتشکه ش بکه ی، ئەو هه موو کچه لیتره، هه مووان چالاکن، هه موویان بو شانۆبیه که ت ته رخان ده که م، ئافره تیکی زۆر کراوه بوو، منیش گوتم باشه، ئەو شانۆگه ربیه له گه ل ته مه نه کانی لای ئیبه ریتک ده که ویت، که ناوه ندی و ئاماده یی بوون. گوتی باشه ده وری کو ره کان چی لی بکه یین؟ گوتم دنیا ده گۆرین! گوتی چۆن؟ گوتم کچ ده که مه کویر. گوتی ئەوه قه ت نا کریت، هه میشه لیتره کویر ده کریته کچ. گوتم ئیمه ده یگۆرین، تاقه تمان نییه ئەو هه رزه کارانه بینینه ئیتره، په نگه ئەو ئافره تانه تووشی گرفتی کو مه لایه تی بین. یه کسه ر ئەو کاره مان کرد، زیاتر له ۶۰ ئافره تی تیدا به شدار بوو، شیوه ی پیتشکه ش کردنه که شیمان کرده گۆره پانیتک، که پیتشکه شمان کرد، قوتایبیه کان هه موویان له ده رو پیتستی شانۆکه داده نیشتن.

رامان: ئەو نمایشه چه ند رۆژی خایاند؟
سه عدوون یوونس: و ابزانم هه فته یه ک زیاتری خایاند، چونکه رۆژانه قوتابخانه ئاماده ییه کانیان ده هینا، پیتیان ده گوتن وه رن بزانی و ببینن چیمان کردوو. من ئەو شانۆگه ربیه به ئەزمونیکی زۆر جوان بو خو م، هه روه ها بو هه ولیریش داده نیم، چونکه زیاتر له ۶۰ کچی تیدا به شدار بوو، هه ر له و ی له کاتی به شدارى کردنیان له شانۆبیه که کو مه لیک له باوکی کچه کان که ها تبوون بو

بینینی شانۆبیه‌که، ده‌موده‌ست بربارم دا شانۆگه‌ریی "مالی نوئی" دهره‌بهنم، ئەم شانۆگه‌رییه دوو ئاڤره‌تی ده‌ویست، هەر له‌و قوتابیانیه‌ی پۆلی (۵) و (۶) ی ئاماده‌یی که گه‌وره‌ن، چوار پینج‌یک هاتن، دوو انیانم لی هه‌لبژاردن، دوو سییه‌کیشم وه‌ک یاریده‌ر له‌گه‌ل خۆم دانا، هەر له‌و شانۆگه‌رییه‌دا پینج ئاڤره‌ت به‌شدارییان کرد، ئەم شانۆگه‌رییه له‌ هۆلی گه‌ل بۆ ماوه‌ی (۱۰) رۆژ پینج‌یکه‌ش کرا.

پامان: له‌ ئەزمونی دروستکردنی تیپی هونه‌ریدا، ئەو تیپانه‌ی داڤه‌زراندن، یان له‌ دروست کردنیاندا به‌شداربووت کامانه‌ن؟ و ابزانم یه‌کیک له‌وانه تیپی هونه‌ری نوئی بوو.

سه‌عدوون یوونس: ئەو تیپه‌ پینج‌یکه‌ش هه‌بوو، به‌لام من چووم ئەکتیڤم کرد، دواییش داخرا، چونکه‌ رپچکه‌یه‌کی مارکسیانه‌ی هه‌بوو.

پامان: مۆرکیکی شیوو‌عیانه‌ی پتوه‌ نووسابوو، زۆریه‌ی هه‌ره‌ زۆری ئەندامه‌کانی ئەو تیپه‌، یان شیوو‌عی، یان کۆنه‌ شیوو‌عی بوون، له‌به‌ر ئەوه‌ دایانخست. ئاگام لیبوو که‌ داخرا، چونکه‌ چهند جارێک هاتوچۆم کردبوون. پینج ئەوه‌ هیچ بیرۆکه‌یه‌کت نه‌بوو تیپی هونه‌ری دامه‌زرینیت؟

سه‌عدوون یوونس: من تازه‌ هاتبوومه‌وه، که‌ هاتمه‌وه له‌ چالاکیی قوتابخانه‌کان جه‌مال هیدایه‌ت که‌ ئیستاش له‌ ژیاندا ماوه، گوتی ئیواران تیپی هونه‌ری هه‌ولیرمان هه‌یه، ئەو تیپه‌ که‌ بینییان من گه‌نجیکم و شتی نویم پینجیه، گوتیان فه‌رموو وه‌ره‌ ئەوی، (سه‌باح عه‌بدوولپه‌رحمان) یش له‌وی بوو، چووم ته‌ماشای شیوه‌ی کارکردنی ئەوانم کرد، فه‌یسه‌ل محمه‌د سالح له‌وی بوو، سه‌باح عه‌بدوولپه‌رحمان له‌وی جینگای خۆی کردبووه‌وه، به‌لام بیرکردنه‌وی ئەو له‌گه‌ل بیرکردنه‌وی من له‌ باری سیاسیه‌وه، دوو بیرکردنه‌وی جیاواز بوو.

پامان: پینج وایه‌ هه‌ر ئەو قۆناغه‌ش بوو، له‌ تیپی هونه‌ری هه‌ولیر کارت له‌ پالنه‌وانی ئاخ‌زهمان کرد؟

سه‌عدوون یوونس: پینج‌ماوه‌ ئەوه‌ش هه‌ر وه‌رگێترانی جه‌نابت بوو؟

پامان: ئەوه‌ وه‌رگێترانی من نه‌بوو، به‌لام من ده‌ورم تیدا گێتر، من یه‌کیک له‌ ئەکتاره‌کانی لای تۆ بووم، کاک زاهیر عه‌بدووللا و خوشکه‌که‌شی هه‌ر له‌گه‌لمان بوون، ته‌نانه‌ت له‌بیرمه‌ جارێک ئاهه‌نگی گۆرانی هه‌بوو، تا به‌ر

تۆفیک، ته‌حسین ته‌ها، محمه‌د جه‌زا، قادر زه‌یرک، سابیر عه‌بدوولپه‌رحمان له‌و ئاهه‌نگه‌دا گۆرانییان گوت، ئیسه‌ش له‌و ئاهه‌نگه‌دا دیه‌نیکی کۆمیدیی ئەو شانۆگه‌رییه‌ی (پالنه‌وانی ئاخ‌زهمان) مان پینج‌یکه‌ش کرد، که‌ من و زاهیر عه‌بدووللا ده‌وری فریشته‌ی خیر و فریشته‌ی شه‌رمان تیدا بینیی و له‌وی به‌شدار بووین، دیار بوو وه‌ک دیه‌نیکی خرابوووه‌ ناو به‌نامه‌که‌وه، ئەوه‌ له‌ هۆلی سینهما‌ی سیروان پینج‌یکه‌ش کرا، دوایی من لیتان دا‌برام و که‌وتمه‌ ناو دنیای نوین و کتیبی ئەخته‌رم چاپ کرد و ئیلتیزامیکم له‌گه‌ل ئەده‌بیات و رۆژنامه‌وانی و نووسین بۆ دروست بوو، له‌ویوه‌ پاشه‌کشه‌م له‌ کاری شانۆیی و نواندن کرد، به‌لام دوایی تۆ پینج‌یکه‌ش کرد، نه‌ختی باسیکی ئەوه‌مان بۆ بکه‌؟

سه‌عدوون یوونس: ئەو شانۆگه‌رییه‌شمان پینج‌یکه‌ش کرد، (پالنه‌وانی ئاخ‌زهمان) ئەویش هه‌رایه‌کی نایه‌وه.

پامان: من له‌بیرمه‌ مومتاز حه‌یده‌ری ئەم ده‌قه‌ی وه‌ریگێترابوو.

سه‌عدوون یوونس: ئا راست ده‌که‌ی، مومتاز حه‌یده‌ری وه‌ریگێترابوو. رۆژتکیان پیتی گوتم پالنه‌وانی ئاخ‌زهمان کارێکی جوانه‌، چیت لی کرد؟ ئەوه‌ بۆ نایه‌ی کاری تیدا بکه‌ینه‌وه، گوتم ئیستا ئەو زهمانه‌ رۆبیه‌وه، ئەو کاتیش (پالنه‌وانی ئاخ‌زهمان) هه‌ر له‌سه‌ر ئەوه‌ بوو که‌ به‌رپه‌سه‌کان ئاوا خه‌راپ هه‌لسوکه‌وتیان ده‌کرد، ئیسه‌ کاتی خۆی یه‌ک دوو به‌ره‌مه‌مان له‌م باره‌یه‌وه‌ کردوو، که‌ تا ئیستا له‌ یاده‌وه‌ری بینه‌راندا ماوه‌ته‌وه. سالی ۱۹۷۹ "خۆتان بگرن، هات" مان کرد، که‌ ئەویش له‌سه‌ر گه‌نده‌لی بوو، به‌ فه‌رده‌ په‌بینی کیمیایی، سه‌ماد بۆ جووتیاران ده‌هات، دوا‌جار به‌ که‌وچکی چای ده‌درایه‌ جووتیاره‌کان، ئەوه‌ نووسینی عه‌زیز نه‌سین بوو، محیه‌ددین زه‌نگه‌نه‌ کردبووی به‌ شانۆنامه، تا گه‌یشتینه‌ لای جووتیاره‌کان، به‌ که‌وچکی چای به‌سه‌ریاندا دا‌به‌ش کرا، ئەو دۆخه‌ تا ئیستاش هه‌ر ماوه، پینج ده‌لین ئەوه‌ چ پینج‌یکه‌یه‌کت کردوو؟ ئەو دۆخه‌ی ئەم‌رۆکه‌ بۆ دروست بووه‌!؟ به‌هه‌رحال ده‌توانم بلینم هونه‌رمه‌ند ده‌توانی به‌و شیوه‌یه‌ بیر بکاته‌وه‌ که‌ پینج‌یکه‌ی بۆ دا‌هاتووی کۆمه‌لگا بکات، بۆ ئەمه‌ش رۆشنبیری و بیرو‌رای سیاسی گه‌لێک پینج‌یکه‌یه‌، بۆ ئەوه‌ی ئەو هونه‌رمه‌نده‌ ببینته‌ پینج‌یکه‌ی میله‌ته‌که‌ی خۆی.

پامان: دوای راپه‌رین به‌ هونه‌ره‌که‌سه‌ت له‌ چ شانۆنامه‌یه‌ک، درامایه‌کتدا پینج‌یکه‌یه‌ کردوو؟

سه‌عدوون یوونس: من سالی ۲۰۰۷ له دوو به‌شدا "شاره‌که‌مان" م لیره کرد، پیشبینی ئه‌و دۆخه‌م ده‌کرد، ته‌نانه‌ت له‌ته‌له‌قزیوونی زاگروس گله‌بیان لی کردم، گوتیان ئه‌وه په‌خشی ده‌که‌ین، به‌لام توو پیشبینی‌یه‌کت کردوو، وه‌ک بلتی گه‌نده‌لییه‌که زور زال ده‌بیت. گوتم من ئه‌وه‌ای ده‌بینم، ئه‌و دۆخه‌ ئاوا پروات، وای لی دیت. دوینی بیرم له‌وه ده‌کرده‌وه نوسخه‌یه‌ک له‌درامای "شاره‌که‌مان"، له‌ته‌له‌قزیوونی زاگروس وه‌ریگرمه‌وه، یان ره‌نگه‌ لای خۆم نوسخه‌یه‌کی هه‌بیت تا بیده‌م به‌ که‌ناله‌کان سه‌رله‌نووی په‌خش بکریته‌وه، چونکه له‌گه‌ل واقیعه‌که‌ی ئیستا ده‌گونجی، له‌ سالی ۲۰۰۷ له‌وه تا ئه‌مرو زبیکه‌ی (۹) ساله‌ ئه‌و کاره‌ کراوه. ئه‌وه رۆشنبیرییه‌ که وات لی ده‌کات پیشبینی‌یه‌ حاله‌تیک بکه‌یت، ئه‌گه‌ر ئه‌و رۆشنبیرییه‌ت نه‌بی، پیشبینی‌یه‌ت نابج و له‌گه‌ل بارودۆخه‌که ده‌رۆی. به‌رای من هونه‌رمه‌ندی کولتورخواز، نابج له‌گه‌ل دۆخه‌که بیت، هه‌رگیز نابج توو بیسته به‌شیک له‌و بارودۆخه. واقیعه به‌ هه‌ر جوړیک بی، توو نابج بیسته به‌شیک له واقیعه، توو ده‌بی ئه‌و واقیعه‌تی بگه‌ی و له‌ناویدا بژی، به‌لام نابج بیسته به‌شیک لیتی، چهند باشیش بیت، ده‌بی واقیعه‌تی په‌رینی، توو هه‌ر ده‌بی هه‌نگاوێک له‌پیشه‌وه‌ی واقیعه‌که بیت.

رامان: هه‌ر ئه‌وه ده‌وری پیشه‌وه‌انه و رۆشنه‌رانه‌ی نووسه‌ر و هونه‌رمه‌ندانه.

سه‌عدوون یوونس: به‌لام تا ئیستا ئه‌وه نه‌کراوه، من به‌رپه‌وه‌ری ته‌له‌قزیوونیکه سه‌ته‌لایه‌تی گه‌وره و گران بووم، به‌لام چ به‌رنامه‌یه‌که ده‌کرد، چیم له‌و ته‌له‌قزیوونه کرد؟ که کار گه‌یشه شوتنیک و ویستیان رامگرن، من یه‌کسه‌ر به‌جیم هیشته، چونکه ده‌مگوت نابج بکه‌ومه ناو ئه‌و سیستمه‌ی ئیوه ده‌تانه‌وئ، ئه‌مه نابیت. توو ده‌بی رۆشنه‌ری بکه‌ی، که په‌یامی رۆشنه‌ریت نه‌ما، ده‌بیته به‌شیک له‌و واقیعه. هونه‌رمه‌ندان و رۆشنبیرانمان بوونه‌ته به‌شیک له واقیعه‌که، داهینانیا نه‌ماوه.

رامان: توو چیتر له‌شيعر وه‌رده‌گریت؟ دۆستایه‌تیت له‌گه‌ل شاعیره‌کان چۆنه؟

سه‌عدوون یوونس: زور به‌روونی ده‌لیم زور به‌زوقه‌وه شيعری شاعیره‌کانم ده‌خوتنده‌وه، هه‌یانه ئیستاش براده‌رم، له‌ ده‌ره‌وه‌ی ولات ده‌یانبینم، له‌ سوید و له‌ ئەلمانیا، یان لیره، قه‌ت پیتیان نالیم شيعرم بوو بخوتینه‌وه، پیشتر ئه‌گه‌ر ده‌ده‌قه تووشیان بووبومايه،

ده‌مگوت توخوا شيعریکم بوو بخوتینه‌وه، ئیستا قه‌ت پیتیان نالیم، ده‌زانی بوو؟ چونکه بوونه‌ته به‌شیک له واقیعه‌که، نامه‌وئ ناوی که‌س بده‌م، وای لیتها‌توره نامه‌وئ گوتشیان لی رابگرم.

رامان: وایزانی له‌ تپپی هونه‌ری هه‌ولیر چهند ئیشیکتان کرد، دوا‌یی چووته تپپی هونه‌ری نووی، ئه‌و تپپه‌ت چۆن بووژانده‌وه، پیشتر کئی بوون که تووشی ئه‌و سستییه‌یان کردبوو، تا توو بیتی ببووژتیتته‌وه؟

سه‌عدوون یوونس: به‌لی چهند ئیشیک، ئیدی چومه‌ه ئه‌وئ، مه‌سه‌له سستی نییه، مه‌سه‌له بیرکردنه‌وه‌یه. بوو نمونه سلیمان شاکر بوو، که هونه‌رمه‌ندیکی شپوه‌کاری بوو، (ته‌لعه‌ت سامان)یش له‌وئ بوو، که خۆی به‌ مارکسیی دانه‌نا، ئیتر توانایی و بیرکردنه‌وه‌که‌یان ئه‌وه‌نده بوو، که من چوم له‌گه‌ل سه‌یفه‌ددین ئیسماعیل و نزار جه‌رجیس پیکه‌وه چووین، که سچ می‌شکی گه‌لیک جیاواز بووین، ئه‌وه بوو ئه‌وان پاشه‌کشه‌یان کرد و من به‌رپرسیاره‌تییه‌که‌م وه‌رگرت و (نزار جه‌رجیس)یش به‌رپرسیاره‌تی وه‌رگرت، (سه‌یفه‌ددین ئیسماعیل)یش له‌گه‌لمان بوو، ئیتر تپپه‌که له‌ ماوه‌ی مانگیک دوو مانگدا بوو به‌ شتیک.

رامان: چهند ئیستان له‌وئ پتیکه‌ش کرد؟

سه‌عدوون یوونس: "مه‌م و زین" و "شه‌وچرا"مان له‌وئ کرد، به‌ ده‌یان سیمینار له‌وئ کرا، یه‌که‌م پیشانگای "قه‌ره‌نی جه‌میل" که هونه‌رمه‌ندیکی شپوه‌کاری زور باش بوو له‌وئ کرا، ئه‌وکاته که‌س نه‌بوو پیشانگای بوو بکاته‌وه، ئیتمه له‌ هۆلی خۆمان بۆمان کرده‌وه.

رامان: "مه‌م و زین"م بینیه، وه‌ک ده‌ره‌یتان ناوی (فه‌ره‌اد شه‌ریف)ی له‌سه‌ر بوو، وانه‌بوو؟

سه‌عدوون یوونس: ئاخ‌ر من و فه‌ره‌اد شه‌ریف پیکه‌وه ده‌رمانه‌یتنا، نووسینه‌که‌ش هی ته‌لعه‌ت سامان بوو.

رامان: له‌بیرمه له‌سه‌ر قۆلده‌ره‌که وه‌ک ده‌ره‌یتنه‌ر ته‌نیا ناوی ئه‌وی له‌سه‌ر نووسرابوو.

سه‌عدوون یوونس: ئاخ‌ر له‌ ده‌ره‌یتانه‌که‌دا منیشی له‌گه‌ل بووم، به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ده‌وریشم هه‌بوو، بۆیه ناوی یه‌که‌م دا‌یه ئه‌و.

رامان: به‌لام ده‌وری سه‌ره‌کی توو نه‌بووی، په‌یمان به‌گۆک بوو.

سه‌عدوون یوونس: ده‌وری مه‌م، په‌یمان به‌گۆک بوو، کچه‌که‌ش ناوی ئاشتی عه‌بدو‌لکه‌ریم بوو، ده‌وری

(زین ای بیینی، ئیستا له ئەلمانیا، له گۆتینبیرگ دەژی، هەر لەو شارەیه که من لێی دەژیم.

رامان: ئەو کچه له (شەوچرا) شدا هەر دەوری هه‌بوو، زۆر به سه‌ره‌تایه‌کی به‌هێز ده‌ستی پێ کرد، چاوه‌پێش بووین له به‌رههه‌می دیکه‌دا بیینیینه‌وه، به‌لام له پێ دابرا.

سه‌عدوون یوونس: سه‌ره‌تا که‌وته به‌غدا و میتردی کرد، به‌لام ئەو سه‌فه‌ره له ئەلمانیا ماوه‌یه‌کی کورت پاسه‌که راوه‌ستا و جامه‌که‌ی کرایه‌وه، ئەو له ویستگه‌که راوه‌ستا، گوتی لێره‌ی؟ گوتم لێره‌م و خۆت ناماده بکه ئیشتیک ده‌که‌ین. گوتی ده‌ی من ناماده‌م، په‌نجه‌ی خۆی به‌رز کردوه، ئیتر بوار نه‌بوو له‌وه زیاتر بیبینم، له‌به‌ر ئەوه‌ی سه‌رقالی کار بووم، نه‌متوانی بیبینمه‌وه، به‌لام بروام وایه ئەگه‌ر ئیشتیک هه‌بێ، ئیستا زۆریش سه‌زی لێیه کار بکات.

رامان: زۆر چاکه، هیوادارین ده‌ست پێ بکاته‌وه. وه‌ک که‌ستیک که سالانیکی دووردریژه له‌ناو شانۆی کوردیدا کارت کردوه و به‌دواداچوونی به‌رده‌وامیشت بۆ کاری برادهره‌کانت هه‌یه، هه‌ندێ جار له پێ هیندیک ته‌وژم، هیندیک ناو دێن، به‌ ناوی جو‌راوجۆر شانۆیی پیشکەش ده‌که‌ن، تۆ چه‌نده ئەزمونگه‌ری بۆ شانۆی کوردی به‌ پێویست ده‌زانی، ئەو هه‌ولانه‌ی به‌و ناوه‌وه دراوان، چه‌نده به‌دلت بوون؟

سه‌عدوون یوونس: شتیکی هه‌یه ناوی شانۆیه، ئیتر به‌ ناوی شانۆی ئەزمونگه‌ری، شانۆی واقیعی و چی و چی، ئەو ناوونیشانی شانۆیانه شتیکی زۆر کۆن و ئیستا باویان نه‌ماوه، ئەمڕۆ بینه‌ر ده‌یان‌ه‌وێ بزانی له‌سه‌ر ئەو ته‌خته‌یه چی پیشکەش ده‌کریت و چی هه‌یه، چه‌ند ئەو کاره‌ی ده‌ره‌ینه‌ر، یان ده‌قه‌که، یان ئەکته‌ره‌کان هه‌ول ده‌دن به‌ ئاسانه‌ترین رینگا په‌یام و مانایه‌که‌ی بگه‌یه‌ننه‌ خه‌لک، به‌وه ده‌گوتریت شانۆ، به‌لام ئەگه‌ر شانۆگه‌رییه‌ک پێویستی به‌وه کرد ده‌ره‌ینه‌ر، یان نووسه‌ر ده‌ره‌یچیت و باسی ناوه‌رۆکه‌که‌ی بکات، یان هه‌ول بدات خه‌لکه‌که تیبگه‌یه‌نیت له‌و خالانه‌ی که پێویست بوو بیگه‌یه‌نیت، دلنیا به‌وه نالین شانۆ، چونکه شانۆگه‌ری پاش نمايشکردنه‌که ده‌وری ته‌واو ده‌بیت، هه‌ر قسه‌یه‌ک له پاش ئەوه بکرت، ئەوه زیاده‌یه، به‌پرای من ئەو ناوونیشانه ته‌نیا بۆ پرکردنه‌وه‌ی بۆشاییه‌که بۆ که‌سه‌کان. مرۆڤ به‌ سروشتی خۆی، بۆ هه‌موو شتیکی سه‌زی له‌ نوێکاریه‌یه، به‌پرای من هه‌ر به‌ گۆرینی ده‌ق،

ئەکتەر، شانۆگه‌رییه‌که ئەوه شتیکی نوێت کردوه، ئیدی پێویست ناکات ناو له شانۆگه‌رییه‌که بنییت، من به‌ش به‌ حالی خۆم هه‌یج ناوونیشانیکی له‌گه‌ڵ هه‌یج شانۆگه‌رییه‌ک دانانیم، لای من شتیکی هه‌یه که ناوی شانۆیه.

رامان: له‌ دوای نه‌وه‌ی ئیوه، نه‌وه‌ی تر هاتنه‌ پێشه‌وه، کۆمه‌لیک لاو هاتن کاریان کرد، به‌تاییه‌تیش له‌دوای دروستبوونی په‌یمانگای هونه‌ره‌ جوانه‌کانی سلیمانی، له‌پاش سالانیکی په‌یمانگای هونه‌ره‌ جوانه‌کانی هه‌ولێر و ده‌وک، ئیستا کۆیه و رانییه و شویتانی دی، ئەمڕۆ کۆمه‌لیک لاو به‌شی شانۆیان ته‌واو کردوه و هاتوون و کاری هونه‌ری خۆیان پێشکەش کردوه، ئەو لاوانه دیسان به‌ کۆمه‌لیک تایتله‌وه هاتوون، هیندیکیان به‌ ناوی نوێخوازی له‌ شانۆی کوردیدا هاتوونه‌ته‌ پێش، تۆ ئیشتی ئەو لاوانه ده‌بینیت، چۆنیان تیده‌گه‌یت؟

سه‌عدوون یوونس: تا راده‌یه‌کی زۆر ئەوانه‌ی له‌ هه‌ولێر بوون، موتابه‌عمه‌م کردوون، مالپه‌ره‌ کۆمه‌لاه‌تیه‌کانیش رۆلی زۆریان هه‌یه، برادهریشم زۆرن، له‌گه‌ڵ لاوه‌کانیش ناشام، زۆرجار قسه‌شیان له‌گه‌ڵ ده‌که‌م، پێیان ده‌لیم ئەگه‌ر ئیوه بتانه‌وێ شتیکی بۆ خۆتان و بۆ کۆمه‌لگه‌که‌تان بکه‌ن، ده‌بێ له‌ناو کۆمه‌لگای خۆتان بژین.

رامان: گویت لێ ده‌گرن؟ ئەو تیبینیانه‌ت لێ وه‌رده‌گرن؟

سه‌عدوون یوونس: تا راده‌یه‌کی گه‌لیک زۆر، به‌ ریزه‌وه‌ش وه‌ریده‌گرن. چه‌ند به‌رهه‌میکیشم له‌سه‌ر شانۆکان بیینیوه، به‌لام ماوه‌ی ئەوه‌م نه‌بووه‌ بتوانم له‌ هه‌ولێر بیه‌ ده‌ری و بچه‌ شاره‌کانی دی، ته‌نیا له‌ شاری هه‌ولێر کاره‌ شانۆیه‌کانم دیوه، هه‌رچه‌نده له‌ راکه‌یاندنه‌کاندا نه‌ختیک ئاگاداری ئەوانه‌ی دیش هه‌م، به‌پرای من نه‌ختیک بی شانس، به‌ بۆچوونی من ئەو لاوانه له‌ وه‌ختیکی خراپدا هاتوون کار ده‌که‌ن که له‌ لایه‌نی سیاسی و کۆمه‌لاه‌ته‌ی و کولتووری میلیته‌که و ئەو گۆرانکاریانه‌ی له‌ناو کوردستاندا هه‌ن، ناتوانن که‌لک وه‌ریگرن.

رامان: به‌ تاییه‌تی له‌م‌رۆکه‌دا که‌ خه‌لکی له‌ شانۆ تۆراوان.

سه‌عدوون یوونس: به‌لێ تۆرانی خه‌لکیش له‌ شانۆ هه‌یه. بابه‌ته‌که زیاتر سیاسیه‌یه، چونکه ئیمه‌ نه‌مانتوانی، دوور له‌ مملاتی سیاسی، دوور له‌ حزایه‌تی کولتووری خۆمان پیا‌رتیزین، هه‌موو ئەوانه‌مان تیکه‌ڵ کرد، ئەو

لاوانهش که هاتن ههولتیک بدن، دهبینن تواناییه کی زۆریان تیدایه، خۆم دینمه پیش چاو، که من هیچ مانگیک به بێ کارکردن له شانۆگه ریبه ک دانەنیشتوم، بهلامهوه زهحمهته دابنیشی، بهلام ههیشه وا ههست دهکات نه گهر کارتیکی له دهرهوهی کوردستان پیشکەش کرد، نهوه پیشکەوتوو، نهوانه وا ههست دهکەن میلله ته که بیان له دواوه یه.

پامان: به پیتی نهو قسانه ی تو دهیانکه ی، دیاره هیوایه کت بهو لاوانه ههیه، که له پاشه پوژدا خزمه تیک به بزافی شانۆبی بکه ن؟

سهعدوون یوونس: به لای، بهلام به هه موویان نا، دهتوانم بلتیم یوسف یوسفی گه نجیکه، یهک دوو به رهه میشم بینیه، بیرکردنه وه که یم زۆر له لا په سنده، یهک دوو کاری «کارۆخ ئیبراهیم حه کیم» م بین، شپوه ی بیرکردنه وه که ی باشه، نهو قسه به شم پتی گو توه، که نهو وا تیدهگا نه گهر شتیک بکا له گه ل کۆمه لگای کوردی بگونجیت، نهوه پیشکەوتوو نییه، واته بۆچوونیک ی وای هه یه. نمونه یه کی ساکارت دهدهم، رۆژتیکیان شانۆگه ریبه کم دی، که ته و او بوو، به دهره پینه ره که م گوت دلنیا م له وه ی که خۆت و نهو نه کته رانه ی سه ر نهو شانۆبه نازانن چیتان کردوو، من زۆر له وه دلنیا م ئیستا بۆخۆتان نازانن چیتان کردوو، ئیدی چۆن دهته وئ بینه ره که تیبگات، نهوه تیناگه م.

پامان: وهلامی نهو لاوه بۆ قسه کانت چی بوو؟

سهعدوون یوونس: داوای لی کردم ئیواره که ی بچم له ماله وه هیندییک گفتوگۆی له گه ل بکه م، ئیدی رۆبیشتم، تیبینی شتیکی زۆر سه یرم کرد، مالی نهو براده ره له یه کییک له گه ره که میللییه کان بوو، بینیم پیش دهرگا که ی هه مووی جوگه ی قوراو و سیان و پیسییه، چووین له ژووره وه دانیشتن، خیرانه که ی هات چایه ک بینیت، له دهرگا که ی دا، خۆی هه ستا و چوو چایه که ی لی وه رگرت و هینای، له بهر نه وه ی ژنه که ی له چکدار بوو، نهیتوانی بی به خیره اتنی من بکات، که چایه که ی هینا و دانیشتم، گوتم دهته وئ بیته هونه رمه ندیک له ناو نهو کۆمه لگایه دا دیار بیت؟ گو تی نا. گوتم پیش دهرگا که ی خۆت دیوه؟ گو تی به لی. هینامه دهری، پیم گوت نه وه جوان بکه و بیسه سه ر شانۆ. ئافره تیک نه توانی بی و به من بلتی به خیر بی، له چکدار بی و بهو بیروپرایه ی له ناو میشکیده یه، تو له ناو نهو ماله دا

ناتوانی هیچ شتییک بکه ی، نه وه ی من ئیستا لیتره بینیم نه وه یه تو ناتوانی له ماله وه هیچ بکه ی، باشه چۆن به یانی دهتوانی بیسته به شیک لهو جموجو له ی ناو کۆمه لگا و گۆرانکاری دروست بکه ی؟ تو له مالی خۆت شته کانت ریک نین، ئیدی پری دا دهستم، خه ربکبوو دهستم ماچ بکات، قهت له بیرم ناچی، گوتم نه که ی! گو تی دهرسیکت دامی قهت له بیرم ناچی. گوتم له خۆته وه دهست پی بکه، ئینجا بچۆره سه ر شانۆ، نه وه دم دهزانی له سه ر شانۆچ ده که ی، ئیستا دهزانی بۆچی خۆت و نهو براده رانه ت نه تانده زانی چ ده که ن؟

پامان: تا دوور نه که وتووینه ته وه، ده مه وئ پیرسم له تیپی هونه ری هه ولیر، چند کارت کردوو، ناوی کاره کانت بلتی؟

سهعدوون یوونس: کۆمه لیک کارم کردوو له وانه: (زولتیا)، (کهونه دهرکه)، (پاله وانی ئاخ زه مان)، (هاواریک له حاجی قادره وه)، (مه رانه)، (ئاسکه)، (ماله ی سه رگرده که)، هه ره ها چند به ره مه میکیشمان بۆ ئیزگه تو مار کرد.

پامان: هونه رمه ندانی بواری شانۆ، له گه ل بینه رانی سالانی هه شتایه کان ئیستاشی له گه لدا بی سۆزیکیان بۆ شانۆی هه شتایه کان هه یه، ته نانه ت ناویان لی ناوه چاخ ی زپیرینی شانۆی کوردی، تو نهو زاراوه یه ت پی راسته، که نهو کاته چاخ ی زپیرین بووی، باشه له سالانی دواتر بۆچی نه توانرا وه ک نهو سالانه ئیش بکرت؟

سهعدوون یوونس: نهو ناوه ی که دراوه ته پال شانۆی کوردی، نهوه له هه موو جیهاندا به هونه ر دراوه، له جیهانی عه ره بیدا که ئیمه له ژینگه ی خۆماندا مامه له ی له گه ل ده که ی، پتی ده لیتن هونه ری ویزدانی جوان "الضمیر الجمیل"، ته نانه ت له لای تورکه کاند، له لای فارسه کانیشدا وایه، له ئەلمانیایا بینه رانیان که له ۶۰ ملیۆن تیبه ریوه، چونکه له وئ دهزانی چند که س سه یری نهو زنجیره یه ده که ن، ته له قزیۆنه کان هه موویان به کیتبل کار ده که ن، واته به بی هاوبه شی کردن ناتوانی ته له قزیۆنی ئەلمانی به کار بهی نی، به بی پاره دان ناتوانی سه یری ته له قزیۆن بکه ی، له بهر نه وه ی نهو زنجیره ته له قزیۆنییه، ئەلمانیای پیش یه که مین جهنگی جیهانی دینیته بهرچاو، هه موو لایه نه جوانه کانی کۆمه لایه تی له ناو دا ده بین، هه موو ئەلمانییه کان به لایه شه وه به رانبه ری داده نیشن ته ماشای ده که ن و ده لیتن نهو ولاته ی ئیمه ناوا

بووه، ئیستا زۆر پێشکەوتوو، بەلام ئەمڕۆکە لە هەموو دنیادا کۆلتور بریقانەو و جوانیی خۆی بزر کردوو، تەکنۆلۆژیا دەورێکی گەلیک گەورە لەو هەدا هەبوو، بۆ دوورخستنهوهی کۆلتور لە کۆمه‌لگا، که به‌ته‌واوه‌تی لێیانى دابریوه، بەلام من دلنایام ئیستا هیچ شتیکی نییه.

رامان: وەرەو سەر باسی هه‌شتاکانی شانۆی کوردی، بۆچی به‌چاخی زێڕین دادەنری؟

سەعدوون یوونس: ئەو کات تۆ خەباتیکت دەکرد بۆ بە ئامانج گەیا نەتەوه‌کەت، هونەرەکەشت بەشیک بوو لەو خەباتە، دەنا ئیستا تۆ هەموو شتیکیک لە بەر دەستدا هه‌یه، ده‌بی چی بکه‌ی؟ ده‌بی بچیتته‌ ناو جهرگه‌ی کۆمه‌لگاکه‌ته‌وه، ئەو لایه‌نه‌ ناشیرینه‌ی له‌ناو گۆمه‌لگاکه‌تدا هه‌یه‌ به‌یه‌نیته‌ سەر شانۆ، تا کۆلتورێک بۆ نەتەوه‌کەت دروست بکە. بەرای من گۆرانکارییه‌کان له‌ عێراق و له‌ پاش رووخانی رژیمی پێشوو ئەوه‌نده گه‌وره و به‌په‌له‌ بوون، ئەوه‌نده‌ش نه‌بوونی سیستم بۆ پاش رووخان، یان بۆ ژيانیکی ديموکراسی ئاماده‌ نه‌کرا‌بوو، به‌داخوه‌ هه‌ر به‌و بیرو‌رایه‌ی که له‌ خه‌باتی شاخ هه‌بوو، هه‌ر به‌و عه‌قله‌ و یستمان سیستمیکی حوکمرانی دابنێن، که هه‌ر هه‌یج نه‌بی ئیستا ناتوانین به‌ ئینسافه‌وه‌ بلێین سهرکه‌وتوو بووه.

رامان: هه‌ست ناکه‌ی تۆ خۆیشت هه‌شتاکان له‌ ئەم‌ڕۆ چالاکتر بووی؟ له‌ دوا‌ی راپه‌ڕین ئەو چالاکیه‌ی جارانت نه‌ماوه، ئەگه‌ر هه‌شتبیت ناگاته‌وه‌ به‌و سالانه‌.

سەعدوون یوونس: بێ گومان وایه، بۆیه هه‌ر کوردستانیشم به‌جێ هێشت.

رامان: باشه‌ ئه‌وه‌ هۆیه‌که‌ی چیه‌؟

سەعدوون یوونس: هۆیه‌که‌ی ئەوه‌یه‌ ده‌بینی تۆ که‌سیکی بێ ده‌سه‌لاتی. به‌رای من ناخۆشترین کاتی م‌رۆڤ ئەوه‌یه‌ که هه‌ست ده‌کات بێ ده‌سه‌لاته‌. م‌رۆڤ که‌ زانی بێ ده‌سه‌لاته‌، هه‌یچی بێ ناکریت، ئیدی ده‌ته‌پێ و ته‌واو ده‌بی. من که‌ ته‌ماشام کرد له‌و م‌لملانێ سیاسیه‌ و له‌و ته‌قه‌ له‌یه‌کترکردنه‌ و له‌وه‌ی که کورد کورد له‌ناو ده‌بات، ده‌بینی تۆ زۆر بێ ده‌سه‌لاتی. ئەوکاتی سه‌رۆک وه‌زیرانی کابینه‌ی یه‌که‌م، براده‌ریکی نارده‌ شوینم، چووم بینیم، گوئی تۆ نابێ برۆی، بۆ ده‌بی تۆ کوردستان به‌جێ بێتی؟ پێش ئەوه‌ی برۆم، گوئی من نامه‌وی تۆ برۆی، چیت پێسته‌ بۆت بکه‌م؟ پێم گوت من هه‌یج پێسته‌

نییه، بەلام من نامه‌وی بيمه‌ شاهیدی رووخانی تاقیکردنه‌وه‌ی میلله‌تیکی، چونکه‌ من له‌ ژياندا ته‌قه‌م نه‌کردوو، هه‌ر کۆلتورمان بنیات ناوه، که‌چی ئیوه کۆلتورتان فری داوه‌ته‌ ئەولاوه، باشه‌ من لێره‌ چ بکه‌م؟ پێسته‌م نه‌ به‌ پاره‌یه، نه‌ به‌ وه‌زفیه‌یه، ئەگه‌ر رێزم لێ ده‌گری، رێگام بده‌ با بۆخۆم برۆم، سوپاست ده‌که‌م. به‌لێ، هه‌ستم کرد هه‌یج بێ ناکریت، لێره‌ دانیشم چی بکه‌م؟

رامان: دياره‌ ئیستاش و جارانیشت مندالی کورد زۆر پێسته‌تی به‌وه‌ بووه‌ به‌ باشی په‌روه‌رده‌ بکریت، به‌لام ئیستا که‌ له‌گه‌ڵ تۆ قسه‌ ده‌که‌م، زیاتر مه‌به‌ستم هونهری شانۆیه، ئەم‌ڕۆ مندالی کورد بێنازترین و فه‌رامۆشکراوترین بوونه‌وه‌ره، که‌ ئیشتی هونهری بۆ ناکریت، ئەگه‌ر بشکریت زۆر به‌ که‌می و به‌ قه‌زاقه‌ده‌ر بووه، له‌بیرمه‌ کاتی خۆی ئیشتیکت به‌ ناوی "گوله‌ میخه‌ک" بۆ مندالان کرد، به‌لام بۆ له‌سه‌ری به‌رده‌وام نه‌بووی؟ ته‌نانه‌ت له‌بیرمه‌ من شتیکی بچووکیشم له‌سه‌ر نووسی.

سەعدوون یوونس: هه‌ستم کرد کاریکی زۆر جوان بوو، به‌لام بۆشایی کۆمه‌لایه‌تی و بیرو‌رایه‌ سیاسیه‌که‌ له‌وه‌ گه‌وره‌تر بوو، بۆیه‌ ده‌بوايه‌ ئیشتی مندال بکه‌مه‌ سێبه‌ر و په‌یژه‌ بۆ ئیشته‌کانی دیکه‌م، چونکه‌ خۆیشت ئەوه‌ ده‌زانی، ئەوکاته‌ی ده‌ستمان به‌کاری شانۆیی کرد، ماوه‌ی بیست ساڵ له‌ هه‌ولێر، ده‌رگا‌کانی هۆڵ له‌به‌ر هاتنی زۆری خه‌لک خۆی رانه‌ده‌گرت، شانۆگه‌ری "هه‌بوو نه‌بوو"، به‌ بلیتبه‌ڕین له‌ ۱۲ هه‌زار بینه‌ری تێپه‌راند، "مه‌مه‌د و سێوی"، ۱۷ هه‌زار بینه‌ری هه‌بوو، جگه‌ له‌وانه‌ی به‌بێ بلیت هاتبوونه‌ ژوو‌ری، هه‌یج شانۆگه‌ریه‌که‌ له‌ هه‌ولێر نه‌بوو، که‌ له‌و بیست ساله‌دا پێشکه‌شمان کردبێ له‌ ۱۲، یان ۱۵ هه‌زار بینه‌ر که‌متری هه‌بووبیت. ئەو جموجوول و خۆشه‌ویستییه‌ی لاوان بۆ شانۆ وای کرد، بایه‌خی من بۆ شانۆی مندال که‌م بێته‌وه‌، خه‌لکی تر هه‌بوو کاری مندالانیان ده‌کرد، ئەو بواره‌ هه‌ر ئەوه‌نده‌ی ده‌گرت.

رامان: پێشتر ده‌رفه‌تی چوونه‌ ده‌ره‌وی ولاتت بۆ هه‌لنه‌که‌وت؟

سەعدوون یوونس: که‌ په‌یمانگام ته‌واو کرد گوئیان وه‌ره‌ ئەوه‌ زه‌ماله‌ت بۆ ده‌رچووه‌ بۆ براخ، براخ ئەو شاره‌یه‌ که ئیستا هه‌موو سالیکی ده‌بینین، زۆر شارێکی جوانه‌. گوئیان ده‌چی؟ گوتم نه‌خه‌یر ناچم، ئەوه‌نده‌ی پێمه‌ و

چۆنە؟ چۆن پشتگىرى له هونەرمەندانى شانۆ دەكەن؟
سەعدوون يونس: لە وولاتانە دەولەت بىنا
 بئەرەتییەكە دەكات، بەلام مېللەتەكە بەشیتك له ژيانى
 بۆ كۆلتوورەكە یەتە، بەشیتك له ژيانى بۆ وەرزشە،
 بەشیتكى بۆ سەیران و بەشیتكى بۆ گەرانه، واتە
 بەشەكانى ژيانى خۆى دابەش كەردووە، بەلام خۆت دەبىنى
 ئیمە له كوردستان، یەك لەو مېللەتانەین كە ئەوانەى
 لێرەشەو دەچن بۆ ئەوئ هیچ فێر نابن، كەسانیتك له گەل
 من هەن بىست سالا له ئەلمانىان، ناتوانن رەگەزنامەى
 وولاتەكە وەر بگرن، لەبەر ئەوئ ئىشيان نەكردووە، چونكە
 دەبى له ئەلمانیا زمانەكەش بزانی. جارێك وەك
 وەرگێرێك له گەل برادەرێك چووم، كارمەندەكەى ئەوئ
 گوتى ئەو جارە بەو شێوەیە هاتى، جارێكى دى قبوول
 ناكەین بى و وەرگێر له گەل خۆت بىنى، زۆر ناشیرینە تۆ
 دوازدە سالا له ئەلمانیايت، نەتوانى بە ئەلمانى چوار
 قسە له گەل من بكەى! پى گوت ئەو دوا جارە، جارێكى
 دى بە وەرگێرەو نە یەیتە ئێرە.

پامان: باسى ئەوئ كەرد هەول دراوہ لىكۆلینەوہ
 لەسەر كارى تۆ بكریت، كارىگەرى تۆ لەسەر كۆمەلگای
 كوردى چىبە؟ وانىبە؟ هەر وەها باست كەرد كە ماستەر
 لەسەر كارەكانت نووسراوہ، هەر لە پەناى ئەو بابەتەوہ
 كە باست كەرد، دەمەوئ پرسىارى ئەوئ لى بكم چ بە
 زمانى كوردى، یان بە زمانى عەرەبى، ئەو رەخنانەى له
 رۆژنامەگەرى كوردى و عەرەبیدا لە بارەى تۆوہ
 بلابوونەتەوہ، ئایا توانیویانە بە پى پىو بست ئاور له
 كارەكانت بەدەنەوہ؟ كاتى ئەو كارانەى تۆیان بەسەر
 كەردووەتەوہ، تا چ رادەبەك بەدلت بوون؟

سەعدوون يونس: دەمەوئ شتیکت بۆ باس بكم،
 قارەمان حەیدەر عەبدولرەحمان، خەرىكى نامەى
 ماستەرەكەى بوو، پار دوو سى جار هاتە مالى،
 كارەكانى من بەشیتكى زۆرى نامەى ماستەرەكەى بوو،
 زۆر پێكەوہ دانىشتىن، پىم وایە دوو جار زیاتر هات، بەو
 شێوەیەى كە وىستى، پالپشتیم لىكرد، لای خۆى
 شتیکى زۆر باش بوو، بۆ منیش هەروا بوو. نووسەرێك
 له دوا لاپەرەى گۆڤارى «پامان» دا نووسىبووى تا سەد
 سالى دیکەش «سەعدوون يونس» یكى دى له هەولێر
 پەیدا نابیت. وا بزائم موحسین محەمەد ئەوئ
 نووسىبوو. ديارە من له ئەلمانیا بووم، كە خوتندەوہ و
 دواى بىنیمەوہ پىم گوت ئەو چىبە؟ گوتى كە رۆشیتى

بۆشایبەك دروست بوو، ئەو حەقیقەتێكە، جىگای تۆ پر
 نابیتەوہ. جىگای تۆ بە چى پر دەبیتەوہ؟

پامان: باشە تۆ لە رەخنەى لای خۆمان رازى بوویت؟
سەعدوون يونس: هیچ كاتێك له رەخنەى لای
 خۆمان رازى نەبووم، لەبەر یەك هۆ، هۆى هەرە سەرەكى
 ئەوئە، پێوئەندى كەسى دەورێكى زۆر گەورە له
 نووسینەكەدا دەگێریت، ئەمۆ ئیوارە تۆ لەگەلى له
 جىگایەك دادەنیشى، دەچیتە شانۆگەریبەكە، دواى
 پێكەوہ دادەنیشن و پێكەوہ چایەك دەخۆنەوہ، دوو جار
 پێكەن، دواتر نووسینى رەخنەكە له سنوورى رەخنە
 دەردەچیت، دەبیتە شتیکى دى، دەبیتە پێوئەندى و
 موحامەلات دەنووسریت. ئیمەى كورد واین، لەبەر ئەوئ
 قسەبەكم كەرد و ئىستاش دەلیمەوہ، كەم بەرھەم هەبە
 ئەگەر شتیکم لەسەر نەنووسىبیت، بە بەشیتكىش
 نەوئەستاوم، واتە بەشى یەك و دوو و سى و بە ناوێكى
 دى بلابووئەتەوہ، له دواىیدا گوتوومە ئەوئ بۆ خۆم
 نووسىبوومە.

پامان: ئەو بەلاتەوہ نەرىتێكى باشە؟ ئەگەر بلتین
 رەخنەى كوردى لەناو كەوانەكەدا كارى لەم جۆرەى
 كەردووە، شتیکى جوان كراوہ؟ من تازە ئەو دەبىستم.

سەعدوون يونس: كە بۆشایبەكە دەبىنى، تۆ ناچارى
 ئەوئە بكەى، جارێكىان برادەرێك شتیکى نووسىبوو،
 پروات هەبى بانگم كەرد و پىم گوت ئەو نووسینەت هیچ
 پێوئەندى بەو بەرھەمەى منەوہ نىبە، خۆى سى لاپەرەى
 نووسىبوو، چارەگە لاپەرەىكە پێوئەندى بە بەرھەمەكەوہ
 هەبوو.

پامان: ئەو بە عەرەبى پى دەلین ئىسقاتات
 (اسقاطات).

سەعدوون يونس: بەلى، ئىسقاتاتى خۆت بۆ لەسەر
 من جىبەجى دەكەى؟ یان دەبىنى یەك دوو كەس
 دەنووسن، بەلام هیچ نووسینێك و رەخنەبەك، بەقەدەر
 "هەبوو و نەبوو"، لەسەرى نەنووسراوہ. "هەبوو نەبوو"،
 كە لە بەغدا پێشكەشمان كەرد، هیچ رۆژتێك نەبوو
 رۆژنامەبەك، یان گۆڤارىك، یان بەرنامەبەكە
 تەلەفزیۆنى بە كوردى و بە عەرەبى باسى نەكات، ئەگەر
 تەنیا ئەوانەى له هەولێر و له بەغدا لەسەر "هەبوو نەبوو"
 نووسران، كۆ كرابانەوہ، ئىستا دەبوو كتیبىكى زۆر
 گەورە. گۆڤارىك نەبىنى، ئەگەر "هەبوو نەبوو" ی تیدا
 باس نەكراىت.

پامان: ههست ناکه‌ی جارێک له جارانه پرخنه غه‌دری له تو کردبیت؟

سه‌عدوون یوونس: پرخنه نه‌ک غه‌دری له من کردووه، هه‌ر حه‌قی پرخنه‌ی نه‌داوه. جاری واهه‌بوو پتیبستت به‌وه بووه بیرورای په‌کێک وه‌ریگری، که ده‌قه‌که ده‌خوینیتته‌وه، ده‌بینی ئه‌و پرخنه و تیبیبینیانه‌ی له‌سه‌ری هه‌یه‌تی، زۆر ساده‌ن، ئیتر وای لیهات ده‌قه‌کانم نه‌ده‌دا به‌کس بیانخوینیتته‌وه، من پیم خۆش بوو به‌کێک ببخوینیتته‌وه، له‌باره‌ی زمانه‌وانی، یان له‌سه‌ر بۆچوونی خۆی وه‌ک که‌سیکی رۆشنبیر و تیگه‌یشتوو قسه‌ بکات، که چۆن له‌و شانۆگه‌رییه تیگه‌یشتوو، بیه‌نیم ته‌نیا شتواندنی مێشکه و پتیبسته وازی لێ بیه‌نم.

پامان: چۆن میتودی ده‌ره‌ینانی خۆت هه‌له‌ده‌بژیری؟ هه‌ر ده‌قیک میتودی خۆی له‌گه‌ڵ خۆی دیت، یان ئه‌و میتوده‌ی خۆت، ئه‌و خولیا‌ی ده‌ره‌ینانه‌ی خۆت وه‌ک به‌ک له‌ زۆریه‌ی ده‌قه‌کاندا په‌یره‌و کردووه؟ میتودی ده‌ره‌ینانی خۆت له‌ناو ده‌ره‌ینه‌ره‌کانی جیه‌ه‌اندا، وه‌ک ستانیسلافسکی و مایره‌ولد و بریخت و ئه‌وانه، زۆرتر به‌هرت له‌ کامیان وه‌رگرتوو؟

سه‌عدوون یوونس: له هه‌موو به‌ره‌مه‌کانم هه‌میشه ئه‌وه لای هونه‌رمه‌نده‌کان ئاشکرایه، که ئه‌گه‌ر ئیشیکم کردب، ئیتر نووسه‌ر و ئه‌کته‌ره‌کان ده‌بن به‌ پله‌ دوو، توانایی من به‌سه‌ر هه‌موو ئیشه‌کاندا زāl ده‌بیت، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر له‌ کارێکدا وه‌ک ئه‌کته‌ریک ئیش بکه‌م، زۆریه‌ی ئه‌کته‌ره‌کان خۆیان ده‌لێن ئیمه‌ ئه‌گه‌ر به‌شدارێ بکه‌ین، ده‌بێ هه‌ولێکی زۆر بده‌ین تا بتوانین کاره‌که بکه‌ین. من ئیشه‌که‌ی خۆم گه‌لێک خۆش ده‌وێ، هه‌یج ئیشیکیشم نه‌کردووه، رۆلێک له‌سه‌ر شانۆ، ته‌له‌فزیۆن نابینم، ئه‌گه‌ر هونه‌رمه‌ندیکی دی بتوانی ئه‌و رۆله بیه‌نیت، من ئه‌وه نابینم، ئینجا تو ئه‌وه به‌ چی داده‌نیتی، دا‌بینی، به‌ غرووری داده‌نیتی، غروور نییه، شانازییه‌که به‌ خۆتییه‌وه ده‌که‌ی، ئه‌و تواناییه‌ی لای من هه‌یه، لای که‌م که‌س هه‌یه.

پامان: هه‌رچه‌نده ئه‌وه خودپه‌سندییه، به‌لام خاترت ده‌گرین و ده‌لێن ئه‌وه له ده‌روونزانی‌دا پیتی ده‌لێن "الاعتداد بالنفس".

سه‌عدوون یوونس: هه‌رچی ناویکی لێ ده‌نیتی، لێ بنی. به‌دیله‌ی من له هه‌ولێر نییه، ته‌نانه‌ت له کوردستانیش نییه.

پامان: وه‌ک نواندن، یان وه‌ک ده‌ره‌ینانی‌ش هه‌روایه. **سه‌عدوون یوونس:** وه‌ک نواندن، وه‌ک ده‌ره‌ینان، وه‌ک بیه‌رکردنه‌وه، وه‌ک توانایی.

پامان: ئاخه‌ر که‌س له دنیا‌دا نابیتته جیه‌گه‌وه‌ی که‌س، هه‌ر که‌سیک په‌نجه‌مۆری خۆی هه‌یه.

سه‌عدوون یوونس: نه‌ک جیه‌گه‌وه، که‌س ناتوانی ئه‌و کاره‌ی من بکات. چاوپێکه‌وتنیکیان له‌گه‌ڵ هونه‌رمه‌ند جه‌لیل زه‌نگه‌نه‌ کرد، له‌سه‌ر ته‌له‌فزیۆن گوتی ئیتر نازانم له‌ گه‌رده‌لوولی دوو، یان سه‌ی بوو، خۆم به‌رانبه‌ر ته‌له‌فزیۆن دانیشتبووم، گوتی راسته‌ من ئه‌و ئه‌کته‌ر و هونه‌رکارانه خۆم هه‌لمبژاردوون، به‌لام زۆر به‌دلیم نین، من چ بکه‌م، بیه‌ن ده «سه‌عدوون یوونس» م بده‌ن، بزانی به‌ره‌مه‌که‌ چی لێ ده‌که‌م، خۆ ئه‌وه من نیم وا ده‌لیم!

پامان: راسته هه‌رکه‌س تابه‌تمه‌ندی خۆی هه‌یه، تویش تابه‌تمه‌ندی خۆت هه‌یه، چ وه‌ک نواندن، چ وه‌ک ده‌ره‌ینان، وه‌ک چۆن له‌ شیع‌ریشدا هه‌ر وایه، سه‌یباب تامیکی هه‌یه، به‌یاتی تامیکی هه‌یه، ئه‌ده‌نێس تامیکی دیکه‌ی هه‌یه؛ له‌ناو شیع‌ری کوردیدا، نالی تامیکی هه‌یه، حاجی قادر کۆبی و سالم هه‌ریه‌که‌یان تامیکیان هه‌یه، له هونه‌ری ده‌ره‌ینان و نواندن و شانۆیشدا هه‌ر وایه، من وای ده‌بینم، چونکه ئه‌گه‌ر وای لێ نه‌روانین، ده‌بیتته سه‌ینه‌وه‌ی که‌سانی دی، تو به‌هایه‌کی هونه‌ری خۆت هه‌یه، تابه‌تمه‌ندی خۆت هه‌یه، له‌ولاش سه‌باح عه‌بدوولپه‌حمان ئیشی خۆی کردووه و ئه‌ویش له‌و مێژوو‌ده‌دا به‌شدار بووه؛ له‌ولاشه‌وه هونه‌رمه‌ندان «ئه‌حمه‌د سالار» و «فازل جاف» مان هه‌ن، ئه‌وانیش به‌ شتیاویکی جیاواز کاری خۆیان کردووه، ئیتر به‌و شتیه‌یه.. دیاره ئه‌وه‌ی تو ده‌یله‌تی، من ئه‌وه‌های ده‌بینم که‌ مه‌به‌ستت له تابه‌تمه‌ندییه‌که ئه‌وه‌یه که‌س نه‌توانیت لاسایی ئه‌و تابه‌تمه‌ندییه‌ی تو بکاته‌وه، یان بیه‌گاتی؟

سه‌عدوون یوونس: بۆ ئه‌و روونکردنه‌وه‌یه من سوپاست ده‌که‌م، به‌لام په‌ک راستی هه‌یه، تو ناتوانی هونه‌رمه‌ند به‌ره‌مه‌یک و به‌ دوو به‌ره‌م هه‌لسه‌نگینی، ده‌بێ به‌ کۆی گشتیی به‌ره‌مه‌کانی هه‌لیسه‌نگینی، ئه‌و که‌سه بۆ کۆی گشتیی ئه‌و هونه‌ره‌ی کردوویه‌تی خه‌لات ده‌کرت، ئه‌وه خه‌لاتیکی تابه‌ته‌یی مێژوویییه، به‌لام به‌ره‌مه‌یک لێره سه‌رکه‌وتوو ده‌بێ، ده‌ به‌ره‌می دی سه‌رکه‌وتوو نابیت، ئه‌وه بابته‌ییکی دیکه‌یه. ئیستا ئه‌گه‌ر به‌ کۆی گشتی روونی بکه‌ینه‌وه، من له‌ لایه‌ک و ئه‌وانی دی له‌ لایه‌کن،

ئینجا چۆنى حېساب دەكەن، بېكەن. ئەو بېنىنى خۆمە و دەيلىم، پېشان نەمدەويست ئەو جۆرە بيروپايانە بدەم، بەلام ئېستا تەماشە دەكەم، پاش سالانى پاپەرين و پاش ئەو ماوئەيە من لە دەرەوئى ولاتم، پېم سەيرە ئېستاش من بېمەو شتەكان جيا بکەمەو. هەندى لاو هەن، ئېش دەكەن، بەلام بە كۆى ئېشەكانيان يەكيتك نېيە بى لە تەنېشت من (هاوشانى من) راپوئستى.

پامان: ئەوئى لېرەدا گرنگە ئەوئەيە كە ئېنسان خولياي داھيتانى هەبى و دلئسۆزى داھيتانەكەى خۆشى بېت، نەھيلىت ئاستى بېتە خوارى و بەردەوام خەمى ئەوئى لەبەرېت، خۆى نوئى بکاتەو.

سەعدوون يونس: بەلام ئەو قسەيەم ماناي ئەوئە نېيە ئېشى جوان نېيە، بەلئى، بەرھەمى جوان هەيە. حەز دەكەم لە شتەكاندا لېم بەھلە تېنەگەى، باسى كۆى گشتى دەكەم، رەنگە پاش بېست سالى دى، ئەوانېش لە كارى هونەرېدا كۆى گشتىيان هەبېت، ئېستا لە كۆى گشتىيى ئېشەكان و هونەر و دراما من بەتەنيام.

پامان: بەلام تۆ خۆت لە پرسىيارەكەم لادا، گوتم دەرھيتەرېكى جېھانىبى هەيە تۆ بەھرە و ئېلھامت لى وەرگرتېى، سوودت لى وەرگرتېىت، بە نمونە ئەو دەرھيتەرە گەورانەى ناوم هېنان؟

سەعدوون يونس: بى گومان، تۆ لە خوتېندنەوئەدا لە ھەموو رۆشېنېرېيەك وەرەگى، چونكە ھەموو ئەوانە دلئسۆزانە تاقىكردنەوئى خۆيان داوئېنە سەر لاپەرەكان و تۆ دەيانخوتېنېتەو، بەلام سوودى راستەقېنە لەو بەرھەمە وەرەگىت كە دەيېنى. من لە ئەلمانىا شانۆگەرى زۆرم بېنىو و زۆرىش كاربان تې کردووم، بەلام بە يەك ئاكام گەيشتووم، ئەگەر تەكنېكەكەى ئەوئى لەسەر شانۆ بېنېتە دەرى و تەنيا وەك ئەكتەر وەرى بگىت، پروات هەبى كورد لەو كەمتر نېيە، لەوئى بەخۆشيانم گوتو، چونكە من لە دەزگای كۆلتوورى گشتى كارم کردو، لە دەزگای هونەر ئېشم کردو، ئەو تەكنېكەى لەلای ئەوان هەيە، لەلای ئېمە نېيە، ئەو ھۆلانەى لەوئى هەن، لای ئېمە نېن، بەلام خودى ئەكتەرەكە وەرېگىن، خودى ئەو ئەكتەرەنەى لەسەر شانۆ نمايش دەكەن، پېم گوتن كورد هېچى لە ئېوئە كەمتر نېيە، ھەر شېئەى دەرھيتانى ئەو بەرھەمەى كە من تەماشای دەكەم، بە حوكمى ئەو ھەموو توانايېيە لەبىن دەستى ئەو دەرھيتەرە ھەيە، گوتوومە هېچ دەرھيتەرېكى

بەرچاوى كورد لە دەرھيتەرەكانى ئەلمانىا كەمتر نېن، گوتم يەك لەوانە خۆم، من لە دەرھيتەرەكەى ئېوئە كەمتر نېم.

پامان: تۆ لە ئەلمانىا هېچ كارېكى هونەرېت پېشكەش کردو، ھە؟

سەعدوون يونس: فېلمېكى دۆكيومېنتارىم بۆ رېكخراوى مافى مرۆقى ئەلمانىا بەرھەم هېنا، فېلمېك بوو لەسەر پەنابەرەكان، لە ئەلمانىاي خۆرھەلات فېلمېك كورد لە پەرلەمانى ھەرېمېك پېشان درا پېتى دەلئىن ئېرفۆرت كە پايتەختى (زاكسن)ە، لەو پەرلەمانە بۆ پەنابەرەكانى ئەو ھەرېمەى خۆيان، بەھۆى ئەو فېلمەى من كردم دنيايەك بېيار دەرچوو، شتېكى سەير بوو، كە لە ھۆلەكە پېشكەش كرا، بە چەپلە پېزانېك پېشوازېيان لەو بەرھەمە كورد، ناچار بەرپرسى رېكخراوئەكە گوتى ئەو ھەموو چەپلەيە بۆ ئەو كەسە لئدەدەن، كە لە پشستەو دانیشتوو و تەماشای فېلمەكەى خۆى دەكات؟ وئېنەگى ئەلمانى لەبەر دەستم كارى کردو، رېزى لى گرتووم و دەلئى شېئەى كارکردنى تۆ شېئەيەكى دېكەيە، توانايېيەكى جياوازە، بەلام سەيرە تۆ چۆن ولاتەكەت بەجى ھېشتوو؟ پېم گوت لە ولاتى من شتى سەير گەلېك زۆرن، با منېش يەكېك لەوانە بىم. ھونەر مەندى كورد دەستەيەكيان دەلئىم، ئەوانەى بەرچاون، توانايى گەلېك گەورەيان ھەيە، بەلام ئېمە دەست و پېتېەكانمان نېيە، دەسلاتمان نېيە، ژيانمان نېيە.

پامان: ئەو قسەيەى تۆ ئەو دەگەيەنېت، كە سوودت لەوانە وەرەگرتېىت؟ واتە سوودت لە بىرېخت و ستانىسلافېسكى و مايرھولڈ وەرەگرتېىت؟

سەعدوون يونس: من وتارېكى «بىرېخت»م خوتېندەو، لە بارەى ئەزمونى خۆى لە "دائرة الطباشير القوقازية"ى نووسىبو، وام ھەست دەكرد شانۆگەريەكە لەسەر تەختەى شانۆ دەبېنم، ھەر زۆر سەير بوو، وام لېھاتېوو دەمگوت با ھەول بەدەم وەك دەرھيتەرېك كارى تېدا بکەم، ئەوانە مېژووئى شانۆيان دروست کردو.

پامان: ئەى لە مامەلەكردنت لەگەل ئەو دەقە، يان لەگەل دەقېكى تر، تۆ ھەمان جېھانىبىنى و دېدگای دەرھيتانەت ھەيە، يان بۆ ھەر يەكيان مېتودېكى تايبەتى دەرھيتانەت بەكار هېتاو؟

سەعدوون يونس: ھەر يەكەيان مېتودېكى تايبەتى دەرھيتانى ھەيە و ھەر يەكەيان جېھانىبىكى خۆى ھەيە.

پامان: به لām پیم بلتی له ناو ئەو هه‌موو دهره‌پنه‌ره به‌ناوبانگه‌ی جیهان زۆرتر سوودت له کامیان وەرگرتوو؟

سه‌عدوون یوونس: زیاتر دوو کەس بوون، یه‌کیان ستانیسلافسکی بوو، له‌بەر ئەوه‌ی له قۆناغی خۆتندن "اعداد الممثل" سه‌رچاوه‌ی خۆتندمان بوو، جگه‌ له بیره‌وه‌رییه‌کانیشی، راسته‌ ته‌مه‌نیکی زۆر له شانۆدا بوو، به‌لام له هه‌مان کاتیشدا هه‌ستت به‌ گه‌نجایه‌تیی بیرو‌رایه‌کانی ده‌کرد؛ دووهم ئەوه‌ی زۆر کاری تێده‌کردم بریخت بوو، چونکه‌ ئەو نه‌ک وه‌ک هونه‌رمه‌ندیکی شانۆ، به‌لکو وه‌ک چاودێریکی کۆمه‌لگای مارکسیش، کاریگه‌رییه‌کی زۆری له‌سه‌رم هه‌بووه.

پامان: له‌ناو کورد ئەو که‌سانه‌ی له‌ بواری شانۆدا خه‌ریکی دهره‌پنه‌ره‌ بوون، چ ئەوانه‌ی پێش خۆت، چ ئەوانه‌ی له‌گه‌ڵت بوون، یان ئەوانه‌ی دواتر هاتن، زیاتر کامیانت له‌ دهره‌پنه‌ره‌دا به‌دل بووه‌؟

سه‌عدوون یوونس: به‌پای من ئەو دهره‌پنه‌ره‌ی که‌ ئیستاش توانایی کارکردنی هه‌یه‌ و ده‌توانم کاری له‌گه‌ڵ بکه‌م، پاش ئاماده‌کردنی تیکست هونه‌رمه‌ند (سه‌باح عه‌بدوولپه‌حمان)ه‌، راستییه‌که‌ی ئەویش تواناییه‌کی شانۆییه‌ له‌ کوردستان.

پامان: ئە‌ی کام کاری هونه‌ری ئەوت زۆرتر پێ خۆشه‌؟ کاریکی که‌ دیوته‌ و هه‌ستت کردوووه‌ ئەوه‌یان کاریکی باشی ئەوه‌؟

سه‌عدوون یوونس: جوانترین کاری سه‌باح عه‌بدوولپه‌حمان "هه‌بوو نه‌بوو"ه‌، که‌ ئەویش من ده‌وری (په‌جبه‌ب)م تێدا بینی و ئەو دهره‌پنه‌ره‌ی بوو. پاش "هه‌بوو نه‌بوو"، باوه‌ر ناکه‌م ئەو هونه‌رمه‌نده‌ ئیتر بتوانێ به‌رده‌وام بچ، سه‌رکه‌وتنی گه‌وره‌ش ئەوه‌ گرفته‌که‌یه‌تی، که‌ تۆ سه‌رکه‌وتنیکی گه‌وره‌ به‌خۆته‌وه‌ ده‌بینی، ئیدی نه‌توانی خۆت نوێ بکه‌یته‌وه‌، له‌بەر ئەوه‌ی سه‌ره‌تا هی‌دی هی‌دی هه‌ول ده‌ده‌ی، دوا‌یی ده‌که‌ویت و ده‌کشیته‌وه‌. سه‌باح عه‌بدوولپه‌حمان وابوو، "هه‌بوو نه‌بوو"ی کردبوو، دوا‌ی ئەوه‌ هی‌واش هی‌واش له‌ مه‌یدانه‌که‌دا نه‌ما، بۆیه‌ که‌ باسی خۆم کرد، گوتم به‌ کو‌ی گشتییی کاره‌کانم، نه‌ک له‌سه‌ر به‌ره‌مه‌تیک، یان دوو به‌ره‌مه‌می من بیرو‌را بدری.

پامان: ئە‌ی تۆ هه‌ست ناکه‌ی له‌و بیرو‌رایه‌تدا غه‌درت له‌ هونه‌رمه‌ند ئەحمه‌د سالار کردوووه‌؟

سه‌عدوون یوونس: نا نه‌خێر، چونکه‌ من له‌گه‌ڵ هونه‌رمه‌ند ئەحمه‌د سالار کاتی خۆی له‌ ساڵی ۱۹۷۰

وه‌ک ئە‌کته‌ر به‌ دوو قۆلی کاریکی هونه‌ریمان له‌ ته‌له‌فزیۆنی به‌غدا کرد، که‌ به‌ زمانی کوردی بوو، ناویشی "نه‌فره‌ت لیکراو" بوو، به‌ ره‌ش و سپی کرا، له‌ نووسینی هونه‌رمه‌ند ته‌لعه‌ت سامان بوو، ئەوه‌ده‌م ئەویش قوتایی بوو، من و ئەحمه‌د سالار و به‌دیعه‌ دارتاش و چه‌ند ئە‌کته‌ریکی دی بووین، به‌لام ناوه‌کان هه‌ر ئەوانه‌م له‌بیر ماون، ئیتر ئەو به‌ره‌مه‌مان کرد و هه‌ر یه‌که‌مان که‌وتینه‌ لایه‌ک، من ئیسه‌کانی ئەحمه‌د سالارم زۆر پێ جوانه‌، چونکه‌ ئیسه‌کانی ئاهه‌نگسازی (ئیستیعرازییه‌)، هه‌یج ئیسی ئە‌کته‌ری تێدا نییه‌، بۆیه‌ زۆریه‌ی کاره‌کانی ئە‌گه‌ر داوا‌ی لێ کردبام وه‌ک ئە‌کته‌ر کاری له‌گه‌ڵ بکه‌م، باوه‌ر ناکه‌م بمتوانیبم به‌شداری بکه‌م، چونکه‌ پۆلی ئە‌کته‌ر له‌ به‌ره‌مه‌کانی ئەحمه‌د سالاردا زۆر لاوازه‌، به‌لام پازی بین و پازی نه‌بین، دیاره‌ که‌ هونه‌رمه‌ند ئەحمه‌د سالار ناوێکه‌ له‌ شانۆی کوردیدا، هه‌لێژاردنی بابه‌ته‌کانی، یان شیوه‌ی ئیشرکردن له‌سه‌ر بابه‌ته‌کانی زۆر نه‌هاته‌ ناو کۆمه‌لگاوه‌، واته‌ له‌ شوێنیک مایه‌وه‌ و هه‌یندیک خۆی دوورده‌په‌رتیز پراگرت.

پامان: ئەو کارانه‌ی که‌ به‌شی زۆری من له‌ سلیمانی بووم و بینبوم وه‌ک (نالی و خه‌ونیکی ئەرخه‌وانی) و (جزیری وانه‌ی ئە‌فین ده‌لێته‌وه‌) و کۆمه‌لیکی کاری دیکه‌ی، له‌ سه‌رجه‌می ئەو کارانه‌یدا سوودی له‌ که‌له‌پوور و میژوو وەرگرتوووه‌ و په‌هه‌ندگه‌لی دیکه‌یانی داوه‌تی.

سه‌عدوون یوونس: من له‌ کاره‌کانمدا زۆرتر له‌سه‌ر ناستی هه‌ولێر کارم ده‌کرد.

پامان: منیش مه‌به‌ستم له‌و قسانه‌م ئەوه‌ بوو غه‌دری لێ نه‌که‌ین، چونکه‌ ئەویش یه‌که‌یکه‌ له‌وانه‌ی خۆی له‌ کۆمه‌له‌که‌ی خۆی نزیک کردوووه‌ته‌وه‌ و ده‌قه‌کانیشی بۆ خۆی ده‌یاننووسیت، هه‌روه‌ها زۆر ناوی دی له‌ میژووی شانۆی کوردیدا هه‌ن کاریان کردوووه‌ له‌وانه‌ش: (غازی بامه‌رنی) و (حسین میسری) و (ئه‌رسه‌لان ده‌رویش)... تاد.

سه‌عدوون یوونس: نه‌خێر ناتوانین غه‌دریان لێ بکه‌ین، ئەوانیش ناوی دیارن له‌ شانۆی کوردیدا.

پامان: باسی ئەوه‌مان کرد که‌ بوونی پۆشنییری زۆر گرنگه‌، بۆ هه‌موو که‌سێک گرنگه‌، به‌تاییه‌تیش بۆ شانۆکار، له‌ویش زیاتر بۆ دهره‌پنه‌ره‌ پێویسته‌، دهره‌پنه‌ره‌ ده‌بێ جیهانبینی هه‌بێ، ئەو جیهانبینیه‌ به‌ چی دروست ده‌بێ، ئە‌گه‌ر پۆشنییرییه‌کی گه‌وره‌ی له‌پشته‌وه‌ نه‌بیت،

ئەو رۆشنبیرییهش لە فەلسەفە و فیکرەو دەست پێ دەکات، تا دەگاتە شارەزایی لە بواریگەلی دەروونزانی و کۆمەڵناسی تا دەگاتە شیعر، بۆیە دەبینین لای زۆریە دەرهێنەرەکان ئەو جیهانبینییه نییه، زۆر کەس دێ پەلاماری دەقیکی جیهانی دەدات، دەقیکی بەناوبانگ، دەیهوێ لە پەنای ئەو دەقهووە بیت کارێک بکات و بلێ من ئیشیکێ ئاوام کردووە و کارم لەسەر دەقیکی جیهانبینی کردووە، بەلام چونکە تیگەیشتنی قوول و جیهانبینی نییه، دەبینی بە هەڵە لە دەقهکە تێدەگات، یان خۆتندنەوێ بۆ دەقهکە سەقهتە، پێم خۆشە لەسەر ئەو بابەتە رای خۆتم پێ بلێی، کاتی دەرهێنەر دێ بە ئارەزووی خۆی، ماف بەخۆی دەدات ئەو دەقه شەق و پەق بکات و لەخۆیەو لەولا دێرێ بەینێ، لەولا دیمەنیک فرێ بدا، لەولا سێ دێر وەرگری، ئیدی شتیکی سەیری لی دروست دەکات و دەلێ ئەو دەقی فلان نووسەر، بەرای تۆ ئەو کارە لەناو شانۆی کوردیدا چۆن دەبینی؟

سەعدوون یوونس: من لەپێشدا دەمووئ بلیم، شتیکی نییه ناوی شانۆی جیهانی، یان ناوی شانۆی لاوان، یان ناوی شانۆی کوردی، یان ناوی شانۆی عەرەبی بیت، بەهیچ جورێک ئەو ناوانە لە گۆریدا نین، تەنیا شتیکی هەیه ناوی شانۆیە، بەلام دەبینی شانۆگەرییە بە زمانی ئینگلیزییە، ئەمە کولتوورێکە لەناو خۆیان، شانۆ زمانیکی جیهانبینی هەیه، بەلام ئەو میللەتە توانیویەتی ئەو کولتوورە بپارێزێت و پەرهی پێ بدات و نووسەری لێ پەیدا بکات و خزمەتی بکات، هەر دەرهێنەرێک ئەگەر پەلاماری دەقیکی دەرهوێ دەقی خۆمالی بدات، پەلاماری دەرهوێ دەقی کوردی بدات، هەڵاتنیکە بەرهو پشتهو، نەک بۆ پیشەو. ئەگەر کۆمەڵگاکە ئیمە توانایی ئەوێ نەبێت سێ، چوار، یان دە شانۆنامە بدات، یان دە درامام بدات، کەواتە دەبێ بلێن ئیمە هەر لە بناغەو کۆمەڵگامان نییه.

پامان: بەلام هێنانی دەقی نووسەرە گەرەکانی جیهان و دەرهێنانیان لە هەموو دنیا باوە و هەیه؟

سەعدوون یوونس: راستە ئەوانەش پتوستان، قەیناکا بەمە رۆشنبیرییک دەهێنینه ناو بیبنەرەو، بەلام جاری زۆر تیکستی خۆمان ماون بیانخەینە سەر شانۆ. کاتی خۆی داوام لێ کرا بچم لە بەغدا ئیش لەسەر شانۆگەرییەکی عەبدوڵڵەمیر معللە بکەم، پیشتر ئەو

پیاو بەرێوەبەری گشتیی دەزگای سینەما و شانۆ بوو، من لەلای ئەو فەرمانبەر بووم، کە چوومە لای گوتی دەبێ تۆ بێی لێرە دەری بهینی و ئیشی ئەکتەرەکانی بۆ بکە، کارەکش لە تیبی نەتەویدی بەغدا، پێم گوت من دیم، بەلام ئیشیکێ کوردی دەکەم. گوتی چۆن ئیشیکێ کوردی دەکە؟ گوتم ئیشیکێ کوردی دەکەین بە عەرەبی و پیشکەشی دەکەین. ئەوکاتی "قەلای دمدم" م نامادەبوو، پیشتر پیشکەش کردبوو، گوتم ئەو "قەلای دمدم" هەردەگێرینە سەر زمانی عەرەبی، پاشان دێن لێرە پیشکەشی دەکەین، با ئەکتەرەکانیش عەرەب بن. پیکەنی و گوتی یانی تۆ دەتەوێ ئەکتەرە عەرەبەکان جلکی کوردی لەبەر بکەن و جەمەدانی لەسەر دابنێن؟ گوتم نا، بۆ نا؟ ئەو ئەو ئەکتەرەکانی ئیو بۆ جلکی ئینگلیزی لەبەر دەکەن و تاجیکیان لە سەریان داناو؟ ئەو بۆ ئەو ئەکتەرەکانی جلکی فەرەنسی لەبەر دەکەن؟ بۆ ئەو ئەکتەرەکانی جلکی نەتەویدیەک لە بەر نەکەن کە لە ولاتەکاندا لەگەڵیان شەریکن؟ یەکسەر گوتی تۆ میتشکمت تیک دا، برۆ بیکە و تەواو، هیچ قسەم نەما. لەگەڵ حەسەن ئەلعانی لەو هەولێرە پیکەو دانیشتن و "قەلای دمدم" م بۆ زمانی عەرەبی وەرگێرا، زۆریش بە وەرگێرانەکی من سەرسام بوو، دەیگوت کە من هەچ کارێک بکەم بەچاکی دەیکەم، هەر دانیشتن بە دوو سێ رۆژ شانۆگەرییە وەرگێرانەکی تەواو کرا، کە (حەسەن ئەلعانی) دایدەرشتهو، هەر ئەویش دایە گۆفاری "قەلام" و بلاو بوو، پاشان جەنگی کویت و ئەو هەرایە بەسەردا هات، ئەو پرۆژەیه راووستا. مەبەستم چیبە، بۆ هەول نەدەم شانۆگەرییەکی خۆم بکەم و ببەمە دەری، من چۆن دەبەمە جیهانی؟ لای من ئەو تاقیکردنەویدیەک بوو. زۆر جار بە (قاسم مەلاک) م دەگوت، خەمتان نەبیت جەمەدانی کوردیش لەسەر دەنیم! دەیگوت لەجیاتی ئەوێ من عەگالت لەسەر بنیم، تۆ دەتەوێ جەمەدانی کوردیم لەسەر بنی. مەبەستم ئەویدیە بلیم، تۆ بەو رێگایە دەتوانی کولتووری میللەتەکی خۆت بچەسپینی.

پامان: بەو قسانە تێرا دیارە تۆ لەگەڵ ئەو نیت پەنا ببەینە بەر دەقی جیهانی؟

سەعدوون یوونس: هەرگیز لەگەڵ ئەو دەدا نیم.

پامان: لەگەڵ ئەوێ نیت کە بەو شتێویە مامەڵە لەگەڵ دەقی بیانی بکریت؟ یان دەقهکە لەتوێت بکری؟

سه‌عدوون یوونس: هه‌رگیز له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش نیم، هه‌موو هه‌نگاه‌کسانی هه‌له‌یه، چونکه لیتی تیناگات، خو‌نمایش‌کردن‌یک ناپیوسته.

رامان: لایه‌نیک تریش هه‌یه، ئه‌و ده‌قانه‌ی نووسه‌رانی کورد ده‌یان‌نووسن که گوایه هه‌لقولاوی کۆمه‌لگای کوردین، که تو‌زباتر چه‌ز به‌و لایه‌نه‌یان ده‌که‌ی، به‌لام به‌شی هه‌ره زۆریان لاوازن، له‌پال ئه‌وه‌شدا هیندیک تیکستی گه‌وره هه‌ن، وه‌ک ده‌قه شانۆیه‌کانی شه‌کسپیر، که هیندیک بابته‌ی گه‌وره‌ی ئینسانی وه‌رگرتوه، وه‌ک گومان‌کردن، خیانه‌ت، خو‌شه‌ویستی و ئیره‌یی که بابته‌ی نه‌مرن و بو‌هه‌موو سه‌رده‌م و میلله‌ته‌کانیش وه‌ک یه‌کن، بو‌یه ده‌بینی شه‌کسپیر وه‌ک نووسه‌ریکی گه‌وره له‌هه‌موو دنیا‌دا سالانه ده‌قه‌کانی ده‌خرینه سه‌ر شانۆ و هه‌ر میلله‌ته‌و به‌تیگه‌یشتنی خو‌ی ده‌بخو‌ینیتته‌وه، بو‌نمونه ده‌لئی شه‌کسپیر وه‌ک ژاپۆنییه‌ک، شه‌کسپیر وه‌ک به‌ریتانییه‌ک، واته هه‌ر یه‌که‌یان به‌جۆریک پیتشکه‌شی ده‌کن، ئایا له‌و حاله‌ته‌دا تو‌ده‌لئی چی، ئه‌وه‌ش نه‌که‌ین؟

سه‌عدوون یوونس: من چاره‌پیتی ئه‌و رسته‌یه‌ی کۆتایی بووم، ده‌موست ئه‌و رسته‌یه‌ی بلیم که جه‌نابت گوتت. شه‌کسپیر هه‌ر که‌سیک پیتشکه‌شی ده‌کات به‌جیهانیی خۆی ده‌یکات، که ریزگرتنیکه له‌و نووسه‌ره، له‌سه‌رده‌می‌کدا به‌و هه‌موو دا‌هینانه‌یه‌وه، به‌راستی شتیکی زۆر سه‌یره، ئه‌گه‌ر ئیستا ده‌قی واش هه‌بیت، ئه‌وه ناگاته دا‌هینانه‌که‌ی شه‌کسپیر، ده‌ی باشه ئه‌وه چی لئ ده‌کن؟ ده‌ره‌ینه‌ری لای ئه‌وان شه‌کسپیر ده‌هاوتته‌وه ناو می‌شکی خۆی و جاریکی دی تیکسته‌که ده‌ری‌دینیتته‌وه و به‌و جیهانیییه‌ی که ئه‌و هه‌یه‌تی، وای لئ ده‌کات خه‌لک ته‌ماشای بکات، بو‌یه ده‌بینیت ما‌کبیتسیکی ژاپۆنییه، له‌سه‌ره ئه‌وه ریکی ده‌خات. ئه‌و پرۆژه‌یه‌م له‌گه‌ل محمود زامدار هه‌بوو، پیم گوت من ما‌کبیتسی شه‌کسپیر ناوی، من ما‌کبیتسی کوردیم ده‌وی، چونکه شه‌کسپیر حاله‌تیکی ئینسانی گشتی ئه‌و رووداوانه‌یه، که له‌هه‌موو کۆمه‌لگایه‌کدا هه‌یه. پیم گوت له‌گه‌ل وه‌رگرتانه‌که‌ت وای لئ بکه، به‌داخه‌وه تیکسته‌که هه‌ر نه‌که‌وته ده‌ستم، نازانم چی لئ کرد؟

رامان: وه‌ری گه‌ی‌راوه و له‌به‌ر ده‌سته، به‌لام نه‌یکوردا‌ندوه.
سه‌عدوون یوونس: به‌هه‌رحال ئه‌وه مه‌به‌سته‌که‌م بوو،

له‌گه‌ل ئه‌وه‌م، به‌لام ئه‌وه‌ش هۆکاریکی تابه‌تی خو‌ی هه‌یه، وه‌ک ریزگرتنیک له‌شه‌کسپیر، که بناغه‌دانه‌ریکی تیکستی شانۆیه، سالانه سالیادی بو‌ده‌که‌ن، ئه‌و ولاتانه‌ی که پیتشکه‌وتوون، پانۆرامایه‌کی شانۆیی سالانه‌یان هه‌یه، به‌رده‌وامن له‌پیتشکه‌شکردنی شانۆیی خۆیان، له‌و به‌ینه‌شدا وه‌ک ریز شانۆگه‌رییه‌کی شه‌کسپیر داده‌نین، به‌لام ئیمه نه‌پانۆرامای شانۆی کوردیان هه‌یه - هه‌موو مانگیک شانۆیه‌ک ئه‌وه پیتی ده‌لین پانۆرامای شانۆ - نه‌دوا‌زده شانۆگه‌ریمان هه‌یه، که ده‌ده‌قی کوردی بیت و دوانیسی بکه‌ینه وه‌رگرتان، ئیمه خو‌مان سالی دوو سالی شانۆگه‌ریمان هه‌یه، سالی مانگ خو‌ت ده‌هینی و ده‌به‌ی و به‌شانۆگه‌رییه‌کی وه‌رگرتا‌وه‌وه خه‌ریک ده‌بی! به‌رای من ئه‌وه شتیکی ناراسته.

رامان: باشه چۆن بوو دوا‌ی ئه‌وه‌ی کاری شانۆبیت کرد و کاری درامای ته‌له‌فزیۆنیت کرد، بیرت له‌وه کرده‌وه کار له‌سینه‌ما‌شدا بکه‌ی، ئه‌م بریاره‌ت له‌چیه‌وه هات؟

سه‌عدوون یوونس: ئه‌وه بریار نییه، ئه‌وه تیگه‌یشتنیک بوو له‌ئیستای جیهان و جیهانی سینه‌ما. ئیمه له‌کوردستان هه‌موو شته‌کانمان سه‌یره، زۆریش سه‌یره! خه‌لک له‌به‌ر زنجیره‌کان ئه‌وه‌نده دانانیشیت، سالی زنجیره، چوار زنجیره داده‌نیشن، ناشزانن بابه‌ته‌که چیه.

رامان: ئیستا خه‌لک تاقه‌تی په‌یدا کردوه، سالی سه‌د، چوارسه‌ده‌له‌قه‌ی ئه‌و زنجیره‌کۆری و تورکییانه ته‌ماشای ده‌که‌ن.

سه‌عدوون یوونس: سینه‌ما زمانیکی جیهانییه، نا‌کریت تو‌وه‌ک هونه‌رمه‌ندیکی خاوه‌ن ته‌زموون بیت و کاری سینه‌مایی نه‌که‌ی.

رامان: مه‌به‌ستم ئه‌وه بوو بلیم که تو‌له بواری شانۆ و نواندن تیر نه‌بووی، پر نه‌بووی، تا بجیته لای سینه‌ما؟
سه‌عدوون یوونس: نا نه‌خیر، هه‌رگیز تیر نا‌بم.

رامان: تو‌ئه‌ویانت کرده جیگه‌وه‌یه‌کی ئه‌وانی دیکه، وه‌ک هونه‌ریکی به‌رز و سه‌رده‌میانه؟

سه‌عدوون یوونس: ئاخه‌ر هونه‌ری به‌رز و سه‌رده‌میانه نابجی لیتی دوور بکه‌ویتته‌وه، نابجی می‌ژوه‌که‌شت لیتی ده‌ریچیت، له‌به‌ر ئه‌وه له‌پرۆژه‌کانی ئیستامدا، له‌هه‌موو پرۆژه‌یه‌ک فیلمیک دیته‌گۆری، ئینجا دوا‌یی زنجیره‌یه‌ک دیته‌گۆری، چونکه فیلمه‌که ده‌مینیتته‌وه. ئیستا "ئه‌مریکانو" ده‌توانم له‌ئه‌لمانییا له‌ناو سینه‌مای چه‌په‌کاندا پیتشکه‌شی بکه‌م، به‌لام زنجیره‌ی "که‌ونه

دەرکه"، که له ۱۵ هه‌لقه‌دا کردم، له کوی پشکەش بکه‌م؟

رامان: سینه‌مای چه‌په‌کان چ جۆره سینه‌مایه‌که؟
سه‌عدوون یوونس: ئەو سینه‌مایه بازرگانی نییه، بۆیه بلیتی هه‌رزانتیره و له هۆلیکی بچووکترا پشکەش ده‌کری.

رامان: ده‌کریت بلێین ئەو کاره‌ت درێژه‌پێده‌ری هیندی‌ک کاری دۆکیومینتاری له‌مه‌و پیشترته، که وهختی خۆی کردبووتن؟

سه‌عدوون یوونس: له‌وئ شتواری کارکردن له‌گه‌ڵ ئێره زۆر جیاوازه، ئیمه له‌وئ فیلمیکی ۴۵ ده‌قه‌یی به‌ سێ مانگ دروست ده‌که‌ین، به‌ بودجه‌ی دایره‌ی کولتور که به‌روارد ده‌کری، پاره‌که‌ی به‌ قه‌ده‌ر بوودجه‌ی وه‌زاره‌تی رۆشنی‌ری ده‌بی که بۆ تی‌چووی سالیکی دراما و فیلم و هه‌موو کاره‌کان ته‌رخانی ده‌کات، له‌وئ فیلمیکی دۆکیومینتاری ته‌کلیدی بره‌پاره‌یه‌کی خه‌یالی ده‌کات، له‌ چوون و له‌ هه‌ستان و له‌ پاره‌دان به‌ ته‌کته‌ره‌کان و پاره‌دان به‌ ئیشه‌ ته‌کنیکیه‌کان، که ئەوه‌ش حیسانیکی دیکه‌یه. ده‌وله‌مه‌ندترین که‌سانی ئەورووپا، وه‌رزشکاره‌کان، دواتر رۆشنی‌ره‌کانن، به‌ هه‌موو بواره‌کانه‌وه، نه‌ک ته‌نیا هونه‌رمه‌ند؛ به‌ لکو رۆشنی‌یر، شاعیری گه‌وره، فه‌یله‌سووفی گه‌وره، نووسه‌ری گه‌وره، پشکەشکه‌ری به‌رنامه، که به‌ ملیۆنان دۆلار وه‌رده‌گرن، به‌رنامه‌ هه‌یه‌ پشکەشکه‌ر یه‌ک سه‌عات ملیۆنیک یۆرۆ وه‌رده‌گریت، تۆ بیهینه‌ به‌رچاوی خۆت، هه‌موو حه‌فته‌ی ملیۆنیک، واته‌ مانگی ۴ ملیۆن یۆرۆ وه‌رده‌گریت، ئینجا لیک بدهره‌وه، یاریزانیکی تۆپانچ (فوتبۆل) سالانه‌ سه‌دان ملیۆن یۆرۆ وه‌رده‌گریت، سه‌رۆک کۆماره‌کان و سیاسیه‌کان، خۆیان له‌ په‌نای هونه‌رمه‌ندان و وه‌رزشکاره‌کان دینه‌ ناو میله‌ته‌که، ئیمه هونه‌رمه‌نده‌کانمان خواخواپانه‌ جارێک بچن وینه‌ له‌ گه‌ڵ سیاسیه‌کان بگرن.

رامان: ئەگه‌ر به‌هۆی کارێکی هونه‌ری به‌ره‌و جیهانی بروت و بینه‌ریکی ئەوروپاییش چیتزی لی وه‌رگریت و وه‌ک شانۆ ته‌ماشای بکات، بی گومان ده‌بی له‌ خۆمالیه‌وه هه‌لقولا‌بیت، چونکه‌ باس‌ت کرد که ده‌بی نزیک بیت له‌ کۆمه‌لگای ئیمه، به‌لام چی دیکه‌ پێسته تا له‌ پال تی‌کسته‌که‌دا بیته‌ مایه‌ی سه‌رنج‌اکیشانی بینه‌ریکی ئەوروپایی؟

سه‌عدوون یوونس: یه‌که‌م تی‌کست پوچه‌که‌یه، ئەو تی‌کسته‌ چه‌ند بتوانی ره‌گه‌کانی رۆبجیته‌ ناو کۆمه‌لگا باشتره. دوهم دياره‌ ته‌کنیک ده‌وریکی زۆر له‌ شانۆدا ده‌گریت، من له‌ مه‌یره‌جانی به‌رلین، وابزانم پار بوو، فیلمیکم بینی، نازانم رۆمانیایی بوو، یان ئەمریکای لاتینی بوو، زۆر به‌ ساده‌یی سێ ته‌کته‌ر بوون له‌ گوندی‌ک، به‌لام باه‌تی‌ک بوو نه‌تده‌توانی لیتی دوور بکه‌ویته‌وه. خه‌لاتی باشترین فیلمی بیانی وه‌رگرت، که باه‌ت و سروشتی ته‌کته‌ره‌کان توانی به‌شی‌ک له‌ کۆمه‌لگای گوند و ژبانی ده‌ره‌وه نیشان بدات، خه‌لک تامه‌زۆریه‌ بزانی کورد چۆن ده‌ژیت، تامه‌زۆری ته‌کنیک نییه، تۆ په‌نا ده‌به‌یته‌ به‌ر ته‌کنیک، به‌لام هه‌رچی ته‌کنیکیک به‌کاربه‌ینی ناگاته‌ ته‌کنیکی ئەوان.

هونهرمه‌ند زاموا داراغا له‌دايکبووی سالی ۱۹۷۱ی شاری سلیمانیه، یه‌کیکه له هونهرمه‌نده تازمه‌گه‌ره‌کانی ئیستای کوردستان، کاره‌کانی خوین له‌چهند بواریکی هونه‌ری شیوه‌کاریدا ده‌بیننه‌وه وه‌ک: رسم و بابه‌ت (نۆبیه‌که‌ت) و ئینسته‌له‌یشن Instalation و به‌کاره‌ینانی مه‌تریالی نوئ.

زاموا بۆ راییکردنی کاره‌کانی مه‌تریال و ته‌کنیکی جۆراوجۆر به‌کارده‌هینی وه‌ک کاغه‌ز و په‌رۆ و قوماش و جلوپه‌رگ و کلاوی سه‌ربازی و ئووتووکردنی قوماشی تابلۆکانی و تیل و بزمار و سلیکۆن و قۆچچه و کتیب و ماسی زیندوو و چه‌وری و چه‌ریده و قاوغی کامیرای چاودیری و ته‌له‌فزیۆن و ته‌خته‌ی سووتاو و گه‌نم و پیللو و مین (لوغم) و ئاوده‌ستی غه‌ربی و مۆم و مه‌کینه‌ی دروومان و تۆزی ره‌نگ تا ده‌گاته‌ برین و دووباره‌ دوورینه‌وه‌ی تابلۆکانی و هه‌ندئ جار ئووتووکردنیشیان.

ئه‌وه‌ ده‌رباره‌ی خووی ده‌لئ: من له‌ چوارده‌ سالییه‌وه‌ کاری هونه‌ریی ده‌که‌م، له‌ سه‌ره‌تادا هه‌ندئ مه‌رسه‌مه‌م گۆری، له‌وانه‌ مه‌رسه‌می مامۆستا کامیل ئه‌حمه‌د مه‌عرووف، پاشان مه‌رسه‌مه‌که‌ی ئیسماعیل خه‌یات، دوایی چوومه‌ په‌یمانگا و ئیدی کاری ئه‌کادیمیم کرد، ماوه‌یه‌ک که‌وتمه‌ ژێر کاریگه‌ری مامۆستا عه‌لی که‌ریم وه‌ک ره‌نگ، هه‌روه‌ها مامۆستا هاوړئ ئه‌نوه‌ر وه‌ک هیلکاری، کاتی له‌ سالی ۱۹۹۱ راپه‌رین رووی دا، گۆرانکاری له‌ منیش رووی دا، هه‌روه‌ها ده‌لئ: ته‌جره‌به‌ی چوار سالی پێش خویندیم له‌ په‌یمانگای هونه‌رمجوانه‌کان له‌ سلیمانی، پاشان ته‌جره‌به‌ی پێنج سالی خویندیم له‌ په‌یمانگا له‌ سلیمانی که‌ دیسانه‌وه‌ ئه‌کادیمی بوون، وایان لی کردم بریاریکم له‌لا دروست بی که‌ ئیدی فیگه‌ر به‌ هیچ جۆریک له‌ کاره‌کاندا ده‌رنه‌که‌ون، بۆ نزیکبوونه‌وه‌ له‌ دنیای هونه‌ری زاموا داراغا ئه‌م چه‌ند پرسیاره‌م لئی کرد:

هونه‌رمه‌ند زاموا داراغا :
نه‌موسته‌ ئه‌وه‌ی کامیرای دیجیتالی
ده‌یکات، منیش هه‌مان کار بکه‌م.

سازدانی: گارا
(سلیمانی)

* تۆ خۆت به بریارتیکی خۆت له یاسا ئەکادیمییه کان دوورکه وتیتهوه، نهک له ئەنجامی بهردهوامیی کارکردن و رهوتی سروشتی کارکردنت؟
- ئەوه تهواوه.

* هۆکار چی بوو؟

- دوو هۆکار ههبوون:

یهکه میان ئەوه بوو که فیگوراتیف تیرمی نهدهکرد، دووه میشیان بههۆی بۆ پیشهوهچوونی هونهری فۆتوگراف و قیدیۆ که لای من جیتی فیگۆر و کاری ئەکادیمییان گرتووهتهوه، ئیدی لهوکاتهوه من نه مویست ئەوهی کامیرای دیجیتال دهیکات، منیش هه مان کار بکه، بۆیه بریارم دا کاری تهجرید بکه و ئیشکردنم ته نیا به رهنگ بیت.

* ئەو سهردهمه تۆ چهند ئاگاداری کاندنسیکی بووی؟

- ته نیا له ریگای ئەو نامیلکانهوه ئاگاداری بووم که ئەو کات دهگه یشتنه کوردستان.

* تۆ هونهرمه ندیکی نوێخوازی، له چهند جورتیکی بواری هونهری کار دهکە ی وهک بابەت و ئینسته له یشن و رهسمکردنی نوێ، کام لهم هونهرانه زیاتر لیتتهوه نزیکن؟
- که دهکە ویتته سهه کاره هونهرییه که، هه ندی جار دهتوانم به وینه کیشان توانایی خۆم دهبریم و هه ندی جاریش به کاری ئیسته له یشن و هه ندی جاریش به بابەت.

دهرباره ی رهنگ و شپره له تابلۆکانی زاموا داراغا:

* رهنگی تابلۆکانت رهه ندیکی روحی نیشان دهدهن که له ئەتمۆسفیری رهنگی مارک رۆتکۆزه نزیکه، ئایا ئەمه ریکه وته؟

- ئەگەر ئەو جورده له یه کهچوونه له نیتوان رهنگهکانی مارک رۆتکۆ و رهنگهکانی من هه بیت، ئەمه ریکه وته، من مه بهستم نه بووه.

* که ی دهستت بهم جورده کارانه کردووه؟ ئایا پیش تهوانه کاری تریشت هه بووه؟

- من پیشان کاری وام نه کردووه، به لām له ژبانی مندالیمدا دایکم و باوکم به سادهیی خۆیان به سه ره پارچه ی قوماشی زیاده، به تانی هاوینه یان دروست دهکرد، منیش به پیتی ههستی هونهری خۆم، ههستم کردووه که ئەم کاره ی دایک و باوکم کارتیکردنی خۆی لای من جی هیشتهوه، خۆ له وانه یشه ئەم جورده ئیشانه ته نیا لای ئیمه نه بی، به لکو له کولتووری گهلانی دیکه ییش، به تایبەت لای ئیترله ندییه کان هه بی، به لām من لاسایی ئیترله ندییه کانم نه کردووه ته وه.

* تابلۆکانت شپوهکانیان زیاتر ئەندازبارین وهک

له وهی ئۆرگانی بن، هۆیهکانی ئەمه بۆچی دهگه ریتتهوه؟
- ئەمه پتوهندی به عه قلا نیکردنی ئەو شپوهانه مه وه هه یه که له سکیچه کانه وه به ده رکه وتوون که من وا ههست دهکەم مه بلیکی غه ربیم بۆ هیللی راست و پرو به ری گه وره و بوونی گۆشه له شپوه کاغدا هه یه.

* ئە ی رهنگه کان؟

- بۆ رهنگه کان ده توانم هه ندی باسی ته جره به ی خۆمت بۆ بکه: کاتی که له ئەلمانیا بووم، ئەوکات من له رۆژهه لاته وه هاتبووم که پرپو له رووناک، که به ره و رۆژئاوا چوو بووم هه میشه هه ور به ئاسمانه وه بوو، رهنگی ئاسمان زۆربه ی کاته کان خۆله میشی بوو، من ئەوکات وام ههست دهکرد که ئەو رهنگه دژ به یه کانه م له رۆژهه لاته وه له گه ل خۆم هیناوه.

* به لām سه رچاوه ی رهنگی تۆ له سروشته وه نین؟

- به پیتی ئەزمونی کارکردنم که زۆر ئیشم دهکرد، ئیدی رهنگه کانم بوون به مولکی خۆم، بۆ نمونه ئەو کات له ئەکادیمیا له شاری ماینز Mainz له ئەلمانیا کارم دهکرد، زۆر جار که دهگه رامه وه بۆ شوینی ئیشه کهم، ده مبینی تابلۆکانم ئەم دیو و ئەودیو کران، کاتی که له مامۆستا کهم پرسی گوتی رهنگه کانت کاریان له قوتابییه کان دهکرد، بۆیه ناچار بووین تابلۆکانت ئەم دیو و ئەودیو بکه یین.

* ئە ی رۆلی دنیای ناوه وه ت له بواری رهنگدا، واتا رهنگ وهک ده رپرین لای تۆ له ناوه وه بۆ ده ره وه چۆنه؟

- رهنگ لای من مانا کلاسیکیه که ی وه رناگریت.

* مه به ستت له مانا کلاسیکیه که ی چیه؟

- مه به ستم ئەوه یه که لای من بۆ نمونه، رهنگی سوور خوین ناگه یه نێ و رهنگی ره شیش مانای پرسه ناگه یه نێ، رهنگ لای من ته نیا رهنگه.

* به لām تۆ ته کنیکت هه یه بۆ ده ره هینانی چهند جوریک له رهنگ که تایبه تن به خۆت؟

- وایه، من هه ندی ته کنیکت به کار ده هینم بۆ ده ره هینانی رهنگی که له تابلۆکاغدا که له هیچ شوینیکی تر نییه، لای من نه بیت، هه ره ها جورده ئیشیکی ترم هه یه که تایبه تن به یه ک رهنگ، به لām مۆنۆکروم نین و تۆناتی سوور ده ره هین، من لهم ته کنیکه دا ته نیا یه ک رهنگ به کار ده هینم ئیدی سووری، یان سه وز، یان رهش، یان شین، بۆ به دیهینانی تۆناتی ئەو رهنگانه.

تابلۆ وهک بابەت (ئۆ بیهکت):

* کاتی تۆ ته کنیکی برین و دوورینه وه به کار دینی، ئەوکات تابلۆ له بابەت (ئۆ بیهکت) نزیک ده بیتته وه، وهک ئەوه ی به رزاییه کت له سه ره رووی تابلۆکه دروست

کردوه، ئەمە چ کیتشە یەك بۆ تۆ دروست دەكات؟ تۆ خۆت چی بەم جوۆره کارانەت دەلبیت؟

- بە باوه‌ری من ئەمە کیتشە دروست ناکات، من بەوه خوشحال دەبم کاتێ تابلۆکان لە ئەنجامی ئەو تەکنیکە لە جوۆره تابلۆیەکی ئاساییەوه بۆ جوۆره تابلۆیەکی نااسایی دەگۆردی.

* دەتوانی ئەمە زیاتر پروون کەیتەوه؟

- من کارە دوو رەهەندییەکانم لە نیوان گرافیک و رەسمکردندا خۆیان دەبیننەوه، نزیکبۆنەوهی تابلۆکانم لە ئۆبجەکت، زیاتر بەهۆی تەکنیکی کارکردنەوهیە کە هەندێ جار قوماشی تابلۆکانم دەبێم و رەنگیان لەسەر دادەنێم، ئینجا دیسانەوه دەیاندوورمەوه و هەندێ جاریش تەنیا بەرەنگراوی جێیان دەهێلم، بێ برین و بێ دوورینەوه، هەندێ جاریش لە کاتی کارکردندا پشتی تابلۆکەم نیشان دەدەم و هەندێ جاریش قوماشی کاوبۆی، یان جلی بەکارهاتوو بێ رەنگکردنیان بەسەریاندا دەلکێتم.

* چ جیاوازییەك لە نیوان ئەم جوۆره بەکارهێنانە ی قوماشەکان دەبینی؟ مەبەستم ئەو یە بلێم چۆن لە کاتی مامەڵەکردن لە گەڵیاندا مانای قوماشەکان دەگۆری؟

- بە پێی دانانی رەنگەکان جیاوازییەکان دەگۆردین، دوورینەوهی قوماشەکان لەوهی کە دروومانە کە دەکەوێتە ناوهوه، یان دەرەوه.

* چۆن؟

- ئەمە بە پێی تەکنیکی کارەکە و مامەڵەکردنی من لە گەڵ رەنگدا و جوۆری بەکارهێنانی رەنگەکان و جوۆری خودی رەنگەکە وەک ئەکرلیک و پیکمەنت و لەژێر گوشاری گەرمیدا، لەبەر ئەوهی من جگە لە رەنگ و قوماشەکان، هەندێ جار تەکنیکی ئوتووکردنی تابلۆکانیش بەکاردهێنم و لەم حالەتەدا جوۆری لە گرافیکیش بۆ چاپکردنی رەنگەکان بەکار دەهێنم، لەژێر کاریگەری گەرمایەکی زۆردا کە لە ئوتوووەکەوه دێت و دەبێتە هۆی گۆڕینی رەنگەکان و رووبەری تابلۆکە، بۆ نمونە ئەگەر رەنگەکە سوور بێ لەژێر کارتیکردنی گەرمایی ئوتوووەکە دەبێ بەرەنگی دیکە، ئەمە تارا دەیهک هەندێ جار دەگاتە رادە سوتاندنی قوماشی تابلۆکە، هەر وهه من تەکنیکی سڕینەوهیش بەکاردهێنم، لەم حالەتەدا تابلۆکە بە رەنگی سپی دەسڕمەوه، پاشان لەژێر گوشاری گەرمایی ئوتوووەکەدا و بەهۆی بەکارهێنانی پارچە قوماشیکەوه کە لەسەر قوماشی تابلۆکە دامناوه، دەکەوێتە ژێر ئوتوووەکەوه، بەمەش رەنگە سپییەکە لە گەڵ خۆیدا هەڵدەگرێتەوه، سترەکتۆری بەجێ دێلێ کە بە هۆشیارییەوه دانراوه، ئەمەش دەبێتە

تیکە لاوییەك لە نیوان رەنگە سپییەکە و رووی تابلۆکە.

* مەتریال بە گشتی لای تۆ چی دەگەیهنی؟

- مەتریال لای من ئەو شتەنە کە هونەرماندە کە بەکاربان دەهێنێ بۆ ئەنجامدانی ئیشەکە، لای منیش هەموو بێرۆکە یەك پێویستی بە مەتریالیکی تایبەتی هەیه بۆ دەرپرینی بێرۆکەکە، هەر وهه مەتریال لە کارەکانی مندا شتیوه و مانای جیاواز دەبەخشن و شوناسی ئەوکاتەن کە کارەکە ی پێ جێبەجێ کراوه. بەبروای من هەموو بێرۆکە یەك تازە، پێویستی بە مەتریالیکی تایبەتی هەیه بۆ دەرپرینی بێرۆکە ی کارەکە بە جوۆریک کە لە گەڵ بێرۆکە ی کارەکە و توانایی گەیانندی بە بێنەر گونجێ و بێت. لای من هەموو بێرۆکە یەكی هونەری ئیدی بە بابەت، یان بە ئینستەلەیشن جێبەجێ کراوێت، مەتریالی جیاوازم بۆیان بەکارهێناوه کە وەزیفە ی جیا جیا یان هەیه، هەر وهه تیکە لاوکردنی دوو مەتریال، یان زیاتر لە کارتیک هونەری مندا، دیسانەوه مانای خۆیان هەیه.

* چۆن؟

- مەتریال لە ژبانی رۆژانەدا وەزیفە ی خۆی هەیه، بەلام کاتیک کە دیتە ناو کاری هونەری، ئەوسا بە شتیوه یەك تر خۆی نمایش دەكات، بۆ نمونە بزمەر، یان سلیکۆن لە کارەکاندا شتیوه یەكی تایبەتەند دەنوێن کە زۆر دوورن لەو مانایانە ی کە لە واقع هەیانە.

* مەتریالەکان لای تۆ زۆرن و جوۆراو جوۆرن، چۆن مامەڵە یان لە گەڵدا دەکەیت؟

- بە بروای من هەر کاتیک پێویستی بە مەتریالی تایبەتی خۆی هەیه کە پێوەندی بە روحی کاتەکەوه هەیه.

* بەلام تۆ هیشتا گەنجی و لەم ماوه کەمە ی ژبانتدا گشت ئەو مەتریالە جوۆراو جوۆرانەت بەکارهێناوه، ئایا ئەمە بە پێی روحی کاتەکە یە؟ یان بە پێی ناوهرۆکی بێرۆکە کە یە؟

- ئەم پرسیارە دوو لایەنە یە، لایەنی یە کە میان پێوەندی بە بێرۆکە ی کارەکەوه هەیه و دوو مەشیا ی پێوەندی بەو کاتەوه هەیه کە من تیبیدا ژباوم و دەژیم.

* چۆن؟

- بێرۆکە ی هەر کارتیک پێوەندی بە مەتریالی ئەو کاتەوه هەیه کە کارەکە ی تیبدا جێبەجێ کراوه.

* بەلام هەندێ لەو مەتریالانە ی کە بەکاربان هێنان، لە پێش کاتەکە ی تۆیش بوونیان هەبووه، وەک گەنم و پەرۆ و ماسی و بزمەر و تەل و ئاو.

- بەلام من بە جوۆریکی نوێ بەکارم هێنان، چ لە رووی شتیوهوه، چ لە رووی ناوهرۆکەوه.

* ئە ی فەزا؟

- بی گومان کاتتی من کاری ئینسته له ییشن ده کهم،
ئه مه له هه مان کاتدا مامه له یه که له گه ل فه زادا.

* ئه مه به گشتی، ئه ی لای خۆت چ تایبه ته ندییه که
له بواری فه زای کاره کانتدا به دی ده که ی؟

- له کاره ئینسته له ییشنه کاندای پیوه ندی فه زای و
کاره کانم پیوه ندییه کی کار و کارتی کردنه wech-
selwirkung.

* بۆ روونکردنه ی زیاتر ده باره ی رۆلی مه تریال له
کاره کانی هونه رمه ند زاموا داراغا به پیویست زانیوه
پرسیاره کانم تایبه ت بن به هه ندی نمونه له کاره کانی
هونه رمه ند خۆی که تیپیاندا مه تریالی جوړاوجوړی
به کاره یناوه:

زاموا له دوو کاریدا بزمازی به دوو مانای جیا له یه که
به کاره یناوه، بۆ روونکردنه و دی زیاتر ده باره ی ئه و مانا
جیا یه ی بزمار، به پیویستی ده زانم هه ندی پرسیار له
خۆی بکه م.

ده باره ی بزمار له کاره هونه ربییه کانتدا، تۆ له دوو
کای خۆتدا به کاریانت هیتناوه: یه کیکیان به ناوونیشانی
۱۷ ی شویات که له خووده ی عه سکه ری و چهند
بزمازیکی گه و ره گه و ره پیکه اتووه و له سالی ۲۰۱۲
دروستت کردووه، هه و ره ها دیسانه وه بزمازی له کاریکی
تر به کاره یناوه که ناوی بمخوینه وه ت لیتناوه، ئه م جاره یان
نۆ بزمازی گه و ره ن و کتیبیکی گه و ره یان کوناو ده ر
کردووه، سه باره ت به کاری یه که م، بۆ ۱۷ ی شویات؟

- ناوونیشانه که بۆ میژووی سیاسی هه ریمی
کوردستان ده گه رپه ته وه که له و رۆژه دا نا ره زاییه که به رانه بر
به ده سه لات دروست بوو بوو، منیش وه که هونه رمه ندیک
ویستم ئه و روودا وه به کاریکی هونه ری ده بریم.

* بزمار له م کاره تدا چ مانایه که ده گه یه نی؟

- بزمار له م کاره مدا نیشاندانی درن دایه تییه! من
بزماره کانم به جوړی به کاره یناون که له ناوه وه رووه
ده ره وه هاتوون، به م جوړه من ویستوو مه هه سستی
شه رانگیزی و درنده یی ده بریم.

* ئه ی خووده عه سکه ربییه که؟

- خووده عه سکه ربییه که له م کاره مدا ده بیته به
ره مزیک بۆ سته مکاری و ده سه لات، ئینجا ئه م دوو
مه تریاله، و اتا بزمار و خووده ی عه سکه ری له ژبانی
رۆژانه دا وه زیفه ی تایبه تییان هه یه، ئه وه ییش به م جوړه:
خووده ی عه سکه ری وه زیفه ی پاراستنی جه سته ده بیته بۆ
سه رباز و بزمازی وه زیفه ی به ستنه وه و چه سپاندنی دوو
شت به یه که وه، به لای من له م کاره دا هه ردو مه تریاله که م
له وه زیفه کانی ژبانی رۆژانه یان سه ندووه ته وه و
وه زیفه یه کی هونه ربیم پیتیان به خشیوه.

* ئه ی له کاری بمخوینه وه؟

- له کاری بمخوینه وه دا، بزماره کان کتیبه که یان کون
کردووه و له هه مان کاتدا به هه موویان کتیبه که یان
راگرتووه، به شیوه یه کی لاکیشه یی، لیره دا هه رچه ند
وه زیفه ی بزماره کان کونکردن و راگرتنی کتیبه که یه که
ئیدی ناخوینرپه ته وه و شیوه ی کتیبه که ییش به بینه ر
ناشانیه، و اتا له م کاره مدا دوو مه تریالی جیا وازم
به کاره یناوه که هه ردوویان به ته و اووه تی خزمه تی
بایه ته که ده که ن، لیره دا بزماره کان وه زیفه یه کی تر ده بین
ئو ییش به ره سته. له م کاره مدا بزماره کان به جوړی
کتیبه که یان کوناو ده ر کردووه که له هه مان کاتدا بووه به
راگر بۆ کاره که و لیره دا کتیبه که وای لیتا تووه که نه
له سه ر زه و بییه و نه هه لیشواسراوه، ئه مه ییش بۆ وه زیفه ی
بزماره کان ده گه رپه ته وه، منیش ناوونیشانی کتیبه که م
سپوه ته وه بۆ ئه وه ی بیته به ره مز بۆ گشت کتیبیک.

* ئایا ئه و بزمارانه ی که له کلاوه سه ربازییه که دا
به کارت هیتناون، چ جیا وازییه کیان له گه ل ئه و نۆ بزمازی
هه یه که له کاری بمخوینه وه دا به کارت هیتناون؟

- من ئه م کاره م که تییدا کلاوی سه ربازی و
ژماره یه کی زۆری بزمارم تییدا به کاره یناوه، ناوم لی ناوه
۱۷ ی شویات که بۆ رووداویکی تایبه ت دروستم کردووه،
که ۱۷ ی شویاته، لیره دا بزمار وه که درن دایه تی
ده رده که و ی و کلاوی سه ربازییش وه که پاراستن وایه بۆ
سه ری سه ربازه کان، هه و ره ها ویستوو مه درن دایه تی
نیشان بده م له جوړی مامه له کردندا له گه ل رووداوه که
له وه ی که بزماره کان گشتیان له کلاوه که وه به تیژی
هاتوونه ته ده ره وه، لیره دا وه زیفه ی بزمار و کلاوه که م بۆ
نیشاندانی درن دایه تی گوژیوه.

* کاریکت هه یه بۆ ژینگه ت دروست کردووه، تییدا
ئاوده سستی غه ربیت به کاره یناوه و پرت کردووه له ناو و
چوار ماسیت تی خستوو که ره نگه کانیان له
پرته قالییه وه نزیکن، هه و ره ها ترومپایه کی هه وایشت
بۆی داناوه تا ماسییه کان بی ئوکسجین نه بن، تۆ ئه م
کاره ت له سالی ۲۰۰۵ کردووه، له م کاره تدا چۆن
ده توانی باس له م مه تریالانه و پیوه ندییه کانیان و
وه زیفه کانیان بکه یته؟

- بیروکی کاره که م ده باره ی ژینگه یه، ئیمه له هه موو
ماله کاتماندا بۆری ئاوه رومان هه یه، ئه م بۆریانه ده چنه وه
ناو زیرابه کان و له ویشه وه ده چنه ناو ده ریاکان و
له ویشه وه گشت پیسای و پاشماوه ی مرۆف تیکه لاو به
ژینگه ده بیته، ئه م کاره ی من نیشاندانی هه ست به
به رپرسیار تییه به رانه بر به ژینگه، من به م کاره م
ویستوو مه بینه ر تووشی شوک بکه م له وه ی که چاوی به و

ماسیپانه دهکهوئ له ناو ئاودهسته کافمان که من له دهرباوه هیناومه.

* ئەی ئەگەر ههستی بینهر به رهو ژینگه نه رویشته وهک تو مه بههسته، به لکو بو لایه نی تر رویشته؟ بو نمونه وهک ماسی ده بیته ره مزیک بو بیدهسه لاتی؟

- من لهم کارهدا ته نیا مه بهستم ژینگه یه.

* به لام ئایا تو ههست ناکهیت که لهم کارهدا سنووری بو ههست و تیروانیی بینهر داده نییت؟

- به لئی ئەمهم مه بههسته، من لهم کارهدا ویستوومه تیروانیی بینهر سنووردار بکهم.

* ئایا ئەمه کاریگه ری نیگه تیفت ناکاته سه ره ههست و ئیدراکی بینهر؟

- بینهر خوئی ئازاده بو تیروانیی لهم کاره، ههروهها منیش وهک هونه رمه ند ئازادم له ناردنی په یامه کهم.

* من ئەم کارهت به نزیک له ته قالیدی سوربالیزمه وه ده بینم، وهک ئەوهی ههستی سه رسورمان و حه په سان به بینهر ده گه یه نی، ئەی تو خووت چی ده لئیت؟

- ئەم پرسیاره له جیتی خو به تی، له بهر ئەوهی من له به کارهتانی مه ترالییک وهک ماسی له ناو ئاودهسته، لیتره دا تیگه یشتنم ده بیته بو دروستبوونی ههستی سه رسورمان و حه په سان لای بینهر، ئەگەر جوړیک له زیاده ره ویشی لا هه بیته.

* کاری (ژیان و مردن) که پیکهاتوه له به کارهتانی گه نم و مین (لوغم)، هونه رمه ند بو یه کهم جار له سالی ۲۰۰۲ له سلیمانی نیشانی دا، لیتره دا مه تراله کان یه کیکیان کوشنده یه و ترس دروست ده کات و ئەوه که ی دیکه بشیان ئاسوده یه و ژیان ده به خشیت.. چون بیرت بو ئەم مه تریاله چوو؟

- من ئەم کاره له کوردستان کردوه و هه ره له کوردستانیش بوو که یه کهم جار له سالی ۲۰۰۲ له موزه خانی نیشتمانی ئەمنه سووره که، نیشانم داوه، وهک ئاگادارییهک که مین له کوردستان په رشوبلاو و زۆرن، له وانیه ئیمه پینجه مین، بیان شه شه مین ولاتی جیهان بین له وباره یه وه، من لهم کارهدا له نیوان ژیان و مردن ته نیا تاله موویهک ده بینم و ویستوومه ئەوه نیشان بدهم که ئەو شوینانه ی ژیانیان تیدابه، مردنیشیان تیدابه، تیکه لاو کردنی مین و گه نم وهک دوو مه تریال بو دهرپرینی بابه تیک له ناو راومیکدا به قه باره یه که ئەوه بگه یه نم به بینهر که له لای ئیمه مین بووه به به شیک له سروشت، ئیمه کیلگه گه مکه کافمان پرپوون له مین.

* به لام گه یاندنی ئەم بیرۆکه یه قورسه؟

- من به قورسی نابینم، له بهر ئەوهی له هه ره چ شوینتی ژیان هه بوو، ده بی مردنیش هه بی.

* له شهسته کانی سه ده ی رابوردوو هونه رمه ند قالتهر دی ماریا خوئی له ناو گه له ریبهک له شاری میونشن له ئەلمانیا به کارهتیا و ئەم کاره بووه جوړی له لاند ئارت، ئایا تویش مه بههسته ئەم کارهت وهک جوړی له لاند ئارت بیهریت؟

- نه خیر من ئەم به کارهتیا نه بو گه نم وهک ره مزیک بو ژیان و مین وهک ره مزیک بو مردن و پیشاندانیان به یه که وه له کاریکی ئاوها راوم ئینسته له یشتندا لای من پتوهندی به لاند ئاته وه نییه.

کاری قوچیه کان که له قوچیه و سلیکون پیکهاتوه، له سالی ۲۰۱۴ دروست کراوه، هونه رمه ند خوئی دهرباره ی ئەم کاره ی ده لئی: ئەم کاره چیرۆکیکی تایبته به خو مه وهی هه یه. زۆر به ساده یی له مالی ئیمه هه موو کراسیک که فری ده درا، دایکم قوچیه کانی کو ده کردوه و ده یخسته ناو قوتییه که وه، ئەمه به درێژایی ۴۰ سال وابوو، منیش ئەو قوچیه چانه م وهک یادگاری له ناو سلیکوندا دارشت و چه سپاند.

* سلیکون لهم کاره تدا چ وه زیفه یه کی هه یه؟
- سلیکون لهم کاره مدا وه زیفه ی پاراستنی قوچیه کان ده بینت.

* ئەی قوچیه کان؟

- قوچیه کانیش یاده وه ریبه کانی من.

* قوچیه کان له ناو سلیکونه که وه ههستیکی نهرمی و شاعیری به بینهر ده به خشن و پرین له ژیان. ئایا ده ته وئ بهم کارهت یاده وه ری زیندوو بکه یته وه؟
- نه خیر مه بههستی من ته نیا پاراستنی قوچیه کانه.

دهرباره ی کاره ئینسته له یشتنه کانی زامو داراغا:

* بو ئینسته له یشتن؟

- به بروای من کاری ئینسته له یشتن جوړیکه له ئیشکردنی هونه ری شیوه کاری بو دهرپرین و گه یاندنی ئەو بیرۆکانه ی که ده مه ویت له شیوه ی جیاوازدا نیشانیان بدهم.

* مه بههستت له و شیوه جیاوازه یه چیه؟

- مه بههستم له و شیوه جیاوازه یه که بیرۆکه ی کاره کافمان تیدا به دهرده که وئ.

حەكايەتەن كوردی و پیشینهی كۆكردنەوەیان

مەزھەر ئیبراھیمی
(سنە)

پوختە

حەكايەت وەك ژانریكى گرنگی ئەدەبی زارەكى، نیشانەدری قوژبەنە تاریكەكانی ژبانی مرۆڤە و بە پێچەوانەى ئەدەبی نووسراو، رەنگدانەوەى بەسەرھاتی خەلكى ئاسایی و چینی بئەدەستە، چیرۆكى فۆلكلۆری كوردی لەگەڵ ئەوەى مۆتیڤە جیھانی و ھاوبەشەكانی حەكايەتە تیدا بە دى دەكریت، خاوەن ھەندىك تايبەتمەندییە كە دەبەنە ھۆى دیاربوون و جیابوونەوەیان لە حەكايەتە نەتەوەكانى دیکە، بە تايبەت گەلانی دراوسێی، دەستپێكى خەبات بۆ بەرھەش كوردی، حەكايەتە كوردی بۆ ناوەراستی سەدەى نۆزدە دەگەریتەووە و لە ماوەى ئەم سەد و شپست سالەدا، بە تايبەت لەم سالانەى دواییدا گەلێك حەكايەت كۆكراونەتەووە، بەلام سەرەرای پەرەسەندنى ئەم چەشنە چالاکییانە، حەكايەتە كوردی دوو گرفت و كەمایەسیی سەرەكى ھەبە؛ یەکیان ئەوەبە كە زۆریەى بەرھەشكاران، مەرجه زانستییهكانیان رەچاوە نەكردووە، كەمایەسى دووھمیش ئەوەبە كە ئەم دەقسانە بەدەگمەن لێكۆڵینەووەى زانستی و تیورییان لەسەر كراوە.

دەستپێك

چیرۆك وەك ژانریكى گرنگی ئەدەبی زارەكى، ئاوتینەى بالانۆینی ئاوات و روانگە و جیھانبینی پیشینان و پرووناكیدەرى قوژبەنە تاریكەكانى ژبانی مرۆڤە، ئەدەبی زارەكى، بە تايبەت چیرۆك بە پێچەوانەى ئەدەبی نووسراو كە زیاتر باسى ژبانی چینی بالادەست و دەسەلاتدار دەكات، سەرچاوەگەلێكى متمانەدارن بۆ ناسینی دیرۆكى راستەقینەى مرۆڤ و ژبان و بەسەرھاتی خەلكى ئاسایی و چینی بئەدەست.

چیرۆكى فۆلكلۆری كوردی

چیرۆكى فۆلكلۆری كوردی، دوو جۆرى پەخشان و ھۆنراوى ھەبە؛ جۆرى ھۆنراوەى بە بەیت و جۆرى پەخشانی لە ناوچە جیاجیاكانى كوردەواریدا بە حەكايەت، راز، ئەفسانە، نەقل، داستان، چیرۆك، چیشانۆك و... تاد ناسراوە، جیى ئامارەبە كە ھیتندى لە بەیتەكان تێكەلێك لە ھۆنراوە و پەخشان؛ وەك «مەم و زین» و «زەمبیل فرۆش» (پروانە. مان، ۲۰۱۱)، بەلام بەیت بەگشتى لەسەر بنچینەى ھۆنراوە راوەستاوە و

مهلا مەحمودی بایه زیدی

تۆلریش مارزولف، مامۆستای زانکۆی گۆتنگنی ئەلمانیا، سەبارەت بە حەکایەتی کوردی و پێوەندیی لە گەڵ حەکایەتە ئێرانییەکاندا جیاوازه:

ئێران ولاتیکی فرەنه ته وه یه. هه رکام له م که مایه تییا نه جیاوازییه کی بهرچاویان له گه ل فارس زماناندا هه یه، لێره دا به تایبەت ئاماژە بە دۆخی کوردان دەکەین. ئەم نەتە وه یه له پاش یه که مین شەری گیتی پارچه پارچه کرا، به چه شنی که ئەمرۆکه کوردان له پینج ولاتی جیا جیادا ده ژین، ئەگه رچی کوردان هه رگیز ولاتیکی سه ربه خۆیان نه بووه، به لام به سه رنجدان به و هه وله له راده به دهری ئەمرۆکه بۆ گه یشتن به سه ربه خۆیی ده ییدن، ئە وه مان بۆ دهر ده که ویت که کوردان سه ره رای ئەم دابه شکاری و لیکدا برانه، هیشتا وه ک جارن، خۆیان به نه ته وه یه کی یه که دست ده زانن که پشتیان به خۆیان به ستوه، ئە مه ش به ر له هه موو شتیکی له زمان و فره هه نگه که یاندا رهنگی داوه ته وه و سه لمینراوه. سه باره ت به حەکایەتە کوردییەکان تا ئێستا زۆر جار گوتراوه که ئەم حەکایەتانه خاوهن شوناسیکی تایبەتن و ئەگه ر بمانه وی بێ له بهرچاو گرته نی جیاوازییه کان و ریک و راست وه ک به شتیکی له ئاقاری فره هه نگیی ئێران چاویان لێ بکه ین، کاره که به ره و پرووی هه ندی کیشه ده بیته وه (مارزولف، ۱۳۹۱: ۲۵).

ده رویشیان روانگه یه کی نزیک له وه ی مارزولفی هه یه و ده نووسیت: «له نیو ئەفسانە ی میلله تاندا، ئەفسانە ئێرانییەکان شوێنیکی بهرچاو و تایبەتیان هه یه و له م نیوه شدا ئەفسانە کوردییەکان خاوهن رهنگی بوونیکی دیکه» (ده رویشیان، ۱۳۲۶: ۲۲). سیپک ئاماژە ی به کارتیکه ربی ئەفسانە ی به لووچی و کوردی له سه ر زمان و ئە ده بی فارسی کردوه و ئاوی نووسیوه:

ئەو ئەفسانە به لووچی و کوردییانە ی که باس له چۆنیەتی دەرکه وتنی رهگه ز و بنه چه یان ده که ن، ههروه ا ئەفسانە ی نه ته وه کانی تر که ئاوا تایبەتیه ندییەکیان هه یه، زۆر گرنگن، ئەم گرنگی تیبیه له بهر ئە وه یه که نیشاندەری قوناغه کانی کامل بوونی ئە ده بی فۆلکلۆری ئێرانه که له شوێنه کانی تر دا بوونی نییه، یان وه ک سیستمیکی ئەفسانە یی زۆر پیشکه وتوو جیتی گرتوه ته وه، لێره دا ده توانین ده ست به سه ر بابه تگه لیکدا بگرین که کارتیکه ربی هه مه لایانه یان له سه ر زمانی فارسی نووسراو و ئە ده بی کلاسیک و نوێی فارسی داناوه (سیپک، ۱۳۸۹: ۵۳).

به ئاواز و هه وایه کی تایبەتیه وه ده چدریت. ساکستۆن، مامۆستای زانکۆی کامبریجی ئەمریکا، له سالی ۱۹۹۹دا هه ژده حەکایەتی ناوچه کانی سلیمانی و کهرکوکی له کۆکردنه وه ی حه مه سالح توفیق، کردوه وه ئینگلیزی و پێشه کییه کی کورتی له سه ربیان نووسیوه، ساکستۆن سه باره ت به حەکایەتی کوردی نووسیوه: چیرۆکی میلیبی کوردی جیاوازییه کی ئەوتوی له گه ل نه ریت و باوه ره باوه کانی ئێراندان نییه و هه مان ئەو مۆتیف و پاشخانە ی ئەو چیرۆکانه یان هه یه که کهسانی فارسی زمان و خه لکانی لوپستان و ئازهر بایجان و گیلان و مازهنده ران ده یانگێرنه وه، هه رچه نده ئەمرۆ به شتیکی به رفراوانی کورد له ئیراق و سووریا و تورکیادا ده ژین و ئەم شوێنانه ش به عاده ت پێوه ندییان به ئێرانه وه نییه، به لام زمانی کورد له فارسه وه نزیکتره وه ک له عه ره ب و تورک، ئە مه یان به شتیوه یه کی بهرچاو تر له دنیای فۆلکلۆردا دهر ده که ویت (له حه مه سالح توفیق. ۲۰۰۰: ۲۸۱).

ههروه ا ساکستۆن ئاماژە به هیندی مۆتیف و بن واتای هاو به شی حەکایەتی کوردی و ئینگلیزی ده کا و ده لیت: ئەمانه وه ک زۆر ریک له بن و اتا فۆلکلۆره کانی ئێرانی، ریشه ی هیندوه و اروپاییان هه یه و ئاماده بوونیان له حەکایەتە کوردییەکاندا جیتی سه رسورمان نییه (بروانه. هه مان سه رچاوه: ۲۸۲)، به لام روانگه ی

پیشینهی کۆکردنهوهی حه کایه تی کوردی

دهستپیتیکی تی کۆشان بۆ کۆکردنهوهی حه کایه تی کوردی بۆ ناوه راستی سه دهی نۆزدهم ده گه پیتته وه، به وتهی قه ناتی کوردۆ «به درتیزیی سالانی ۱۸۵۵ تا ۱۸۶۰ قونسوولی پرووسیا، ئەله کساندر ژابا له ئەرزه پۆم به هاوکاری و ریتوتینی زانیار و رۆشنبیری کورد، مهلا مهحمود بایه زیدی (مهلا مهحمود ئەفهندی)، گه لیتک دهستنوسی له چیرۆک، شانۆنامه، په ند و قسه ی نهستهق، بهیت، هۆنراوه و سه ربوردهی کوردان کۆکردوه ته وه و له گه ل خۆی بۆ پرووسیا ی هیناوه» و له شپوهی کتیبیتکدا به ناوی (جامع یی رسالیان و حه کایه تان ب زمانی کورمانجی) به دوو زمانی فه ره نسی و کوردی له چاپی داوه (پروانه. محمه ده پوور، ۱۳۶۹: ۲۶؛ نووره ددین ئەبووبه کر، ۲۰۰۵: ۱۳).

ئەلبیترت سۆتسین، زانی سوبسری، له نیوان ساله کانی ۱۸۸۷ تا ۱۸۹۰ دا به هاوکاریی ئیگین پریم، دوو کتیبی سه بارهت به فۆلکلۆری کوردی چاپ کردوه، ئەم تویتزه رانه له کتیبی دووه میاندا گه لیتک حه کایه تی کوردییان به زمانی ئەلمانی بلاو کردوه ته وه، ههروه ها سه رکیس ئایکۆنی (۱۸۳۸ - ۱۹۰۸) له کتیبه کهیدا که تایبه ته به ئەدهبی زاره کیی کورد و ئەرمه ن، سه دان په ند و قسه ی نهستهق و ئەفسانه ی کوردی هیناوه (پروانه. نووره ددین ئەبووبه کر، ۲۰۰۵: ۱۴ و ۱۵).

ئەلبیترت فۆن لۆکۆک له سالی ۱۹۰۱ دا له گه ل تاقمیتک کۆنینه ناس دیتته شاری زنجیرلیی باکووری کوردستان و له م گه شتهیدا ژماره یه ک دهستنوس و بیست حه کایهت کۆده کاته وه و له سالی ۱۹۰۳ له گه ل وه رگپرا نه ئەلمانیسه کهیدا له بهرلین بلاوی ده کاته وه. (پروانه. فۆن لۆکۆک، ۲۰۰۷: ۱۰)، ههروه ها ئۆسکار مان له سالی ۱۹۰۱ تا ۱۹۰۳ و پیرای بهیتته به ناوبانگه کان، شهش حه کایه تی له گپرا نه وهی پیاوێک به ناوی میرزا جهواد کۆکردوه ته وه و له سالی ۱۹۰۵ له دووتوتی کتیبیتکدا به ناوی (توحفه ی موزه فه ریه یه) چاپی کردوه (پروانه. مان، ۱۳۷۶: ۱۶۷).

که مال فه وزی، رۆشنبیر و سیاسه توانی خه لکی شاری بدلین (پیده چی "بدلیس" بی و به هه له نووسرا بیت) له باکووری کوردستان و له نووسه رانی گۆقاری ژین (گۆقاری کوردی-تورکیی زمانحالی کۆمه له ی ته عالیی

کوردستان) و گۆقاری کوردستان، چه ند حه کایه تیکی ده قه ری ئامه دی کۆکردوه ته وه، وه ک خۆی ده لێ «هینده ی زانیومه و له تین و توانا ییمدا بووه به ندوبا وه کانی کورد له لاپه ره به رتزه کانی (ژین) دا بلاوده که مه وه و ده یانخه مه بهر چاوی عه دالهت و وردبوونه وهی زانیانی ئەفسانه». که مال فه وزی سالی ۱۹۱۹ له ژماره کانی ۲۲ و ۲۳ و ۲۴ گۆقاری ناوبراوا پیتشه کیسه کی کورت و حه کایه تیکی به زمانی تورکی بلاو کردوه ته وه (پروانه. سالح، ۱۹۹۷: ۵۰ - ۳۵). وادپاره ته مه نی کورتی گۆقاره که بووه ته رتگر له بهردهم چاپکردنی هه ره هه موو حه کایه ته کاند، چونکه له م سه رچاوه یه دا ئامازه یه ک به حه کایه ته کانی تر نه کراوه، له گۆقاره کانی تری وه ک هاوار (۱۹۳۲ - ۱۹۴۵) یشدا گه لیتک گپرا نه وهی زاره کی بلاو کراونه ته وه (ئالیسون، ۱۳۹۴: ۹۴).

قاسیلی نیکیتین له پال ئەو لیکۆلینه وانیه سه بارهت به کوردان ئەنجامی داوه، هیندی کتیبی له خوگری حه کایه تی کوردیشی به زمانی ئینگلیزی چاپ کردوه؛ له وانه حه کایه تی سوتۆ و توتۆ (The tale of Suto and Toto) یه که له سالی ۱۹۲۳ دا چاپی کردوه، ههروه ها له سالی ۱۹۲۶ دا سی ئەفسانه ی ناوچه ی بادینانی له دووتوتی کتیبیتکدا به ناوی چیرۆکین کوردی (Kurdish stories) بلاو کردوه ته وه (پروانه. Wik- ipedia.org) له به ره مه کانی دیکه ی ئەم تویتزه ره کتیبیتکه به ناوی چه ند حه کایه تیکی کوردی سه بارهت به ئازهلان که له سالی ۱۹۲۹ دا چاپی کردوه (پروانه. خزی ئەقدهم، له www.anthropology.ir)، ههروه ها زانی ئەلمانی، هۆگۆ مکس، چه ندان چیرۆک و داستان و په ندی پیشینانی له ناوچه ی ماردین کۆکردوه ته وه و له سالی ۱۹۲۶ دا له لینینگراد چاپی کردوه (پروانه. نووره ددین ئەبووبه کر، ۲۰۰۵: ۱۵).

له نیو کورداندا حه جی جندی و ئەمینێ ئەفدال و قه ناتی کوردۆ زووتر له هه مووان هه ستیان به گرنگیتی کۆکردنه وهی حه کایه ته کان کردوه، جندی و ئەفدال له سالی ۱۹۳۶ دا له یه ربقان کتیبی فۆلکلۆرا کورمانجیان بلاو کردوه ته وه، ئەم کتیبه، کۆمه لیتک چیرۆکی هۆنراوه و په خشان و گۆزانی فۆلکلۆری کوردانی باکوور و ئەرمه نستانی له خوگرتوه (پروانه. جندی و ئەفدال، ۲۰۰۸: ۵). قه ناتی کوردۆش له سالانی ۱۹۳۵ تا ۱۹۵۰ ژماره یه ک ده قی فۆلکلۆریی کوردانی سۆقیه تی بلاو کردوه ته وه، ئەم مامۆستایانه داوتریش چالاکیی

باشیان لەم مەیدانەدا نواندوو و چەند بەرھەمیکی بەنرخیان پیشکەش بە کتییخانە کوردی کردوو؛ بۆ نمونە حەجی جندی لە ساڵەکانی ۱۹۶۱، ۱۹۶۲ و ۱۹۶۹دا کتییی حەکایەتی فۆلکلۆری کوردی لە سێ بەرگدا لە یەریشان چاپ کردوو (پروانە. نوورەددین ئەبووبەکر، ۲۰۰۵: ۱۸).

رۆژی لیسکۆ، کوردناس و ئیرانناسی بەناوبانگی فەرەنسای، لە ساڵی ۱۹۴۰دا پینج ئەفسانە ی بە زمانەکانی کوردی و فەرەنسای چاپ کردوو (لیسکۆ، ۱۳۷۰: ۷-۵)، ھەرھەھا ھاوولاتی لیسکۆ، ئاندری برۆنیل کە لە ساڵی ۱۹۳۸دا بە مەبەستی گەیانندی رازە ی پزیشکی رەوانە ی کەنارەکانی دیجلە، واتە ناوچەکانی نیوان باشوور و باکووری کوردستان کراوە، کتییی گولعوزار و ھەشت چیرۆکی تری کوردی (۱) نووسیوە (پروانە. برۆنیل، ۱۳۷۷: ۷-۵). برۆنیل ئەم چیرۆکانە ی لە کوردانی نیشتەجێی ئەو ناوچە یە بیستوو و بە شیتوویەکی زۆر جوان داپرشتوو نەتەو، بەلام ئەم کارە ی وای کردوو حەکایەتەکان تا رادەبەکی زۆر رەسەنایەتی خۆیان وەک چیرۆکی فۆلکلۆری لە دەست بدەن، برۆنیل نووسیویەتی «من تەنیا پێم خۆشە لە رێی ئەم ئەفسانە و حەکایەتەنەو کە بە درێژایی مانەووم لێرەدا کۆم کردوو نەتەو، روحی بەجۆشوخروش و توندوتیژی ئەم عاشقانی ئازادی و ئەوین و خەباتە نیشان بەدەم» (ھەمان سەرچاوە: ۹ و ۱۰).

لە دوایین رۆژھەلاتتاسانی چالاکی ئەم ئاقارە، یەکیان مارگاریتا بۆریسۆفنا رودینکۆی رووسە کە شەست و یەک حەکایەتی لەشارەکانی تفلیس و یەریشان و عەشق ئاباد و شوتینەکانی تر کۆکردوو نەتەو و لە ساڵی ۱۹۵۹ چاپی کردوو، حەکایەتییانی کۆمەلەکە ی رودینکۆ لە کوردانی خۆراسان و باکووری کوردستان (پروانە. رودینکۆ: ۱۳۸۲: ۳۵۹-۳۶۵). سووکەرمان، رۆژھەلاتتاسی دیکە ی رووسیش، کۆمەلێک حەکایەتی کوردانی تورکمانستانی لە ساڵی ۱۹۸۶ لە کتییی کورمانجی خۆراساندا بلاوکردۆتەو (پروانە. تەوھودی، ۱۳۷۹: ۱۸۶).

ھەولێ شیلگیرانە ی توێژەرانی کورد بۆ کۆکردنەو ی حەکایەتە کوردییەکان لە نیو ی دووھمی سەدە ی بیستەمەو دەستی پێ کرد؛ بەجەشێ کە تا کۆتایی ئەو سەدە یە زیاتر لە شەست بەرھەم بلاوکرانەتەو (پروانە. نوورەددین ۲۰۰۴: ۱۱۷-۹۶). ھیندییک لە

تیکۆشەرانی ئەم مەیدانە تا کۆتایی سەدە ی گۆرین بریتین لە: عەلئەددین سەجادی، ئەردۆغان جەلیل، جەلیل جەلیل، مارف خەزنەدار، سەعدوللا ئیسماعیل شێخانی، خەلیل چاچان مرادۆف، عەلی ئەشرف دەرویشیان، جەلال تەقی، کوردستان موکریانی، جەمال گوردەسۆری، فاروق حەفید، خالد جووتیار، تاریق جامباز، کەلیموللا تەوھودی، حەمە فەریق حەسەن، حەمەسالح توفیق و... تاد.

بەختەو ەرانە لەم دوایانەدا چالاکییەکان چرتر بوونەتەو و زۆرێک حەکایەت بە زاراو ی جۆراو جۆر کۆکراونەتەو و مەترسیی لەناوچوونیان لە سەر لاچوو، لە نێو ئەم ھەولانەدا جێ پەنجە ی ئەنستیتۆکانی کە لەپووری کورد و کە لەپووری کوردستان لە باشووری کوردستان، بەرچاون، ناوھندی کوردستانناسی زانکۆی کوردستانی باژێری سنەش ھەنگاوی باشی ھەلیناوە و گەلیک حەکایەتی کۆکردوو نەتەو کە ھیشتا چاپ نەکراون، ھەرھەھا لەم سالانەدا کۆکردنەو ی چیرۆکی فۆلکلۆری لە باکووری کوردستان تەشەنە ی باشی کردوو، بەلام سەرەرای ئەم ھەولە بەنرخانە، بەشی زۆری ئەدەبی زارەکی و لەوانە چیرۆک، بەرھەف نەکراوە و بە وتە ی جەلیلی جەلیل «بە تێپەرینی ھەر رۆژێک، ئەدەبی زارەکیی کوردی شتیکی پر بایەخ لە دەست دەدات» (لە ئالیسۆن، ۱۳۹۴: ۹۴). ھیوادارین پێش لە فەوتانی پاشماو ی ئەم سامانە نەتەو بییە، چالاکییەکان زیاتر پەرە بستیتن و ھەموو کوردستان بگریتەبەر، بەتایبەت ئەو شوتیانە ی ئاورپان لی نەدراو نەتەو.

لە کۆتایییدا پتویستە ئاماژە بەم راستییە بەدەم کە سەرەرای کۆکردنەو و لە چاپدانی گەلیک چیرۆکی فۆلکلۆری، دوو گرفت و کەمایەسی بەرۆکی ئەم بەرھەمانە و بەگشتی ئەدەبی زارەکیی کوردی گرتوو؛ یەکەمیان ئەو یە کە لە کۆکردنەو ی زۆر بە ی دەقەکاندا مەرچە زانستییەکان رەچا و نەکراون؛ بە جەشێ کە ھیندیکیان تووشی دەستتێو ەردانی زمانی و زاراو یی بوونەتەو و لە زۆر بەرھەمیشدا گرنگی بەو زانیارییانە نەدراو کە پتویستە تۆمار بکرتن و بدرینە تەمووی دەقەکانەو، دەستکاری نەکردنی ئەدەبی زارەکی، ھەرھەھا تۆمارکردنی زانیارییە پتویستەکان زۆر گرنگن و دەبنە ھۆی ئەو ی ئاستی پرۆاپیکراو یی بەرھەمەکان بەرزبیتەو؛ بەم جۆرەش، توێژەرانی زانستە مرۆییەکان دەتوانن بە متمانە و دلنیایی زیاترەو

که لکیان لئ وهریگر، خشته‌ی کۆتایی وتاره‌که زانیارییه پیتیسته‌کانی له‌خۆ‌گرتوو و چالاکانی ئەم ئاقاره‌ده‌توان سوودی لئ ببین، که‌مایه‌سییه‌که‌ی تر ئەوه‌یه که‌تا ئیستا به‌ده‌گه‌ن ئاوری زانستی له‌ئەده‌بی زاره‌کیی کوردی دراوه‌ته‌وه؛ واته‌ ئەم ده‌قانه هیشتا وه‌ک پیتیسته له‌چوارچێوه‌ی تیوری و بۆچوونه‌باوه‌کانی فۆلکلۆرناسی و گێڕانه‌وه‌ناسیدا توێژینه‌وه‌یان له‌سه‌ر نه‌کراوه، هیوادارین له‌ داها‌توویه‌کی نزیکدا ئەم که‌لینه‌ پر بکرتیه‌وه.

گذری بر احوال و اثار واسیلی نیکتین در حوزه‌ی مطالعات کرد). (له‌مالپه‌ری www.anthropology.ir/node/ (1993).

- ده‌رویشیان، عه‌لی ئەشرف. (۱۳۸۶). ئەفسانه و چه‌کایه‌تی کوردی (افسانه‌ها و مثل‌های کردی). تاران: چشمه، چاپی پینجه‌م.

- رودینکۆ، م. ب. (۱۳۹۰)، ئەفسانه‌ی کوردی (افسانه‌های کردی). وه‌رگێڕانی که‌ریم کشاوه‌رز، تاران: علمی- فه‌ره‌نگی.

- سالح، سدیق. «چیرۆکه‌کانی کورد» له‌گۆڤاری که‌له‌پووری کورد، ژ. ۱۱، ئەیلوولی ۱۹۹۷، ل. ۵۰-۳۵.

- سیپک، یی‌ری. (۱۳۸۹). ئەده‌بی زاره‌کیی ئێران (ادبیات فولکلور ایران). وه‌رگێڕانی محه‌مه‌د ئەخگر، تاران: سرووش،

ئەو شونانە‌ی لیان زیاوه	ئێسه	زێد	خوێندە‌واری	ئەمەن	ناوی چه‌کایه‌تی / به‌تیژ	ناوی چه‌کایه‌ت / به‌ت	له‌ بیستوهه	زێد	ناو	له‌ بیستوهه	زێد	ناو	له‌ بیستوهه	زێد	ناو
							ماوه	ئێسه	زێد	ناو	له‌ بیستوهه	زێد	ناو		

چاپی سیپه‌م.

- فۆن لۆکۆک، ئەلبێرت، (۲۰۰۷)، تیکستی کوردی، هه‌ولێر: ناراس.

- لیسکۆ، رۆژی، (۱۳۷۰)، چیرۆکی کۆنی کوردی (داستان‌های کهن کردی) و ۴۲۰ په‌ند و زاراوه، وه‌رگێڕانی محه‌مه‌د یانی، تاران.

- مارزولف، ئۆلریش، (۱۳۹۱)، پۆلیتیکاریی چیرۆکه ئێرانییه‌کان (طبقه‌بندی قصه‌های ایرانی)، وه‌رگێڕانی که‌یکاووس جه‌هان‌داری، تاران: سرووش، چاپی سیپه‌م.

- ئۆسکار مان، (۱۳۶۴)، توحفه‌ی موزه‌فهریه، پیتشه‌کی مامۆستا هێمن، مه‌هاباد: سه‌یدیان.

- محه‌مه‌دپوور، عه‌زیز (وه‌رگێڕ)، (۱۳۶۹)، دا‌بونه‌ریتی کوردان (اداب و رسوم کوردان)، نووسینی مه‌لا مه‌حموود با‌یزیدی و به‌هه‌ولی ئەله‌کساندر ژابا؟.

- نووره‌ددین، بو‌ار. (۲۰۰۴). بیبیلیۆگرافیای کتیجی فۆلکلۆریی کوردی (۲۰۰۴-۱۸۶۰)، سلیمانی: ئەنستیتۆی که‌له‌پووری کورد.

- نووره‌ددین ئەبو‌به‌کر، سه‌دره‌دین (۲۰۰۵)، به‌رکوتیکی مه‌ته‌لی فۆلکلۆری کوردی، هه‌ولێر: ئەنستیتۆی که‌له‌پووری کوردستان.

- نووره‌ددین ئەبو‌به‌کر، سه‌دره‌دین (۲۰۰۵)، به‌رکوتیکی مه‌ته‌لی فۆلکلۆری کوردی، هه‌ولێر: ئەنستیتۆی که‌له‌پووری کوردستان.

- نووره‌ددین ئەبو‌به‌کر، سه‌دره‌دین (۲۰۰۵)، به‌رکوتیکی مه‌ته‌لی فۆلکلۆری کوردی، هه‌ولێر: ئەنستیتۆی که‌له‌پووری کوردستان.

- نووره‌ددین ئەبو‌به‌کر، سه‌دره‌دین (۲۰۰۵)، به‌رکوتیکی مه‌ته‌لی فۆلکلۆری کوردی، هه‌ولێر: ئەنستیتۆی که‌له‌پووری کوردستان.

- نووره‌ددین ئەبو‌به‌کر، سه‌دره‌دین (۲۰۰۵)، به‌رکوتیکی مه‌ته‌لی فۆلکلۆری کوردی، هه‌ولێر: ئەنستیتۆی که‌له‌پووری کوردستان.

په‌راویز:

۱- ئەم کتیبه‌که له‌ لایه‌ن محه‌مه‌د قازی و سه‌یفوللا گۆلکاره‌وه کراوه‌ته‌ فارسی، به‌لام به‌ پیتجه‌وانه‌ی ناوه‌که‌ی، هه‌شت چیرۆکه نه‌ک نۆ.

سه‌رچاوه‌کان:

- ئالیسۆن، کریستیه‌ن. (۱۳۹۴). «ئەده‌بی زاره‌کیی کوردی» (ادبیات شفاهی کردی)، وه‌رگێڕانی ئیبراهیم مرادی له‌ کتیجی میژووی ئەده‌بی فارسی: به‌رگی هه‌ژده، ئەده‌بی زاره‌کیی زمانه ئێرانییه‌کان (تاریخ ادبیات فارسی: جلد هجدهم، ادبیات شفاهی زبان‌های ایرانی)، به‌ سه‌ره‌رشته‌یاری دکتۆر ئیحسان بارشتر، تاران: سوخه‌ن، ل. ۱۲۴-۸۷.

- برۆنیل، ئاندری. (۱۳۷۷). گۆلعوزار و هه‌شت چیرۆکی تری کوردی (گلغزار و هشت داستان دیگر کردی)، وه‌رگێڕانی محه‌مه‌د قازی و سه‌یفوللا گۆلکار: په‌ژوه‌نده.

- ته‌وه‌حودی، که‌لیموللا، (۱۳۷۹)، داری چل چیرۆک: بیست و یه‌ک ئەفسانه‌ی کوردیی خۆراسان (درخت چهل داستان: بیست و یک افسانه کردی خراسان)، مه‌شه‌ه‌د: موحه‌قیق.

- جن‌دی، چه‌جیب و ئەفدال، ئەمین. (۲۰۰۸). فۆلکلۆرا کورمانجا. هه‌ولێر: ناراس.

- چه‌مه‌ سالح توفیق، محه‌مه‌د. (۲۰۰۰). هۆنراوه و چیرۆکی فۆلکلۆریی کورده‌واری: به‌رگی یه‌که‌م، سلیمانی: وه‌زاره‌تی رۆشنییری.

- خزی ئەقه‌ده‌م، محه‌مه‌د. «چاوخشان‌دنییک به‌سه‌ر ژیان و به‌ره‌می فاسیلی نیکیتین له‌ ئاقاری توێژینه‌وه‌ کوردییه‌کاندا»

https://en.wikipedia.org/wiki/Basil_Nikitin

دوا ده ريساي عهشق (له كوئى چل ريساكه)

چيروكى شهمسى تهريزى و جهلاله دديني رومي

د. عوسمان ياسين

باشه؟ رومي وهلامى ده داته وه: ئەمه پتوهندى به چوئيه تى روانبىنى مهسه له كه وه هه به، هه ندى جار ده بيت هه موو په يوه سته كان تىك بشكىنيت تا به سه ر خوتدا سه ربكه وى، ئينجا ئەگه ر پتوهندى به كامان به خيزانمانه وه توندوتول بيت، پله وپايه به ر زمان له ناو كۆمه لگادا هه بيت، ئەمانه هه مووى رىگرن و ده به به ربه ست له سه ر رىگاي گه يشتمان به خوا وه ند، له به ر ئە وه پتويسته له سه رمان ئە وه په يوه ستانه هه پروون به هه پروون بكه ين، پتويسته ژيانمان له هه موو شتىك پاك بكه ين وه تا به عهشقى خوا وه ند بگه ين.

... ئەگه ر كه سىك دل پاك و دلنه رم بيت، له مه ستيدا زياتر دل پاك و دلنه رم ده بيت، ئەگه ر كه سىكىش قين له دل و دل رهش بيت، به مه ست بوون خراپتر ده بيت، له به ر ئە وهى زۆريه ي خه لك ئە مه ي دوايانن، بۆيه شه راب له هه مووان حه رام كراوه.

رومى روو له هه موو ناماده بووانى مه بخانه ده كات و پىيان ده لىت: هاو رپىانم مه ي شه رابىتى بى تاوان نىبه، له به ر ئە وهى خراپترين شت له ناوه وه مان فرى ده دات، له و باوه رده دام كه ده بيت له شه راب دوور بكه وينه وه و نه يخۆينه وه، له بىرتان بيت كه ناكريت گله يى له مه ي بكرىت له سه ر ئە وه كرداره ي كه مه يخۆر ئە نجامى ده دات، پتويسته هه موو تووره يى و رق و كينه يه ك له ناوه وه ي

پيشتر له هه ردوو ژماره ي ۲۱۷ و ۲۱۸ گوڤارى رامان (۳۰) ريساي عهشق له كوئى ۴۰ ريسادا به دوو بهش بلاو كرده وه، لىره دا (۱۰) ده ريساكه ي ديكه بلاو ده كه ينه وه. كه له دوا به شه كانى (چواره م و پىنجه م) رومانى (چل ريساي عهشق - Forty Rules of Love) ي نووسه رى تورك ئە ليف شافاك (شفق) - Elif safak خراونه ته روو. (بۆ زياتر ناگادار بوون له سه ر ئە م نووسه ره و به ره مه كانى پروانه: د. عوسمان ياسين، رومان نووس ئە ليف شافاك: ئە و نووسه ره ي به مه يلى سۆڤىگه رىبىانه ي خوئى ئافره ته بى ده نگه كان به قسه ده هينى و خه لكه په راويز خراوه كان ده دوتى، رۆژنامه ي هه ولىر، ژماره ۱۹۹۴ رۆژى پىنج شه مه، ۲ تشرىن به كه م، ۲۰۱۴، لا په ره كانى ۱۶-۱۷)

بهشى چواره م: ناگر، ئە و شتانه ي كه وىران و هه پروون به هه پروونى ده كه ن

Fire, THE THINGS THAT DAMAGE, DEVASTATE, AND DESTROY

رومى له سه ر داواكارى شه مس ده چىته مه بخانه، سلىمانى سه رخۆش به بىننى سه رى سوورده ميتى، رومي پىي ده لىت: من به ئە زموونىكى سۆڤىگه رىبىانه دا تىده په رىم، شه مس منى ناردوو بۆ ئيره، تا ناووناوبانگم له كه دارىت. سلىمانىش پىي ده لىت: جا ئە مه شتىكى

نهلیف شافاک

چون که متر خوویست بین و زیاتر حه کیمانه و دلّسوزانه بیر بکهینهوه، هه رچه نده ئیمه فیر ده بین چون به چاویکی دادپه روه رانه سهیری شته کان بکهین، به لام که سانیکیش هه ن دلّیان رهقه و زیاتر فیری توندوتیژی ده بین. نهو هۆکارهی که وات لی دهکات زیاتر له راستی نزیک بیستهوه، نهو هیه که دلّت فراوان بکهی، تا هه موو مرؤفایه تی له باوهش بگریت و نهو دلّه بیسته رووبه ریکی فراوانی خو شه ویستی. لاپه ره ۳۵۳ چاپی عه ره بی ۲۸۲ فارسی ۱۵۸ ئینگلیزی

کاتییک شه مس و رومی له کۆری مه سته بوندان شهرباب ده خونه وه، رومی ده لیت: کۆت و به نده ئایینییه کان گرنگن، به لام پیویسته نه بنه قه ده غه کراوه کان. دواتر شه مس باسی رتسای سی و دوو دهکات: (رتسای ۳۲) پیویسته هیچ شتییک به ره به سستی نیوان تو و خواوه ند نه بیته، نه گه و ره زانایانی ئایینی و قه شه و کاهینه کان، یان هه ر رتیشاندهرتیکی ئایینی دیکه و گه و ره پیاوه روحانییه کان، ته نانه ت بیروباوه ری خوشت. متمانه ت به به ها و پرهنسییه کانی خو ت هه بیته، به لام به سه ر خه لکانی دیکه دا مه یانچه سپینه، نه گه ر تو دلّی که سانی دیکه ت شکاند، خاوه ن هه ر باوه ریکی ئایینی بیت، نهو ه باوه ریکی باشت نییه. لاپه ره ۳۵۶ چاپی عه ره بی ۲۸۷ فارسی ۱۶۰ ئینگلیزی.

دواتر شه مس به رومی ده لیت: له بتپه رستی به هه موو جو ره کانییه وه دوور بکه وه، له به ر نهو ه بی نینت لیتل دهکات، باخواوه ند به ته نیا رتینوینیت بکات، هاو ری که م فیری راستی به، به لام ئاگاداره که نهو راستییانه ی لات دروست ده بین، نه بنه راستی کۆنکریتی.

* * *

گولی بیابان ده چپته مائی رومی و به دوا ی شه مسدا ده گه ریت، سه ره تا که کیرای خیزانی رومی ده بی نینت نه م ئافره ته به م شیوه به خو ی پیشکه شه دهکات: من ئافره تیکی له شفرۆش بووم، نهو شوینه پیسه م به جی هیشته وه، چل جارن خو م شوشته وه، چل جارن نویرم کردووه، سویندم خواردووه که واز له پیاوان به یتم و نه هیلم تخونم بکه ون، له مه به دوا ژیانم بو خواوه ند ته رخان ده که م.

کیرا هه والی هاتنی نهو ئافره ته به رومی ده گه یه نیت، شه مس ده زانیت گولی بیابانه، ده لیت با بیته ژوره وه، کیرا پیی ده لیت: به لام خه لک چیمان پیی ده لیت نه گه ر

خۆمان نه هیلین، له دواییشدا هه رچی ده یه ویت با مه ی بخواته وه، نهو ه ی نایه ویت با نه یخواته وه، مافی نه وده مان نییه که رهفتاری خۆمان به سه ر که سانی دیکه دا بچه سپینن، زۆر لیکردن له ئاییندا نییه. لاپه ره ۳۵۰ چاپی عه ره بی ۲۸۲ فارسی ل ۱۵۷ ئینگلیزی.

* * *

عه لانه ددین چاوه روانی ده رفه تیکی ده کرد تا به باوکی بلتیم کیمیای بو داخوازی بکات، تا ببیته هاوسه ری، نه گه ر گو تیشی وه ک خوشکت وایه، وه لامی ده دانه وه که پیوه ندی خو تینان له نیواندا نییه، به لام کاتییک باوکی ده بی نیت به بوتلیک شهرباب ده گه ریته وه مال، سه ری سوورده مینی و پیی ده لیت: وات لیته ت نه ی مه ولانای مه زن؟ به و پیری به مه ی ده خو تیه وه!؟

له وکاته دا شه مس په یدا ده بیته و به عه لانه ددین ده لیت: که به رتزه وه قسه له گه ل باوکت بکه، من پییم گو ت بچپته مه یخانه، ده تانین قسه له گه ل یه کتر بکهین، نه گه ر تووره بیت بیناییت نه گریته، ئینجا باسی نه م رتساییه ی بو دهکات: (رتسای ۳۱) نه گه ر ده ته ویت باوه رت به هیز بکه ی، پیویسته له ناوه وه ی خو ت نه رمونیان بیت، چونکه بو توکمه بوونی بروات وه ک شاخیک پیویسته دلّت سووک و ساده بیت وه ک پووشه له یه ک. هه موو که سیک ده توانیت فیری دلّهرمی بیت، نه گه ر تووشی رووداو یک، یان نه خو شیه ک بیت، یان زیانیکت پیی بکه ویت، نه م رووداوانه فیرمان ده که ن

ئافره تىكى وا بىتته بنمىچى مالله كه مان؟ شهمس وهلامى ده داته وه دهست بۆ ئاسمان بهر زده كاته وه: ئىمه هه موومان له ژير يه ك بنمىچدا ناژين؟ پاشا و گه دا و پاكيزه و له شفرۆش، هه موومان له ژير يه ك ئاسمانداين. كيرا ههست دهكات شهمس بۆ هه موو پرسىاره كان وهلامى ئامادهى هه يه.

كاتىك گولى بىابان دپتته مالى رۆمى، شهمس دلخوشى خۆى پى راده گه يه نپت، بهلام ئه و ئافره ته له خاوهن له شفرۆشخانه كه ده ترسپت كه وازى لى نه هپنپت، ئه و كاته شهمس پىي ده لپت: عه قلت ساف بكه كچه كه م، ئه و ريسايهت له بىر بپت: (رپساي ۳۳) هه رچه نده مرۆف له م جيهانه دا تپده كو شپت بۆ به دپه پتاني ئامانجىكى گرنگ، بهلام به مردنى، هه موو شتىك له دوای خۆى به جى ده هپلپت، تۆ كه له نه بوونىيه وه ئامانج گه يشتنه به قوناغىكى بالا، له و ژيانه دا تهنك و به تال وهك ژماره ي سفر بپى، ئىمه جيا وازيمان له گه ل مه نجه لدا نىيه، جوانكارى دهره وه نا، به لكو به تالى- بۆشايى ناوه وه مان و امان لى دهكات كه به هپز بىن، هه روهك ئه مه، هۆشيارى به نه بوونى، نه وهك ئه وهى هه ولى به دپه پتاني ده دپن، و امان لى دهكات كه به رده وامى به ژيان بده ين. لاپه ره ۳۸۴ عه ره بى ۱۷۲ ئىنگلىزى ۳۱۰ فارسى.

گولى بىابان له لايه ن شهمسى ته برپزى و رۆمى پيشوازى لى ده كرت و لاي خۆيان ده به پلنه وه، كيرا شوپنى حه وان وهى له مالله وهى خۆيان پى نيشان ده دات و ده گه رپتته وه. شهمس پىي ده لپت: ده بپت به يانى ئامادهى ئه و سه مايه بپت كه پيشكه شى ده كه ين. كيرا سه رى سو رده مپن و پىي ده لپت: چ سه مايه ك؟

- سه مايه كى روحى كه پيشتر نه تبپنپوه، ئه م سه مايه سه ماى دهر وپشه كانه و پىي ده گوترت (سه ماى)، پيشوازى له هه ر كه سىك ده كه ين كه بپتته ناو ئه و سه مايه، ئه وان هى خولپاي خۆشه وپستى خوا وه ندپان هه يه. لاپه ره ۳۸۵ چاپى عه ره بى

سو لطان وه له دى كورى رۆمى باسى رۆژى نمايشكردنى سه ماكه دهكات و ده گپرتته وه كه شهمس گوتوويه تى: جوانى له چاوى ته ماشاكارانه وه يه، خه لك هه مووى سه ماكه ده بپن، بهلام هه ر كه سىك به جو رىك ده بپنپى، كه واته نپگه رانى بۆ چپپه؟ هه ندپك حه زى لى ده كه ن، هه ندپكى دپكه حه زى لى ناكه ن و خۆشپان ناو پت.

سو لطان وه له د به شهمس ده لپت: من ده ترسم كه س ئامادهى نمايشى سه ماكه نه بپت.

- نپگه ران مه به، له وان هپه خه لكانىكى ئه م شاره منپان خۆش نه وپت، ته نان هت باوكيشتپان خۆش نه وپت، بهلام ناتوانن فه رامۆشمان بكه ن، فزولپان و ايان لى دهكات، كه ئاماده بن. لاپه ره ۳۸۶ چاپى عه ره بى

بهلام ئپواره كه ي كاتى نمايشكردنى سه ماكه هۆله كه پىر خه لك ده بپت، پادشا كه يخه سره وه له گه ل راو پزكارانى له پيشه وه داده نپشن.

سه رتا دهنگى مۆسپقاي ناى دپت، دوای ماوه يه ك به ره به ره دهنگه كه كه م ده بپتته وه و نامپنپت، رۆمى دهره كه وپت و به خپره اتنى ئاماده بووان دهكات، دواتر شه ش دهر وپشى خۆى به دو ايدا دپن، كه به رگپكى سپى درپزپان له به ردايه، ده ستپان له سه ر سنگپانه، بۆ رۆمى ده چه مپنه وه، تا به ره كه تى لى وه رپگرن. مۆسپقاي ناى دهست پى ده كاته وه، هه ربه كه پان به دهر وى خۆيدا ده سوورپتته وه، لاي خواره وهى كراسه كه ي به رپان (كه وهك ته نووره واپه) وهك گولى لۆتس ده كرتپنه وه، به خپراپى به دهر وى خۆياندا ده خولپنه وه، دهنگى ره بابه و ده ف له گه ل ناى تپكه ل به يه كدى ده بن، شهمس كه پۆشاكپكى ره شى له به ره، وهك بايه كى بىابان دپتته ناو سه ماكه. سه رنجى خه لك راده كپشن و خه لك پپپان سه رسام ده بن، دوای ته واپوونى ساماكه رۆمى روو له ئاماده بووان دهكات و پپپان ده لپت: ئه و سه مايه ي دهر وپشان پىي ده گوترت (سه ماى)، له مه به دوا هه موو دهر وپشه كان له هه موو زه مانه كاندا ئه م سه مايه ده كه ن، ده ستپكپان رووه و ئاسمانه و ده ستپكى دپكه پان رووه و زه مپن، هه ر خالپكى خۆشه وپستى كه له خوا وه نده وه به ده ستى ده هپنپن، به لپن ده دپن كه به سه ر هه موو خه لكدا دابه شى ده كه ين و ده بپه خشپنه وه. لاپه ره ۳۸۹ چاپى عه ره بى

پاشا كه يخه سره وه كه دلخوشپپه كى زۆرى پپوه دپاره، پپش ئه وهى شوپنه كه به جى به پلپت، كپسه يه ك پاره فرپ ده داته شوپنى نمايشكردنى سه ماكه، پاره كه هه مووى به و شوپنه و بن قاچى خه لكه كه دا بلاو ده بپتته وه. ئه مه شهمس نپگه ران دهكات و به كارپكى نه شپاو و شووره بى ده زانپت، له به ر ئه وه به پادشا كه يخه سره وه ده لپت: ئىمه بۆ پاره سه ما ناكه ين، سه ماى سه مايه كى روحپپه، ته نپا له پپناوى خۆشه وپستى خوا وه نندا ده پكه ين، له به ر ئه وه ئه ي خاوه ن شكۆ پاره كه ت له گه ل خۆت به ره وه، پاره كه ت

بو ئېتره سوودی نېیبه. لاپه ره ۳۹۱ چاپی عه ره بی
 ئەم قسه یه پادشا که یخه سره و ریسوا ده کات و به
 تووره بی شوینه که به جی ده هیلتیت.

* * *

شه مس له باره ی سه ماکه وه (سه ماع) ده دوتیت، ئەوانه ی
 ده مارگیر و ناسۆی بیرکردنه و هیان ته سکه ده لیتن
 سه ماکردن حه رامه، به لām من ده لیتیم که خوا وه ند موسیقای
 به هه موو شیوه کانیه وه پی به خشیوین، چۆن لیمانی
 حه رام ده کات. ئە ی نابین هه موو سروس ت گۆرانی
 ده لیت؟ هه موو شتیتیک له م گه ردوونه دا به ریتیم
 ده جوو لیته وه، لیدانه کانی دل، شه قه ی بالی بالنده کان،
 هه لکردنی با له شه وانی گه رده لوولاوی، ده نگه کانی
 لیدانی چه کوشی ناسنگه ر، ئەو ده نگانه ی که له ناو
 ره حمی دایکی ده وری کۆرپه له ده دن. هه موو ئەمانه
 نه غمه یه ک ده لیتن، سه مای ده رویشه کانیش ئەلقه یه که
 له و زنجیره هه میشه ییبه ی هۆرمۆنی گه ردوون. هه روکه
 چۆن ناوی ده ربا هه موو زه ربای له ناوه و هی خۆی
 هه لگرتوه، سه مای ئیمه ش ره نگدانه و هی نه یینیبه کانی
 گه ردوون و داپۆشینه کانیه تی. چه ند کاتر میتریک پیتش
 ئەوه ی سه ماکه ده ست پی بکات، من و رۆمی چووینه
 ژوو رپکی هیمن و خه ربکی لیورد بوونه وه کامان بووین،
 دو اتر شه ش ده رویش هاتنه لامان، ده ستنو ئیزمان شوش
 و هه موومان به یه که وه نو ئیزتیکی جه ماعیمان کرد، دو اتر
 پۆشاکه کامان پۆشی، هه ر ره نگیک له پۆشاکه کامان
 مانای خۆی هه بوو، ره نگیک سادهمان هه لبارد که
 ره نگی زه و ی بیت، کلاوه ره نگ عه سه لیبه کامان کیلی
 قه برمان بوون، ته نووره سپیبه که مان کفمان بوون، عه پای
 ره شیش هیمای قه بره، سه ماکردنه که ش هیمای ئەوه یه که
 چۆن سۆفیبه کان نه فسی خۆیان ده تاویننه وه. سه ماکه
 به ده نگی نای ده ست پی ده کات.

بشنو از نی چون حکایت می کند

از جدایی ها شکایت می کند

بیسه نه ی چۆن به سه رها ت ده گپرتیه وه

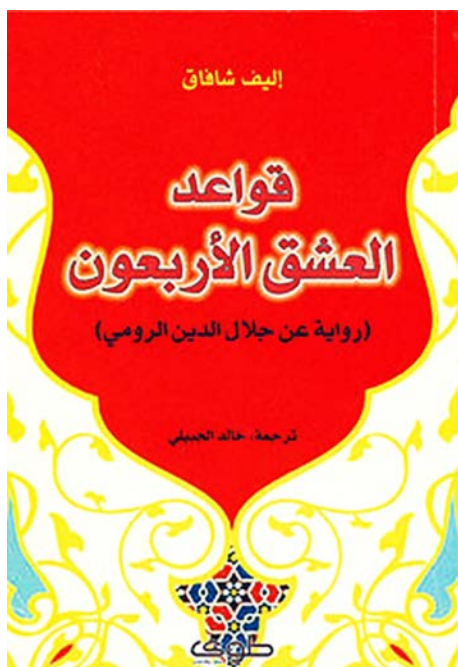
سکالا له جیا بوونه وه ده کات

شه مس له و قسه یه په شیمان نه بوو که دوای سه ماکه به
 پادشا که یخه سره و ی گوتبوو، به لām له وه دلته نگ بوو که
 رۆمی خسته بارودۆخیکی زۆر ئالۆزه وه، رۆمی ریز و
 حورمه تیکی زۆری له لایه ن خه لکی قۆنیبه هه بوو، به
 تایبه تی پادشاکه ی، به لām ئیستاکه رۆمی که میک

له باره ی ژبانی خه لکی ناسایی ده زانیت، که لیتیکی
 گه وره له نیوان خه لک و ده سه لاند ارندا هه یه. شه مس
 هه ست ده کات ئیستاکه له و شارده له کۆتایی ژبانی
 نزیک ده بیته وه.

هه موو خۆشه ویستی و هاو رپیاتیه کی راسته قینه
 چیرۆکی وه رچه رخانیکی چاوه روان نه کراوه، ئە گه ر دوای
 خۆشه ویستی هه روکه خۆمان ماینه وه، دیاره وه ک
 پتویست خۆشه ویستیمان نه کردووه. به هۆی شیعر و
 موسیقا و سه ماوه تا راده یه کی باش وه رچه رخان ی رۆمی
 به ره و کامل بوون چوون، چونکه زانایه کی توند ره و بوو،
 حه زی به شیعر نه ده کرد، ته نیا گوتار بیتریک بوو بو
 خه لک، به لām ئیستا بووه ته شاعیر. شه مسیش
 له وه رچه رخاندا یه، له بوونه وه ریکه وه به ره و نه بوونی، له
 قۆناغیکه وه بو قۆناغیکی دیکه، له ژبان وه به ره و مردن
 ده جیت.

شه مس ده لیت: هاو رپیه تی من و رۆمی زۆر پیرو ز
 بوو، به خششیک بوو خودا پتی به خشیبووین، به یه که وه
 نه شو فمان کرد، دلشاد بووین و گه شه مان کرد، هه ر
 یه که مان له زه تمان له هاو رپیه تی به کتر برد، ئیستاکه
 قسه که ی بابای زه مانم به بیر هاته وه، که پتی گوتبووم، بو
 ئەوه ی ئاوریشم به ده ست به یین، ده بیت کرمی ئاوریشم
 بریت، هه ست ده که م له کۆتایی هاو رپیه تی رۆمی دام،
 وه ک ئاوینه بو یه کتر و ابوین، هه ست به دلته نگ ی

دهكهم، ئەو پەندە كۆنە هېشتا راستە كە دەلێت، لەو شوپنەى خۆشه‌ويستى هەيه، دلته‌نگى و ناخوشيش هەيه. لا پەرە ٤٠١.

هەشى پینجەم: نەبوون (بەتال)

ئەو شتانەى كە لەمیانەى ناامادەییەدا هەن

The Void,
THE THINGS THAT ARE PRESENT
THROUGH THEIR ABSENCE

تەمووزى ١٢٤٦ قونییە

رۆمى بە پەلە و هەناسەپرکێوە دەچیتە لای سولتان وەلەدى كورى و هەوالى رۆشستنى شەمسى پى رادەگەیه‌نى. ئەم هەوالە تارادەیه‌ك كورەكەى دلخۆش دەكات، چونكە هاتنى شەمس نىگەرانییەكى خستبوو ناو ژبانیان، باوكى بەهۆى ئەووە دوژمنىكى زۆرى بو پەیدا بوو، حەزى دەكرد بارودۆخەكە بگەریتەوه پيش ئەو كاتەى شەمس هاتبوو ناو ژبانیان.

رۆمى وەك ئەوەى ناووەى كورەكەى خۆپندیتەوه پى دەلێت: ئەوەت لەبیر نەچیت كە شەمس لای من مانای زۆرى هەيه، من و ئەو یەك شتىن، مانگ دوو لایەنى هەيه، لایەنى رۆوناكى و لایەنى تارىكى، شەمس لایەنى رۆوناكى منە، بۆیه داوات لى دەكەم كە بەدایدا بگەرپى و بۆم بگەریتىتەوه، ئەگەر دۆزیتەوه پى بلتى كە رۆشستنى غەمبارى كردووم، پى بلتى رۆشستنى ئەو دەمكۆژى.

سولتان وەلەد بەلێن بە رۆمى باوكى دەدات كە شەمس بدۆزیتەوه و بۆى بگەریتەوه. لەكاتى گەرانی بەداوى شەمسدا، بۆى دەردەكەوێت كە خەلكانىكى زۆرى شارى قونییە شەمسىان خۆش دەوێت، سەرى لەمە سوردەمینیت، ئەو كەسانەى كە ئەو نەیدەبینن، كەسە پەراویزخراوەكانى شار، شەمس زۆر هاوكارى كردبوون. داوى ئەوەى سولتان وەلەد لە شارى قونییە شەمس نادۆزیتەوه، دەچیتە دیمەشق، لەوێ دەیدۆزیتەوه و لەگەل خۆى دەیگەریتەوه بۆ شارى قونییە.

لە غیابى شەمسدا رۆمى زۆر دلته‌نگ و نىگەرەن دەبیت، بە شیعەر خەمەكانى دوورى شەمس دەردەپریت، داوى رۆشستنى هەموو كاتى خۆى بە تەنیا لە كتیبخانەكەیدا بەسەر دەبات. هەمیشە بىر لە شەمس دەكاتەوه. قسەكەى ئەوى بەبیر دیتەوه كە پى گوتبوو

رۆژانێك دادى دەبیتە دەنگى خۆشه‌ويستى.

رۆمى لەگەل خۆیدا بىر دەكاتەوه، هەر رۆوداوتىك كە رۆودەدات، گەورە بىت، یان بچووك، هەر ناخوشیبەك كە بەسەرمان دىت، ئەمانە هەمووى لایەنێكە لە پلانێكى پەروەردگار كە دەبیت رۆوبدەن. هەول و كۆشش و موحاهەدەكردن رەگوربشەى لە نەفسى مرۆفایەتیدا داكوتاو، لەبەر ئەو خاوەند لە قورئانى پیرۆزدا فەرموویەتى: (سرىهم ایتنا فى الافاق وفى انفسهم حتى يتبين لهم انه الحق اولم يكف بربك انه على كل شى شهید) سورەتى فصلت ئایەتى (٥٣). هىچ شتىك لە تەدبیری خاوەنددا رىكەوت نىبیه. لەبەر ئەو رىكەوت نەبوو كە دوو سال لەمەوبەر شەمس رىگای لى گرتم و پرسىارەكەى لى كردم. ئەو خۆى پى گۆتم من بە بایه‌ك نەهاتووم تا بەبایه‌ك برۆم، ئینجا ئەو چىرۆكەى بو گىرامەوه: سۆفیبەكەى گەورە هەبوو، زۆر زانا بو، بەلام تەنیا یەك قوتابى هەبوو، ئەم قوتابیبەى حەزى دەكرد خەلك زۆر لە دەورى مامۆستاكەى كۆ ببنەوه، تا هەست بە گەورەبى ئەو بكن، ئەم داواكاریبە لە مامۆستاكەى دەكات و پىداگىرى دەكات، ئەویش قىوولتى دەكات، رۆژتىك مامۆستاكە دەچیتە بازار و دەبىنیت شىرىنبەك لە شىوێ بەلندە دروست كراوه، فووبەكە لى دەكات وەك بەلندە دەفریت، خەلك هەمووى پى سەرسام دەبن و بەداوى دەكەون، دواتر خەلكانىكى زۆر دەبنە قوتابى ئەو، قوتابیبەكەى یەكەم بەزۆربوونى قوتابى مامۆستاكەى نىگەرەن دەبیت، چونكە مامۆستاكەى دەرفەتى خۆتەرخانكردنى بو ئەو كەم دەبیتەوه، داوا لە مامۆستاكەى دەكات ئەو قوتابیبە زۆرەى كە هەیه‌تى لەلای خۆى دەربانبكات، مامۆستاكەى ئەم جارەشیان بە گوتى دەكات. رۆژتىك لە كاتى وانه گوتنەوه‌دا مامۆستاكە بایه‌كى لى بەردەبیتەوه، هەموو قوتابیبەكان مامۆستاكەیان لەبەرچا و دەكەوێت و بەجى دەهیلن، تەنیا قوتابیبەكەى یەكەمى نەبیت، مامۆستاكە شى لى دەپرسیت لەبەرچى ئەو ماوئەتەوه بە جى نەهیتشت؟ قوتابیبەكەش وەلامى دەداتەوه و پى دەلێت: من بەبایه‌ك نەهاتووم تا بەبایه‌ك برۆم. لا پەرە ٤١٧

عەرەبى، ل ٣٣٤ فارسى

رۆمى دەلێت: شەمس هەر رەفتارىكى كە لەگەل مندا كرددوویەتى بو ئەو مەبەستە بوو تا بە پەلە كەمال بگەم، بەلام خەلكى ئەم شارە هەرگىز لەوه نەگەبشتوون، ئەو

مه به سستی خوئی هه بوو له وروژاندنی مه سه له کان، قسه و
 حیکمه تی وای ده گوت گوئیچکه ی ئاسایی پپی کفر بوو،
 له بهر ئه وه خه لکه که تووشی شوک بوو بوون و رقیان لئ
 ده بووه وه، هه موو کتیبه کانی خسته ناو ئاو، ناچاری
 کردم هه موو ئه وهی ده مزانی له بیریان بکه م، ره خنه ی له
 شیخ و زاناکان ده گرت، خه لکیکی که م ده یانزانی شه مس
 ده ریاوانیکه له زانستی ته فسیرکردن، شاره زاییه کی
 باشی له کیمیا و جادوو و فه له ک و لاهووت و فه لسه فه
 و لوجیک هه بوو، به للام ئه و زانستانه ی له چاوانی
 نه زانان ده شارده وه، هه رچه ند زانایه کی گه وره بوو، به للام
 وه ک ده رویشیکی ساده هه لسه و ته ده کرد، ده رگای
 ماله که مانی بو تافره تیکی له سفروش والا کرد و کردی
 به هاوبه شی ژیا مان، داوای لئ کردم بچمه مه یخانه و
 له گه ل سه رخوشان تیکه ل بیم، جارکیان داوای لئ کردم
 له بهر انبه ر مزگه و ت سوال بکه م، ناچاری کردم له بهر
 ده رگای مزگه و ت شوینی گه دایه کی نه خوش بگره وه.
 سه ره تا له خه لکانی پپی سه رسام بووم دووری خسته مه وه،
 دو ات له ده سته و تا قمی ده سه لاتداران. وای لئ کردم
 له گه ل خه لکی ساده و ساکار تیکه ل بم، به هوئی ئه وه وه
 خه لکانیکم ناسی که پیشتر نه مناسیبوون. شه مس
 بروای وابوو که پیوسته هه موو ئه و بتانه تیک
 بشکینریت که به ره به ستان له نیوان به نده و خوادا، له و
 بتانه ش نیویانگ و مال و مولک و پله و پایه، ته نانه ت
 تا زیده رژیی ئاینیش. شه مس له و هه موو کو تویه ندانه
 رزگاری کردم که ژیا نیان به ند کرد بووم، پیوسته هه موو
 ئه و ریس و یاسایانه تیک بشکینریت تا هه موومان
 له بهر انبه ر یه کدا بین و ببینه وه یه ک، ئه و کات ته نیا یه ک
 عه شق ده مینیت، که ئه ویش عه شقی خودایه.
 شه مس لای وابوو من به قوناغیک تیده په رم که
 قوناغی ئه زموون و هه له یه، خه لکانیکی زور پیم
 سه رسام بوون، به للام ئیستا له و هه سته ده ربازم بووه، که
 پیوستم به خه لکانی سه رسام بوو له ده ورو به رم هه بیت.
 به ره به ره شه مس نیویانگی زراندم و تیکی شکاندم،
 به هوئی ئه وه وه له به های شیتی گه یستم، تامی ته نیایی و
 ده سته وه ستانی و گوشه گیری و دو ات ریش تامی ئازارم
 کرد. ئه گه ره ئه و ئازاره به شیک بیت له تا قیکردنه وه و
 ئه زموون، به للام ئیستا که هیوام به ده سته هینانه وهی
 شه مسه، ئاماده م و از له کتیبه کانم به یتیم که زور
 خوشه ویستان له لام، و از له گوتاری پیری و خیزان و مال و

مولکم، ته نانه ت ناو و شووره تم به یتیم، له پینا و بینینی
 روخساری ئه ودا. چه ند رژی تیکه کی رای خیزانم پیم
 ده لیت: به زور بوو یته شاعیر، هه رچه نده من پیشتر زور
 گرنگیم به شیعر نه ده دا، خه ریکه شیعر له ده مم ده باریت،
 به راستی بوومه ته شاعیر، پادشای زمان، به للام
 راستییه که ی ئه م شیعرانه هیچ پیوه ندیان به من وه نییه،
 من ته نیا هوکاریکم بو گواسته نه وهی ئه و وشانه ی
 خراونه ته سه ر زارم. وه ک پینوسویک که فه رمانی
 نووسینی پپی ده ک ریت که بنووسیت، یان ئه و نایه ی که
 نوته یه کی موسیقی پپی ده نه نریت، منیش هه روا، ئه وه
 ده که م که پیوسته له سه رم بیکه م. ئه ی شه مسی مه زن له
 کوئی. رووناکی بیناییم، ده رمانی ده رده کانم خوئی
 ته بریزی له کوئی؟ لاپه ره ٤١٩ عه ره بی ل٣٣٦ فارسی

* * *

له نیسانی ١٢٤٧ دوا ی نو مانگ له کوچکردنی
 شه مس و جیه تیشتنی شاری قونیه، سولتان وه له د له
 دیمه شق ده ی دژی ته وه. شه مس ده لیت: له ژیر ناسمانیکی
 سافی شیندا له گه ل گا وریک که ناوی فرانسیس بوو،
 یاری شه تره نجم ده کرد، ئه و گا وره به ئاسانی و زوو تووره
 نه ده بوو، پیاو یک بوو له مانای خو به ده سته وه دان و
 ته سلیم بوون به خوا گه یشت بوو، ئیسلام واته ناشتی
 ناوه وهی مروث، ئه م وشه یه له خو به ده سته وه دان و ته سلیم
 بوون به قاپی خوا وه ها تووه، له بهر ئه وه فرانسیس زور
 له و که سانه ی به ناو موسلمان بوون موسلمانتر بوو.

ریسای سی و چوار ده لیت: (ریسای ٣٤) ته سلیم
 بوون به ره زای هه ق، مانای لاوازی و کتولی مروث
 نییه، مانای باوه ر بوون به قه زاقه ده ر و ده سته وه ستانی
 مروث نییه، به لکو ریک پیچه وانه ی ئه مانه یه. له بهر
 ئه وه ی هیزیکی راسته قینه له ته سلیم بووندا هه یه، که
 هیزیکی هه لقولا وه له ناوه وهی مروث. ئه وانه ی له ژیا ندا
 ته سلیمی گه وه هری خودایی و ره زای هه ق ده بین، هه ست
 به دلنیایی و ناشتی ده که ن، تا له و کاته شدا که جیهان
 تووشی په شوکاوی و ئازا وه گیری ده بیت. لاپه ره ٤٢٠
 عه ره بی ٣٧ فارسی

شه مس خه ریکی گه مه ی شه تره نجه که یه له گه ل
 فرانسیس، وه زیر ده جو لینیت تا به رانبه ره که ی ناچار
 بکات پادشا بگویت ته وه شو تینیکی دیکه، به للام
 فرانسیس به بریاریکی خیرا و ئازایانه قه لا ده جو لینیت،
 ئه و کاته شه مس هه ست ده کات، که یارییه که

دهدۆرپیتیت، که سهر بهرزدهکاتهوه سولتان وهلهد دهیبینیت که بهدوایدا دهگهریت.

سولتان وهلهد عهدهواللی باوکی به شهمس رادهگه به نیت و داوای لی دهکا بگهریتتهوه قونیییه، شهمس که ئەم داواکارییهی لی دهکریت چهندان بیر و بۆچوون به میتشکیدا دهگوزهری، نه فسم بۆ ئەوه ناچی بگهریتتهوه ئەو شویتتهی که خه لکه کهی زۆر پیم رازی نین، گوئی بهم داواکارییه نادم و من ئەرکی خۆم به چی گه یاندوو، پیتویست ناکات بگهریتتهوه قونیییه، قسهی بابای زهمان به یاد هاتهوه، زۆر مه ترسیدار بو، که پیتی گوتبووم: ئەگه راپیتتهوه ئەو شاره جاریکی دیکه به سه لامه تی لپی دهرناچی. هه زده کهم به رده وامی به گه شته کانم به دنیادا بدهم، خه لکی دیکه ببینم، دیمه شقم خۆش دهویت، دهمه ویت وهرزیکی دیکه تییدا بئینمه وه، گه شتکردن زۆر جارن بۆ شویتتیکی نوئی مرۆف تووشی دلهراوکی و ته نیایی و ترس دهکا، به لام من له خه لوه تییدا خواوه ندم له گه لدایه، له بهر ئەوه ههست به خووشی و به خسته وهری دهکم. سه ره رای ئەمانه من قونیییه م خۆش دهویت، زۆر په ریشانی دیداری رۆمیم، چی بکه م له شویتتیکی دیکه که رۆمی لی نه بیت، رۆمی له کوئی بیت دلی من له و شویتتهیه.

له و کاتهی شه مسی ته بریزی خه ریکی ئەو بیرکردنه وانیه و یاری شه ترنج دهکا، پادشاکه ی ده جوولین، فرانسیس واقی ورده مینتی که ده زانی یارییه که ددۆرپیتی. شه مس ده لیت: ژیان وهک گه مه ی شه ترنج، ده بی هه ندی جووله بکه ی تا گه مه که به یته وه، هه ندیک جووله ی دیکه ش ئە نجام ده ده ی که پیتویسته له سهرت ئە نجامی بده ی.

دواتر شه مس به سولتان وهلهد ده لی: با بۆ دوا جار ئاوابوونی خۆر له دیمه شق ببینم، به یانی زوو به ری ده که وین. له و کاته دا که شه مس روو له فرانسیس دهکا تا به رده وام بن له گه مه ی شه ترنج، فرانسیس به روویه کی سه رکه وتوانه پیتی ده لیت: ئاگادار به کش و مات.

دوای گه رانه وهی شه مس بۆ قونیییه و شادبوونه وهی به رۆمی، ئەمه ده بیتته هۆی ئەوه ی که رۆمی ههست به شادی و به خته وه ریه کی زۆر بکا، به لام دواتر نیگه رانی جیابوونه وهی له شه مس دایده گرت.

روحی جه وه ره ی خیزانی کوچکردووی رۆمی دپته لای

کیمیا و پیتی ده لی که تۆ ده توانی رۆمی له و نیگه رانییه پرگار بکه ی، شوو به شه مس بکه تا له و شاره سه قامگیر بیت و رۆمی به چی نه هیلتی، ئەمه ش و له کیمیا دهکا که خۆی به رۆمی بلتی که هه ز دهکا بیتته هاوسه ری شه مس، رۆمیش هه رچه نده عه لانه ددینی کوری داوای هاوسه ریتی له گه ل کیمیا لی کردبوو، به لام به ره له سستی خواستنی کیمیا ناکا و پیتی رازی ده بیت، کیرا یه که مین که سیک ده بیت که کیمیا ئەم هه واله ی پتی ده لی. رۆژیک پیت گواستنه وه، کیرا له چیشته خانه دا خه ریکی دروستکردنی نانیکی شیواو ده بی بۆ میوانانی بووک گواستنه وه، به بی ئەوه ی ئاگاداری خۆی بی له هه ویری به رده ستیدا په یکه ریکی شیوه ی دایکه مریه مه دروست دهکا، به چه قویه که ی به رده سستی کراسه درپژه که ی بۆ دروست دهکا. له و کاته دا شه مس به سه ریدا دی و ده بیینی و پیتی ده لیت: ئەمه مریه مه یه؟ به راستی جوانه! زۆر په رۆشی دایکه مریه مه ی؟

- ماوه یه کی زۆره من بوومه ته موسلمان، من ئیستا ئافره تیکی موسلمانم.

- له وانیه پرسیار بکه ی بۆچی ره مزی مبیایه تی وهک مریه مه له ئیسلامدا نییه؟ به دلنیا ییه وه ئەم ره مزه له ئیسلامیشدا هه یه، هه زه تی عائیشه مان هه یه، هه زه تی فاتیمه مان هه یه، به لام له وانیه پیت و ابیت ئەم مه سه له یه جیاوازی تی دایه، به لام ریگام پتی بده چی رۆکیکت بۆ بگپرمه وه، چوار گه شتاری یۆنانی و عه ره بی و فارسی و تورکی به یه که وه له سه فه رکردن بوون، پارهی که کی که میان پتی بوو، ده بوایه ته نیا یهک شت هه لئیرین و بیکرن، هه ر یه که یان گوتیان خواردنی ئەوان باشتترین خواردنی دنیا یه، فارسه که گوتی ئەنغور، یۆنانیییه که گوتی ستافالیون، عه ره به که گوتی عه نه ب، تورکه که ش گوتی ئوزوم، هه موویان مه به سستیان یهک شت بوو، به لام هه یچ یه کیان له زمانی ئەوی دیکه یان نه ده گه یشتن، مشتومرپکی زۆریان له م باره وه کرد. تا سۆفیییه که ده چیتته لایان و پتکیان ده هینیت، به و پارهییه ی لای هه ر چوار یانه چهند بۆله ترییه که ده کرپت و ده یخاته ناو قاپیک و ده یکشیت و ده یکاته شه ره تی تری، ئینجا داوایان لی ده کات سه ریات و په لکه کانی ترییه که بخه نه لاوه و شه ره ته که بخۆنه وه. له بهر ئەوه پیتویسته گرنگی به کرۆکی به ره مه که بدریت نه وهک په لک و سه ریاته که ی. ئەو کاته هه ر چوار گه شتباره که به

مه به سستی خوځان گه یشتن. گاوره کان و جووله که کان و ئیسلاسه کان بهم چوار گه شتیاره دهچن، له کاتیکدا له سهر شیوازی دهره کی مشتومرپانه و ناوهر و کبان فه راموش کردووه، به لّام سوّفی به دواى ناوهر و ک و گه و هره که دا ده گه پیت، نه وهی دهمه ویت پیت بلّیم نه وهیه که پیتویست به نیگه رانی ناکات خولیاى دایکه مریمه ی، له بهر نه وه ناییت دستبه ردارى بیت، هه رچهنده ئافره تیکى موسلمانى، به لّام هه ر ده توانى به دایکه مریمه وه په یوه ست بمینیتته وه.

- نا نه خیر، و ایزانم نه مه کار تیکى باش نییه.

- بوچی کار تیکى باش نییه؟ ئایینه کان هه موویان وهک روویاره کان وانه، هه موویان له دهریا ده که نه وه، له بهر نه وهی دایکه مریمه ره مزى به زه یی و خوشه ویستی بئ مه رجه، نه مه ره مزیکه بو هه مووان، وهک ئافرتیکى موسلمان ده توانیت به رده وام بیت له خوشه ویستی دایکه مریمه، ته نانه ت ده توانى کچه که شت ناوی مریمه ی لئ بئینى.

له دواى نه م گفتوگۆیه، کیرا و شه مس به یه که وه سه یری وینه دروستکاره که ی مریمه له هه ویر ده که ن، هه سستی پاکى و هاوگونجانی دایانده گرتیت. نه وه کاته کیرا هه ست دهکات به چاوی رومی شه مس ده بئینى، که پیاویکه خاوه ن دلیکی گه وره یه، به لّام له گه لّ نه وه شدا گومانی نه وهی هه یه که پیاویکی شیوا بیت بو هاوسه رى کیمیا. لاپه ره ٤٣١ عه ره بی

شه وى بووک و زاوایی شه مس ده چینه لای کیمیا، به لّام ناتوانى کارى زاوایه تی له گه لّ بووک بکات و داواى لیبور دنى لئ دهکا و ده یه وى پروات و بووک که ی به ته نیا جئ به یلّیت، به لّام کیمیا داواى لئ دهکات لای بمینیتته وه، چونکه نه گه ر جئى به یلّیت، خه لک ده لّین نه وه ئافره ته کچ نه بووه، نه وه کاته ده بیت هه موو ژبانی باجى شووریه یی بدات. شه مس پیتی ده لّیت: چه سپاندنى نه م ریسایه نادرستانه له لایه ن کۆمه لگاوه به سه ر تاکه کاندای زۆر نیگه رانم دهکات، له بهر نه وهی ریسای شه ره ف که خودا چه سپاندوویه تی له گه لّ نه وه ریسایه ی شه ره ف ناگونجیت که مرۆقه کان له سه ر خوځان چه سپاندوویانه. پیتویسته خه لک گرنگى به کاروبارى خوځان بدن و خوځان به کاروبارى خه لکه وه سه رقال نه که ن، ئینجا شه مس چه قسویه ک ده هینى و ناو له پی ده سستی راستى بریندار دهکات و خوینى لئ ده چۆر پیتى و

به کیمیا ده لّیت: نه م خوینیه یان نیشان بده و ده می خه لکه که بگره، ناوت بو هه میشه پاک ده میتیتته وه. دواتر بوى دهرده چیت، کیمیا به دوایدا هاوار دهکات: تکایه چاوه پروان به مه رو، ئیستا من بوومه ته خیزانى تو. له و کاته دا شه مس هه ست دهکا به و هاوسه رگیریه ی هه لیه کی گه وره ی کردووه، نه ده بوایه پیاویکی وهک نه و ژن به یینیت، نه و بو ژبانیکى جیگیر نه خولقاوه، نه وه ی زۆر نیگه رانى کرد، نه و باجه بوو که داى له پیناو نه و راستیه یی که پیتی گه یشت. ده یویست له هه موو شتیک رابکا، نهک هه ر له و ماله و له م هاوسه رگیریه و له و شاره، به لکو له و جه سته یه ی که پیتی به خشراره، به لّام کاتیک رومی ده بئینى ناچار ده بیت بمینیتته وه و بیر له رویشتن نه کاته وه. لاپه ره ٤٤١ چاپى عه ره بی.

عه لانه ددینى کورى رومی به م هاوسه رگیریه ی شه مس و کیمیا زۆر نیگه ران ده بیت، به لّام هه ولده دات به سه ر خوځى نه هینى، هه ست دهکا شه مس نه وه ئافره ته ی لئ بردووه، که نه و به نیاز بوو هاوسه رگیرى له گه لدا بکا، بیر دهکاته وه که باوکى کیمیاى کردووه ته قوچى قوربانى شه مس، به لّام دواتر سولتان وه له د پیتی راده گه یه نئى که کیمیا خوځى ویستوویه تی میترد به شه مس بکا، له بهر نه وه ی خوځى ده ویت.

سولتان وه له د به براکه ی ده لّیت: تکایه براکه م با هه سته کانت بیناییت نه گرن له بینینى راستیه کان، تو ئیره بیت به رانه ر شه مس هه یه، به لّام له گه لّ نه وه شدا ده توانیت ئیره ییش به شیویه کی باش له پیناو نامانجیکى بالا به کار به یینى. براکه م گوئ بگره له و ریسایه ی عه شق، ریسای سى و پینچ که ده لّیت: (ریسای ٣٥) له م جیهانه دا شته لیک چووه کان و ریکخراوه کان نه شوفامان پئى ناکه ن و به ره و پیتشه وه مان نابهن، به لکو نه وه دژه کانن وامان لئ ده که ن به ره و پیتشه وه هه نگاو بنیین، له ناوه وه ی هه ر به که ماندا هه موو دژه کانى نه م گه ردوونه هه ن، له بهر نه وه پیتویسته له سه رباوه رداران رووبه رووی نه و کافره بئى باوه ریه بینه وه که له ناوه وه یاندا پالکه وتووه، تا نه و روژه ی مرۆف دهگاته قوناعى که مال، قوناعى مرۆقى نمونه یی، باوه ر شتیک نییه جگه له پرۆسه یه کی به ره به ربى - ته ده روجى -، له بهر نه وه بوونى باوه ر پیتویست دهکات به رانه ره که ی - دژه که ی کفر (بئى باوه رى) هه بیت. لاپه ره ٤٤٤ چاپى عه ره بی ل ٣٠٩ چاپى ئینگلیزى.

عەلەئەددین بەو قەسەکانی براکەیی دلتەنگ دەبیت، چونکە دەزانن قەسەکانی شەمسەیی بۆ باس دەکا، بە توورەییەوه بە براکەیی دەلێت: بزانه من لەو قەسەکانی دەرویشان و سۆفییان بێزارم، چی وام لێدەکات گویت لێ رابگرم، هەموو هەلەیی تۆ بوو، دەبووایە لە دیمەشق واز لە شەمس بەیینی، بۆچی گەرانندتەوه ئێره؟ ئەگەر بارودۆخەکە خراپتر بیت، ئەوه تۆ لێی بەرپرسیار دەبیت.

* * *

شەمس و کیمیا حەوت مانگ بەسەر هاوسەرگیرییان تێپەر دەبن، بەلام بۆ یەک جار بە شەمس وەک پیاویەک سەرچینی لەگەڵ کیمیا ناکا. زۆریە کاتەکانیان بە قەسە و خۆتێندنەوه بەسەر دەبن، شەمس لەزەتێکی زۆری لە قەسەکردن وەر دەگرت، بە یەکەوه لەگەڵ کیمیا چەندان چیرۆکی عەشقی وەک قەیس و لەیلا و فەرهاد و شیرین و یوسف و زولەبخا و گوڵ و بلبلیان خۆتێندەوه. کاتێک لە خۆتێندنەوهی چیرۆکەکان دەبوونەوه، شەمس باسی چل رێسای سۆفییه موسلمانە گەرۆکەکانی دەکرد، ئەو چل رێسایەیی بنەما سەرەکییەکانی ئایینی عەشقیان پێکدەهێنا.

کیمیا پەنا بۆ گۆلی بیابان دەبا تا بتوانیت لە سەرنجراکیشانی شەمس بۆ لای خۆی و سەرچینی لەگەڵکردنی یارمەتی بدات، هەرچەندە گۆلی بیابان ئەو هۆکارانەیی بۆ دەستینیشان دەکا که دلی پیاوان بۆ لای ئافرهتان رادەکێشی، بەلام کاتێک کیمیا پەیرهوی رێنماییەکانی ئەو دەکا و خۆی ئامادە دەکا و دەچیتە لای پیاوێکی تووشی کارەساتێکی گەوره دەبن، شەمس پالی پێوه دەنێت و پیتی دەلێت: کیمیا هیوا پراوت کردم، تکایە وازم لێ بێنەوه بە تەنیا جێم بەیئە. ئەمە کیمیا تووشی شوک دەکا و دواتر بە تەواوی لە شەمس دوور دەکەوتێتەوه و نەخۆش دەکەوی و لە ژوورەکیدای پال دەکەوی و ئاگای لە دنیای دەوروپەری نامینیت، هەست دەکات بەرەو نەبوونی دەچیت، هەموو رەنگەکانی لا دەبنە رەنگی سپی، هیچ کەسێک ناسیتێتەوه و قەسەکانی خەلک وەک پەسە پس کردنێک دینە بەر گوتی، لە دەریای نەبوونیدا مەلە دەکا، هەست دەکا ئەوه هەمان ئەو هەستەیه که کەسێک زۆر بە قوولی قورئان دەخوێنیتەوه و لە بێ کۆتاییدا مەلە دەکا. لاپەرە ٤٥٩

* * *

سلیمانی سەرخۆش بە سەرخۆشی گوتی لە چەند

کەسێک دەبێ پیلان بۆ کوشتنی شەمس دەگێرن، وا دەزانن خەون دەبینن، بەلام دواتر دلتیسا دەبیت که کەمیک سەرخۆش بووه نەیتوانی کەسەکان بناسیتەوه که باسی ئەو پیلانەیان کردووه. یەكسەر هەول دەدا شەمس بدۆزیتەوه و هەوالەکەیی پێ رابگەیهنیت، بەلام شەمس ئەو هەوالەیی زۆر لا ئاسایی دەبیت، وەک ئەوهی ئاگاداری پیلانگێرانی کوشتنی خۆی بیت، لەبەر ئەوه بە هەوالەکە ناشلەژنی، لەبەر خۆی قەسە دەکا. لا یصبینا الا ما کتب الله لنا. دواتر باسی رێسای سی و شەش دەکا: (رێسای ٣٦) ئەم دنیا یە لەسەر بنەمای ئالوگۆز خولقاوه، هەموو مەزۆتیک ئەگەر بەقەد گەردیلە یەک چاکەیی کردبێ، پاداشت دەکرت، ئەگەر بەقەد گەردیلە یەک خراپەیی کردبێ، سزای خۆی وەر دەگرێ، لە پیلانگێرێ و تەلەدانانەوهی کەسانی دیکە مەترسە، ئەوهت لەبیر بیت ئەگەر کەسێک ویستی شتیکت بەسەر بەیئین، ئەوه دیارە تەدبیری خوا یە، لەبەر ئەوهی بەرنامەریژی گەورهی دنیا خودایە، گەلای داریک بە بێ ئاگاداری خودا جوولە ناکا، بە تەواوی باوهرت بەوه هەبیت که هەموو شتیکت خواوند بە شێوهیەکی جوان تەنجامی دەدا. لاپەرە ٤٧٣،

عەرەبی ٣٣٠ چاپی ئینگلیزی

لە نازاری ١٢٤٨ بکوژ باس لە کوشتنی شەمس دەکا لە حەوشەیی مائی رۆمی. شەمس بەو شەوه باراناییه چرایەکی بەدەستەوهیە و دیتە ناو حەوشەکە وەک بلیی بە بکوژەکەیی بلتی: ئەم شەو شەویکی خۆشە، وا نییە؟ لە تەبیرێ مامۆستایەکم هەبوو فیتری کردم هەموو شتیکت کاتێکی دیاریکراوی هەیه، ئەمە رێسایەکە لە رێساکان: رێسای سی و حەوت دەلێت: (رێسای ٣٧) کارەکانی خوداوندان وەک کاتژمیرێکی دروست وایە، بۆ هەمووان بەو شێوهیە رێکخراوه که هەموو شتیکت لەسەر رووی ئەم زەمینە لە کاتی دیاریکراوی خۆیدا روودەدات، هەر کەسێک کاتێکی دیاریکراوی هەیه بۆ خۆشەویستی و کاتێکی دیاریکراوی هەیه بۆ مردن. لاپەرە ٤٧٧

عەرەبی، ل ٣٧٨ فارسی، ل ٣٣٣ چاپی ئینگلیزی

بکوژەکە گوتی لەو قەسەکانی شەمس دەبیت، وا دەزانن که قەسە لەگەڵ ئەودا دەکا، پیتی سەیره چۆن ئەوی بینبوه! بەبیریدا دیت که باسی جادوویی شەمسیان دەکرد، دواتر هیرش دەکاتە سەری و دەستی خۆی لێ دەوێشینی، لەو کاتە شەش کەسی دیکە پەیدا دەبن و هیرش دەکەنە سەر شەمس، تا وای لێ دیت بکوژەکە دەبیتە شاهیدێکی

بکوژه‌کانی شه‌مس له‌لایه‌ن ئه‌و شه‌ش که‌سه‌وه، به‌لام بکوژه‌که دوا خه‌نجه‌ر له‌سه‌ر دل‌ی شه‌مس ده‌دات و کوژایی به‌ژیانی ده‌هینیت، پاشان ته‌رمه‌که‌ی ده‌خه‌نه ناو بی‌ری حه‌وشه‌که‌ی مائی رۆمی و دواتر راده‌که‌ن. رۆمی هه‌ست به‌تاوانه‌که ده‌کا و دیتته حه‌وشه‌که و لای بی‌ره‌که هاوار ده‌کا: شه‌مسیان کوشت.

* * *

ئیلایه‌که ده‌ست‌نووسی ئه‌م رۆمانه (کفری‌کی شیرین- چیرۆکی شه‌مسی ته‌بری‌زی و مه‌ولانا) ده‌خوینیتته‌وه بۆ هه‌لسه‌نگاندنی، ده‌که‌ویتته ژێر کاریگه‌ری رۆمانه‌که و گوژانکاری به‌سه‌ر ژیانیدا دیت، له‌ئافره‌تیکی دل به‌تال که هه‌یج خۆشه‌ویستییه‌کی بۆ پیاوه‌که‌ی تبه‌دا نییه، ده‌بیته مرۆقیکی دل پر خۆشه‌ویستی و نووسه‌ری ده‌ست‌نووسی رۆمانه‌که (عه‌زیزی خۆش ده‌ویت. له‌ کوژایی خویندنه‌وه‌ی ئه‌م رۆمانه‌دا، بۆ دواجار له‌ چیشته‌خانه‌که‌دا وه‌ک پیشه‌ی هه‌میشه‌ی، خواردن بۆ خه‌زانه‌که‌ی ئاماده‌ ده‌کات و ده‌ست ده‌داته جانتا‌که‌ی که پيشتر بۆ سه‌فه‌رکردن ئاماده‌ی کردبوو، به‌بێ ئه‌وه‌ی ئاگاداری ئه‌ندامانی خه‌زانه‌که‌ی بکاته‌وه، ماله‌وه به‌جێ ده‌هه‌لتی و له‌ شاری قۆنییه سه‌فه‌ر بۆ لای عه‌زیز ده‌کا. ئه‌و کاته‌ی ده‌ست ده‌داته جانتا‌که‌ی ئه‌و ریتسایه‌ی شه‌مسی ته‌بری‌زی به‌بیر دا دیت: ریتسای (۳۸) به‌هه‌یج شپوه‌یه‌ک ئیستاکه‌ دره‌نگ نییه له‌خۆت بپرسی: ئایا من ئاماده‌م ئه‌و ژبانه‌ بگوژم که تبه‌دا ده‌ژیم؟ ئایا ئاماده‌م له‌ ناوه‌وه بگوژیم؟ تا ئه‌گه‌ر تاکه رۆژیک له‌ ژباندا مابیت وه‌ک رۆژه‌که‌ی پیشوویه‌تی، له‌ هه‌ر ته‌مه‌ن و ساتیک‌دا بێن، هه‌ر شتیکی له‌ ژبانماندا رووبدات، ده‌توانین سه‌ر له‌نووی ژبانمان نووی بکه‌ینه‌وه، نابیت هه‌یج رۆژیکی ژبانمان به‌ رۆژیکی پیشووترمان بچیت، پتویسته له‌ هه‌ر ئان و ساتیک‌دا له‌ هه‌موو هه‌ناسه‌دانیک‌دا نووی بینه‌وه، بۆ ئه‌وه‌ی ژبانیک‌ی نووی ده‌ست پێ بکه‌ین، پتویسته پيش ئه‌وه‌ی کاتی مه‌رگمان بیت بمرین. لاپه‌ره ۴۸۲ عه‌ره‌بی ۳۸۱ فارسی، ئینگلیزی ل ۳۳۶

* * *

عه‌لئه‌ددین ده‌چیتته لای باوکی، ده‌یه‌ویت پا‌کانه‌ی خۆی بکا و بێ تاوانی خۆی له‌ کوشتنی شه‌مس نیشان بدات، به‌لام دواتر په‌له‌ خوینی سه‌ر کراسه‌که‌ی شاهیدی هاویه‌شیکردنی له‌ تاوانی کوشتنه‌که‌دا ده‌دا، دواتر خۆی دان به‌ راستییه‌کاندا ده‌نیت که بووه‌ته ری نیشانده‌ری

بکوژه‌که و له‌گه‌ڵ بی‌برس و راس واوی که پاسه‌وانی له‌شفرۆشخانه‌یه‌وه که‌سانی دیکه تاوانه‌که‌یان کردووه. عه‌لئه‌ددین باسی ئه‌وه ده‌کات که هه‌ر له‌و کاته‌ی شه‌مس هاتوه‌ته ژبانی رۆمی باوکی خۆشه‌ویستی هه‌موو ژبانی داگیر کردووه، دل‌ی بۆ هه‌موو ئایین و ئایینزا‌کان کردووه‌ته‌وه، هه‌ر ته‌نیا به‌رانبه‌ر موسلمانان نه‌رمونیان نییه، به‌لکو به‌رانبه‌ر گاور و جووله‌که‌کان، ته‌نانه‌ت بته‌په‌رسته‌کانیش نه‌رمونیانه، بازنه‌ی خۆشه‌ویستی رۆمی زۆر فراوان بووه، سه‌رخۆش و گه‌دا و ئافره‌تانی له‌شفرۆش و خه‌لکه‌ په‌راویزخراوه‌کانی به‌خۆوه گرتوه، عه‌لئه‌ددین وای بۆ ده‌چیت که باوکی له‌وانه‌یه له‌ بکوژانی دیکه‌ی شه‌مس خۆش بیت، به‌لام ته‌نیا یه‌ک که‌س هه‌یه له‌وانه‌یه خۆشی نه‌ویت، ئه‌ویش کورپه‌که‌ی عه‌لئه‌ددینه. لاپه‌ره ۴۸۵ عه‌ره‌بی

* * *

له‌ ئه‌یلوولی ۱۲۴۸ سولتان وه‌له‌د باسی ئه‌وه ده‌کات که رۆمی باوکی، دواي کوشتنی شه‌مس زۆر غه‌مگین بووه، هه‌موو ئه‌و زێر و زبوانه‌ی هه‌یبوو به‌سه‌ر سه‌رخۆش و بێ دایک و باوکان و ئافره‌تانی له‌شفرۆشی به‌خشیوه، وازی له‌ هه‌موو مال و مولکی خۆی هه‌یناوه، رۆمی ده‌لێت: شه‌مس رۆشیت، منیش رۆشیتم، زانا و گوتاری‌تێ نه‌مام، به‌ره‌و نه‌بوونی ده‌چم. رۆژیک بازگانیک‌ی فیلباز و درۆزن ده‌چیتته لای رۆمی پێی ده‌لێت که چهند سال له‌مه‌وپیش شه‌مسی ناسیوه، ئه‌و کاته‌ی له‌ به‌غدا بووه، شه‌مس نه‌مردوووه و له‌ ژباندا یه‌، له‌ شوینیک‌ی دوور له‌ هیندستان ده‌ژی، چاره‌روانی ده‌رفه‌تیک ده‌کا، تا ده‌رکه‌ویتته‌وه. رۆمی لێی ده‌پرسیت: له‌به‌رانبه‌ر ئه‌و هه‌واله‌ خۆش و مه‌زنه‌دا چی لێ ده‌ویت تا پیشکه‌شی بکا؟ ئه‌ویش پێی ده‌لێت: که منداڵ بوو حه‌زی کردوووه ببیتته ده‌رویش، به‌لام ژبان به‌لایه‌کی دیکه‌یدا بردوووه، ئیستا حه‌ز به‌وه ده‌کات کلاو و پۆشاک‌ی زانایه‌کی ئایینی به‌ناوبانگی وه‌ک رۆمی هه‌بیت. رۆمی یه‌کسه‌ر کلاوه مه‌خمه‌لی و پۆشاکه‌ گرانبه‌هاکه‌ی خۆی له‌به‌ر ده‌کاته‌وه و پێی ده‌دات. سولتان وه‌له‌د پرسیار له‌ باوکی ده‌کا که بۆچی ئه‌و کلاو و شمه‌که‌ گرانبه‌هایه‌ی خۆی دایه‌ ئه‌و پیاوه که ده‌زانی قسه‌ی راست نا‌کا و درۆزنه‌؟

رۆمی وه‌لامی کورپه‌که‌ی ده‌داته‌وه: وا ده‌زانێ به‌های کلاو و شمه‌که‌که‌م به‌رانبه‌ر به‌های درۆکه‌ی ئه‌و کابرایه‌یه

که گوتی شه‌مس زیندووه؟ کورم نه‌گهر نه‌و کابراهه له قسه‌کانیدا راستگو بووایه که شه‌مس زیندووه، نه‌و کات هموو ژبانی خۆم، روحم پی‌شکه‌شی ده‌کرد. لاپه‌ره ۴۸۷ عه‌ره‌بی

له ۳۱ی تشرینی یه‌که‌می ۱۲۶۰ رۆمی دوا قسه‌ی خۆی له‌م رۆمانه‌دا ده‌کا، له‌گه‌ل تیپه‌رینی کاتدا نازار ده‌گۆریت و ده‌بیته‌هه‌مگینی، هه‌مگینیش ده‌بیته‌هه‌مگینی، بی‌ده‌نگیش ده‌بیته‌هه‌مگینی گۆشه‌گیریه‌کی گه‌وره و فراوان، وه‌ک ئوقیانوسه‌ تاریکه‌کان. نه‌مروژ شازده‌ سال به‌سه‌ر یه‌که‌م دیدارم له‌گه‌ل شه‌مسدا تیپه‌ر ده‌بی، هه‌موو سالتیک له‌م رۆژه‌دا بو‌ماوه‌ی چل رۆژ له‌ چل ریتساکه‌ راده‌مینم و هه‌موو ریتساکان به‌ بیرخۆم ده‌هینمه‌وه و لیبیان ورد ده‌به‌وه، به‌لام له‌ عه‌قله‌دا جگه‌ له‌ خولیا‌ی شه‌مسی ته‌بریزی، هیچی دیکه‌ی تیدا نییه، شه‌مس وه‌ک رۆژ وه‌ک چرا سه‌رحه‌م خاله‌ قوول و تاریکه‌کانی روحم به‌ رۆشنایی خۆی پرووناک ده‌کاته‌وه.

کاتیک که‌سیکت خۆش ده‌ویت و دواتر له‌ده‌ستی ده‌ده‌یت، تۆش وه‌ک نه‌و نابووت ده‌بی، وا به‌ خه‌یالته‌دا دئ که ناتوانی به‌رده‌وامی به‌ ژبانت ده‌ی، رۆشنایی روح‌ کوژاوه‌ته‌وه و له‌ تاریکیه‌کی هه‌میشه‌بیدا ده‌ژی، به‌لام کاتیک نوته‌کی هه‌لده‌لووشی و هه‌ردوو چاوه‌کانت له‌ جیهاندا داده‌خه‌ی، چاوی سییه‌م له‌ دلته‌دا په‌یدا ده‌بیته‌، که چاویکی هه‌میشه‌کراوه‌یه، نه‌و کاته‌ ده‌زانی که هیچ هه‌می‌ک بو‌هه‌میشه‌ به‌رده‌وام نابیت، دوا‌ی وه‌رزی خه‌زان، وه‌رزی به‌هار دئ، دوا‌ی هه‌ر دابرا‌نیک وه‌سه‌لت دئ.

نه‌گهر به‌ چاوی سییه‌م بروانی ده‌توانی گیانی هه‌موو نه‌و نازیزانه‌ بیینی که کۆچیان کردووه و له‌ ده‌ستت داو، له‌ هه‌ر دلۆپتیکی ئاو، له‌ هه‌ر به‌رزبوونه‌وه و نزمبوونه‌وه‌ی ئاوی ده‌ریا، له‌ هه‌ر کزه‌ بایه‌ک که هه‌لده‌کا، له‌ تریسکانه‌وه‌ی بلتسه‌ی پرووناکی فانوسیکدا، ده‌توانی گیانی نازیزانت بیینی. کاتیک من له‌ هه‌موو شتیک و له‌ هه‌موو جیگایه‌ک نه‌و بیینم، چۆن ده‌توانم بلتیم شه‌مس رۆیشتوو و زیندوو نییه، ده‌نگی نه‌و له‌ ناوه‌مه‌دا، هه‌رچه‌نده‌ وای بو‌ده‌جم که وشه‌کان راقه‌ی گه‌شتی ناوه‌وم ناکه‌ن، به‌لام له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا باوه‌رم به‌ وشه‌کان هه‌یه، زانا و گوتاریبێ نه‌مام، عه‌شق نه‌و کانیوانه‌ی لی وشک کردم و پری کردم له‌ شیعر.

له‌و رۆژانه‌ی ژبانم که دوا‌ی کۆچکردنی شه‌مس به‌سه‌رم

بردوو، ته‌نیا دوو که‌س هاو‌رپی و هاو‌کارم بوون، سولتان وه‌له‌دی کوری گه‌وره‌م و سه‌لاحه‌ددین زرگوبی، کاتیک بو‌ یه‌که‌م جار ده‌نگی چه‌کوشی زی‌ده‌نگه‌ری سه‌لاحه‌ددینم له‌ دوکانه‌ بچووکه‌که‌ی گوتی لی بوو، که خه‌ریکی چاککردنی زی‌بوو، هه‌ستم به‌ ریتمی جیهان کرد، نه‌و ده‌نگه‌ ئیلهامی سه‌مای ده‌رویشانی پی به‌خشیم، نه‌و ده‌نگه‌ی له‌و دوکانه‌ بچووکه‌ ده‌رده‌چوو، وه‌ک لیدانی دلی گه‌ردوون وابوو، نه‌و ریتمه‌ خواوه‌ندییه‌ی که شه‌مس باسی لیوه ده‌کرد، منیش زۆر گرنگیم پی ده‌دا.

سولتان وه‌له‌دی کورم فاتیمه‌ی کچی سه‌لاحه‌ددینی هینا و کردیبه‌ هاوسه‌ری خۆی، که کچیکی باش و وربا بوو، کیمیای نازیزی به‌یاد ده‌هینامه‌وه، دواتر فاتیمه‌ بووه‌ چاوی راسته‌م و خوشکه‌که‌ی بووه‌ چاوه‌که‌ی دیکه‌م، کاتیک موبستبایه‌ کاریک بکه‌م نه‌م دوو چاوه‌م رینمایان ده‌کردم، پیتشت کیمیای نازیزم بو‌ی سه‌لماندیوم که کچان هیچیان له‌ کوران که‌متر نییه، نه‌گهر زیاتر نه‌بن بو‌نه‌وه‌ی ببنه‌ قوتابی زی‌ره‌ک و باش. ده‌ستم کرد به‌ ریکه‌ستنی سه‌مای سۆفییان بو‌ ئافره‌تان، به‌ به‌رده‌وامی داوام لی ده‌کردن که سه‌ما بکه‌ن.

پیش چوار سال ده‌ستم به‌ هۆنینه‌وه‌ی شیعه‌ره‌کانی مه‌سنه‌وی کرد، یه‌که‌م دیرم له‌ کازیوه‌ی به‌یانیکدا به‌ خه‌یالته‌دا هات، نه‌و کاته‌ی چاودیری هه‌له‌تانی خۆرم ده‌کرد که تاریکی شه‌وی پارچه‌ پارچه‌ ده‌کرد، هه‌ر له‌و کاته‌دا هۆنراوه‌ له‌ خۆرا ده‌هاته‌ سه‌ر زارم، من خۆم نه‌مه‌ده‌نووسییه‌وه، سه‌لاحه‌ددین زۆر به‌ په‌رۆش بوو بو‌ نووسیینه‌وه‌ی شیعه‌ره‌کانم، سولتان وه‌له‌دی کوریشم پاکنووسی ده‌ستنووسه‌که‌ی نه‌وی ده‌کرد، به‌ هۆی نه‌وه شیعه‌ره‌کانم نه‌فه‌وتاون و ماونه‌ته‌وه. نه‌گهر ئیستا داوای گوتنه‌وه‌ی نه‌و شیعه‌رانم لی بکه‌ن، یه‌ک دیرم به‌ یاد نایه‌ته‌وه، چونکه‌ وشه‌کان وه‌ک بالنده‌ کۆچه‌ره‌کان له‌سه‌ر زارم هه‌لده‌نیشن و زۆر خیرا هه‌لده‌فرین، منیش وه‌ک که‌نار ده‌ریایه‌ک وابوو بو‌ پشویه‌کی کورتی نه‌و وشه‌ بالنده‌ کۆچه‌ریانه‌ تا ده‌گه‌نه‌ شوینی نارامی خویان.

که شیعه‌ریکم ده‌گوت، هیچ پلانیکی پیش وه‌خته‌م بو‌ دانه‌ده‌نا، که شیعه‌ریکی کورت بی، یان دیرتر که قه‌سیده‌که‌ کۆتایی ده‌هات، هه‌ستم به‌ هیمنی ده‌کرد، نه‌و کاته‌ ده‌که‌ومه‌ بی ده‌نگی و خاموشی، له‌به‌ر نه‌وه‌ زۆریه‌ی غه‌زله‌کانم به‌ نازناوی خاموش واژۆ ده‌کرد، هه‌ندیکی دیکه‌ی شیعه‌ره‌کانم به‌ ناوی شه‌مسی ته‌بریزی واژۆ ده‌کرد

و بلاوده کرده‌وه.

جیهان به خیرایی دهر او ده‌گورئ، ئیمه‌ی مرؤف ناتوانین به‌سهریدا زال بین، له سالی ۱۲۵۸ شاری به‌غدا که‌وته ژئیر ده‌سه‌لاتی مه‌غولبییه‌کان، نه‌و شاره‌ی که وه‌ک مه‌لبه‌ندیکی شارستانی جیهانی شانازی به شکومه‌ندی و خوشگوزهرانی و جوانی نه‌فسونای و خورگری خویه‌وه ده‌کرد، مه‌غولبییه‌کان ویرانیان کرد. سه‌لاحه‌ددین له‌و ساله‌دا کۆچی دواپی کرد، به که‌رنه‌فالیکی دهر ویشانه تهرمه‌که‌یمان شارده‌وه.

له سالی ۱۲۶۰ مه‌مالیکه‌کانی میسر شکستیان به مه‌غولبییه‌کان هیئا، سه‌رکه‌وتوی دوتینی بووه شکست‌خواردوی نه‌مرؤ، هه‌موو سه‌رکه‌وتوییه‌ک له‌و باوره‌دایه که بو هه‌میشه به سه‌رکه‌وتوییه‌ ده‌مینیتته‌وه، هه‌موو شکست‌خواردوییه‌کیش واده‌زانی بو هه‌میشه له شکست‌دایه، هه‌ردوو بو‌چوون له‌به‌ر یه‌ک هۆکار له هه‌له‌دان، له‌به‌ر نه‌وه‌ی هه‌موو شتییک له‌گوراندایه، ته‌نیا خودا نه‌بیته که هه‌میشه وه‌ک خۆبه‌تی و نه‌مر و نه‌گوره.

له پاش کۆچکردنی سه‌لاحه‌ددین قوتابییه‌کی دیکه‌م به ناوی حیسام هاوکاری کردم، که خیرا نه‌شونمای کرد و که‌وته سه‌ر ریگای منه‌وه، نه‌و هه‌موو مه‌سنه‌وی بو نووسیمه‌وه، که مرؤفتیکی زور خاکی و دلنه‌رم بو. نه‌گه‌ر پرسپارت لی بکردبوویه: تو کیتی و چی ده‌که‌ی؟ یه‌کسه‌ر وه‌لامی ده‌دایه‌وه: من هه‌ژارتیکم له‌ دواپی شوتین پیتی شه‌مسی ته‌بریزی هاتمه‌ ناو کاروانی عه‌شق، من نه‌ موربدم و نه‌ نیازی بوونه مورشیدیشم هه‌یه، ته‌نیا مه‌به‌ستم نه‌وه‌یه که میراتی مرؤفتیکی شه‌ره‌فمه‌ند له فه‌وتان رزگار بکه‌م تا له‌ بیر نه‌کریت. لاپه‌ره ۴۹۱ عه‌ره‌بی ل ۳۸۷ فارسی.

به‌م شتیوه‌یه رۆژان و شه‌وان و سالان ده‌گوزهرین، دواچار پیر ده‌بی، سه‌ره‌تا جه‌سته‌ت هه‌ست به‌ پیری ده‌کا، به‌ره‌به‌ره به‌ره‌و که‌مال بوون ده‌چی، به‌ چل سالی ده‌گه‌ی، دواتر په‌نجا سالی، یه‌کسه‌ر بو شه‌ست سالی شوڤر ده‌بیته‌وه، هه‌ر ده‌ سال جاریک سه‌یری رابوردوو ده‌که‌م، پاشان به‌رده‌وامی به‌ ژیان ده‌ده‌م، خالییک نییه له‌م گه‌ردوونه پیتی بگه‌ی، گه‌ردوون ده‌سوورئ، به‌ جیگییری و به‌ به‌رده‌وامی، هه‌روه‌ها زه‌وی و مانگیس به‌هه‌مان شتیوه، به‌و زانیارییه‌نه‌وه ئیمه‌ی سوئی و دهر ویشه‌کان به‌ ریگا و شتیوازی خۆمان ده‌سوورپینه‌وه و سه‌ما ده‌که‌ین، له‌ کانگای نیگه‌ران و شه‌ر و ناژاوه‌کان،

له‌ برین و نازار و دل خۆشییه‌کامان، به‌ ناسوده‌بی سه‌ما ده‌که‌ین، وه‌ک هه‌لژانی ناو له‌ خوتیماندا سه‌ما ده‌که‌ین، هه‌ست به‌ هاوگونجاندنییک و هاوسه‌نگییه‌کی ته‌واو له‌گه‌ل گه‌ردووندا و له‌گه‌ل نه‌وانه‌ی له‌ ناو گه‌ردووندا ده‌که‌ین، هه‌موو شته‌کان له‌ نوئیوونه‌وه‌دان، مه‌قامه‌کان و ناوه‌کان له‌ گورانکاریدان، هه‌ر قسه‌یه‌ک که‌ ده‌یکه‌ین، هه‌ر زیانییک که‌ به‌ که‌سیکی دیکه‌ ده‌گه‌یه‌نین، دووباره‌ بو خۆمان ده‌گه‌ریتته‌وه، به‌لام مرؤفه‌کان زۆریه‌یان نه‌مه‌ نازانن، له‌به‌ر نه‌وه زۆریه‌ی خه‌لک که‌ تووشی گرفتیک ده‌بن، که‌سانی دیکه‌ خه‌تابار ده‌که‌ن.

خاله‌کان به‌به‌رده‌وامی ده‌گورین، خالییک شوینی خالیکی دیکه‌ ده‌گریتته‌وه، به‌لام بازنه‌که هه‌روه‌ک خۆی ده‌مینیتته‌وه. نه‌وه‌تا ریتسای سی و نۆبه‌مین ده‌لیت: (ریتسای ۳۹) هه‌رچه‌نده له‌ دنیا‌دا به‌شه‌کان ده‌گورین، به‌لام گشت هه‌ر وه‌ک خۆی ده‌مینیتته‌وه و ناگوریت، چونکه‌ کاتییک دزیک ده‌روات، دزیک دیکه‌ په‌یدا ده‌بیته و دیتته‌وه شوینی دزه رۆیشته‌وه‌که، کاتییک که‌سیکی راستگۆ و باش ده‌مریت، راستگۆبه‌کی دیکه له‌ دایک ده‌بیته و شوینی ده‌گریتته‌وه، به‌م شتیوه‌یه هه‌یج شتییک نامینیتته‌وه که نه‌گوریت، به‌لام شتییک هه‌یه که هه‌رگیز ناگوریت، گشت له‌ ناو ناچیت و هه‌موو شتییک له‌ شوینی خۆی ده‌مینیتته‌وه، وه‌لی هه‌یج رۆژتییک به‌ رۆژتیکی دیکه‌ی پیشووتری ناچیت، هه‌ر سوئییه‌ک که‌ ده‌مریت، سوئییه‌کی دیکه له‌ شوینی نه‌و دیتته دنیا‌وه.

ئایینی ئیمه‌ ئایینی عه‌شقه، هه‌موو مرؤفه‌کان به‌ زنجیره‌ی دل‌ه‌کانیان به‌یه‌که‌وه په‌یوه‌ستان، نه‌گه‌ر نه‌لقه‌یه‌ک جیاییته‌وه، نه‌لقه‌یه‌کی دیکه شوینی ده‌گریتته‌وه، هه‌رچه‌نده شه‌مسی ته‌بریزی مردوو، به‌لام شه‌مسی ته‌بریزییه‌کی دیکه له‌سه‌رده‌میکی نویدا به‌ ناوتیکی جیاواز سه‌ره‌له‌ده‌دا، ناوه‌کان ده‌گورین، دین و ده‌رۆن، به‌لام جه‌وه‌ه‌ریان یه‌ک شته.

لاپه‌ره ۴۹۲ عه‌ره‌بی، ل ۳۸۸ فارسی.

* * *

له‌ کۆتایی نه‌م رۆمانه‌دا ئیلا باسی کۆتایی ژبانی شه‌مسی ته‌بریزی سه‌رده‌م ده‌کا که‌ نووسه‌ره‌که‌ی کفرتیکی شیرین - عه‌زیزه.

له ۷ ئیلوولی سالی ۲۰۰۹ ئیلا له‌ ژوواریکی نه‌خۆشخانه‌یه‌کی شاری قۆنییه له‌سه‌ر کورسییه‌کی پلاستییک له‌ ته‌نیشته‌ سیسه‌می عه‌زیزه‌وه نوستوو،

دهنگیکی چاوه پروانه کراو ده که ویتته بهر گوچکجه کانی و چاوه کانی ده کاته وه، دهنگه که چهند وشه یه ک بوو پیشتر گوتیی لئ نه بوو بوو، دواتر درکی به وه کرد که ئەم دهنگه بانگی به یانییه بو نوێژکردن، رۆژتیکێ نوێ خه ربک بوو دهست پئ بکات، به لآم ئەو ههستی به وه ده کرد که ئەم رۆژه ده بپته کوتایی شتیکی دیکه.

ئه گهر پرسیار له ههر که سیک بکهی که بو یه کهم جار گوتیی له بانگی به یانی بیت، هه مان ئەو ههستهی ئەوی ده بوو، ئای چهند ههستیکی جوان و ته مومژاوییه، ههستیکی ئەفسووناوی ترسناک داتده گری، ههروهک عهشق وایه.

که ئیلا له گه ل ئەو بانگی به یانییه له خه وه به ناگا هات، دواي ئەوهی له تاریکیدا چاوه کانی کرده وه، بۆی ده رکهوت ئەو دهنگه نیرینه یه له په نجه ره کراوه کهی ژوو ره که پیدا هاتوو ته ژوو ره وه، به ناگا دپته وه که ئەو ئیستا له ماساشوستس - ئەمریکا نییه، له و ماله فراوانه نییه که له گه ل پیاوه کهی و منداله کانی تییدا ده ژیا، که زه مهنیکی رابوردوی ئەو بوو، ئیستا که ئەو له و زه مهندا ناژیت، به لکو له شوینیکی دیکه ی جیهاندا ده ژیی، له نه خو شخانه یه ک له شاری قونیه له تورکیا، ئەو هه ناسه یه ی که له و ژوو ره دا گوتیی لپیه تی، هه ناسه ی عاشقه که یه تی که پیاوه کهی له پینا ویدا به جن هیشتوو ه. ئەو له وه ده گه یشت که کومه لگا ریسوا ی ده کا، چونکه پیاوه کهی و منداله کانی، له پیناوی پیاوی کدا به جن هیشتوون که هیچ دوا رۆژتیک نییه، به لآم ئەو ئافره تیکه که وازی له دوا رۆژی خوی هینا وه له پینا و ئیستایدا.

گلۆپی ژوو ره کهی داگیرساند و به چاوه کهی ژوو ره کهی ده پشکنی، وه ک بلپی ده یه ویت دلنیا بیت له وهی که ئەو چهند کاتژمیره ی خه وی لئ که وتبوو بارودۆخه که وه ک خۆیه تی و نه گۆرا وه.

ژوو ره که بچوو کترین ژوو ری نه خو شخانه یه ک بوو که له ژیانیدا بینیبیتی، هه رچه نده نه خو شخانه ی زۆری نه بینیه، سیسه مه که هه موو پانتایی ژوو ره کهی گرتبوو، دۆلا بیککی داری له ته نیشته بوو، له گه ل مینزیککی چوار گۆشه ی بچوو ک، کورسییه ک، گولدانیککی به تال، سینیییه ک چهندان جوړ حه ب و ده رمانی تیدا بوو، له ته نیشتهیدا کتیبی (من و رومی) دانرابوو، که عه زیز له سه ره تای گه شته که یاندا دهستی به خوتندنه وهی کردبوو.

چوار رۆژ بوو گه یشتبووه شاری قونیه، رۆژی به که می گه یشتنی وه ک گه شتیاریککی ئاسایی له م شاره به سه ر برد، سه ردانی شوینه واره کان و موزه خانه کانی کرد، چهندان وینه ی فۆتوگرافی شوین و دیمه نه کانی ئەو شاره ی گرت، وینه ی هه موو شتیکی گرت، کاته کانی ئاسایی ده گوزه ران. تا دوینی که عه زیز که وته نه خو شخانه، دواي ئەوه ی به یه که وه له چیشته خانه یه کدا نانیان ده خوارد، باری ته ندروستی تیکچوو، که وته سه ر زه وی، له و کاته وه که گوازا یه وه نه خو شخانه، ئیلا له ته نیشته سیسه مه که ی عه زیز له سه ر کورسییه ک دانیشتوو ه و نازانیت چی رووده ات. له خودا ده پارایه وه، خودایه چۆن ئەو عه شقه ی دره نگه وه ختیک پیت به خشم، وا به خیرایی و زوو لیم وهرده گریته وه، که ی ئەمه ره وای هه قه؟! نه ده بوایه ئەو عه شقه م پئ بده ی که پیت دام، لیم مه ستینه وه و بۆم بهیله وه.

ئیلا سه یری عه زیزی عاشقه که ی ده کرد، که له سه ر سیسه مه که ی خه وتبوو، نه یده ویست بانگی بکات، به لآم حه ززی له وه ده کرد که گوتیی له دهنگی بیت: له بهر ئەوه بانگی کرد: عه زیز خه وتووی؟ عه زیز خه وتووی؟ عه زیز به ناگا هات و به زه رده خه نه یه که وه گوتی:

خه وتبووم، نازیزه کهم له خه وه هه لستاوی؟
- بانگی نوێژی به یانی به ناگای هینامه وه.

- نوێژی به یانی نوێژتیککی تایبه ته، ده زانی له و پینج نوێژی رۆژانه ی موسلمانان، ده لپن نوێژی به یانیان له هه موویان پیرۆزتره، به لآم له هه موو نوێژه کانیسه خستره، چونکه له هه موو نوێژه کان زیاتر بابه تی تاقیکردنه وه ی مرۆقه کانه.

- له بهر چی؟
- وایزانه له بهر ئەوه یه که له خه و کافمان به خه بهرمان ده هیئت و وربامان ده کاته وه، تا به ره و ئەو حه قیقته ته بپن که بانگه که داوه تمان ده کا، بۆیه ده سته واژه یه ک ته نیا له بانگی نوێژی به یانیان هه یه و له بانگی نوێژه کانی دیکه دا نییه، که ده لپت نوێژ باشتره له خه وتن (الصلاة خیر من النوم).

ئیلا له دلئ خۆیدا ده بگوت: له وانه یه خه وتن بۆ من و تو باش بیت، ئای چهند هیواخوازی ئەوه بووم که به یه که وه خه وتباین، ئەو حه ززی به خه ویککی هیمن ده کرد، خه ویککی قوول بۆ ماوه یه کی درتژ، تا سه ت سالان بیدار نه بنه وه، تا ئەو ئازار و خه م و که سه ره ی سه ر دلئ که م

دهبووه ده.

دوای ئه وهی دوا دهنگی بانگی به یانیان سه دای ده دایه وه، دواتر نه ما، دنیا که و ته بی دهنگی و کپ بو، بی دهنگی که به رگه ی نه ده گیرا. سالتیک به سه ر به کتر بینینیان له گه ل عه زیزدا تیپه ر بووه، سالتیک له خو شه ویستی و درک کردن، زۆریه ی ئه و کاتانه ته ندروستی عه زیز باش بو، دهیتوانی به رده وامی به گه شته کانی له گه ل ئیلا دا بدات، به لام له و دوو ههفته یه ی دوا ییدا باری ته ندروستی تیکچوو.

ئیلا سهیری عه زیزی کرد، بینی جارێکی دیکه نووسته وه، روخساری هیمانه دههاته بهر چاو، میتشکی ئیلا پر بوو له بیرکردنه وه و تیکچوژانی بیر و بوچوونه کان، خۆی پتی نه گیرا له ژوو ره که دا بمینیتته وه و چوو ده ره وه، خۆی گه یانده هه وشه بچوو که که ی نه خو شه خانه که تییدا هه وزه ئاوێکی بچوو ک و له ناوه پراستیشیدا په یکه رێکی به ردی فریشته یه ک دروستکرا بوون، سهیری ئاوه که ی کرد که چهند سکه پارهی که تییدا بوو، دیاره که سانیک به نیازی مه رامی خۆیان فریپیاندا بووه ناوی، ئیلا له گیرفانیدا به دوای سکه ی پارهدا گه را، تا ئه ویش به نیازی مه رامی خۆی فریپتی بداته ناو ئاوه که وه، به لام هیچی نه دۆزییه وه، دواتر چهند ورده به ردی ساف و بریقهداری له نزیک هه وزه که دۆزییه وه، به ردی که هه لگرتنه وه و چاوه کانی نوقاند و خستییبه ناو هه وزه ئاوه که وه، به مه رامیک به رده که ی فریپتی دا که ده یزانی نایه ته دی، به رده که به دیواری هه وزه که که وت و به رزبووه و که و ته باوه شی په یکه ری فریشته که ی ناوه پراستی ئاوه که. ئیلا له گه ل خۆیدا گوتی عه زیز ئیستا لیره بوایه له مه دا ئاماره یه کی به دی ده کرد.

دوای نیو کاتژمیر گه رایه وه ژوو ره که ی عه زیز، بینی پزیشکیک و سسته رێکی گه نج جهسته و روخساری عه زیزبان داده پۆشی، دیار بوو عه زیز کۆچی دوابی کرد بوو.

عه زیز وهسیه تی کرد بوو که وه ک پۆمی ته رمه که ی له قۆنییه بنیژریت، ئیلا رپوره سمی ناشتنی ته رمه که ی ریکخست، بو ئافره تیکێ گه شتیاری وه ک ئه و ئه م کاره هینده ئاسان نه بوو، به لام دلنیا بوو که خودا یارمه تی ده دات له راپه راندنی ئه و کارانه ی که نه یده توانی ئه نجامیان بدات، سه ره تا پارچه زه وییه کی ئاماده کرد له

گۆرستانیکێ کۆنی موسلمانان بو ناشتنی ته رمه که ی عه زیز، هه ره ها ئه و میوزیک ژه نانه شی دۆزییه وه که میوزیکێ سۆفیانه یان له کاتی رپوره سمی ناشتنی ته رمدایه ده ژهنی. نامه ی ئه لیکترۆنی بو هه موو هاو رپیکانی عه زیز له دنیا دا نارد بو ئاماده بوون له و رپوره سمه.

ئیلا زۆر دلخۆش و سه رسام بوو به ئاماده بوونی ئه و هه موو خه لکه، ئه وانه ی له شوپنی زۆر دوور هاتبوون، له کیپ تاون، سان پتروسپورگ، مورشد ئاباد، ساوبا یۆ، که خه لکانیکێ جوړاوجۆر بوون، خه لکی پیشه و بیرو باوه ر جیساواز، فۆتوگرافیسیت وه ک عه زیز، زانا و رۆژنامه نووس و سه ماکار و په یکه رتاش و کشتوکالکار و ئه و مندالانه ی که عه زیز به مندالی خۆی داده نان. له هه موو بیرو باوه ره کان خه لک ئاماده بوو بوون. به م بۆنه یه وه هه ر هه موویان ئاهه نگیان ده گیترا، هه ره وه ک عه زیز هه زی لی بوو که ناشتنه که ی به م جوړه بی، منداله کان به شادییه وه یارییان ده کرد، شاعیریکێ مه کسیکی نانی مردووانی به سه ر خه لکه که دا دابه ش ده کرد، هاو رپیه کی عه زیز که ئسکوتله ندی بوو گولی دابه ش ده کرد، هه ر گوله ک ئاماره ی بو ئه وه ده کرد که مه رگ شتیکه ناییت مرۆف لینی بترسی. پیره مه تیردیکێ موسلمانان قه مبووری خه لکی قۆنییه، سه رسام بوو بوو به و که رنه قاله و روخساری زه رده خه نه ی گرتبوو، له بهر ئه وه ی پیتی وابوو له میژووی شاری قۆنییه جگه له که رنه قاله که ی ناشتنی جه لاله ددینی پۆمی، هیچ رپوره سمیکێ شارنده وه ی ته رمی به و شیوه یه به خو وه نه بینیه.

سێ رۆژ دوای رپوره سمی ناشتنی عه زیز، دوای ئه وه ی میوانه کان هه موویان گه رانه وه و رۆیشتن، ئیلا به ته نیا مایه وه. به هه موو سووچیکێ ئه م شارهدا ده سوورایه وه، سهیری ئه و خیزانانه ی ده کرد که به ته نیشتییدا تیپه ر ده بوون، سهیری بازرگانه کانی ده کرد له دوکانه کانیان، سهیری فرۆشیاره گه رۆکه کانی ده کرد، که پیداکیریان ده کرد ئه و شتیکیان لێ بکریت. خه لک سهیری ئه و ئافره ته ئه مه ریکییان ده کرد که به چاوێکی سووربووه وه له گریان و فرمیسکاوی به ناویاندا ده رۆیشتن، له و شاره ئافره تیکێ ته واو نامۆ بوو، نامۆبه له هه موو شوپنیک، گه رایه وه هۆتیه که ی، پیش ئه وه ی پارهی مانه وه که ی بدات و هۆتیه که چی به یلیت، پالتۆکه ی له بهر کرده وه و بلووزیکێ له خوری ئه نقه ره دروستکراوی له بهر کرد،

ئینجا تەلەفۆنی بۆ جانیتتی کچی کرد که تاکە مندالی بوو له نیوان سێ مندالەکانی پشتگیری دایکی دەکرد لەپێراردانی خۆی که بە دواى دلدا پروات، بەلام دوو مندالەکەى دیکەى ئورلی و ئافی تا ئیستا که هەر قسە لەگەڵ دایکیان ناکەن، لەبەر ئەوەى بە دواى دلیدا رویشتوو و ئەوانى جیهیتشتوو. ئیلا بە تەلەفۆن قسەى لەگەڵ جانیت دەکرد وەک بلیتی لە بەرانبەریه تی: عەزیز کۆچی دواى کرد.

- ئای دایە گیان، سەرەخۆشیت لێ دەکەم، ئیستا که ناگەریتتەوه مال؟

ئیلا لەگەڵ ئەو پرسیارەدا سەرى خۆى شوێرکەوه، کەوتە بێرکەوه، پرسیارى دیکەى بە مێشکیدا هات، ئایا دەگەریتتەوه لای مێردەکەى لە شارى نورسمیتۆن؟ رێکاری تەلاقدانە که رابگریت که بوو تە مەتاها تێکی پر لە تاوانبارکردنى یەکتەر، چى دەکات ئیستا که ئەو هیچ پارەى نییە، هیچ کارى نییە، بەلام دەتوانن وانەى تاییه تی ئینگلیزى بلیتتەوه، یان لە گوشارى کار بکات، لەوانەى بێتتە نووسەرىکی باشى بواری ئەدەبى، چاوهکەنى بۆ خۆلهکێک خستە سەر یەک و پێشبینى ئەوەى کرد که بە باوهربوون بەخۆیەوه دەتوانیت ئەو رۆژانەى داها تووی پێ بەرگە بگریت، هەرچەندە لە ژيانیدا بەو جۆرە بە تەنیا نەماوه تەوه، بەلام لەگەڵ ئەو هەشدا هەستى بە تەنیاى نەدەکرد، لەگەڵ کچه که پێدا بەردەوامى بە قسەکانى دا، نازیزه کهم زۆر پەرۆشى ئیوه، توو خوشک و براکەت، دین سەردانم بکەن؟

- بەدلنیاىیەوه دایە گیان، سەردانت دەکەین، بەلام ئیستا که چى دەکەى؟ ئایا دلنیاى ناگەریتتەوه؟

- دەچمە ئەمستردام، لەوێندەر ئەپارتمانى بچووک و جوان هەیه که دەکەونه سەر کەنار دەریا، یەکیکیان بە کرێ دەگرم، دەبیت فیری لێخوڕینی پایسکل بيم، نازانم کچه کهم هیچ پلانیک دانانیم. هەول دەدەم رۆژیک بژیم و ببینم دلتم چیم پێ دەلێت، ئەمە رێسایە که لە رێساکان، وای نییە کچه کهم؟

- کام رێسا دایە گیان؟! باسى چى دەکەیت؟ ئیلا لە پەنچەرەى ژوورى هۆتێله که نزیک کەوتەوه که تیتیدا بوو، سەیری پانتایی ئاسمانى شینی کرد، یەکسەر لە خۆرا خولایه وه، لە نەبوونیدا توایه وه، رووبەر ووی چەندان ئەگەر بووه وه، وەک دەرویشیک لە دەورى خۆدا

دەسوورایه وه، ئینجا لەسەر خۆ بە هیمنى گوتى: رێسای چلەم (رێسای ۴۰) ژيان بە بى عەشق هیچ بەهائەکی نییە، لە خۆت مەپرسە جۆرى ئەو عەشقهى که دەتەوتت چیه؟ روحیه، یان مادديه؟ خودایه، یان دنیاىه؟ خۆتا وایه، یان خۆرهه لایه؟ دابه شبوونەکان دەبنە هۆى زیاتر بوونی دابه شبوون، عەشق هیچ ناویکی نییە، هیچ ئاماژەیهکی نییە، بى پیناسه یه، وەک خۆیه تی پاک و بى گەرد و سادە.

عەشق ئاوى ژبانە، عەشق روحیکە لە ناگر. گەردوون زۆر جیاواز دەبیت کاتیک ناگر عەشقی ئاوى دەبیت. لاپەرە ۵۰۰ عەرەبى، ل ۳۴۰ چاپى ئینگلیزى.

سەرچاوهکان:

سەبارەت بە سەرچاوهکانى ئەم بابەتە خودى رۆمانەکەى ئەلیف شافاکە بە هەر سێ زمانى عەرەبى و فارسى و ئینگلیزى. من پێم وایە ئەم کارەى من بە پشت بەستى بە خودى رۆمانەکە بە هەر سێ زمان باسى ناوهرۆکى رۆمانەکەم کردوو، هەرچەندە لە زۆر جێگا کارى وەرگێرانم کردوو، بەلام هەولم داوه ئەو شوێنانەى که چل رێساکەى تیدا خراوه تە روو وەرگێریم سەر زمانى کوردى.

بەزمانى عەرەبى:

الیف شافاک، قواعد العشق الاربعون (رواية عن جلال الدين رومي) ترجمة: خالد الجبيلي، دار طوى للثقافة والنشر والاعلام، لندن، الطبعة الاولى، ۲۰۱۲.

بە زمانى فارسى:

الیف شافاک، چهل قانونی عشق، ترجمه مرضیه احدی، ئەم کتیبە بە پى دی ئیف لە سائى ئینتەرنیتى خواره وه هەیه:

<http://mihandownload.com/2012/03/download-ketab-40-ghanoon-eshgh.php>

بە زمانى ئینگلیزى:

ElifShafak, The Forty Rules of Love, Penguin Books, London, 2011

سەرنج: بەشى یەکەم و دووه می ئەو لیکۆلینە وهیه لە هەردوو ژمارەى (۲۱۷) و (۲۱۸) بلاوکراونە تەوه. (پامان)

پيشه کی

ٺه مين مه علوف نووسهري فهره نسي، سالي ١٩٤٩ له به يرووت له دا يک بووه و له سالي ١٩٧٦ هوه به هزي شهري ناوخوي لبنان هه نيشته جيي فهره نسا بووه، گه ليک رومان و کتبي به زماني فهره نسي نووسيوه و نووسهري کي زور به سه ليقه و خاوهن توانسته، چ له پرووي خولقاندني چيروکه وه، چ له پرووي زماني گيرانه وه که ي، له کتبي به ناوبانگه کاني، ده توانم ناوي ٺه وانه هه لدهم: ليوني ٺه فريقي، سه مه رقه ند، گاشه به ردي تانيوس (براهي خه لاتي گونکووري سالي ١٩٩٣)، ناسنامه بکوژه کان (١)، ريشه کان و... تاد، سالي ٢٠١٠ بو سه رجه مي نووسراوه کاني خه لاتي شازاده ئاستورياسي ئيسپانياي پي درا، ههروه ها له سالي ٢٠١١ به ولاره ٺه ندامي ئاکاديمي اي زماني فهره نسييه. ئامانجي ٺه و تاره تاو توکردني شيوازي قه لامي ٺه مين مه علوفه له نيوان دوو روماني "سه مه رقه ند" و "گاشه به ردي تانيوس" دا.

ٺه مين مه علوف له تاووتوي دوو روماندا

"سه مه رقه ند" (Samarcande)

ٺه رومانه که له سالي ١٩٨٨ خه لاتي "خانه ي بلاقوکه کان" ي له فهران سادا برده وه ته وه، باسي ژيان و به سه رها تي عومه ري خه ييام له سه رده مي سه لجو و قيبه کان (سه ده ي ١١ و ١٢ ي زاييني) ده کات، وه ک زور به ي رومانه کاني؛ نووسه ر هه نديک که سايه تي، پروواوي ميژوويي و کومه لايه تي ده کاته هه وي ني رومانه که ي و له ده وري ٺه واندا چيروکي کي خه يالي پيکدي ني که له زور جيگاشدا راستيه کاني ميژوويي و دابونه ريتي ژيان خه لکي ٺه و سه رده مه، دينه گوري.

هيرا شه مسي بورهان
(فهره نسا)

ئەمین مەعلوف

زیندوویی لەدایک نەبوو، ھۆی ئەو ھەبوو کە ھەندیک لە دەولەتانی رۆژئاوا بوونەتە بەرھەڵسستی پرۆژەکە، ئەگەرچی لە ھەردوولا چ لە رۆژھەلاتییەکان چ لە رۆژئاواییەکان کەسانی دلپاک و راستگۆ ھەبوونە کە بۆ پرۆژەکە زۆریان باج داو و فیداکارییان کردووە.

ھەر وەکی گۆتم بناغە ی چیرۆکە کە دەستنووسیکی چوارینەکانی خەییامە کە بە درێژایی سەدەکان لە کیشە و رووداوان پارێزراوە (بۆ نمونە: مەرگی خودی خەییام، مەرگی ھەسەنی سەبباج، ھیرشی مەغولان، لەناوچوونی فرەقی "حشاشیون" و...) تا لە سەردەتای سەردەمی نوێدا، دیسان بێتە گۆرێ و نیشانی بدات کە جەوھەری راستی و گەورەیی بیر و شیعەرەکانی خەییام، جەوھەری ژيان و ناكرێ دوایان بێ.

"گاشە بەردی تانیوس" (Le Rocher de Tanios)

لەم رۆمانەشدا ئەمین مەعلوف چیرۆکی کەسایەتی سەرەکییە کە "تانیوس" - کۆرپێکی مەسیحی خەلکی کۆیستانەکانی لبنان - بە ھیندیک رووداوی میژوویی ئەو ناوچەیە دەبەستێتەو، بۆ نمونە ئەو رووداوە کە لە سالانی ۱۸۲۰ تا ۱۸۴۰دا "محەمەد عەلی پاشا"، پاشای میسر (کە بە تورکی بە مێھمیت ئەلی پاشا دەناسن) ھەولێکی زۆری دا کە کۆمەلگای میسری ئەو کات مۆدێرن بکات و تا پراڤەبەکی زۆریش سەرکەوتوو بوو، ئەو زۆر پزیشک و ئەندازیار و کۆمەڵناسی لە

بۆ نمونە لە رۆمانی سەمەر قەنددا، ئەو ھێ خەییام چەندە عاشقی ئەستێرناسی و شیعەر و ماتماتیک بوو، ئەو ھێ ھەسەنی سەبباج دامەزرتنەری یەكەم بنگە ی تیرۆریستی جیھان بوو و لە کۆیستانی "ئەلەمووت" دا سیستمێکی فاناتیک و ئاسایشی پیکھیناوە. ئەو ھێ "نظام الملک" وەزیری زبەرەکی "مەلیک شا" برادەراییەتی و تیرادەتییکی تاییەتی بۆ خەییام ھەبوو و پێزی گرتوو، ئەو وەسفانە ی لە شارەکانی سەمەر قەند و بوخارا و ئیسفەھان کران؛ گشتیان وە راستی دەچن و لە کتیبە میژووییەکانی دیکەشدا باسیان کران، بەلام کەس ناتوانی پشتی وردەکارییەکان راست بکاتووە و خودی نووسەریش ئامانجی ئەو نەبوو و نییە. ئەو دەخوازی لە رێگای ئەم رۆمانەدا بلێ کە چۆن دەستنووسیکی چوارینەکانی خەییام کە خۆی نووسیویەتی و پەراوێزیسی لێ زیاد کران، دەتوانی دروشمی ئەقل و ھۆش و تییینی ئەو کە لە پیاو ھەبوو و چۆناوچۆن بیروکە و شیعەرەکانی توانیان سنووری سەدەکان بەزیتن تا لە کۆتایی سەدە ی ۱۹ ی زاینیدا دنیای رۆژئاوا وردە وردە عومەری خەییام بناسی و سەوداسەری چوارینەکانی بێ، تا ئەو پراڤە کە پیاویکی ئەمریکی و ژنیکی فەرەنسی بە ھۆی ئەو چوارینانەو عاشقی یە کتر دەبن و کاتیک کورپان دەبێ، ناوی دەنێن "بێنجامین عومەر لۆزەژ" (Benjamin O. Lesage) و دواتر ئەو کورپ بە عیشقی دەسکەوتنی ئەو دەستنووسە - واتە راستی و تییینی شاعیرانە ی رۆژھەلات - دەچیتە ئێرانی سەردەمی ناسرەددین شای قاجار و لەویش گەلێک بەسەرھات و گۆلمەزی دیکە ی بۆ دیتە پێش، ئینجا لە رێگای گێرانیو ھێ ئەو نەقلانە، نووسەر باسی ئەو کات و چۆنیەتی لەدایکبوونی بیروکە ی دیموکراسی و ئازادیخوازی لە رۆژھەلات بە گشتی و لە ئێران بە تاییەتی، دینیتە گۆرێ، باسی ئەو دەکا کە کۆمەلگای ئێران بە ھۆی نەخوێندەواری و خورافە ئایینییەکانەو خۆی چەقەستوو بوو و چاندنی نەمامی ئازادی تیدا کاریکی ئەو ھەندە ئاسان نەبوو، تا ناراستی و دۆشینیی ئیستعمارگەرانی دەولەتانی رووسیا و بریتانیا کە بووبوونە رەشەبا بۆ گیانی ئەو نەو نەمامە، ئەمین مەعلوف لەم کتیبەدا وەک چەند کتیبی دیکە ی، لە گۆتتی ئەو غافل نابێ کە ئەگەر مۆدێرنیتە و دیموکراسی لە رۆژھەلاتی ناوەراستدا قەت بە

فهرانسەرا ھینایە میسر تا ئەو ولاتە بەرەو پێشەوہ بەرن، بەرە بەرە مێھمیت ئەلی توانی بناغەیی دەسەلاتیکی ریکویتیک لە رۆژھەلاتدا دامەزرینی کە لە ئالبانیرا ھەتا ئیتیبوی بەربلاو بوو، ئەو خەریک بوو جێ بە سولتانی نالیھاتووی عوسمانی لیژ بکات، بۆیە لەگەڵ سوپاکانی ھەتا کویتستانەکانی لیبانیش ھاتنە پیش تا تەنگ بە عوسمانییەکان ھەلچن، بەلام بۆ ئیستعماری بریتانیا ھەبوونی ئیمپراتورییەکی نەخۆش و لاوازی وەک عوسمانی، خیری پتر بوو تا میسرکی مۆدیرن و بەھیز، بۆیە یارمەتی تورکەکانیان دا و پرۆژەکیان بە تەواوی لەباربرد، بە گۆتیرە ئەمین مەعلوف ھیشتاش پروناکبیرانی دنیای عەرەب ئەو رووداو بە گەورەترین دەرفەتی لەدەستچوو بۆ دابینکردنی مۆدیرنیستە و لە خەوھەستاندن رۆژھەلات لە قەلەم دەدەن.

رۆمانەکە بە گشتی باسی چۆنیەتی لەدایکبوون و گەورەبوونی تانیۆس دەکات، کە چۆن گومان لە بیژوو بوونی کراوە و ئەو کورە بە درێژایی سالانی مندالی و گەنجی لەو شتە رەنجی کیشاوە، بە خۆیندەوہی ئەو رۆمانە زۆر شت لەبارە دابونەریتی فەلە و دورزی (۲) کویتستانەکانی لیبان فیر دەبین، ئینجا دەبینن کە ژبانی ئیمە مرۆقەکان تیکەلاویکە لە: رق و خۆشەویستی، ژیر بوون و شیتایەتی، بەخسندەیی و رەزبیلی، ترس و نازایەتی، بچوکی و گەورەیی، تۆلەکردنەوہ و لیخۆش بوون و... ئیمە مرۆقەکان واین، ھەرگیز ناتوانن ھەمیشە ئاغای ترۆپیکەکان بین و ناشتوانن ھەمیشە لە نزمترین عەرزەکاندا رێ بییوین، ئیمە ئینسانین و تیکەلاویک لە سیفەتە باش و خراپەکان، ھەر وەک خودی ژبان، خودی جیھان.

قەلەمی ئەمین مەعلوف لەم رۆمانەدا دەگاتە ئاستیکی زۆر بالا لە شتیوازی نووسینی خۆیدا، ھەر بۆیەش بۆ ئەم کتیبە گەورەترین خەلاتی ئەدەبی فەرەنسا، واتە "گۆنکور" ی لە سالی ۱۹۹۳ پێ بەخشا، من پیم وایە چیرۆک و زمانی ئەم رۆمانە، بۆیە ھیندە بەھیزە، چونکە نووسەر باسی ولاتی خۆی دەکات و لە وەسف و شیکردنەوہی شتەکاندا نامینیتەوہ، باسی ئەو شتەکان دەکات کە بە مندالی و میرمندالی دیونی، بیستوونی، بۆنی پتوہ کردوون و چیرۆکی لێ وەرگرتوون، کورد دەلی

"دۆم بی و کەلاش بۆ خۆت بکە!" ئەوہش ریک نەقلی چیرۆک و بەسەرھاتی تانیۆس و دەوروبەریتی.

ئەم رۆمانە ھیندە بەرزە کە پیم حەیف بوو، خۆینەرانی ھاوزمانم نەتوانن چیرۆکی لیبەرگرن، بۆیە قۆلم بۆ وەرگێرانەکی لێ ھەلمالی و بە حەوت مانگان کردم بە کوردی، ئیستا لە قۆناغی تاییدایە و ھیوادارم بتوانم لە چاپخانەکی باشوور، یان رۆژھەلاتی کوردستان بە جوانی لە چاپی بدەم و بیخەمە نیو کتیبخانە کوردییەکانەوہ.

۲۰۱۶/۸/۱۸ لیل

تییینیەکان:

۱- "ناسنامە بکوژەکان" رۆمان نییە، کتیبیکی کۆمەڵناسی و شیکارانەییە کە لەویدا ئەمین مەعلوف باسی ناسنامە "ھویە" دەکات. ئەوہی چۆن مرۆقیک دەکرێ بەک، یان چەندان ناسنامەیی ھەبێ و ئەو ناسنامانە دەتوانن لەگەڵ یەکتەر بە ھارمۆنی روحی مرۆقیک گەورە بکەن، یان بە پێچەوانەوہ، دەتوانن کیشەیی دەروونی و کۆمەلایەتی بۆ دروست بکەن، بیستم ئەم کتیبەش وەرگێردراوہتە سەر کوردی و دەست دەکەوێ، بابەتیکێ زۆر بەھیزە.

۲- دورزی: خەلکانیکن کە لە سووریا و لیبان دەژین و ئایینی تاییەت بە خۆیان ھەبە، کۆبەکی دەبیستە "درووز".

ئەمین مەعلوف (Amin Maalouf)

پيشه‌کى:

با بى پيشينه‌کى بچمه سهر پيشه‌کى، تا باسى پهنده کرى، بى گومان وشه‌ى پيشينيان دپته ناراهه. دهى پروونه پهنده‌کان وتهى پيشينيان بوونه و دهسمايه و چوراوه‌ى نه‌زمونه تال و شيرينه‌کانى نه‌وانن، هه‌لبه‌ت به دريژايى ميژوو.

مه‌سه‌له‌کانيش وه‌ک باقى ده‌قه‌کان (نوسراوه و زاره‌کى) نه‌گهر به ده‌قري زهمانى و زمانى خوڤان هه‌ليانسه‌نگيتن، ههر کام له جپى خوڤاندا ره‌نگه ده‌با ههر نه‌و جوړه بگوترايان كه گوتراون. هه‌لبه‌ت نه‌وه‌ش ده‌زانين كه گوتراوه‌کان نه‌وه‌نده گوتراون، گوتراون.

به‌لام نه‌گهر له ده‌قريكى زهمانى و زمانى نه‌مريژييدا و به بى ده‌مارگيرى له ده‌قه كونه‌کان پروانين و ته‌پوتوزى كونه بوونى ميژويان لي بته‌كيتن و بيانسرينه‌وه و به پيوانه و پيوه‌رى نه‌مريژيى له‌گه‌ليان مامه‌له بكه‌ين و هه‌ليانسه‌نگيتن و بيانرخيتن، ره‌نگه پروانگه‌ى ئيمه‌ش ئالوگورى به‌سهردا بيت.

هه‌لبه‌ت پيشينيان خودايان لي رازى بيت به‌و مه‌به‌سته نه‌و مه‌سه‌لانه‌يان نه‌فه‌رمسوه كه نه‌وانه "وه‌حى" ن و له عاسمانه‌وه نازل بوون و جپى هپچ باس و بوچوونيكيان نه‌هيتسوه‌ته‌وه و نوسخه‌يه‌كن كه بو ئيمه‌يان پيچاوه‌ته‌وه و ئيمه‌ش (هه‌موو نه‌وه‌كانى داها‌توو) له هه‌موو زهمانه‌كاندا به هه‌موو ئالوگوريه‌كانى نه‌گور بيه‌يلينه‌وه له‌وه‌ى كه ده‌بى نه‌و مه‌سه‌لانه وه‌ك گه‌نجينه‌يه‌ك به جوانى و به باشى بپارتيزين و به‌نه‌وه‌كانى داها‌توى راگوتيزين هپچ گومانيتك نييه، به‌لام چون نه‌مريژ له بارى زانسته جوړاوجوړه‌كان و ته‌كنولؤژياوه شيوه‌ى فيترکردن و بارهيتان و زور شتى دى گوراوه، ده‌بى به چاوپكى په‌خنه‌گرانه‌وه و پاش چاو ريخشانديكى زانستيانه له مه‌حه‌كى نه‌مريژيى بده‌ين، نه‌وانه‌ى كه له دريژخاياه‌ندا به

پهندي پاشينيان، پيدا چوونه‌وه‌يه‌ك به‌سهر پهندي پيشينيان

سه‌يد ياسين قوره‌يشى
(بوکان)

چاوه پروانینه وه نه یان توانیوه به ویسته کانی ئیمه وه لامیکی ئه و تو بدنه وه حاله وه وایه کی ئه مرۆیی پین بدین، ههر بهو ساناییه کی ئیمه جلویه رگه کانی خۆمان بۆ منداله کاتمان دهسکاری دهکین و بهو شتیوهیه کی ئه وان پیتیان جوانه، به قه دوگیپالی خۆیان جلویه رگیان بۆ ساز دهکین که تیبدا راحت بن.

له لایه کی دییه وه دیاره نابیت ئیمه ته نیا بهو مهسه لانه ی پیتشینیان قه ناعهت بکهین، چون ههرچی بی، ئیمهش بۆ بهر کانی سه د سالی دی پیتشینیان، که وایه دهبی له گه ل ره خنه و هه لسه نگانندی په ندی پیتشینیان، ئه و گه نجینه به نرخه له ههر زه مانیدا دهوله مه ند و دهوله مه ندتر بکهین. ئه وه رووداویکه، ههر دهبی روودات و شتیکی سهیر نییه که وهک باقی ژانره هونه ری و ئه ده بییه کان، نوئ بینه وه ئه و کاره کراوه، نه شکرایی سه ره نجام دهبی بکریت.

به نده دهست له دهست و قوووت له خودا، ئه و ههنگا وه م له هینا وه، بهو هیوا یه که ههنگا وه کانی دی پتهوتر و بلندتر هه لگیریت.

* "زه ربوله سه ل" و اتا "مه سه ل" به شتیکی له فولکلور و لقیکه له ئه ده بیاتی زاره کی، که به وته یه کی کورت، به شتیوه ی په خشان، یان هۆنرا وه، مانایه کی ئاکاری (ئه خلاق)، کۆمه لایه تی، یان په ند و دابیکه له باره ی ژیا نه وه.

مه سه له کان به گشتی ساختاریکی پته و و په وانیان هیه و مانایه کی کینایی بۆ هه مووان، ده گه یه نن یان به واتایه کی وردینانه تر به هۆی په وانی وشه و روونی مانا و نه رمی دارشتنه وه لای زۆرینه ی خه لک په سه ند کرا ون (ده کری له گه ل خوازه و اتا ئیستیعاره ی ته مسیلیش پیتکیان بگرین).

* زۆریه ی مه سه لیش تاییه قه ندیه کانی "گوزین گوویه" ی هیه، بهو جیا وازییه کی که زۆریه ی "گوزین گوویه" روونه که کئ گوتوویه تی، به لام مه سه ل بیروکه ی گشتی نه ته وه یه که و روون نییه کئ گوتوویه تی.

* "که لامی قیسار" و اتا "گوزین گوویه" به یانیکی کورته له خالیکی، بروایه ک و په ندیکه په نگه زه ریف و باریک بینانه بیت، یان نه بیت وهک ئه و وته یه ی "شیخی سه عدی": (متکلم را تا کسی عیب نگیرد، سخنش صلاح نپذیرد). یان ئه م کۆپله یه له "مه رزبان نامه" (چون بدی پیش آید، از بترتسرس)؛ یان ئه م وته یه ی "عوپید زاکانی": (چندان که حیات باقیست، از حساب میراث

خوارگان، خود را خوش دارید).

* یا هیندی له "کاریکله ماتۆر" (هکان که مه سه لیک بووه ته هه وینیان بهو تاییه قه ندییانه: کورتبیزی، زینده رپه وی، له حن و به یانی ناراسته وخۆ و ره گه زی ته نز.

* ئه و وته کورتانه ی که باسما ن کرد: ۱- مه سه ل، ۲- "گوزین گوویه"، ۳- کاریکله ماتۆر له گه ل ئه وه ی که خالی ها و به شیان هیه و ویک ده چن، جیا وازیشیان پیکه وه هیه، به لام به داخه وه هه ندیک به جیتی یه ک که لکی لئ و هه رده گرن و لیک جیا ناکه نه وه.

بۆ نمونه چه ند کاریکله ماتۆر بۆ وینه یه: * مه گه ر مندال مردووه، سه گی هار چل شه و عومر بکات.

* نان بۆ نانه وا، ئار دیش بۆ نانه وا
* برا له گه ل برا بیت؟ مه گه ر ژن که له لا بیت.
* پیت حالی ده کم که یه ک مه ن ماست چه نده ی ئا و هیه.

* هه لبهت و ته ی واش هیه که ویده چی له داها تو دا بینه مه سه لیک وهک: ئه شا ئیمه که ری کئ؟ که هه روا ده زانن رووداویکی له پشته، یان "میشووله به به سه ته و به دانه" به جیتی "هه واکه ی سارده، میشووله ی نییه" و... تاد.

* مه سه ل و مه ته ل و په ندی ههر نه ته وه یه ک نیشانه و دیارده ی بیرویا وه ری ئه و نه ته وه یه یه و به ناسینی بته رته و سه رچا وه ی مه سه ل و مه ته لی ده کری به باشی به راده و پله ی بیرویا وه ری و چۆنیه تی ره گه زایه تی و پته و بی کۆمه لایه تی و هه روا به ناسینی په و هه ند و خده و خووی ئه وان ئاگا دار بین.

ئیهرا هیم ئه فحه می، کتیبی بته رته ی مه ته لی کوردی

مامۆستا له و کتیبه دا به هه ول و تیکۆشانیکی بیتۆچان و لیکۆلینه وه یه کی زۆر له بته رته ی ۱۲۵ مه سه لی کوردی دو اوه، که هه ندیکیان تاییهت به زمانی کوردین وهک: گه زی چی و جاوی چی / وای له قوونی وای له دۆشاوی / هه موو ر دین سوورئ هه مزه ئاغا نییه / خه لاته که ی حاجی بر ایم ئاغا ی عه مباره / گیره ی له هه ولیر ده گه ری / شاییه که ی بنا و یله یه و... تاد.

و برتکیان ها و بهش له گه ل زمانه کانی دیکه یه وهک: سه د ره حمهت له کفن دزی هه وه ل / نه شیر ی و شتر نه دیداری عاره ب / کونی دو عای ون کردو وه / و شترت دیوه نه دیوه / نووری عه لا نووره و... تاد.

* ئەم مەسەلە ئەنەي كە من وەك پەندى پاشىنيان لىيى
 دوام لە راستە قىنەدا ھەويىن، يان ھەر پەندى
 پىشينيانە، بەلام چون مەسەلە كانم ئەمرۆيى كردووھ و
 ھىتاومە تە ناو كات و سات و شوپىن و ھەلومەرجى ئەم
 سەردەمە، ديارە پىتويستى بە بنەما شكىنى و ئاشنايى
 سەرىنەوھ ھەبووھ، چون دەفرەكە گۆراوھ، روونە
 مەسەلە كەشى پىتوھ دەگۆرپىت و پەنگە لە داھاتوودا ئەم
 وتانەش (نەك وتەي تەنيا من، وتەي ھەموان، لانى كەم
 زۆرەي ئازىزان) بتوانى بپىتە مەسەلىك بۆ ئەوكات.
 پاشىنيان (نەوھەكانى داھاتوو) وەك شارەزان بمانەوئ و
 نەمانەوئ بە قەولى پىشينيان تالمان بيت و سوئرمەن
 بيت، ئەو ئالوگۆرپىيانە بەرپتوھ و لەسەرمەن مالىن.
 ئەوھى لە دەستمان دپت ئەوھىە لەو گۆرانكارپىيانەدا خو
 نەدۆرپىين و ھەلويستىمان ھەبى، ئەمەش پەندى
 پاشىنيان، يان ئەمرۆيى كردنى مەسەلەكان بۆ وھى زۆر
 وەختى خوئىنەرانى بەرپز نەگرم لە ھەر پىت، تەنيا يەك،
 دوو مەسەلم ھىتاوھتەوھ:

پىتى (ئ):

* ئاخىر عومر و ئەوھل مالدارى!

ئەمرۆ: (عومرىك بە دواي تەمەنەوھ بووھ، با برپىكيش
 بە دواي تەمەنەوھ بيت)

* ئەتپى و ئىتپى شانزەي مانگە!

ئەمرۆ: (ئەتپى و ئىتپى يارانەيان داگە!)، ئەو كات
 تەقىمىن نەبووھ، دەبا بە جوئى رەسانە پىيان بگردبايە
 پىتى (ب):

* باجى ماتاوان، ھاتۆ بۆ باوان، واتە: مالى قەلب
 سەر بە ساحتىپىتى.

ئەمرۆ (ژن تپى، ئەشى بزانى گارانتى) و (خدمات
 بعد از فروشى ھەس).

* بە پشیلەيان وت گووت بۆ دەرمان خاسە، ئەچوو
 ئەيكرده ژتير خوئو!

ئەمرۆ (بە پشیلە مەئىژن گووت بۆ دەرمان خاسە،
 سەگە دەبشارپتەوھ دەبخاتە ژتير زەمىن، بسوورين ژتير
 خوئو!)

پىتى (پ)

* پوولى بەقنگە... پەيا بوئ، ئەشى بدرگىتە خەرج
 بەوھ سىربىيا!

ئەمرۆ (پوولى بەقنگە... پەيا بوئ، ئەشى بدرگىتە
 خەرج ژتير مپىزى!

* پىرت نپىيە، پىرى بسپىنە.

ئەمرۆ (پىرت ھەس، بپنپىرە بوو "سالماندان")!
 پىتى (ت)

* تەشى رپس ئەگەر تەشى رپس بيت بەكلكى كەرىش
 تەشى ئەرپسىت.

ئەمرۆ (تەشى رپس تەشى رپس بيت، بە...ى كەرىش
 تەشى ئەرپسىت.

* تپىر نەخواردن لە باوك مردن ناخۆشترە!

ئەمرۆ: (ھەتپىو، باوك مردوو نپىيە ھەتپىو، ئەمەسە
 مپراتى و دپپەي باوكى وەرنەگرتگە!)

پىتى (ج):

* جانماز ئەكپشپتە ئاوا!

ئەمرۆ: (ئەوندە جانماز ئەكپشپتە ئاوا، ئا و نەمپىنى
 دەستنوئپى پى بگرت!)

* جووھلە ئاخىر پاپىزا ئەژمپىن.

ئەمرۆ: (جووھلە ھۆرمۆنى پىبەن و لەپەستا
 "كارەبا"ى بۆ ھەلگەن و بپكوژپننەوھ، كارى بە پاپىز و
 ھاوین چەس).

پىتى (چ):

* چاو كەوگ (چاوشين)، تۆشەي پىغەمبەر دزە!

ئەمرۆ: (چ.ك، تۆشەي پىغەمبەر بە متفەرک ئەبا!)

* چەنى لارمە، قارسەقولى بارمە!

واتا: چەندە بەختم رەشە، كە بارەكەم شپاكەيە.

ئەمرۆ: (كەنپشك جوان بى، بە بارە شپاكەشەوھ
 دەبخۆن).

پىتى (ح):

* حالى بوون لە پلاو خواردن خۆشترە.

ئەمرۆ: (حالى بوون و پلاو خواردن ھىنى زووھ، ئپسى
 دەورىان بەسەر چووھ).

* حەقى كفن دەرىپى، مردگ گۆر بە گۆر!

ئەمرۆ: (حەقى كفن مەدەن، مردگ گۆر بە گۆر ئەكەن و
 كفنەكەي ئەدزەنەوھ).

پىتى (خ)

* خوا نانى برىگە و پىغەمبەر دؤ!

ئەمرۆ: (خوا خۆ ھەر نان و دؤى دانەناوھ، ئەي چلە و
 كەباب كى بپخوات).

* خپلە خوار و خپلە ژوور، گپسكە قوت و جامە
 سوور.

ئەمرۆ: (خپلە خوار و خپلە ژوور، يارانە و بەش نان و
 توور.

پىتى (د)

- * دهولمه من گوی چوره!
 نه مړو: (دهولمه من گوی چوره! نه وان هی لیتی نه خون نه زانن)
 * دهمم وتی هانن، زگم وتی کوانن؟ نانی قاوه خانه بچوک ساز ده کن.
 نه مړو: (به یانی زوو بچی بۆ نانه واخانه، به جیبی له واش له واشه کت پی نه دهن)
 پیتی (ر)
 * ریوی دهرؤ و شیرمال
 نه مړو، پیچه وانیه (شیری دهرؤ و ریوی مال)
 پیتی (ز)
 * زامن یا دس به کیسه یا دس به یه خه!
 نه مړو: (زامن همم دس به کیسه یه، همم دس به یه خه یه)
 پیتی (ژ)
 * ژن بهد خو له مالتا، ناگر به تین له پالتا.
 * نه مړو: (ژن بهد خو له مالتا، ناگر به تین له پالتا، هاوین پیت دادا پالتا.
 پیتی (س)
 * سهر به سهر، بی دهردی سهر.
 نه مړو: (هممو سهر به سهرینن، بی دهردی سهر نیبه)
 پیتی (ش)
 * شایبکم نیبه بیدم به شلانه، دایکم نه یژن ژن بیترانه. شلانه: قه بیسی.
 * نه مړو: (قه بیسی گرانه، ژنن بیتره ناوی بنن شلانه)
 پیتی (ع)
 * عاسمان کون بووگو نه وی لی که فتوتته خوار. وانا به پوز و نیفاده یه. رهنکه به پوزیش نه بیته، زهر به مه غزی گرتیته.
 پیتی (ف):
 * فه قیر لای باوه نه تسن!
 نه مړو: (فه قیر لای باوه نه تسن، خهرمانی سووره شه نی پی بکات؟)
 پیتی (ش):
 * قنگه رو ماس بۆ وهخت خوهی خو شه.
 نه مړو: (فره یزیر بیت، قنگه رو ماس همیشه خو شه.
 پیتی (ک)
 * کار، عه یب نیبه. (کار، عه یب نیبه، عه یب نه وه یه کار نیبه).
 * کورد، زوو کلاو نه چیتته سهری. (بریا ههر کلاو با،
- به پیچیش بوی نه به ساتن).
 پیتی (گ):
 * گوئیچکه یان بری، واتا: کلاویان کرده سهر.
 نه مړو: (گه وره کچ، کاری گه وره ی به دهسته وه یه).
 پیتی (ل) له کهر شه یتان بیره خواره و (دابه زه)
 نه مړو: (پیشتر شه یتانم دیوه، له بونگا لیم کریوه)
 "کهر"
 پیتی (م)
 * میمان، کهر ساحتو مال!
 * نه مړو: (میوانی وا هه یه ساحتو مال به کهریش دانانیت).
 پیتی (ن):
 * نازانن هه لپه ری، نیژنن حه وشه که ی لاره!
 نه مړو: (نازانن هه لپه ری، نیژنن نه م تالاره "مجه ویزی" ی هه س؟
 پیتی (و):
 * وهسه سهگ پاسوتیاگ.
 واتا: که سیک که زور نه م مال و نه م مال بکات.
 نه مړو: (پای سووتیاگ و نه م هممو نه م مال و نه م مال) نه وه سهگ و هک سهگ درؤ دهکات.
 پیتی (ه)
 * هیلکه به بنه خه ل نه ورژنن، واتا: هیلکه به بن باخه لی ده کولینن.
 له باره ی کچانه وه ده لین:
 نه مړو: (عه جه ب کابانه ژنن، هیلکه به بنه خه ل نه ورژنن): ئاسپه زخانه ی "سه یاره!"
 پیتی (ی)
 * یا فیرم مه که، یا فیرم نه که ی تیرم که.
 نه مړو: (گه له کته تیل بی، نه سنج بفلوسی): گه ره کته تیر بی، نه شی بفرؤشی. (مادده ی سرکه ر)
- سهرچاوه:**
 * گواره ی کورده واری، پند و قسه ی پیشینیان، امثال و حکم کردی. دکتر علی رخزادی
 * فرهنگ ادبیات فارسی (چاپ سوم) محمد شریفی، انتشارات معین.

جگه له کولتووری له ئارادابووی ژینگه‌ی ئه‌و نه‌ته‌وه و میلله‌تانه‌ی فه‌لسه‌فه‌ی سه‌ده‌کانی ناوه‌پراست تییاندا بلاو بوته‌وه، سێ فاکته‌ری سه‌ره‌کی سروشتی ئه‌و فه‌لسه‌فه‌یه‌یان به‌ پوخسار و ناوه‌رۆکه‌وه دیار و ده‌ستنیشان کردووه.

یه‌که‌م: هێرشه‌کانی ئه‌سکه‌نده‌ری مه‌کدۆنی به‌ره‌و رۆژهه‌لات، به‌پیتی سه‌رچاوه‌ میترووییه‌کان، له‌ ماوه‌ی ده‌ ساڵدا (۳۳۴-۳۲۴ پ.ز) ئه‌سکه‌نده‌ر ته‌واوی وڵاتی فارسی داگیر کردووه و ئیمپراتۆر و ته‌خت و تاراجه‌که‌ی تیکوپییک داوه و کاولی کردووه، ده‌سه‌لاتی یۆنانی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ له‌ یۆنانه‌وه تا بوخارا و له‌ نیله‌وه تا هیندستان درێژبوته‌وه!

- کولتووری یۆنانی تیکه‌لی کولتووری رۆژهه‌لات بووه، هه‌ر له‌ ئه‌ده‌ب و ئه‌فسانه و فۆلکلۆره‌وه تا سۆفیگه‌ریتی و ئایینه‌ ناوچه‌یه‌یه‌کان که سروشتی تاییه‌تی مرۆقی ئه‌وسای رۆژهه‌لاتی دیاری کردووه.

- زمانی یۆنانی بووه به‌ زمانی فه‌رمی له‌ کۆر و کۆمه‌له و خۆیندنگاکاندا خۆینراوه و له‌ داوده‌زگاکانی به‌رپه‌ربردندا به‌کارهاتووه.

- هێرشه‌که‌ی ئه‌سکه‌نده‌ر جگه له تیکشکاندنێ حوکمی ئیمپراتۆری فارس، ئایینی زه‌رده‌شتی به‌ ته‌واوه‌تی لاواز کردووه، ئه‌نجامه‌که‌شی: به‌ ئاسانی بلاو بوونه‌وه‌ی ئایینی مه‌سیحی له‌ رۆژهه‌لاتدا. له‌ گه‌ڵ هاتنی ئیسلام، مه‌سیحیییه‌کان له‌ دوورگه‌ی عه‌ره‌به‌وه به‌بێ به‌ره‌ره‌کانیییه‌کی ئه‌وتۆ به‌ره‌و ئه‌وروپا باریان کردووه و به‌دریژی هه‌زار ساڵ فه‌لسه‌فه‌ی ئه‌و سه‌رده‌مه‌یان په‌نگ رشتوووه.

ئه‌سکه‌نده‌ر زۆر له‌ رۆژهه‌لات نه‌ژیاوه، له‌ بابل مردووه، ئیمپراتۆریه‌ تیییه‌که‌ی پارچه‌ پارچه و په‌رشوبلاو بووه،

سه‌ده‌کانی ناوه‌پراست: زانین له‌نیوان لاهووت و فه‌لسه‌فه‌دا

د. حه‌مید عه‌زیز
(زانکۆی سه‌لاحه‌ددین - کۆلیژی ئاداب)

ئەسكەندەرى مەكدۆنى

بەشپۆھەيكەك لە شپۆھەكان خوێنراوه، تەنانەت لۆجیكى ئەرستۆ كە لەلایەن فەرفۆریۆسەوه شروڤه كراوه و بەلای روخساره كیدا براوه و سروشته راسته قینه كەى زهوت كراوه، پێویست بووه قوتابى ئایینی بېخوینى، ئەو بەرھەمە ناوی ئیساغۆچى لى تراوه، پەرەسەندنى ئایینه كە دوای جیگىربوونى لە ھەواری تازە و ئاویتەبوونى بە كۆلتوورى میلله تانى تر و بە فەلسەفەى یۆنان، چەندان زانایانى كەلام و فەیلەسووفى پىگەیاندوو، لە دواییدا ئەو فەلسەفە وەرگێردراوه و بۆ ئەوروپای مەسیحى براوه.

سپێھم: دیاردەى سەرنجراکێشى چوونى مەسیحیەت بۆ ئەوروپا! مەسحیەت خۆى لە خۆیدا ئایینیكى رۆژھەلاتییە و لەناو جەرگەى ئایینی جوولەكە (موسایى) لە ئۆرشەلیم پەیدا بووه و دەرکەوتوو. ئەو ئایینه ھەموو خەسلەت و سروشتى رۆژھەلاتى بەرجەستە کردوو، ھەر لە بى ئومێدیەوه تا بى دادى، دوای گەیشتنى بۆ ھەوارگەى نوێ و بلاوبوونەوه و جیگىربوونى لەوئى، بە تەواوەتى كۆلتوورى ھەزار سالەى گەلانى ئەوروپای شپۆاندوو، بە بیانووی كوفر و گومرایى (ئیلحاد) ھەرچى ھەبووه و نەبووه، بەپێى توانایى كاولى کردوو و لەناوی بردوو، ئینجا شتواز و جۆر و سروشتى ژيانى مەرۆقى ئەوروپای بەشپۆھى رەنگ بۆ رشتن، پێشەكى دیار و دەستنیشان کردوو. ھەر بەوھەش نەوھەستاوه، دەستى كاول کردنى كۆلتوورى گەیاندۆتە ئەمەریكا و ئەمەریكای لاتین، ئینجا ھەولنى داوه جارێكى دیکە بگەریتەوه رۆژھەلات و ئۆرشەلیم بگرتەوه، ئەو ھەولە بە ھێرشى (خاچ پەرستان) ناسراوه.

ئەوى لیترەدا جیگای پرسیارە، رۆژئاوا خۆى تاوھەكو گیرۆدەبوونى بە دەستى ئایینی مەسیحى رۆژھەلاتى، ئایینیكى گەردوونى نەبووه و ھەر نەیزانیوھ ئەو جۆرە ئایینه چییە! بۆیە گۆرانى ئەوتۆى بەسەر ئایینه كەدا ھیناوه خاوەنەكەى خۆى ئەگەر لە كۆنیکەوه تەماشای بكات نایناسیتەوه! ئەگەر مەرۆف ئەو رەوشە لەبەرچا و بگری كە ئەو سێ خالە بەرجەستەیان کردوو، سروشتە نامۆبەكەى كۆلتوورى سەدەكانى ناوھەرست و فەلسەفەكەى تاراڤیەك كال دەبیتەوه، ئەو رەوشە گۆرانى سەرتاپاگیری بەسەر فەلسەفەدا ھیناوه، ناوھەرۆك و روخسارەكەى بە ئاراستەبەكەى تردا تەكانیان پێ دراوه،

دەستوپیۆھەند و لایەنگیرانى بوون بە ئاردى ناو دېك و ھەندىكیان گوللەباران كراون.

ئەو پرسیارەى لیترەدا بە بیردادى و دوور نییە ھىگڵ توورە بكات، ئەوھەیه: ئەگەر ئەسكەندەرى مەكدۆنى كە بە زولقەرنیتن و ئەسكەندەرى گەورەش ناوبراوه، ھێرشى بەرەو رۆژھەلات نەبردبايە و ئەو ئىمپراتۆرییەتە كەوناراییەى ئىرانى تىك نەشكاندبايە و ئایینی زەردەشتى بەو مەریە نەبردبايە، ئایا ئایینی مەسیحى بەو ئاسانییە لە رۆژھەلات بلاودەبۆوه بى بەرەركانى دەچوو ئەوروپا كاول بكات؟ ئایا ئىسلام بەو ئاسانییە بلاودەبۆوه؟

ئەو پرسیارە سنوورى گریمانەبى نابەزینى و لە چوارچۆھى بابەتەكەمان دەچیتە دەرەوه.

دووھم: فەلسەفەى یۆنانى دوای ئەو گۆرانەى لەدوای مردنى ئەرستۆ بەسەربدا ھینراوه، بەرەو رۆژھەلات ھاتوو، سروشتى رەسەنى خۆى لەدەست داوه و تىكەلى رەشبىنى و ناومىدى و ئەفسانە و سۆفیگەربى رۆژھەلات بووه.

دوای بلاوبوونەوهى ئایینی ئىسلام لەدەرەوهى ژینگەكەى خۆى كە دوورگەى عەرەب بووه، رەوشى نوێ وای پێویست کردوو كە فەلسەفەى یۆنانى بۆ سەر زمانى عەرەبى وەرگێردى و لە حوجرەى مزگەوتەكاندا

جگه له وهی چهنندان چه مک و بابه تی نوی سهرئاوکه وتوون و بوون به بابه تی تویتزینه وه که تارادهیه کی بهرچاو به فلهسه فهی یۆنان نامۆ بوون: حه شر و قیامهت، دادگای ره بیانی، ره به نی و پشت کردنه ژبانی سه رزه وی و کۆشش کردن بۆ پاک بوونه وه و رزگار بوون، سرووش (وه حی).

سه ره تاکانی پرۆسه ی بابه تی زانی

له وه سه رده مه دا پیوه ندی نیوان فلهسه فه و ئایین به سق قۆناغی له یه کتری جیا وازدا تپه ریوه. له سه ره تا دا داوی ئه وه ی مه سیحیه ت بوو به ئایینی فه رمی و کۆنترۆلی کۆمه لگای کردوه، هه موو جوړه فلهسه فه یه ک قه ده غه کراوه و به گومرایی تۆمه تیار کراوه.

له ئه نجامی ئه و پرسیار و ره خنانه ی له کلێسه ی مه سیحی ده کران، مه سیحیه ت ناچار بوو ئامراز تیک بدۆزیته وه، وه لآمی پرسیار و ره خنه کان بداته وه، ئه و ئامرازه ی له فلهسه فه دا دیوه ته وه، ئیتر له وه قۆناغه دا جوړه نازادییه کی نیوه چل بۆ فلهسه فه ده سه ته بهر بووه، به و جوړه ی که له چوار چپوه ی ئایینه که دا بجوولیته وه و چالاک بی و له دواییدا بیی به خزمه تکاری ئایینه که و دا کۆکی له رپسا و پینه کانی پروا (ئیمان) و دۆگمه کانی کلێسه بکات. له قۆناغی سیپه مه دا سه ره له نوی فلهسه فه له کۆت و پیوه ندی کلێسه رزگاری بووه و سه ره به خۆییه که ی تاراده یه ک راگه به نراوه، ئایین (لاهوت) و فلهسه فه بوون به دوو بابه تی سه ره به خۆی له یه کتری جیا واز.

ئه وی مه به سه تی ئیمه یه ئه و پرۆسه ی زانییه یه که له به رانه ر باوه ر دانراوه و له قۆناغی دووه مه دا له لایه ن فه یله سووفه مه سیحیه یه کانه وه په ره ی پیدراوه.

کیشه یه ک له کیشه سه خت و سه رسور هینه ره کانی فلهسه فه ی سه ده کانی ناوه راست (جووله که، مه سیحی، ئیسلام) پیوه ندی نیوان زانی و باوه ر، ژیر و سرووش (وه حی) بووه. ئه و ره وشه فه یله سووفه کانی به سه ر دوو به ره دابه ش کردوه که له یه کتری له سه نگه ردا بوون و به وه پری هیتز و توانایی رکا به ری یه کتریان کردوه:

- لایه نگیرانی ئه فلا تون، له مه سیحیه ته دا سانت ئۆگۆستین و له ئیسلامدا غه زالی نوینه رایه تییان کردوه.

- لایه نگیرانی ئه رستۆ، له ئه وروپای مه سیحی تۆماس ئه کوین و سیگه ر به بانته ی و له ئیسلامدا ئیبن روشدی ئه نده لووسی راهه ر بوون.

ئه و هپرشه ی غه زالی کردییه سه ره فلهسه فه، ئیبنجا ئه و وه لآمه ی ئیبن روشدی ئه نده لووسی داویه تییه وه، بوو به مایه ی جیگیر کردنی فلهسه فه ی ئه فلا تون له رۆژه لاتدا، راسته غه زالی هپرشیکه ی به هپزی کردۆته سه ره پیاوه ره وان (لایه نگیرانی ئه رستۆ)، به لآم له و هپرشه یدا په نای بۆ به لگه و سه لمینه ی فلهسه فه بر دووه بۆ ساغ کردنه وه ی بیرو بوچوونه کۆنه پارێزه سه له فییه کانی.

- به پپچه وانه وه له رۆژئاوا ی مه سیحیدا داوی فه توای قه ده غه کردنی فلهسه فه، لایه نگیرانی فلهسه فه ی ئه رستۆ سه رکه وتوو بوون، به تایبه تی سیگه ر به بانته ی و تۆماس ئه کوین.

- پشت ئه سه تهور به بنه ما بنه ره تییه کانی ئایین، پرۆسه ی زانی گۆرانی سه ره تا پاگیری به سه ردا هاتوه. ئه گه ره له سه رده می یۆناندا زانیی مرۆف و بنه ما و سه رچاوه کانی سروشت خولبای فه یله سووفه کان بی، له و سه رده مه ی مه سیحی و ئیسلامدا بابه ته که به ئاراس ته یه کی تر دا ته کانی داوه، هه زمه ند و فه یله سووفه کان کۆشاون به شپوه یه کی تایبه تی ده رباره ی زانیی (عیلم) ی ره ب شت بلین، ئایا ره ب ئاگاداری هه موو شتیکه و ورده کارییه کانی ره وشه جیهان ئاگاداره و ده زانی، یان هه ره له شتی گشتی ئاگاداره؟ له و کیتشه یه دا قسه که ی غه زالی به پیردا دیت که به عه ره بی دژی پیاوه ره وان نووسیه تی و گوایه ئه وان گوتویه انه خوا ئاگای له ورده کارییه کان نییه و نایانزانی:

- علم الله بالکلیات -.

- ئه و سه رده مه له سه رانه ری جیهاندا، له هه ره کویته ک فه یله سووف هه بووی، پشتیان کردوه ته هه سه ته کان و په ی پچ بردنی هه سه ته کی: هه سه ته کان له گۆرانی نه پساوه و به رده و امدا ن، ئه و زانیاری و هاوردانه ی ده یانده نه ده ست، ئه وانیش دوو چاری ده ستی گۆران، بۆیه ناکرێ دلنیایی له و جوړه زانی و زانیارییه نه بکرێ، راستی و راسته قینه کاتیک ئه و خه سه له ته دلنیایی لی ده کرێ که جیگیر و نه گۆر و ناچار بی، ئه و جوړه زانییه ناکرێ به هۆی هه سه ته کانه وه ده ستگیر بی! که و ابو هپچ شتی که جیهانی ماددی، له جیهانی ده ور به ردا ناشی بی به بنه مای زانی و زانستی راسته قینه! ئه و برپاره وه نه بی وه لآمی پرسیاره که ی دا بیته وه، به لکو رپگای بۆ کیتشه یه ک خۆش کردوه که بۆته مایه ی شپه رزه بی و دوو به ره کی

دووم: راستیبیه‌کانی ژیر که دهرباره‌ی کاروباری ژبانی
سهر زهوی، دنیان (۱)

نه‌گهر مرۆڤ لهو جوړه دابه‌شکردنه‌ی راستی
وردبیتته‌وه، بۆی دهرده‌که‌وئ که بابه‌ته‌که پتر بریتی بووه
له ریځگای سیپیه‌م و رازی کردنی هه‌ردوو به‌ره، بۆیه هه‌ر
له‌سه‌ره‌تاوه کوۆسپ و ته‌گه‌ره خراوته‌سه‌ر ریځگای، نه‌و
ئاراسته‌یه دووچارى نه‌و پرسپاره بوته‌وه که نه‌یتوانیوه به
ته‌واوته‌ی وه‌لامی بداته‌وه: په‌ب خو‌ی راسته‌قینه‌ی
پووته، ئایا له توانایی مرۆڤدایه به ژیر په‌ی به‌بوونی
نه‌و راسته‌قینه و سروشت و خه‌سله‌ت و خواست و زانین
(عیلمه‌که‌ی) به‌ریت؟!

- بۆ کاله‌کردنه‌وه‌ی نه‌و پرسپاره له فه‌لسه‌فه‌ی
سه‌ده‌کانی ناوه‌راستدا، ژیر کراوه به ئامرازتیکی
یاربده‌ده‌ر، نه‌و بابه‌تانه پوون بکاته‌وه که به‌هۆی
سرووشه‌وه هاتوون و لایه‌نه نا پوونه‌کانیان شرۆڤه
بکات، نه‌و نه‌رکه‌ی به‌ژیر سپی‌دراره، نه‌و نه‌نجامه‌ی
پشت راست کردۆته‌وه که باوه‌ر (ئیمان) به پله‌وپایه
له‌پیش زانینه‌وه دیت، چونکه باوه‌ر سهرتا و ده‌ستپیتیکی
په‌ب ناسینه، باوه‌ر و ئیمان له سرووشه‌وه سهرچاوه
ده‌گرن و زانینیش له‌ژیره‌وه ده‌که‌ویتته‌وه، که‌واته ژیر
به‌پله‌ی دووم له‌دوای سرووشه‌وه‌یه و نه‌رکه‌که‌ی
لاوه‌کییه، نه‌ک به‌راستی و راسته‌قینه‌گه‌یشتن، بۆ نمونه
یوه‌هان سکۆت دهرباره‌ی نه‌رکی ژیر لهو باوه‌رده‌دا بووه که:
نه‌رکی سهره‌کی ژیر لیکدانه‌وه و پوونکردنه‌وه‌ی مانا و
واتا و مه‌به‌سته‌ شاراه‌کانی ده‌سته‌واژه و رسته‌کانی
نوو‌سراوی پیروژن (ئینجیل و ته‌ورات)، بۆ نه‌وه‌ی پووی
گوفتار له ئیماندارى ساده و ساکار بکه‌ن و بخه‌رتنه
به‌رده‌ست، نه‌وانیش که ده‌یان‌ه‌وئ له باره‌ی نه‌په‌نیه‌کانی
ئایینه‌وه قسول ببنه‌وه و توێژینه‌وه بکه‌ن، خو‌ نه‌گه‌ر نه‌و
واتا و مه‌به‌ست ئاشکرا کردنه و لیکدانه‌وه‌یه‌ی ماناکانی
کتیبی پیروژ جوړه نه‌نجامیتی نه‌وتویان لی بکه‌ویتته‌وه،
ژیر په‌سه‌ندی نه‌کات و نه‌بیرئ، نه‌وه ده‌بی ژیر نه‌و
واتایانه هه‌لبه‌ترئ و واتایان بداته‌وه و شرۆڤه‌یان
بکات که له‌گه‌ل ژیر بینه‌وه (۲).

نه‌و نه‌رکه‌ی به‌ژیر سپی‌دراره، نه‌گه‌رچی وه‌ک بابه‌ت
ده‌چیتته‌خانه‌ی پرۆسه‌ی زانینه‌وه، وه‌ک له‌تیکی فه‌لسه‌فه،
به‌لام نه‌و بۆچوونه دووپات ده‌کاته‌وه که فه‌لسه‌فه و
ئامرازه‌که‌ی که ژیر قه‌ره‌واش و خزمه‌تکاری باوه‌ر و ئایین
بن.

توماس نه‌کوین

سه‌رانسه‌ری فه‌لسه‌فه‌ی سه‌ده‌کانی ناوه‌راست، کیشه‌که
له‌و پرسپاره‌دا به‌رجه‌سته بووه:
هه‌سته‌کان جیځگای دنیایی نین و ناگه‌نه راسته‌قینه،
که‌واته ده‌کرئ ژیری مرۆڤ جیځگای هه‌سته‌کانی پین
بگیریتته‌وه و راستی و راسته‌قینه ده‌سته‌به‌ر بی؟! نه‌و
پرسپاره به‌ نارئ و نارئ وه‌لام دراوته‌وه. له‌کتیبی
سهره‌کی ئایینی مه‌سیحی (ئینجیل) دا هاتووه که
په‌یامبه‌ری نه‌و ئایینه‌ سرووش (وه‌حی) بۆ هاتووه و هه‌ر
نه‌و سرووشه‌وه سهرچاوه‌ی هه‌موو راستیه‌که، له‌و ریځگایه
به‌ولاوه ریځگایه‌کی دیکه نییه، نه‌و به‌ریاره کیشه‌ی
پرسپاریتیکی وروژاندووه: نه‌گه‌ر سرووش ریځگای راستی
و گه‌یشتنه راستی بی، رۆلی ژیر چۆن هه‌لده‌سه‌نگینئ?
بوونی ژیر که په‌ب به‌ مرۆڤی به‌خشیه‌وه، چۆن پاساو
ده‌دریتته‌وه؟! نه‌گه‌ر وه‌حی هه‌بی ژیر بۆ چیه‌ی؟ به‌دریژایی
سه‌ده‌کانی ناوه‌راست له‌و باره‌یه‌وه دوو ئاراسته‌ له‌به‌ر
یه‌کتریدا بوون و هه‌ریه‌که‌یان لای ته‌رازووی به‌لای خویدا
لاسه‌نگ کردووه، له‌نیوان نه‌و دوو ئاراسته‌یه‌دا ریژایی
سیپیه‌م ده‌رکه‌وتووه و پیتی له‌سه‌ر هه‌بوونی دوو جوړه
راستی داگرتووه:
یه‌که‌م: راستی که به‌ ریځگای سرووش (وه‌حی) یه‌وه
ده‌ستگیر ده‌بی، نه‌و راستیه‌ هه‌موو بنه‌ماکانی ئایین و
باوه‌ر و دۆگمه‌کانی کلێسه ده‌گریتته‌وه.

- ئەو بابە تانەى فەیلەسوفە كان لەو سەردەمەدا باسیان کردوون، بە ئاشکرا بە لاریگادا بردنى فەلسەفە و کالتکردنەو دەى رۆلى زانین بوو لە ژياندا. بۆ نمونە کیشەى پینج هەمەکیبە که لە فەلسەفەى ئیسلامدا بە (کوللیاتی خەمسە) نوبراوه، چەندان کات و بەرھەمی بۆ دانراوه بەبى ئەو دەى توانرا بى گولتیک بخریتە سەر خەرمانى کولتورى مرۆفایەتى، پرسىارى سەرەکی لیڕەدا ئەو دەبوو:

ئایا پینج هەمەکیبە که وەک نمونەى بەرزى ئەفلاتون بوونى سەر بەخۆ و راستەقینەیان هەیه، یان چەند چەمک و وینەیهکن لە ناخى دەروون و میتشکدا، لە وەلامى ئەو پرسیارەدا دوو ئاراستەى جیاواز دەرکەوتون:

- نومینالیستەکان: ئەوانە بوون که وایان داناوه ئەو هەمەکیبە تەنیا هەر ناون و بوونى راستەقینەیان نییە (۳).

- ریالیستەکان (بە واتای سەدەکانى ناوەرەست): لایەنگیرانى ئەو ریتبازە لەو باوەرەدابوون که ئەو هەمەکیبە بوونى راستەقینەى سەر بەخۆیان هەیه، پینج هەمەکیبە بەو جۆرە:

رەگەر، جۆر، جیاکار، رووکەشى تاییەتى، رووکەشى گشتى.

- ئەگەر تیورى دابەش کردنى ژیر بە چەند جۆرێکەو بۆ نمونە: ژیری کاریگەر، ژیری شیاوەکی، ژیری کردەکی، ژیری هیتزەکی که هەریەکیان جۆرە ئەرک و چالاکى و فرمانیکی پى سپێردراوه، بە وردى سەرنج بدریت و لەگەڵ بابەتى هەمەکیبەکان لە سۆنگەى پرۆسەى زانینەو پیکەو شەرۆفە بکرتین، ئەو ئەنجامە گومان هەلنەگرە دەکەوتیتەو که تا چ رادەیهک کۆششى بویرانە کراوه بۆ بە لاریگادا بردنى فەلسەفە و کالتکردنەو دەى رۆلى ژیر و زانین، لە جیاتى ئەو دەى پرسیارەکان وەلام بدریتەو، کیشەکان یەکلایى بکرتنەو، بابەتە گرینگەکان لە جۆرى کیشە پرسیارێکدا دارتێژاون، ناوەرۆکە راستەقینەکیان زەوت کراوه و روخسارە وشک و بى گیانەکیان دەرخواوه و بە هەند دانراوه، بۆیه دەکرى بگوتى ئەو هزرمەندانە فەیلەسوف بوون، بەلام تەنیا لە بەکارهینانى زیرەکانەى زمان و گەمەکردنى بلیمەتانه بە وشە!

گنوسیس

ئەو وشەیه Gnosis یونانییە و واتای زانینی دەبەخشى

و لە سەردەمى عەبباسییهو وشەى عەرەبى (عیرفان) ی بۆ دانراوه. خۆى لە خۆیدا بزوتنەو هیهکی تایینى (سۆفیەتى)، لاهوتى و فەلسەفەییە، لەسەرچاوهى جیاواز بەیهکترى ناکۆکەو بابەتەکانى خواستۆتەو و لە یەکەیهکی یەکرەنگدا جارێکی دیکە دا پرشتوونەتەو، پرسى سەرەکی لەو ریتبازەدا پاک بوونەو دەروون-نەفس-گیان) لەو گوناخانەى تییانەو گلاوه و دووچارىان بوو، پاشان بەرزبوونەو و چوونىەتى بەرەو جیهانى دوور لە ماددە و دنیای بەسەرچوو، ئەوان بەشیتوازىکی تاییەتى لە بابەتى زانین (عیرفان) گەیشتوون و بەجۆرێک لیکی دەدەنەو که لەگەڵ مەبەست و ئامانجیاندا بگونجى، شەرۆفەى دەکەن.

ئەو ریتبازە لە دوو ئاراستە پیکهاتووه:

یەکەم: ئاراستەیهکی تایینى که لە تایینە کۆنەکانى ولاتى ئەوسای فارس و جوولەکە و مەسیحییهو خوازواوتەو.

دووم: لایەنى فەلسەفە، بە تاییەتى فەلسەفەى ئەفلاتون و ئەفلاتونیزمى نوێ (۴).

ئامرازى سەرەکی چالاکى ئەو گرووپە لیكدانەو و شەرۆفەکردن بوو (که بەلاتینى وشەى Hermeneutik ی بۆ بەکاردهبرى) لەو ئەرکەدا ویستوویانە هەندیک بابەت بە جۆرى تاییەتى لیك بدەنەو بۆ ئەو بەلگەى پاساودان و پشت راست کردنەو و جیهانئیدەکهیان بخەنەروو، بۆ نمونە بەلایانەو رەبى مووسا لە رەبى عیسا جیاوازترە، بە پێچەوانەى تایینى باوەو چاکەکارى و بەدکاری و رەوشى دەروون و گیان و پەیدابوونى جیهان و مردن و لەناوچوونى یەكجارەکی و کۆتایی هینانى ژبانیان لیكداووتەو.

- جیهانئیدى فەلسەفە و زانینى (عیرفانى) ئەو ریتبازە کۆیهکی یەک رەنگە لە چەند بەش و رەگەز و ئاراستەى جیاواز پیکهاتووه و بە تیکرایی فەلسەفەى عیرفانى ئەو ئاراستەیهیان رەنگ رشتووه:

یەکەم: دوو رەنگى بوون: Dualismus

لەو دەجێ ئەو لایەنە لە ئەفلاتونەو هاتبى، چونکە ئەوان بوون دەکەن بە دوو بەشەو:

- بوونى راستەقینەى جیهانى گیانى.

- بوونى جیهانى ماددەبى. لە بەرانبەر ئەو دوو جیهانەدا بوونىکی تاریکی و بوونى رووناکى (۵) گریمانە دەکەن، ئەمەش گەرانهو هیه بۆ سەر زەرەدەشتى! بەلایانەو

جیهانی گیان و روحانییهت، جیهانی هه لکه وتی راسته قینهیه و جیهانی مادده، له بنه رهدا هیچ و نابوونه.

دووه: داد و بههری ره بانی: Theodizee

به شیوازی تاییه تی گنوسییه کان هه ولیان داوه داد و بههری ره بانی له بهرانبه ره بوونی بی دادی و به دکاری له ژیان و جیهاندا پاسا و بده نه وه! ناکردنی جیهان و مادده له خویدا ههنگاه بهره و پیشه وه، پرگار بوون له گوناح که باری گرانی سه شانی مرۆقه، به پرگار بوون ده بی له جیهان و له مادده (۶).

سپیه: گنوسییس زانین و عیرفانه:

به لای ئەو بزاقه وه، جگه له زانینی ژیره کی، ده بی زانینیکی تر پهیره و بکریت که عیرفانییه، بهو زانینه هه لکه وتی (واقعییه تی) راسته قینه په ی پی دهردری، گنوسییه کان له فه لسه فه ی نه فلالتوون و رۆژه لاته وه که بشتوونه ته ئەو باوه ره که دهروون (نه فس) به هۆی گوناحیکی گهردوونیییه وه سزادراوه، سزا درانه که بریتی بووه له وهی فری بدریته نیو له شی مادده وه، ئەو له شه به ندیخانه یه، به لام نه فس خۆی له خویدا بنه رهدت و بنجوبنا وانیتی ره بانی هه یه، بۆه ئەو دهرفه ته ی له بهرده ستدایه، به هۆی ئەو زانینه - عیرفانییه وه بگه رپته وه بۆ لای ره بی خۆی، بهو پییه زانین بهو شیوه تاییه تییه ی که پی به خسراوه، جیگای باوه ر (عه قیده) و ئیمان ده گرتیه وه (۷). ئەوه یه پرۆسه ی بابه تی زانین که بۆنوه رامیکی سو فییتی لی دیت و دواتر گۆرانی سه رتا پاگیری به سه ردا هینراوه.

- بهو پییه ده کری خه سلته تی فه لسه فه به گشتی و پرۆسه ی زانین (که ئاویتیه ی ئۆنتۆلۆجی و لاهووت و میتافیزیکی کراوه) لهو سه رده مه دا که به سه ده کانی ناوه راست ناوده بری و گیسرۆده ی دهستی نایینی سه رتا پاگیری تۆتالیتییر بوو بوو، له نازادی نبوه چل و پیشکه وتنی ده له مه یی به ولاره دهرفه تی هیچ شتیکی نه بووه و نه دراوه که بهو شیوه یه ده ستنیشان بکریت:

- باوه ر (ئیمان) له سه روو ژیره وه دانراوه.

- زمان جیگای شاره زایی و نه زموونی گرتوته وه، بۆه دوور نارۆین نه گه ر بلتین چاره سه ری هه موو کیشه کان، له چاره سه ر له چوارچیوه ی زماندا به ولاره نه بوون، بۆ نمونه خواستی نازاد، ئەو چاره سه رانه ته نیا به زیره کانه به کارهینانی زمان و گه مه کردن به وشه بوون!

- په تی کردن و نه بستراکت (ته جرید) به ته واوه تی جیگای له نارادابووی هه لکه وت (کۆنکریتی) له ق کردووه.

- وشه و قسه له شتی راسته قینه به هادارتر بووه و به هه ند دانراوه.

- لاهووت که له تۆقاندن و دلخۆشکردنیکی روخساره کی به ولاره هیچی دیکه له هه گبه که یدا نه بووه، کراوه به ناغا و سه رمه شقی فه لسه فه که نوینه ری بیرو و وشه ی نازاد بووه.

سه ده کانی ناوه راست قۆناغیکی بووه له قۆناغه کانی په ره سه ندنی میژووی هه مه رهنگی مرۆف، ئیتر ئەو قۆناغه به له باری و ناله بارییه وه، به سه رکه وتن، نه گه ر ده گمه نیش بی، تیکشکانه وه، نه لقه یه کی به رچاوی زنجیره ی به ره و پیش چوونی شارستانییه ت و کولتوور بووه، هه ندیک بابه ت باس کراوه، هه ندیک بیرو که گریمانه کراوه، نه گه رچی له سنووریکی ته نگه به رو ته سکیشدا بووی، به لام له قۆناغی دواتر هانده ریک بوون بۆ دانانی به ردی بناغه ی ئەو ته لاره ی له م سه رده مه دا مرۆفایه تی شانازی پیوه ده کات!

سه رچاوه:

- 1- Fernand Van Steenberghen: Die Philosophie im 13 Jahrhundert. Munchen 1977. S.366. ff.
- 2- E. Gilson und Philo Bohner: christliche Philosophie. Bd. I. Zweite Auflage Paderborn. 1954. S.242. ff.
- 3- E. Gilson und Philo Bohner. Ebenda. S.245.
- 4- Hanas Joachim Storig: Kleine Weltgeschichte der Philosophie. Suttgart. 1961. S.248.
- 5- Wolfgang Rod: Der Weg der Philosophie. Bd. I. Munchen 1994. S.281-282.
- 6- Hanas Joachim Storig: Ebenda. S.250. ff.
- 7- Hanas Joachim Storig: Ebenda. S.252. ff.

تېئینیه سهره تاییه کان

سهره تاکانی سهدهی بیستم پیشاندهری گۆرانکارییه ک له سهر تیروانیی فلهسه فی بۆ میتافیزیک بو، هیندهی گۆرانکارییه کانی دیکه که له فلهسه فهی ئینگلیزی زمان رووی داوه وردبینانه و بهربالاوه. به دریزایی سی سهده پیش سهدهی بیستم، میتافیزیک له ناوهندی سهرنجی فلهسه سووفه ئه وروپاییه کان بو. پیشگریمانهی سهره کی ئه فلهسه سووفه میتافیزیکیمانه له سهر ئه بانه مایه پیکهاتوه که عهقلی مرۆبی هینده توانایی هیه لایه نه گرینگه کان له چیه تی راستیه کان روون بکاتهوه، تا به ئیستا که زانستی ئه زمونی و عهقلی سه لیم نهیتوانیوه روونی بکاتهوه، له سهردهمی دیکارت تا دهگاته سهدهی بیستم باو بووه.

به پیتی بویرانه ترین سیستمی میتافیزیکی پتوه ندیدار به عهقلباوه ری کیشوه ری (قاره بی)، زۆریه ی گرینگترین راسته قینه کان (۱) له باره ی راستی (۲) سهر بهم لایه نی دووه مهن، بیجگه له مه چاوپوشی له م خاله ناکری به رهه می کهسانی به ریتانی هاوسه رده می ئه وان، ته نانه ت به رهه می فلهسه سووفانیک که له هه ناوی نه ریتی کۆنزیتریاتیوتی ئه زمونباوه ری چالاک بوون، هه لگری بانگه شه یه کی سه رسوور هینه رترن و له سهر بانه مای پیشگریمانه میتافیزیکیه قوول و وردبینانه راوه ستاوه. به دلنیا ییه وه هیوم و کانت دوو که سایه تی گه وره ی فلهسه فهی سهدهی هه ژده، ئاگادارییه کی راشکاویان له سهر پیشگریمانه ی ناوهندی ناوبراو و بیروکه کانی فلهسه سووفه میتافیزیکیه کان گه لاله کردبوو. ئه گه ر وایی ئه م ئاگادار کردنه وان به هه ند وهرنه گیرا و وا دیاره فلهسه سووفه کانی هاوسه رده می ئه وان و نه وه ی دواتری

میتافیزیک له سهدهی بیستم

(۱۹۰۰ - ۱۹۴۵)

وليام جيمس دى تانگليس
له ئینگلیزییه وه: سه عید کاکى
(سه قز)

(۱ - ۲)

هیوم

نایدبالیزمی ره‌ها: هیگلیمی نوی له بریتانیا و ویلایه‌ته یه کگرتووہ کانی ئەمریکا

له سهره‌تای سه‌دهی بیستم، که سایه‌تییه فلسفه‌فیه گرینگه‌کان له ئینگلته‌را و ویلایه‌ته یه کگرتووہ کانی ئەمریکا، فلسفه‌ی نوی هیگلیمان به باشی نوینه‌رایه‌تی ده‌کرد. بیروکه وهرگیراوہ کانی هیگل له خاله سهرنجراکیشه گشتییه‌کانی ئەوان بوو، گهر نه‌لین گشتیتیرین خالی سهرنجی فهیله‌سوفه‌کان و جیبی باسی ئەوان بوون. ئەم بابته به‌تاییه‌تی له‌سهر میتافیزیک ده‌بیریت؛ له کۆتایی سه‌دهی نۆزده و سالانی سهره‌تای سه‌دهی بیستم، کهسانیکی وهک، ئیف، ئیج، برادلی (۳) (۱۸۴۶ - ۱۹۲۴) و بیترنار بوسانکه (۴) (۱۸۴۸ - ۱۹۲۳) و له ئیکسفۆرد جهی، ئەی، مهک تاگارت (۵) (۱۸۶۶ - ۱۹۲۵) له کامبریج و یۆشیا پریس (۶) (۱۸۵۵ - ۱۹۱۶) له هارڤارد له ده‌سرویشتووترینی فهیله‌سوفه‌کانی ئینگلیزی زمان بوون. تیکرای ئەم فهیله‌سوفه‌کانه پروانگه‌یه‌کی میتافیزیکی هیگلیمان هه‌بوو. سهره‌رای ئەوهی که پالنه‌ر و ره‌وتی فلسفه‌ی ئەوان لیک جیاواز بوو و به‌ته‌واوه‌تی له باسه سهره‌کییه‌کاندا ناکۆکیان هه‌بوو، به‌لام بنه‌رتیتیرین باوه‌ره میتافیزیکییه‌یان به زه‌قی یه‌کسان

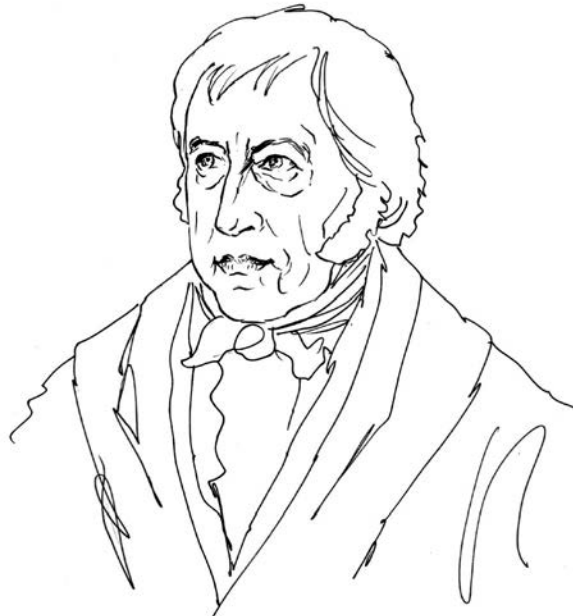
ئەوان هه‌ستیان به‌م ناگادارییه نه‌کردبوو، دواتر له سه‌دهی نۆزدهم، ره‌وتگه‌لیک له بیرکردنه‌وه دژه میتافیزیکییه بنه‌ماییه‌کان له ئەوروپا و ویلایه‌ته یه‌کگرتووہ کانی ئەمریکا باوتر و کاریگه‌تر بوون، ته‌نانه‌ت له‌م سهرده‌مه‌دا فهیله‌سوفه میتافیزیکییه‌کان به‌رده‌وام بوون له پشکووتن و گه‌شه‌ی خو‌بان له ئەوروپای کیشوهری و بریتانیا و ویلایه‌ته یه‌کگرتووہ کانی ئەمریکا؛ ته‌نانه‌ت به ئینسافه‌وه بلین پشکووتنیکی له‌م جو‌ره له پیتشدا قه‌ت رووی نه‌دا‌بوو.

کاتیک له سه‌دهی بیستم نزیکتر ده‌بینه‌وه، میتافیزیکی نه‌ریتی له به‌رزه‌فری و سیستماتیکترین شیوه‌ی خو‌ی له جیهانی ئینگلیزی زماندا چالاک و زیندوو بوو. سهره‌رای ئەمانه هه‌موو شتیکی به شیوه‌یه‌کی به‌ریلاو له گۆراندای بوو و هه‌نوکه واده‌ده‌که‌وی ئەم گۆرانکارییه ناگه‌ریته‌وه. به‌دلنیا‌یه‌وه کۆمه‌لیک له فهیله‌سوفه ئینگلیزی زمانه ده‌سرویشتووہ کانی سهره‌تای سه‌دهی بیستم، ته‌نانه‌ت پاش ته‌ویش، به‌رده‌وام سهرقالی چالاکي فلسفه‌ی بوون، که‌م تاکورتیک له راستای میتافیزیکی نه‌ریتیدا جیگیر ده‌بن، سهره‌رای ئەمه بزوتنه‌وهی فلسفه‌ی گه‌لیک به‌هیز له‌م سهرده‌مه‌دا قۆزاخه‌یان به‌ست که له لایه‌کی هه‌ره‌شه‌بوون بو هه‌بوونی میتافیزیک و له لایه‌کی دیکه‌ش، بنه‌رتیانه چییه‌تی میتافیزیکیان گۆری. ئەم لایه‌نگرییه بیرکردنه‌وه‌یه‌یه بالاده‌سته که له هه‌ندئ لایه‌نه‌وه به راشکاوایی دژه‌میتافیزیکی له قه‌له‌م نادرین، لانی که‌م ده‌یانویست پیدا‌گرانه له‌مپه‌رتیک به‌سهر میتود و پانتایی میتافیزیکدا به‌پین. ئەم وتاره به لیکدانه‌وهی بزوتنه‌وهی فلسفه‌ی ناوبراو، نه‌یاری بنه‌رته‌تی ئەوان له‌گه‌ل میتافیزیکی نه‌ریتی به‌ریلاویی ئەوان له‌سهر پروانگه‌یه‌ک باس له میتافیزیک و پانتا و شیوازی کرده‌ی ئەوان له ولاتانی بریتانیا و ویلایه‌ته یه‌کگرتووہ کانی ئەمریکا له نیوهی یه‌که‌می سه‌دهی بیستم ده‌کات، هه‌ر بۆیه ئەم وتاره باوه‌ری نووسه‌ر له‌سهر ئەوهی که بزوتنه‌وه‌کانی باس کراو گرینگیه‌کی ئەوتۆبان بووه به‌ جو‌ریک ده‌توانن به‌ته‌نیا به‌ردی بناغه‌یه‌کی گونجاو بو ئەم به‌ره‌مه‌ه بن ده‌خاته روو.

بو. به گشتی ده‌توانین بلتین هر کامیان به شیوازی خوځیان نوښه‌ری فیرگه‌یه‌ک له بیرکردنه‌وه بوون که له و سهرده‌مه‌دا که میتکی تر له پاش نه و هیتشتا له گه‌شه‌دا بوو. نه‌م فیرگه‌ه‌له‌سه‌فیه‌ه‌به‌رزه‌فره‌به‌نایدیالیزمی په‌ها (۷) ده‌ناسرا. روانگه‌کانی فیرگه‌ی ناوبراو له هندی لایه‌نه‌وه سهرنج‌راکتشه، چونکه نه‌م روانگه‌یه‌نه‌و بیروکه میتافیزیکیان له‌خو‌ده‌گری که به ته‌واوه‌تی دژ به باوه‌ره‌به‌ره‌تیه‌کانی به‌ره‌م هاتوی عه‌قلی سه‌لیم و له لایه‌نی میژوی و کولتوری بوو و گرینگتر له هه‌موویان دژ به باوه‌ره‌کانی به‌ره‌م هاتوو له زانستی نوځ ده‌ه‌ستانه‌وه. میتود و دهره‌نجامی روانگه‌ی ناوبراو به شیوه‌یه‌کی به‌رچاو دژ به میتود و دهره‌نجامه نه‌زمونخوازیه نه‌ریتیه‌ه‌کونزیرقیته‌کان له‌سه‌فیه‌ی نه‌زمونیدا ده‌ه‌ستیه‌ه‌وه. لایه‌نگرانی ټینگلیزی نوځ هیگلیم نه‌م خاله‌ه‌ دوایینه‌یان به‌چاوکی خو‌شبینیه‌وه و هک هه‌نگاوکی به‌نه‌نجامگه‌یشتوو بوی ده‌چوون. هه‌ست ده‌کرا برادلی که‌سایه‌تی پیشه‌نگی بزوتنه‌وه‌ی نوځی هیگلی له‌قه‌له‌م ده‌دریت و له‌سه‌فیه‌ی ټینگلیزی هینایه‌ ناو ره‌وتی سه‌ره‌کی بیرکرده‌وه‌ی نه‌وروی. بۆ یه‌ک، یان دوو ده‌یه، ته‌نانه‌ت واده‌ده‌که‌وی ده‌سه‌لمینرئ نه‌م هه‌نگاو ده‌وایینه‌یه‌ه‌تاهه‌تاییه. ده‌کری بلتین نایدیالیزمی په‌ها، خالی هاو‌به‌شی له‌گه‌ل بیروکه و میتوده‌کانی نه‌زمونباوه‌ری و هک لوک، برکلی، هیوم و میل و کاریگه‌رتربنی فه‌یله‌سوفه‌ ټینگلیزیه‌کانی سه‌ده‌کانی پیشوو نه‌بووه.

نه‌گه‌رچی کاریگه‌ری نایدیالیزمی په‌ها له جیهانی ټینگلیزی زمان به‌رده‌وام نه‌بوو، هه‌روه‌ها بۆمان ده‌رده‌که‌وی زالبوونی که‌لینکی بچووی له نه‌ریتی کونی له‌سه‌فی ټینگلیزی به‌دی هینا. راستیه‌که‌ی شیاوترین بیری له‌سه‌فی له ټینگلته‌رای سه‌ره‌تاکانی سه‌ده‌ی بیستم، چ له لایه‌نی هانده‌ره‌کان و چ له لایه‌نی ناوه‌رؤکه‌وه، کاردانه‌ویه‌کی ژیرانه و به‌هیتز دژ به نایدیالیزمی په‌ها و بیروکه، میتوده‌کان و روحه‌که‌یه‌تی. نه‌م بابه‌ته به‌تاییه‌تی و زیاتر له هه‌مووی له‌سه‌ر کاره سه‌ره‌تاییه‌کانی جی، نه‌ی، مؤر و بیترتاند راسیل ساغ ده‌بیتنه‌وه. مؤر و راسیل ده‌وریکی گرینگیان له به‌هاخستنی بزوتنه‌وه‌ی نوځی هیگلی گپ‌راوه. کاتیک نه‌وان میتافیزیکي نوځی هیگلیمان به‌رپه‌رچ

دایه‌وه، که‌س له هه‌لویتستی پته‌وی خوځی دانه‌به‌زی. راستیه‌که‌ی هه‌رکام له‌وان به‌شیکي گه‌وره له ژبانی پروفیشنالی خوځیان له فه‌لسه‌فه‌دا، به جیگره‌وه‌یه‌کی سه‌رکه‌وتوانه دژ به نوځی هیگلیم ترخان کرد. گرینگترین خال نه‌وه‌یه، نه‌م جیگره‌وانه به‌روونی له هه‌ناوی نه‌ریتی کونی له‌سه‌فه‌ی به‌ریتانی جیگر ده‌بوون، که برادلی و هندیکی دیکه رتگریان لئ کردبوو. باس کراوه هیوم و بارکلی له کاتی خویندنه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌کانی برادلی و هیگل، به‌ته‌واوی گیژ ده‌بن، به‌لام ده‌توانن به ئاسانی له‌گه‌ل مؤر، ته‌نانه‌ت (راسیل) یش له‌سه‌ر کاره که‌متر پروفیشناله‌کان هاوده‌نگ بن. به‌ره‌می لوځیک فیتگنشتاین و هک فه‌یله‌سوفیتی که‌نج تاراده‌یه‌ک له ژیر کاریگه‌ری راسیل و تاراده‌یه‌ک که‌متر کاریگه‌ری مؤری پیوه دیاره له‌م بواره‌دا جیگه‌ی باسه. له کاتیکدا فیتگنشتاین ناوړتیکی تاییه‌تی له فه‌لسه‌فه‌ی هیگل و برادلی نه‌دایه‌وه، به‌لام کاره فه‌لسه‌فیه‌کانی نه‌و پیداکری له‌م بابه‌ته کردوه نووسینه‌کانی که‌سانی ناوبراو له واتا وردبینانه‌که‌ی بن مانان (۸). باسیکه جیگه‌ی سه‌رنجه‌ بی نه‌وه‌یه روانگه‌کانی فیتگنشتاین له‌م کتیه‌یدا، به‌ناوی نامیلکه‌ی لوځیکي له‌سه‌فی (۹) که له پیکه‌ینانی یه‌کیک له فیرگه‌ه‌له‌سه‌فیه‌ه‌ناسراوه‌کان، واته پوزیتیفیزی لوځیکیه‌وه کاریگه‌ر بووه، هه‌روه‌ها که بۆمان ده‌رده‌که‌وی، نه‌م فیرگه‌ی دواییه له هه‌ولدا بوو به ته‌واوه‌تی میتافیزیک بسریتنه‌وه. کاریگه‌ری مؤر، راسیل، فیتگنشتاین و پوزیتیفیسته لوځیکیه‌کان هه‌ر به‌م راده‌یه له ویلایه‌ته یه‌کگرتوه‌کانی نه‌مریکا به‌رچاو بوو. سه‌ره‌رای نه‌وه، پراگماتیسته‌کان ته‌واو ناوده‌کردوه‌کانی نه‌مریکی و هک سی، نیس، پیه‌رس (۱۰) و ولیم جیمس (۱۱) و جۆن دیوی (۱۲) له بیروکه‌ی نوځی هیگلی رازی نه‌بوون و هه‌ولیان ده‌دا له‌سه‌فه‌یه‌ک دابنن، بۆ نه‌وه‌ی که رتیه‌که‌ی به لاریدا چوه چاکي بکه‌نه‌وه. له ئاستیکي گشتگرتردا، روانگه فه‌لسه‌فیه‌کانی نه‌و پراگماتیسته‌کانی ناومان هینان سه‌باره‌ت به میتافیزیک له شیوازه نه‌ریتیه‌که‌ی راشکاوانه دوژمنکارانه بوو. نه‌مه له کاتیکدا، پیه‌رس و جیمس و هک راسیل هیوایه‌کیان له‌پینا و چاکسازي له میتافیزیک و هه‌ول و ته‌قه‌لای به‌ریلاویان بۆ گورانی

میکل

نایدیالیزمی رها پیداکری لهوه دهکرد نهو حهقیقه تانهی نهوان پروونی دهکهنهوه به حهقیقه تیکی دیکهوه بهنده و باس له لقیکی دیکه دهکات: وینای نهوان نهوه بوو نهو حهقیقه ته پیوسته، کوتایی و ناوهرۆکی چیه تی راستیه کانن. گرینگر له هه موو نهوه به، برادلی پیداکری لهوه دهکرد، راستی پیکهینه ری به کیتیه کی دابهش نه کراوه. بو لیکدانه وهی نهو بانگه شهیه نهو خاله له بهرچا و بگرن، تیکرای نیمه باوهرمان وایه، گهردوون کومه لیک شتی زور و زه بندهی له خو گرتوه و زورچار سه ریه خو له به کترن، تایه تمه ندیه کی فره لایه نی هه به، هه لگری پیوه ندیه کی جیاواز له به کترن. کاکیشانه کان، نه ستیره کان، نه ستیره گه رۆکه کان، مرۆقه کان، کورسیه لانکه، کوه له که ناوی و گلّه خو رکه هه به که خاوه نی تایه تمه ندیه کی جیاوازن و ده توان له ریزیکی جیاواز له هه مبه ر به کتر جیگیر بن. وا دیاره باوتر له مه شتیک ناتوانی بی.

نایدیالیزمی رها به ته واوه تی نهو بابه تانهی رهد ده کرده وه، نهو روانگه به به پیچه وانه ی بیری باوی ناوبرا، پیداکری له وه کردوه، جیهان له بنه رته وه گشتیکی دابهش نه کراوه و ناکری له نیوان به شه کانی جیاوازی دابنن. زانست و تیگه یینی باو، یان (عه قلی سه لیم) (۱۳) خو ی له گه ل نهو، یان نهو شته، یان نهو، یان نهو به شه له راستی سه رقال ده کهن، هه لگری جزریک له تیکدان و پووچه لکردنه وه به. راستی له ناوهرۆکی خویدا تاقانه یه و هه ر بانگه شه یه ک له سه ر نه مه پیکهاتبج که راستی له بهش، یان پاژی سه ربه خو پیکهاتوه و وه ک بابه تیک که له ناوهرۆک هه له یه مه حکوم ده کری. لایه نگرانی بریتانیی هیکل، نهو بابه ته یان به پیشگرمانه داننا. برادلی له سالی ۱۸۹۳ له کتیبی سه رنجراکتشی ده رکه وته و راستی (۱۴) [۳، ۶] له پیناوه لوتستی دوا یی به لگه ی هیناوه ته وه و بووه ته هۆکاری سه ره لدانی ره وتیک. نهو لای و ابو جیهان به ده رپرین، یان زاراوه ی خو ی (ره های) پیکهاتوو له بهش (پاژ) نیسه و بوچوونیکه وینایه کی له م جوهری هه بی، [بوچوونیکه ی] لیکتزازاوه. نه گه ری هه به به لگه کانی نهو له م باره به وه زیاتر قه رزارباری زینۆ (۱۵) بی تا هیکل. له بنه رته تیرین سه ره تایی به لگه کانی نهو مشتومری و ره خنه ی له سه ر کرا، نهو سه ره تاییه کی

بنه رته ی له میتافیزیکدا ده دا، به لام نهو وینایه ی که میتافیزیک جزریک گوتاری بی و اتایه، ورده ورده ههروهک بریتانیا له نه مریکاش برهوی پهیدا کرد و بو ماوه یه کی زوریش کاریگه ری هه بوو. به هه ند وه رگرتنی نایدیالیزمی رها به ته واوه تی له بریتانیا و نه مریکا بنه بر کرا. نهو فیرگه یه له سه ره تایی سه ده ی بیسته م کاریگه ریبه کی زوری دانا بوو و فه یله سووفانیکی زور به ریز و ناو دار لایه نگری لی ده کهن، به درتژیایی سه ده ی بیسته م زور به که می باسی له سه ر کرا. سه ره رای نه مانه دیسانه وه پیوسته له هه لوتستی برادلی و هاویره کانی تی بگه یین بو نه وه ی بتوانین کاردانه وه ی توندیکه دژیان پیشاندراوه و بیرکردنه وه ی فه لسه فییان له سه ره تاکانی سه ده ی بیسته م له بریتانیا و نه مریکا له ژیر کاریگه ریبه یان بووه لی تی بگه یین. له لایه کی دیکه نایدیالیزمی رها ریزیکی بیرکردنه وه یی له قه له م ده درا، که شیوه یه کی به رزه فرانه ی میتافیزیکی بوو. نهو فیرگه یه له هه ولی نه وه دا بوو بگاته حهقیقه تیکی به دوور له مملاتی له سه ر جیهان وه ک گشتیک و پیداکری له سه رنجی میتافیزیکی بو ته واوی راستی بوو. نهو روانگه به دژ به ریدۆزیک له لقه نافه لسه فییه کان ده وه ستایه وه که لای و ابو به شیوه یه کی پیوست هه نده کی و جیا له یه ک جیگیر بوون، ههروه ها

برادلی به راسته‌قینه‌ی پتووستی له‌قه‌لهم دابوو، به ناوونیشانی بیروکه‌ی پتوهندی دهررونی ناستینراوه. به‌پیتی ئەم بیروکه‌یه، هەر راستییەکی پتوهندیدار له‌سه‌ر شتیکی - وه‌ک ئەوه‌ی که ئەم شته له ژیر ناوی شتیکی دیکه‌دایه- راستییەکه‌ی، راستییەک له‌سه‌ر چییەتی دهرونی شتی باس کراوه پتکهاتوو. راستییەکه‌ی برادلی ئەم روانگه‌یه‌ی که پتوهندی بنه‌رتین و کورت ناکرتنه‌وه به‌ره‌رچی داوه‌ته‌وه، پتوهندییەکی واقعی نین و باشتر وایه ئەوانه وه‌ک تاییه‌قه‌ندی دهررونی شته‌کان سه‌یری بکه‌ین. به‌بۆچوونی برادلی، ناراستییوونی پتوهندییەکان که بۆ خۆی روانگه‌یه‌کی سه‌رسوورپه‌ینه‌ره، ته‌نانه‌ت کاردانه‌وه‌ی سه‌رنج‌راکیشی هه‌یه. به‌بۆچوونی ئەو له‌و بنه‌مایه‌ی که باس کرا، ئەم ئەنجامه‌ی لی ده‌که‌ویتنه‌وه، هه‌رکات دوو شت پتکه‌وه پتوهندییان هه‌بن، ده‌کری بلتین هه‌رکام له‌وانه «به‌شیک له‌چییه‌تی شتیکی دیکه‌یه». کاتیکی A له‌ ژیر ناوی B دا بوون به‌شیک له‌چییه‌تی A بی و له‌سه‌ره‌وه‌ی A دا بوون به‌شیک له‌چییه‌تی B ده‌بی؛ به‌جۆریکی A به‌شیک له‌چییه‌تی B دا بیت و B به‌شیک له‌چییه‌تی A یه.

ئێستا که به‌هۆی ئەوه‌ی که ئەگه‌ری هه‌یه شتیکی له‌گه‌ڵ شتیکی دیکه پتوهندی هه‌بی دهره‌نجامه‌که‌ی ئەوه‌یه، هه‌ر شتیکی به‌شیک له‌چییه‌تی شتیکی گریانه‌کراوی دیکه‌یه. برادلی له‌رتکه‌ی به‌کارهێنانی به‌شیک له‌بنه‌ما یاریده‌ده‌ره‌کان، به‌م ئەنجامه سه‌رنج‌راکیشه گه‌یشت، «شتیکی دیکه» له‌پتوهندی به‌شتیکی گریانه‌کراوا بوونی نییه، ئەمه‌ش به‌نۆبه‌ی خۆی واتای ئەوه ده‌گه‌یه‌نی، تاکه شتیکی که هه‌یه پیناسی په‌رگیره. ئەم رتکه‌ی به‌لگه‌هینانه‌وه‌یه، له‌تاییه‌قه‌ندی به‌ره‌مه‌کانی برادلییه؛ ئەو جاروبار له‌بورهانی پتچه‌وانه (ناراسته‌وخۆ) (١٦) بۆ به‌لگه‌هینانه‌وه دژ به‌شپوازه باوه‌کانی بیرکردنه‌وه که‌لکی وه‌رده‌گرت که راستی دابه‌ش ده‌کرد بۆ شتی سه‌ره‌خۆ که پتوهندییان پتکه‌وه هه‌یه. مه‌به‌ستی ئەوه بوو، پیناسی بدا بیرکردنه‌وه‌یه‌کی له‌م جۆره به‌ره‌وه هه‌لدێر ده‌پوا، له‌ ئەنجامدا [برادلی] روانگه‌ی میتافیزیکی خۆی به‌ته‌نیا جتگره‌وه‌یه‌ک ده‌زانی ده‌میتیته‌وه. بیروکه‌ی پتوهندی دهررونی به‌و پتیه‌ی که پتوهندییەکانی نیتوان شته جۆربه‌جۆره ناراستییە‌کانه و بۆ تاییه‌قه‌ندی دهررونییه‌کان کورت

ده‌بیته‌وه، ئەمه‌ش هه‌نگاوێکی کلیدییه بۆ به‌لگه‌ته‌وه‌ری برادلی. لیکدانه‌وه‌ی دهره‌نجامه‌کانی دیکه‌ی بیروکه سه‌رسوورپه‌ینه‌ره‌کانی ناوبراو بی که‌لک نییه، چونکه برادلی لای وابوو، راستی (واقیع) له‌به‌شه‌کان پتیک نه‌هاتوو و به‌دهرپینی خۆی «ئامرازی گرتانی ساده» نییه و بی باکانه به‌م ئەنجامه گه‌یشت که راستی فیزیایی نییه. گه‌ر راستی فیزیایی بووایه، ده‌بوو دابه‌ش بکرت و برادلی به‌وردی ئەم بابته‌ی رت کردووته‌وه، که‌واته ئەو بانگه‌شه‌ی ئەوه‌ی ده‌کرد، راستی بابته‌یکی روچییه. به‌م پتیه برادلی له‌لایه‌ک تایدیالیسته و له‌لایه‌کی دیکه یه‌که‌خواز (١٧) بوو. به‌پتچه‌وانه‌ی جۆرچ بیکرلی (١٨) - گه‌وره تایدیالیستی دیکه له‌فله‌سه‌فه‌ی به‌ریتانی که به‌شیک له‌به‌لگه‌کانی ئەوه بۆ ره‌چاوکردنی تایدیالیزم ئەوه بوو، ئەم روانگه‌یه تاکه روانگه‌ی میتافیزیکی گونجاو له‌گه‌ڵ تیتگیه‌یی باوه، برادلی تایدیالیزی به‌چهند هۆکاری جیاواز په‌سه‌ند کردوو. ئەو قازانجی تایدیالیزی له‌وه‌دا ده‌بینییه‌وه که بیروکه‌ی ئەنتی تیزی تیتگیه‌یی باوی به‌ته‌واوته‌ی رت کردووته‌وه. برادلی رته‌ی ده‌کاته‌وه هه‌ر چه‌شنه به‌شبوونیکه واقیع که له‌گه‌ڵ دیکه‌ی دهره‌نجامه سه‌رسوورپه‌ینه‌ره‌کان، له‌سه‌ر ئەم بنه‌مایه پتکهاتوو که کات و شوین چه‌مکه‌گه‌لیکی دابه‌شکراو و ناواقعیین. مه‌ک تاگارت هه‌ولێ ددا، به‌لگه‌کانی برادلی له‌رتکه‌ی بورهانه ناراسته‌وخۆ داهینه‌رانه‌کان ته‌واو بکات، به‌مه‌به‌ستی ئەوه‌ی پیناسی بدا که چه‌مکه‌کانی کات و شوین یه‌کگرتوو نین. برادلی و مه‌ک تاگارت له‌باتی شارده‌وه‌ی بانگه‌شه‌یه‌کی تاراده‌یه‌ک باوه‌ر پت نه‌کراو، راشکاوانه پتداگرییان له‌سه‌ر ده‌کرد. برادلی و راستییەکه‌ی تیکرای لایه‌نگه‌کانی له‌باتی ئەوه‌ی که له‌ ئەنجامه‌کانی ناوبراو نیگه‌ران بن تاراده‌یه‌کی زۆر سه‌ه‌وداسه‌ری ئەوانه بووبوون. رته‌کردنه‌وه‌ی سه‌رسوورپه‌ینه‌رانه‌ی تیتگیه‌یی باو و په‌سه‌ندکردنی تاکه راستییەکی روحانی یه‌کگرتوو له‌لایه‌ن ئەوانه‌وه له‌گه‌ڵ گه‌شتی هاوبه‌شی ئەوان ته‌با بوو؛ ئەم هه‌سته ده‌کری به‌ئینسافه‌وه به‌تایینی، یان عیرفانی له‌قه‌له‌می بدین، که لای وایه که‌لینی روخساره‌کی گه‌ردوون به‌جۆریکی له‌جۆره‌کان به‌دوور له‌راستین و ئەوه‌ی که له‌مانا ئاکامه‌کییه‌که‌یدا، هه‌موو شتیکی به‌شوینیکه دروستدا تیتسه‌په‌ری. تیکرای ئەم روانگه و به‌لگه‌هینانه‌وانه

هه‌ندیک پرسپاری بنه‌رته‌تی دینیتته ئاراهه. چۆن ریتی تیده‌چی باوه‌ره پیتوه‌ندی‌داره‌کان به زانست و تیگه‌یی‌نی باو تا ئه و راده‌یه بنه‌رته‌ن له کۆتاییدا، وا دهرده‌که‌وه‌ی له خزمه‌تی باشت‌کردنی ژبانی ئیمه‌ن به ته‌واوه‌تی هه‌له‌ بن؟ برادلی دان به‌وه‌دا ده‌نی و پیداه‌گری ده‌کرد که باوه‌رپکی له‌م جۆره‌ ته‌نیا دهرکه‌وته‌ن، ئه‌مه له کاتی‌کدا‌یه بۆ‌چوونی میتافیزیکی ئه‌و له‌سه‌ر چه‌مکی ره‌ها، لیک‌دانه‌وه‌یه‌کی دروست له‌سه‌ر راستیییه که دژ به دهرکه‌وته‌ی ناوبراو جیگیر ده‌بی. ئه‌و لای وابوو میتافیزیکی‌که‌ی له‌سه‌ر ره‌های راسته‌قینه، راستیییه‌کی پیکهاتوو له‌سه‌ر واقیعه، راسته‌قینه‌یه‌ک که ته‌نیا فه‌لسه‌فه ده‌توانی شکۆمه‌ندی‌یه‌که‌ی سه‌لمتی.

سی، ئیس، پیه‌رس: کاردانه‌وه‌کانی دژه میتافیزیکیه سه‌ره‌تاییه‌کان

چارلز سانده‌رس پیه‌رس (۱۹) (۱۸۳۹-۱۹۱۴) هه‌نوکه وه‌ک بناغه‌دانه‌ری ریبازی پراگماتیزم له فه‌لسه‌فه‌ی ویلایه‌ته‌یه‌که‌گرتوو‌ه‌کانی ئه‌مریکا و زۆرجار به قوولترین فه‌یله‌سووفی چالاک له‌م فیرگه‌یه له‌قه‌له‌م ده‌دری. به‌ره‌م و بیرکردنه‌وه‌کانی که هه‌ندیکیان ته‌نانه‌ت له ده‌یه‌ی ۱۸۷۰ بلاو کرانه‌وه، له سه‌رده‌می ژبانی خویدا تاراده‌یه‌ک ته‌ریک که‌وتبوون. ئه‌مه له کاتی‌کدا‌یه، ئه‌و له ریکه‌ی ئاخافته‌ سه‌رزاره‌کییه‌کان که ئیلهامی به ربه‌ره ده‌سپیشخه‌ره‌کانی ریبازی پراگماتیزم ده‌دا و گه‌لیک کاربگه‌ریشی له‌سه‌ر دانابوو، به‌لام نووسراوه‌کانی خۆی تاراده‌یه‌ک و تا کاتی بلاو‌کردنه‌وه‌یان له‌سالی ۱۹۳۱ به ناو‌نیشانی کۆمه‌له‌ به‌ره‌مه‌کانی چارلز سانده‌رز پیه‌رس [۳، ۱۸] به‌گشتی بلاونه‌کرایه‌وه و کاربگه‌رییه‌کی ئه‌وتۆی نه‌بوو. پیه‌رس مندالی زانایه‌کی بیرکاری له زانکۆی هارقارد بوو و په‌روه‌ده‌یه‌کی قورسی له‌ماله‌وه ئه‌زموون کرد. ئه‌و به‌هه‌یه‌کی زۆری له لۆژیک، بیرکاری و زانست له‌خۆی پیشان دا و به‌کالۆریۆسه‌که‌ی خۆی له‌بواری کیمیا‌دا ته‌واو کرد، به‌لام له ئه‌نجامدا به‌ره‌و فه‌لسه‌فه‌ی بای دایه‌وه. ئه‌و بۆ‌ماوه‌یه‌کی که‌م له زانکۆی هارقارد، پاشان له زانکۆی جۆن هاپکینز ده‌ستی به وانه‌وتنه‌وه کرد. سه‌ره‌رای ئه‌مه که‌سایه‌تی ئه‌و له‌گه‌ل ژبانی مامۆستایه‌تییه‌که‌ی یه‌کیان نه‌ده‌گرته‌وه. ئه‌و ره‌خنه‌گریکی له‌پرا‌ده‌به‌ده‌ر هه‌ستیاری بوو، ته‌نانه‌ت له‌م

کاره‌شدا به‌زه‌بی به‌خۆشیدا نه‌ده‌هات و ئه‌و زۆر به‌که‌می له به‌ره‌مه‌ نووسراوه‌کانی خۆی رازی بوو، ئه‌گه‌رچی شتیکی له‌م جۆره‌ رووی دابن. تاکه پیشه‌ی پرۆفیشنالی درێژماوه‌ی ئه‌و رووپیتوی له ده‌زگای خزمه‌تگوزاری قه‌راخه‌کان و زه‌وی پیتیوی ویلایه‌ته‌یه‌که‌گرتوو‌ه‌کانی ئه‌مریکا بوو. پیه‌رس وه‌ک زۆریه‌ی فه‌یله‌سووفه‌کانی سه‌ده‌ی بیسته‌م، په‌روه‌ده‌کانی زانستی و بیرکاری تیپه‌راندبوو، هاتبووه‌ سه‌ر ئه‌و قه‌ناعه‌ته، دۆخی فه‌لسه‌فه له‌ریگه‌ی ره‌خساندن و ورده‌وردی نه‌زم و تایبه‌تمه‌ندییه‌کی وشکی زانستیانه و بیرکاری چاک ده‌بیته‌وه. ئه‌و لای وابوو به‌شی زۆری کارگه‌لی فه‌لسه‌فی هاوچه‌رخه‌ی ئه‌م پیتوه‌رانه‌ جبه‌ه‌جی ناکات.

ئه‌و له سه‌ره‌تای کاره‌ بیرکردنه‌وه‌کانی، به‌م ئه‌نجامه‌ گه‌یشت که بیرکردنه‌وه‌ میتافیزیکییه‌کان به شتیه‌یه‌کی تایبه‌تی له‌م بواره‌دا که‌موکووری هه‌یه، تا ئه‌و راده‌یه‌ی که به‌لگه‌هیتانه‌وه‌ی زانایانی میتافیزیکی به «مۆن شاین (۲۰)» ناوی بردوووه، ئه‌مه ده‌سته‌واژه‌یه‌کی ناو خه‌لکییه‌ که له ئه‌مریکایه بۆ بیریه‌ک به شتیه‌ی نایاسایی له‌ماله‌وه به‌ره‌می دین به‌کاردیت، هه‌روه‌ها ئه‌و ریکوراست ده‌سته‌واژه‌ی «بج واتایی» بۆ وه‌سفی بیرۆکه‌ میتافیزیکییه‌کان به‌کارده‌هیتا. جگه له‌وه‌ی که ئه‌و ئه‌م ده‌سته‌واژه‌یه‌ی هاوشیتوه‌ی، شتیه‌ی فیتگشتاین و پۆزیتیشسته لۆژیکیه‌کان له ده‌یه‌کانی دواتر به‌کار نه‌ده‌هیتا، به‌لام بج گومان پیتوه‌ندییه‌کی گرینگ له‌نیوان روانگه‌ی پیتشوی پیه‌رس له‌سه‌ر میتافیزیکی و روانگه‌ په‌ره‌سه‌ندووتر و فۆرمه‌کی ناوبراو هه‌یه. سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی که ده‌بی ئامازه به‌م خاله‌ بکه‌ین، پیه‌رس به‌راشکاوی خۆیندنه‌وه‌ی ره‌خنه‌ی عه‌قلی په‌تی کانتی (۲۱) نه‌ک هه‌ر سه‌ره‌چاوه‌ی سه‌ره‌تایی ناره‌زایه‌تی له میتافیزیکی نه‌ریتی زانیوه، به‌لکو ئیلهامی هه‌ندی له بیرکردنه‌وه‌کانی خۆی له‌م باره‌وه له‌قه‌له‌م داوه، بیرکردنه‌وه‌یه‌که له‌درتیه‌ی بابه‌ته‌که‌دا باسی له‌سه‌ر ده‌که‌ین. دوو نووسراوی گرینگ له‌ ناو نووسراوه پیتشوه‌کانی پیه‌رس «تۆمارکردنی باوه‌ر (۲۲)» و «چۆن ئاییدیاکامان پروونبکه‌ینه‌وه (۲۳)» به‌دوای یه‌ک له سالانی ۱۸۷۷ و ۱۸۷۸ له مانگنامه‌ی پایپۆلار ساینس بلاو‌کرایه‌وه، ئه‌گه‌رچی پیه‌رس به‌دریژایی چه‌ند ده‌یه پاش له‌چاپدانی ئه‌م وتاره‌ په‌ره‌ی به‌و ئاییدیا

گه لاله کراوانه‌ی ناو بابه ته که داوه، به للام هم دوو بهرهمه بوونه ته دربرینه کلاسیکیه که ی بیروبوچوونه کانی. نهو هم وتارانه نایدیاکانی هرچه نده به شتوهی نافورمه کی گه لاله کوردوه و سه بارهت به هه ندی له رخنه پراگماتیستی و پوزیتیویستی به گرینگه کان پیشتر له میتافیزیکن. سه رنجی سه ره کی پیسه رس پیشکه شکر دنی تیورییه کی توژیینه وه بی چروپر بوو، نه گهرچی هزی مرؤفناسانه‌ی نهو به شتوهی واقعی توژیینه وهی مرؤی هیه، به للام زیاتر له هم مووی ناوری دایه وه له په رده دان به بنه مای نورماتیقی، یان ده ستوری بو توژیینه وه. له پیناوی هم نامانجه، لهو خالانه‌ی جیتی سه رنجی نهوه «لیکدانه وه/ روونکردنه وه (۲۴)» ی ده سته واژه تیوریکیه کان بوو. له نایدیاکانی نهو هم بواره دا له لایه نی ساده ییه وه پر له ورده کارییه: نیمه ناتوانین له باره‌ی واتای چه مکی تیوریکیه به روونی قسه بکه یین، جگه له وهی که له پیشدا له سه ر دهره نجامه زانستییه که ی که برپاره له کاتی جیگیربوونی دؤختیکی تاییه تی که لهو ریگه یه وه چه مکه کان به کار دینین به روونی قسه مان کردی. راستییه که ی پیسه رس له سه ر پتوه ریکی زانستی بو به کارهینانی چه مکی تیوریکیه پیداکری کردوه. بو خویشی هم نمونه یه ی گه لاله کردوه: بو نه وهی زاروهی «رهق» واتایه کی روونی هه یین، پیویسته بتوانین به روونی بلتین راستییه که ی، له مانای کرده کی وشه که ده یین چاوه روانی چیمان هه یین له شتیک له دؤختیکی تاییه تیدا زاروهی «رهق» له باره یه وه به کار دینین. پیشنیاری کرده کی نهو هم باره یه وه نه وه یه، شتی رهق ده یین شته کانی دیکه برووشیتن و زوره ی شته کانی دیکه نابن نهو پرووشیتن.

بانگه شه‌ی شاراوه بی نهو همه یه، گهر له سه ر زاروه یه ک، دهره نجامیکی کرده کی و پتوه ندیدار به دؤخی په یوه ست به به کارهینانی دروستی نهو زاروه یه نه یین، نهو زاروه یه یین مانایه. پیسه رس به بره ودان به نایدیای ناوبراوه به دهره نجامیکی هاوشیوه له سه ر گوزاره کان گه یشت. نهو پیداکری له وه کردبوو ناتوانین له سه ر واتای گوزارییه ک به روونی قسه بکه یین، مه گهر نه وهی که له پیشدا، له سه ر دهره نجامه کرده کییه به ره مه هاتوه که ی له دؤختیکی دیار بکراوه که له گه ل راستبوونه وهی گوزاره ی لیکدراوه هاوسه ننگن به روونی قسه بکه یین. گهر

لیکدانه وه یه کی روونمان له سه ر دهره نجامیکی هم شتوه یه نه بی گوزاره ی باس کراوه تا نهو راده یه ناروونه هیچ مانایه کی نییه. هم خاله گه لیک گرینگه، پیداکری پیسه رس له سه ر دهره نجامی کرده کی هم به ستینه دا، بانگه شه جیاوازه کانی میتافیزیکی نه ریتی وه لا ده نی. راستییه که ی له روانگه ی زانایانی میتافیزیکی وه ک برادلی، مهرجی کرده کی پیسه رس جوژیک (هه له کاری ده سه سه سه رداگرتنی پرسه که) -question begging fallacy of چونکه پیداکری له وه ده کرد واتای هه ر زاروه یه کی میتافیزیکی پتوه ندی به بابه تیکه وه هه یه، که به بوچوونی برادلی ته نییا کومه لیک له ده رکه وته کانن. پاساوی پیسه رس نه وه بوو، باشتر وایه نه وه ی برادلی به «ده رکه وته» ناودیری کردوه به «راستی» ناوی ببا و گهر برپاره پتوه ریک بو به کارهینانی زاروهی تیوریکیه، یان راستکردنه وهی گوزاره گه لی تیوریکیه بوونی هه یین، هم پتوه رانه له سنووری بابه ته زانستییه کاندایه جیگیرن.

میتافیزیکی په تی تا به نیستاکه هینده له ژبانی کرده کی مرؤف به دوور بووه، وه ک نه وهی که نییدی یین واتا بووه. پیسه رس به راشکاوی ده لی گوزاره کانی میتافیزیکی بوونناسانه ناگاته ویستگه ی زانستی، له لایه نی تیوریکیه وه یین واتان؛ نه وانه جگه له وته ی هه لیت و په لیت (۲۵) و هه لق و مه لق (۲۶) شتیکیه دیکه نین، هه روه ها پیسه رس سه رنجراکیشانه لای و ابوو، نه وه ی شایه نی ناوی «میتافیزیکه»، ده بی به به هره وه به دوادچوونی بو بکری. راستییه که ی پیسه رس بیری ده کرده هه ندی له شتوازه کانی میتافیزیک ده توانن به شتوهی کرده کی تا قی بکرینه وه و لانی که م تاراده یه ک له راستای زانستدا جیگیر یین، به للام نه وهی له میتسکیدا بوو، روون نه بوو، نه گهرچی نهو تاراده یه ک هه ولی دا بو نه وهی له سه ر توژیینه وهی میتافیزیکی گونجاوه به دوادچوون بکا، به للام هیچ کام له وانه جیتی سه رنج نه بوون و وادیاره له به رانه ره وتی سه ره کی کاری فه لسه فییه کانی نهو بابه تیکی لاهه کین. نه وهی روونه همه یه، پیسه رس بیری ده کرده وه که ده بی میتافیزیک تا قیقکارانه و سه لمینکارانه یین. نهو چند جار تیک نامازده ی به م خاله کردوه، نه زمونه سه مانندییه کانی متافیزیک ده یین باوترین و په رگیرترین راستییه

ئەزمونىيەكان بىن، ئەك تىبىنىيە پىسپۆرانەكان كە لە تايبەتمەندى زانستە وردىبىنانەكانە. ئەم خالە گرىنگى ھەيە و پىيەرىس پىداگرى لەسەر ئەو دەکرد كە دەبىن مېتافىزىكى رەوايى، چىيە تىبىيەكى توتىزىنەوھىي ھارىكارانە و كۆمەلايە تى ھەبى كە لە لايەن توتىزەرە جۆرەجۆرەكان بە ئەنجام گەيشتووھ. سەرەراي ئەمە گرىنگترىن خال لەم باسەدا ئەوھە پىيەرس چى رەت كەردووھتەو و بۆچى. بىنەمايەكى گرىنگ كە لەم پرسىيارانەدا ھەن ئەوھە، زانست نمونەي بەرزى توتىزىنەوھى بىر كەردنەوھە. چەمكە تىورىكىيەكان كاتىك واتادارن، تاقىكەردنەوھى زانستى بۆ ديارىكەردنى راستى و چەوتى ئەوانە لە ئارادا بىن؛ چەمكەكان و گوزارەگەلى بانگەشەيى كە ھەلگى تاقىكەردنەوھەكى لەم شىوھە نەبىن بى واتان و لە ئەنجامدا دەبىت توتىزىنەوھە فەلسەفىيەكان بەجۆرەكان پىتورەگەلى تاقىكارانەي زانستى جىيەجى بكن بۆ ئەوھى رەواي پەيدا بكن. ئەم ئايدىيانە بوو فەيلەسووفە پراگماتىستەكان بە ھەند وەريانگرت و رىگەگەلىكى فەلسەفى نوتىيان لە سەدەي بىستەم پىكھىتا و پەريان پى دا، ھەرھەدا كە بۆمان دەردەكەوئ كۆمەلىك خال لە كارەكانى (پىيەرس)دا ھەيە دەسپىشخەرى دەكا بەسەر بىرۆكەي پۆزىتىفىستە لۆژىكىيەكان و لە ئەنجامدا ھەستى پىيەرس لەسەر ئەوھى كە مېتافىزىكى نەرىتى بەھۆي تەرىك كەوتنى لە ژيانى زانستى بە ھەلەدا چووھ، سەرەراي ئەوھە توخمگەلىكى لە بىرۆبۆچوونەكانى كانتى وەرگرتووھ ھاوسەنگىيەكى سەرنجراكتىشى لەگەل روانگە فەلسەفىيەكانى جى. ئەي. مۆر ھەيە، دواتر درىژەي پى دەدەين.

**جى. ئەي. مۆر: لايەنگرى تىگەيىنى باو،
يان (عەقلى سەلىم)**

جى. ئەي. مۆر (۱۸۷۳ - ۱۹۵۸) بە ھەلۆتستىكەوھ دژ بە پىششىنەي فەلسەفىيانەي ئايدىيالىزمى رەھا چووھ زانكۆي كامبرىج بۆ ئەوھى لە بەشى ئەدەبىياتى كۆن درىژە بە خوئىندن بەدا. ئاسايە فەلسەفەشى خوئىندىن و پاش ماوھەك ھاوړى لەگەل بىرۆكەكانى ئايدىيالىزمى رەھا (تارادەيەك لە باسەكانىدا لە رىگەي مەك تاگارت شۆفە و روون كراوھتەوھ)، دژ

بەم بىرۆكەيە شۆرشى كەرد. ئەو بە درىژايى ئەم كارە زياتر ھۆگرى فەلسەفە بوو. ئەو لە باسە فەلسەفىيەكانىدا زالبوو و كارىگەرىيەكى زۆرى لە كامبرىج دانا. پەيتا پەيتا لە مەبەستە سەرەكسىيەكەي بۆ ئەوھى بىن بە پىسپۆرى ئەدەبىياتى كۆن دوور كەوتەوھ. ئەو وردە وردە و لەگەل جۆرىك سەرسورمان بۆ خۆي بوو بە فەيلەسووف. ھىندەي نەخاياندى خۆي بۆ ھىرشىيەكى چوپر بۆ سەر ئايدىيالىزمى رەھا تەرخان كەرد. پاش چەند سالىك بەرەو رووى ئەم گومانە بووھە ئايا گەردوون و زانست لە بىنەرەتەوھ كىشەيەكى فەلسەفى دىننەئاراوھ، يان نا. ئەو بەم ئەنجامە گەيشت بەھۆي گوئىگرتن و خوئىندەوھى ئەو شتە سەرسورھىنەرانەي كە فەيلەسووفەكانى دىكە ھىتابوويانە ئاراوھ تىكەل بە فەلسەفە بووھ.

پالەنەرى فەلسەفى سەرەتايى ئەو بەجۆرىك لەگەل رەتكەردنەوھى بىنەرەتى بانگەشە مېتافىزىكىيە سەرسورھىنەرەكانى ئايدىيالىزم تىكەل بووبوو، ئەگەرى ھەيە بەرەو رووى ئەم بانگەشەيە نەبووبىتەوھ قەت نەدەبوو بە فەيلەسووف. مۆر بىرمەندىكى تايبەتى بوو. ئەو كەسايەتىيەكى ناودار و خاوھن توانايى بوو و ھاوړىيانى فەلسەفى مۆر توانايى ئەوھيان نەبوو يارمەتى بەدەن، جگە لەوھى كە بە ھىندى وەرگرتن. رووداوتىكى تايبەتى لەبارەي مۆر نىيە، بەپىچەوانەوھ توانايى ئەو لە راشكاوى، بۆ راستگوئى نەسازانە و سەرەخۆيى بىر كەردنەوھى ئەو دەگەرتەوھ. مۆر نە بەھۆي بىرتىژى لە رادەبەدەر و نە بە ھۆي ھىزى خەيالىكە بووى تايبەتە؛ بەلام روونى و راشكاوى ئەو و بەلئىنى كۆت و بەندى ئەو بە راستەقىنە بە باشى جىاواز بوو. مۆر فەيلەسووفىكە خاوھنى سىستىمىكى بىر كەردنەوھى تايبەت بە خۆي نەبوو، بەلام بۆچوونى ئەو بۆ فەلسەفە نوئ و رەسەن بوو. ئەو ئىرادەيەكى بەھىزى لە فەلسەفەدا پىشان دا و لە لايەكى دىكە توانايىەكى بىن وىنەي بۆ گەيشتن بە روونى و راشكاوى لە گەرتە فەلسەفىيەكان لە خۆي بخاتەر وو. بە بۆچوونى ئەو روون كەردنەوھى ناوبرا بە واتاي گەلەكەردنى كىشە فەلسەفىيەكان، دەرپرېنى روانگەكانى لە سەريان بە وردىبىنىيەكى بەرز، ئاوردانەوھ لە جىاوازيە پىتوبستەكان، چاوپۆشى نەكەردن لە ھىچ خالىكى پىتوھندىدار و جىتەھىشتىنى بابەتەكان بە ناروونى بوو. مۆر لەم رىگەيەدا باشتەر لە ھەر كەسىكى

دیکه‌ی هاوسه‌رده‌می خو‌ی جوولایه‌وه. کاریگه‌رتترین به‌ره‌مه‌کانی مۆر له‌ بواری میتافیزیک بۆ دوو به‌ش دابه‌ش ده‌بێ. یه‌که‌م، ئەو چەندان وتاری رەخنەیی سەرەتایی له‌ باره‌ی بانگه‌شه و به‌لگه‌کانی ئایدیالیزم نووسی. ئەم به‌ره‌مه‌مانه‌ کاریگه‌ر بوون و لایه‌نی ده‌رکه‌وته‌ی مۆری بۆ پیداکاری له‌سه‌ر راشکاو و گه‌لله‌کردنی جیاوازییه‌ وردبێنانه‌کانیان پێشان داوه. له‌ وتاره‌ سەرەتاییه‌کانی مۆر به‌ ناوی «رەتکردنه‌وه‌ی ئایدیالیزم» (۱۹۰۳) به‌ گشتی بۆ رەتکردنه‌وه‌ی به‌لگه‌کانی فه‌یله‌سووفه‌ ئایدیالیستییه‌کان بۆ لایه‌نگری له‌ روانگه‌کانی ته‌رخانکرا [۳، ۱۴]. مۆر هه‌ولێ ده‌دا پێشانی بدا بێرکردنه‌وه‌ی فه‌یله‌سووفانی ناوبراو تۆرتیک له‌ تیکه‌لاوی، بێرکردنه‌وه‌ ناته‌واوه‌کان و بانگه‌شه‌ی ناپاساوه‌دراوه‌یه. ئەو به‌م ده‌رپینه‌ی که‌ ته‌گه‌ری هه‌یه، ئایدیالیزم (که‌ له‌سه‌ره‌تادا به‌ زۆری هه‌ولێ ده‌دا، به‌وردی روونی ده‌کاته‌وه) راست بێ، به‌م ته‌نجامه‌ گه‌یشتوه، به‌لگه‌یه‌کی باش بۆ ئەم روانگه‌یه‌ نییه. ئەو هه‌ولێکی زۆری دا بۆ ئەوه‌ی که‌ دروشمه‌که‌ی بارکلی که‌ له‌سه‌ر ئەمه‌ پیکه‌هاتوه‌ که‌ بوون هه‌مان هه‌ست پیکردنه‌ (ئیدراک) رەتی کردوه‌ته‌وه. ئەو له‌ وتاری پێشتر و که‌متر کاریگه‌ری خو‌ی واته‌ «پێوه‌ندی ناوه‌کی و ده‌ره‌کی» رەخنە له‌ بنه‌ماکانی پێوه‌ندی ناوه‌کی برادلی گرتوه‌ و هه‌ول ده‌دا پێشانی بدا ئەم بێرۆکه‌یه‌ به‌ره‌ و رووی تیکه‌لکردنێکی گه‌وره‌ بووه [۳، ۱۴]. ئەم دوو وتاره‌ی دوایی ئەو له‌ بنه‌رته‌وه‌ رەخنه‌یین. سه‌ره‌رای ئەمه‌ ئەو له‌ کاره‌کانی دواتری خو‌ی بویرانه‌ له‌و شته‌ی که‌ (روانگه‌ی پیکه‌هاتو له‌سه‌ر عه‌قلی سه‌لیم له‌باره‌ی گه‌ردوون) پێی ده‌لێ لایه‌نگری کردوه‌ و روانگه‌ میتافیزیکیه‌که‌ی که‌ له‌گه‌ڵ روانگه‌ی ناوبراو ناساز بوو رەتی ده‌کرده‌وه.

مۆر زیاتر له‌ هه‌ر شتی که‌ له‌ ریگه‌ی ئەم روانگه‌یه‌وه‌ ناسراوه. کاره‌کانی ئەو له‌م باره‌یه‌وه‌ باس له‌و بێرکردنه‌وانه‌ ده‌کهن که‌ به‌ته‌واوی ریگه‌خۆشکه‌ری تایبه‌تمه‌ندی نووسه‌ره‌کانیه‌تی. «پارتیزگاری له‌ تیکه‌یشتنی باو، یان عه‌قلی سه‌لیم» (۱۹۲۵) - به‌ناوبانگترین وتاری مۆر که‌ به‌ره‌مه‌یکه‌ جیتی سه‌رنجه‌ و له‌ ستراتیژییه‌کی له‌ لایه‌ک وردبێنانه‌ و له‌ لایه‌کی دیکه‌ به‌ شێوه‌یه‌کی هه‌لخه‌تینه‌رانه‌ی ساکار که‌لک وه‌رده‌گریت

[۳، ۱۶]. مۆر له‌ سه‌ره‌تادا ریزه‌ندیکه‌ی له‌ گوزاره‌کان که‌ ئەوانه‌ی به‌ «به‌لگه‌نه‌ویست» ناوبردوه‌ گه‌لله‌ی ده‌کا. ئەو ئەم گوزاره‌یه‌ی بۆ سێ وتازه‌ دابه‌ش کردوه، یه‌که‌م لایه‌ن گوزاره‌ ئاساییه‌کان، بۆ نمونه‌ ئەو له‌ شتی هه‌یه، چەند ساڵ له‌مه‌وپێش له‌دایک بووه، ته‌واوی ته‌مه‌نی له‌سه‌ر زه‌وی، یان نزیک به‌ زه‌وی به‌سه‌ربردوه، زه‌وییه‌که‌ ده‌مێ ساڵ به‌ر له‌ دایکبوونی ئەو هه‌ربووه و مرۆقه‌ جو‌ربه‌جو‌ره‌کانی دیکه‌ له‌سه‌ری ژیاون و ده‌ژین. دووهم وتازه‌ پێوه‌ندی به‌ ته‌زمونه‌وه‌ هه‌یه. مۆر ده‌لێ، زۆر جار له‌ش و شته‌کانی دیکه‌ش وه‌ک له‌شی مرۆقه‌کانی دیکه‌ له‌ ده‌وربه‌ری خو‌ی هه‌ست بێ ده‌کات و زۆر جار کۆمه‌لێک راستی له‌باره‌یانه‌وه‌ ده‌بینێ. ئەو هه‌ندێ له‌و راستییانه‌ وه‌ک نمونه‌ ده‌هینیته‌وه. ئەم راستییه‌ به‌رچاوانه‌ ته‌واو تایبه‌تی و ئاشنايه‌ له‌سه‌ر شوینی راسته‌وخۆ، بێره‌وه‌ریه‌کانی پێوه‌ندیدار به‌ راپوردو و راستییه‌کان له‌باره‌ی باوه‌ره‌کان، هه‌سته‌کان و چاوه‌روانی هه‌نوکه‌ و پێشروی ئەوه، سێیه‌م و دوایی وتازه‌ له‌ کۆمه‌لێک گوزاره‌ی تاک پیکه‌هاتوه‌ و به‌پێی ئەوه‌ و به‌ ئاوێدانه‌وه‌ له‌ مرۆقه‌ جیاوازه‌کانی دیکه‌ که‌ هاوشیوه‌ی مۆرن و هه‌رکام له‌وان تا راده‌یه‌ک ئەو گوزارانه‌ی هاوسه‌نگن له‌گه‌ڵ ریزی گوزاره‌کانی مۆر له‌ دوو لایه‌نی پێششودا له‌قه‌له‌می ده‌دن. مۆر پیداکاری له‌وه‌ کردوه‌ تیکرای ئەم گوزارانه‌ راستن و راستبوونی هه‌رکامیانی به‌ دلنیا زانیوه. ئەو هه‌روه‌ها ده‌لێ هه‌رکام له‌م گوزارانه‌ روونن و کۆی ئەوانه‌ی به‌ «روانگه‌ی پیکه‌هاتو له‌سه‌ر تیکه‌یینی باو، یان عه‌قلی سه‌لیم له‌باره‌ی گه‌ردوون (۲۸)» ناوی بردوه‌وه.

ئه‌گه‌ر بپرسین بۆچی مۆر بۆ ئەم ریزه‌ندییه‌ خو‌ی به‌ره‌ و رووی گرفت کردوه‌ته‌وه‌ و بۆ گه‌لله‌ی ئەوانه‌ به‌ روونی، ته‌واوی و سه‌رنجی تایبه‌تی هه‌ولێ داوه، وه‌لامی مۆر که‌ له‌ وتاری ناوبراو پیداکاری له‌سه‌ر ده‌کا ئەمه‌یه‌ که‌ کۆمه‌لێک له‌ فه‌یله‌سووفه‌کان باسی شتی که‌ ده‌کهن له‌گه‌ڵ ئەم راستییه‌ بنه‌رته‌یه‌ی که‌ پێوه‌ندی به‌ تیکه‌یینی باو هه‌یه‌ ناکۆکیان هه‌یه. بۆ نمونه‌ برادلی و مه‌ک تاگارت راستییه‌که‌ی باوه‌ریان وابوو، شته‌ ماددی و هه‌روه‌ها کات و شوین ناراستین، ته‌گه‌رچی ئەوانه‌ ده‌یانزانی خاوه‌نی له‌شن، له‌شه‌کانیان له‌ ته‌نیشتی زه‌بدايه‌ و ئەم له‌شانه‌ش سالانیکه‌ بوونیان هه‌یه، ئەم باه‌ته‌ش مانای ئەوه‌ بوو، ئەوانه‌ی به‌ باه‌ته‌ تیک له‌قه‌له‌می داوه‌ که‌ له‌گه‌ڵ

باوهره فەرمیبه کانیان یهک ناگریتتهوه. راستیبه کهی مۆر بهم جوۆره فهیله سووفانه له وتاره کانی، ههروه باسه جوۆره جوۆره کانی وهلامی دهادهوه. له باره ی ئه م بانگه شهیه که لایان وایه کات ناراسته، مۆر ته گه ری هه بوو بلتی: «مه بهستی ئیوه ئه وه به، نابیی من باوهر بکه م ئه مۆر نانی به یانیم بهر له نانی نیوه رۆ خواردوه؟ به لام من به دلنیا بیه وه ده زانم چیم کردوه!» خالی به هیزی وته کانی مۆر (ههروه ها هیزی به لگه هینانه وهی راسته وخوی ئه و) له وه دا بوو کوۆتوبه ندیکی متمانه پین کراوی بو بانگه شه میتافیزیکیه کانی دانا. ئه م هه لویتسه پیداکری له وه دهکا هه موویان، به تایبه تهی فهیله سووفه کانی ده بی له وتنی شتی که به روونی له گه ل ئه و شته ی که دلنیا به له وهی که به راستی ده زانی به کناگریتته وه دووره په ریزی بکه ن. مۆر لای و ابوو ئامازه به م خاله، گرینگی هه یه و کوۆمه لیک له فهیله سووفه کانی له م بابه ته به دوورن. ستراتیژی ناوبراو خاوه نی بوچوونیکه ی بی باکانه به (۲۹). ئه مه له کاتیکدا به به ره مه سه ره تایبه کانی مۆر له ته قه لالی ئه وه دایه بو ئه وهی که هه له ی هه بوو له به لگه کانی میتافیزیکانه ئایدیالیسته کانی بخاته روو، وتاری «لایه نگری له تیگه بیینی باو» له ته نیشت ئه م جوۆره هه ولانه تیده په ری. هه لویتستی مۆر به شتیه یه کی بهرچاو گوڤراوه و پشتی ده به ست به وهی که هه یچ به لگه یه کی ره زامه ندانه ناتوانی بگاته ئه و ئه نجامه ی دلنیا یین له راستبوونه که ی له نا کویدا بی. راستیبه که ی، مۆر ده یگوت: «من گرینگی نادم به وهی که به لگه کانی ئیوه چین، ئه گه ره ده ره نجامه که ی ئیوه له گه ل تیگه بیینی باو یه ک نه گریتته وه، به لگه که ی ئیوه به دلنیا بیه وه خه وشی تیدایه، چونکه ده ره نجامه که ی هه له یه!».

وتاره که ی مۆر به ناوی «سه لماندنی جیهانی ده ره وه (۳۰)» هاوشی وهی وتاره کانی دیکه ی بی باکانه یه. له سه ره تادا ئه م وتاره وهک وتاریک له ئاکادیمیای بریتانیا له سالی ۱۹۳۹ پیشکه ش کرا و پاش مه رگی مۆر له کتیبی وتاره فه لسه فییه کانی (۳۱) ئه ودا [۳، ۱۶] بلاو کرایه وه. وتاری ناوبراو به شروقه یه کی چوپری هه ندی له بیر کردنه وه کانی کانت له باره ی گومانباوه ری (۳۲) له سه ر «شته کانی ده ره وهی ئیمه (۳۳)» ده ست پین ده کات. دواتر مۆر باسیکی چوپری له سه ر ئه م ده رپینه دوا یبه ئه گه ری هه یه بهر ژیتته

ناو ئه و شتانه ی که ئامازه ی بو ده کات. ئه و سه گه کانی، رووه که کانی، ئه ستیره کانی، ستاره گه رۆ که کانی و دهسته کانی، وهک نمونه گه لیکی روون له م باره یه وه گه لاله ده کا. لووتکه ی کاره که ی مۆر له کاتیکدا یه، دهستی راستی هه لدینی و ده لی: «ئه مه دهستی منه»، پاشان دهستی چه پی هه لدینی و ده لی «ئه مه ش دهستی دیکه ی منه (۳۴)». دواتر به م ئه نجامه ده گات که به دلنیا بیه وه شتگه لیک له ده ره وهی ئیمه هه ن، سه ره رای ئه وهی که سه ره تای به لگه کانی به دلنیا بیه وه راستی و ئه نجامگیری به کیشی به دلنیا بیه وه له سه ره تاکانی ده که ونه وه، مۆر جاریکه دیکه هه ر وینا یه که له به رانه ر ئه و شتانه بوه ستینیتته وه هه موومان به شتیه یه کی دروست و بیبه ری له کیشه له قه له می ده ده یین ره تی ده کاته وه. ئامازه به م خاله گرینگی بو ئه وهی مۆر قه ت له به ره مه ئامازه پیکراوه کانی زمانی گالته جاری (۳۵)، یان ناماقوولانه ی به کار نه هینا وه. ئه و قه ت نه یگوتبوو ئه و فهیله سووفانه ی به هوی هه بوونی ئه و روانگانه ی له گه ل تیگه بیینی باو یه کناگرته وه ره خنه ی کردووه، به هوی باوه ریکه له م جوۆره نه زان، یان گالته جارانه ن، ئه گه رچی به دلنیا بیه وه باوه ری وایه، ئه و بوچوونانه هه له ن، به لکو ههستی مۆر ئه وه بوو ئه و فهیله سووفانه ی ناومان بردن به لاریدا چوون؛ ئه وان ئه م بهرچاو روونیه ئاسانه یان له کیس داوه که ئیشی فه لسه فی ریشه ی له ژبانی واقیعه دایه و ئه وهی که کاتی ناوه رۆکی فه لسه فه دژ به روونترین تایبه تمه ندی ژبانی واقیعی ده وه ستیتته وه به هه له دا رۆبشتوو.

ئه م بابه ته پرسیاریکه گرینگ ده کاته وه. گه ر مۆر له م باره به وه راستی وتبی که باوه ره کانی به ره مه هاتووی تیگه بیینی باو به دوور له مملانیین و ئه وهی که هه ر روانگه یه کی فه لسه فیانه ی که دژبان بوه ستیتته وه په سه ند نا کرین، چی له فهیله سووفی میتافیزیکه ی (۳۶) ده میتیتته وه به ئه نجامی بگه یه نی؟ وادیاره سپینه وهی ره های بابه ته لیکدژه کانی له گه ل روانگه پیکهاتوه کانی له سه ر بنه مای تیگه بیینی باو له باره ی جیهان، ههروه ها ره تکر دنه وهی ته واوی په سه ند کردنی روانگه ی ئه و فهیله سووفانه ی که ئه م بابه ته لیکدژانه یان گه لاله کردووه، له لایه ن مۆر هاوشی وهی گه یشتن به شوینی چیگیری کوۆتاییه، به تایبه تی ده بی وه بییری بینینه وه

پالنه‌ری سه‌ره‌کی مۆر بۆ فه‌لسه‌فه‌کاری، هیرشکردنه سه‌ر روانگه‌ی میتافیزیکی سه‌رسوره‌ینه‌رانه‌ی نایدیالیزمی ره‌ها بوو. ئەگه‌ری ئەوه هه‌یه وا ده‌رکه‌وی و هک ئەوه‌ی که له ئەنجامدا وه‌لامیکی دۆزبیتته‌وه که ده‌کری و هک باه‌تییکی بنه‌پر، سه‌قامگیر و کۆتایی په‌سه‌ندی بکات. راستیه‌که‌ی مۆر ئەم کاره‌ی کرد، به‌لام وه‌ها بی‌ری نه‌ده‌کرده‌وه، لایه‌نگری ئەو له تیگه‌ییی باو به کۆتایی هاتنی ئەم باه‌ته‌ی بۆ. مۆر له ریگه‌ی گه‌لاله‌ی جیاکردنه‌وه‌ی سه‌رنج‌اکیش و گونج‌اوی نیوان گوزاره‌یه‌ک و لیکدانه‌وه، یان شیکردنه‌وه‌ی ئەو واتایانه، پیتاگری ده‌کرد که یه‌ک‌یک له کارکردنه‌کانی ره‌وا، ته‌نانه‌ت پیتوستیی فه‌لسه‌فه، شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندی له گوزاره‌ی پیکه‌توو له‌سه‌ر تیگه‌ییی باوه که بۆ خۆی ئەوانه‌ی گه‌لاله‌ی کردبوو، هه‌روه‌ها که ئەم به‌رنامه‌ی توێژینه‌وه به‌ره‌و پیتش ده‌چوو، مۆر به‌م قه‌ناعه‌ته‌ گه‌یشته‌ گه‌لیک‌کاری فه‌لسه‌فی بۆ ئەنجامدان له‌م به‌شه‌دا ده‌میتیتته‌وه. ئەو بی‌ری ده‌کرده‌وه تیکرای ئەم کارانه له ژیر ناوی و ته‌زای شیکردنه‌وه‌ی گوزاره‌گه‌لیک جیگیر ده‌بێ به‌ دلناییه‌وه راست له قه‌له‌م نادرین. ئەم شیکردنه‌وه فه‌لسه‌فیه‌ی سه‌رسورمانی گرینگی به‌ره‌م نه‌ده‌هیتا و ته‌نیا ده‌یتوانی تیگه‌ییی باو لیک‌بده‌ته‌وه، ئەگه‌رچی قه‌ت لیتیان ناکۆلیتته‌وه.

به‌ وردبینی مه‌به‌ستی مۆر له «شیکردنه‌وه (۳۷)» چی بوو؟ له لایه‌ک ئەو له‌م خاله‌ تیگه‌یشتبوو، به‌ته‌واوی ئەگه‌ری هه‌یه واتای گوزاره‌یه‌ک تی بگه‌ین، بێ ئەوه‌ی که توانایی ئەوه‌مان هه‌بێ واتا‌که‌ی ده‌ربهرین، یان لیک‌ی بده‌ینه‌وه. ئەم کاره‌ دوایینه‌ پیتوستیی به‌ شیکردنه‌وه‌یه سه‌ره‌رای ئەمه‌ دادگه‌رانه‌یه بل‌پین مۆر قه‌ت لیکدانه‌وه‌یه‌کی گشتی و په‌زانه‌ندانه‌ی له‌سه‌ر چیه‌تی شیکردنه‌وه‌ی گوزاره‌یه‌ک پیتشکه‌ش نه‌کرد. ئەو خۆی ئەم باه‌ته‌ی ده‌سه‌لماند و پتی تیده‌چن ئەم باه‌ته‌ گه‌وره‌ترین هیواپراوی فه‌لسه‌فی ئەو بوو. ده‌کری له ریگه‌ی گه‌لاله‌ی نمونه‌یه‌کی کۆنکریتی بگه‌ینه تیگه‌یشتنیک له‌و شته‌ی که مۆر له به‌رچاوی گرتبوو. هه‌روه‌ک باس کرا، به‌شیک له به‌لگه‌هینانه‌وه‌کانی مۆر له به‌رژه‌وه‌ندی هه‌بوونی شته‌کانی ده‌ره‌وه‌ی ئیمه‌ ئەوه‌ بوو ده‌ستیکی هه‌لبینی و بل‌یت «ئمه‌ یه‌ک ده‌سته»؛ گوزاره له روانگه‌ی ئەو، به‌ته‌واوه‌تی راسته‌ قه‌ت جیی گومان نه‌بێ و به‌ته‌واوه‌تی

پروون بۆ. سه‌ره‌رای ئەمه‌ مۆر لای و ابوو ده‌توانین ئەم گوزارانه شی بکه‌ینه‌وه و بۆ خۆشی ئەم کاره‌ی کرد. ئەو بۆ «لایه‌نگری له تیگه‌یشتنی باو» ده‌لی له ریگه‌ی شیکردنه‌وه‌ی ئەم گوزاره‌یه‌وه تی ده‌گه‌ین، گوزاره‌ی ناوبراو له ئەنجامدا، له‌سه‌ر داتا هه‌سته‌کییه‌کانه، شتیک له جۆری ئاگامه‌ندی راسته‌وخۆیه که باه‌ته‌ی گوزاره، یان حوکمیکی به‌ته‌واوه‌تی شیکراوه‌یه. سه‌رتله‌مه هه‌لویتستی مۆر پروون نییه، چونکه مۆر وا بی‌ری نه‌ده‌کرده‌وه گوزاره‌ی «ئمه‌ یه‌ک ده‌سته» له کۆتاییدا تایه‌مه‌ندی ده‌ستبونی به‌ داتایه‌کی هه‌سته‌کی گری داوه، دوایین هه‌لویتست ئەم په‌رسپاره‌ ئاوه‌لا ده‌کات که پیتوه‌ندی نیوان داتا هه‌سته‌کییه‌کان و ده‌ستی باس کراوی ئەم پیتوه‌ندییه پروون ده‌بیتته‌وه، ئەو قه‌ت هه‌ستی به‌وه نه‌کرد بۆ گه‌یشته‌ن به‌ شیکردنه‌وه‌یه‌کی گونج‌او سه‌رکه‌وتوو بووه. له‌ داهیتانه‌ترین ریدۆزه‌کانی بۆ ئەم کیشه‌یه له لایه‌نی بیرتراند راسپیل پۆلین به‌ندی کرا.

بیرتراند راسپیل

میتافیزیکی کۆن و لۆژیکی نوی

راسپیل له لایه‌نی بیرکردنه‌دا به‌ته‌واوی له مۆر جیاواز بوو. ئەو بیرکاری زانیکی ناودار بوو و کاره‌ گرینگ و ناسراوه‌کانی له‌ بواری لۆژیک و بنه‌مای بیرکاری به‌ ئەنجام گه‌یانند. بلا‌بوونه‌وه‌ی زنجیره‌ی سێ به‌رگی بنه‌ماکانی بیرکاری، ئەم به‌ره‌مانه به‌ هاریکاری، ئە. ئین. وایتهد نووسی، له نیوان ۱۹۱۰ تا ۱۹۱۳ پرووداویکی گرینگ له میژووی بیرکردنه‌وه‌ی مرۆیه، هه‌روه‌ها که بۆمان ده‌رده‌که‌وی ئەم به‌ره‌مه‌ کاربگه‌ری له‌سه‌ر روانگه‌ میتافیزیکییه‌کانی راسپیل دانا. راسپیل که‌سیکی له‌زاده‌به‌ده‌ر زهره‌ک، داهیتنه‌ر، بیرتیژ و می‌شکیکی پۆلینکراوی هه‌بوو. ئەو هه‌روه‌ها خاوه‌نی هۆگرییه‌کی به‌ریلاوه و له لایه‌نی بیرکردنه‌وه‌وه به‌رزه‌فرانه بوو. بێ گومان که سه‌رکه‌وتوویه‌ گرینگه‌کانی ئەو له لۆژیکدا بوو. ئەو بۆ ماوه‌یه‌کی درێژ له به‌کارهینانی لۆژیک بۆ لقه‌کانی دیکه‌ی فه‌لسه‌فه گه‌شپین بوو. راسپیل به‌ به‌رده‌وامی خوویه‌کی فه‌لسه‌فیانه‌یان بوو، ئەو هاوسه‌رده‌می مۆر له کامبریج بوو، که‌سیکه له سه‌ره‌تادا لایه‌نگری میتافیزیکی نوی هیگلی له‌باره‌ی نایدیالیزمی ره‌ها بوو، پاشان دژی وه‌ستایه‌وه.

هه‌لسه‌نگاندنی راسپیل له‌سه‌ر ئایدیالیزی ره‌ها و دژایه‌تی ئه‌و له‌گه‌ل هه‌لویتستی مۆر جیا‌وازی هه‌بوو، بۆیه له‌لایه‌ک راسپیل به‌شپوه‌یه‌کی سیستماتیکی له‌سه‌ر مۆر بی‌ری ده‌کرده‌وه و له‌لایه‌کی دیکه‌وه زۆر به‌راشکاو‌ی و دل‌ترانه‌پالنه‌ره‌کانی ئایدیالیزی ره‌های ره‌تکرده‌وه. هه‌ندئ له‌هه‌لویتسته‌سه‌ره‌تاییه‌کانی راسپیلی له‌به‌رانه‌ر ئایدیالیزی ره‌ها هۆکاره‌که‌ی له‌گومانیکدا بوو، ئه‌و له‌کاتی تووژینه‌وه‌ی پالنه‌ره‌ فه‌لسه‌فیه‌یه‌کان لایه‌نگرانی ئه‌م روانگه‌یه‌ بوو، یان ئه‌و چه‌ندان جار هه‌ستی به‌وه‌ کردبوو که پالنه‌ره‌کانی ئه‌وان به‌ته‌واوه‌تی عه‌قلانی نین، به‌لکو ته‌نانه‌ت فیلا‌ویانه‌ بچ. نابج ئه‌م خاله‌ به‌که‌م بزانب، لایه‌نگرانی ئایدیالیزی ره‌ها نامانجی هه‌ندئ له‌توندرترین ره‌خه‌نه‌کانی راسپیل بوون. ئه‌و به‌م ته‌نجامه‌گه‌یشت هیگل، برادلی و کۆمه‌لیک له‌لایه‌نگره‌کانی ئه‌وان «گه‌رۆکه‌ لیکنده‌کان»ن، واته‌که‌سانیکه‌پالنه‌ره‌کانیان بۆ تیگه‌یشتن له‌جیهان که‌متره‌له‌پالنه‌ره‌کانیان بۆ سه‌لماندن ناراستبوونی جیهان له‌پیناو ره‌هایه‌کی ژوو‌ره‌سته. ره‌خه‌نه‌کانی راسپیل له‌سه‌ر جه‌وه‌هر روونه، راسپیل و مۆر به‌شپوه‌یه‌کی پر‌بایه‌خ له‌سه‌ر چه‌قبه‌ستنی لقه‌که‌ی خویان لیک جیا‌وازن؛ ئه‌مه‌له‌کاتی‌کدا‌یه ره‌خه‌نی مۆر به‌ته‌واوه‌تی خۆی به‌ئهم، یان ئه‌و گوزاره، یان به‌لگه‌هینانه‌وه‌ته‌رخان ده‌کرد، ئه‌مه‌له‌حالی‌کدا‌یه فۆکۆسی راسپیل زۆر زیاتر سبستماتیکی بوو. راسپیل که‌م تاکور‌تیک سه‌ره‌به‌خۆ له‌نه‌بوونی هۆگر بوون به‌ته‌نجام‌گیریه‌ میتافیزیکیه‌کانی هیگل و برادلی به‌م ته‌نجامه‌(له‌گه‌ل ئینساف و پاسا‌ودان) گه‌یشت که‌بیرکردنه‌وه‌کانی هیگل و برادلی له‌سه‌ر لۆژیک که‌ده‌وریکی گرینگی له‌میتافیزیکی ئه‌وان ده‌گیترا زۆر سه‌ره‌تایی و کۆنه. ئه‌م بۆچوونه به‌شپوازی جیا‌واز به‌ره‌م هات. راسپیل سوور بوو له‌سه‌ر به‌ره‌مه‌کانی له‌بواری لۆژیک و بنه‌ماکانی بیرکاری که‌له‌لقه‌کانی لۆژیک شۆرش سازکرد و سیستماتیکی کرد، ئه‌گه‌رچی ئه‌م باب‌ه‌ته‌ته‌نیا باب‌ه‌تی جیتی سه‌رنجی ئه‌و نه‌بوو، ئه‌گه‌رچی به‌ره‌زفهریه‌کانی راسپیل له‌باره‌وه ئیجگار زۆر بوون، به‌لام ئه‌و پپوه‌رگه‌لیکی توندی به‌کارده‌هینا. نه‌ک هه‌ر به‌ره‌مه‌کانی ئه‌و له‌زۆر لایه‌نه‌وه له‌داهینه‌ره به‌رچاوه‌کانی له‌لایه‌نی خۆی و بیرمه‌ندانی دیکه‌ش له‌به‌شی لۆژیک بوو، به‌لکو یارمه‌تیده‌ر بووه بۆ راکیتسانی

سه‌رنجی خه‌لکی بۆ ئه‌م پپشکه‌وتنه‌وه. کاره‌کانی ئه‌و ده‌وریکی گرینگی له‌پینکه‌پینانی هاوکۆبی نووی له‌نیوان فه‌یله‌سووفه‌کان و زانایانی بیرکاری سه‌ده‌ی بیسته‌م ده‌گیترا که‌سه‌رنجی لۆژیکیان دا‌بوو.

پپوست به‌وتن ناکات، زۆر به‌که‌می فه‌یله‌سووف هه‌یه‌توانیبه‌تی سه‌رکه‌وتنی وه‌ها ده‌سته‌به‌ر بکات. کاتیک راسپیل بۆ یه‌که‌م جار بیروبو‌چوونه‌کانی هیگل و برادلی خوینده‌وه، تازه‌ده‌ستی دا‌بووه کاره‌کانی خۆی له‌بواری لۆژیک؛ به‌لام راسپیل توخمه‌گه‌لیکی له‌بیروبو‌چوونه‌کانی هیگل و برادلی دیاری کرد و لای و ابوو به‌روونی له‌به‌رانه‌ر هه‌ست پپکردنی دروستی ئه‌و شته‌ی که‌ده‌بی لۆژیک بیکات را‌ده‌وه‌ستن، ئه‌و ئه‌م تیگه‌بینه‌نادروسته و ده‌رپینه‌نه‌گونجاوه له‌هه‌لسه‌نگاندنی خۆی له‌کتیبی لۆژیکی مه‌زن (۳۸) وه‌ک شتگه‌لیکی بچ و اتا و ده‌به‌نگانه (۳۹) ناساندی. دوا‌ی ماوه‌یه‌ک ئه‌و به‌راشکاو‌یه‌کی زیاتر به‌م باب‌ه‌تانه‌گه‌یشت. ئه‌و دوا‌ی چه‌ند سالیک پاش هپرشیکی گه‌وره‌ بۆ سه‌ر میتافیزیکی یه‌که‌خوازی ئایدیالیستی، (۴۰) له‌سه‌ره‌تای بنه‌ماکانی بیرکاری (۴۱) به‌م جۆره‌شی کردووه‌ته‌وه:

لۆژیکیک که‌من لایه‌نگری لئ ده‌که‌م، ئه‌تۆمیستییه، به‌پپچه‌وانه‌ی لۆژیکی یه‌که‌خو‌ازانه‌ی که‌سانیک که‌که‌م تا زۆر لیک لایه‌نگری هیگلن، گه‌لاله‌ ده‌کری. کاتیک ده‌لیم لۆژیکی من ئه‌تۆمیستییه، مه‌به‌ستم ئه‌وه‌یه، من باوه‌رپیکه‌له‌سه‌ر تیگه‌یشتنی باو پپکه‌هاتی له‌گه‌ل که‌سانی دیکه‌به‌شدارم که‌لایان وایه، کۆمه‌لیک شتی جیا له‌یه‌ک هه‌یه. من وه‌ها بیرناکه‌مه‌وه چه‌ند لایه‌نیه‌کی روونی جیهان به‌ره‌می قۆناغه‌کان و دا‌به‌شکاری ناراستی، راستیه‌کی دا‌به‌ش نه‌کراوه [۳، ۲۲، ۱، ۷].

به‌م پپیه‌وا ده‌رده‌که‌وی راسپیل پپشگریمانه میتافیزیکیه‌که‌ی خۆی هاوردووه‌ته‌ناو لۆژیکه‌که‌ی، به‌لام ئه‌م روانگه‌یه به‌لاری‌دا‌چوونه، هه‌روه‌ها که‌ده‌رکه‌وت، به‌لگه‌ی راسپیل بۆ لایه‌نگری له‌لۆژیکی ئه‌تۆمیستی تارا‌ده‌یه‌کی زۆر به‌دوور له‌پپشگریمانه میتافیزیکیه‌کانی ئه‌وه. راسپیل و دیکه‌ی زانایانی لۆژیک که‌له‌په‌راویژدا چالاکن و کۆمه‌لیک له‌وان هه‌ر له‌بنه‌ره‌ته‌وه هۆگر و لایه‌نگری میتافیزیکی نین، پتر له‌هه‌موو شتیک سه‌رنجی قۆزاخه‌به‌ستن و په‌ره‌سه‌ندنی لۆژیکیک بوون که‌هپزی یاسا‌ده‌هینان و سه‌ره‌پینی

- Peirce and William James, San Francisco: W.H.Freeman, 1968.
- 3.4 __Philosophy in the Twentieth Century, New York: Random House, 1982.
- 3.5 __Russell and Moore: The Analytical Heritage, London: Macmillan, 1971.
- 3.6 Bradley, F.H. Appearance and Reality, London: Oxford University Press, 1893.
- 3.7 Carnap, Rudolf The Logical Syntax of Language, New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1937.
- 3.8 James, William The Meaning of Truth: A Sequel To ?Pragmatism?, New York: Longman, 1909.
- 3.9 __Some Problems of Philosophy, New York: Longmans, Green, 1911.
- 3.10 __Pragmatism: A New Name for Some Old Ways of Thinking, New York: Longman, 1925.
- 3.11 __The Will to Believe and Other Essays in Popular Philosophy, New York: Longman, 1897.
- 3.12 __‘Does Consciousness Exist?’, reprinted in The Writings of William James, ed. John J.McDermott, New York: Random House, 1967.
- 3.13 Malcolm, Norman Nothing is Hidden, Oxford: Oxford University Press, 1986.
- 3.14 Moore, G.E. Philosophical Studies, London: Kegan Paul, Trench &Trubner, 1922.
- 3.15 __Some Main Problems of Philosophy, London: Allen &Unwin, 1953.
- 3.16 __Philosophical Papers, London: Allen &Unwin, 1959.
- 3.17 Munitz, Milton K. Contemporary Analytic Philosophy, New York: Macmillan, 1981.
- 3.18 Peirce, Charles Sanders The Collected Papers of Charles Sanders Peirce, 8 vols, vols 1?6 ed. C.Hartshorne and P.Weiss, vols 7- 8 ed. A.W.Burks, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1931?58.

به‌هیتزبان هه‌بووه. ئەم دوو خالە‌ی دوایی گرینگرتین پیتوهر بۆ داوهری له‌سه‌ر سه‌رکه‌وتنی لۆژیک بوو. به‌ له‌به‌رچاوگرتنی پیتوهرگه‌لپکی له‌م جۆره و به‌ پشتبستان به‌ تایبه‌تمه‌ندی سه‌یری میتافیزیکی نه‌بوو که لۆژیکی ئەتۆمیسستی قۆزاخی به‌ست، به‌لام ئایدیالیزمی په‌ها چون له‌گه‌ل ئەو شته‌ی که به‌ شیوازه‌ دروسته‌کان له‌سه‌ده‌ی بیستم ناسیتراون دژیان ده‌ه‌ستایه‌وه؟ ده‌کری روانگه‌گه‌لپکی وردیبنانه له‌سه‌ر هه‌ندی له‌م پیتوهندییانه گه‌لاله بکری. یه‌که‌م ئەوه‌ی که بیرۆکه‌ ده‌روونییه‌کانی برادلی له‌گه‌ل ئەو تایبه‌تمه‌ندییه‌ ته‌واو بنه‌په‌تیبیه‌ی لۆژیکی نوی، به‌و شیوه‌یه‌ی که له‌ بنه‌ماکانی بیرکاری په‌ره‌ی سه‌ندوو، دژی ده‌ه‌ستیتته‌وه. هه‌روه‌ک پیتوهر بۆمان ده‌رکه‌وت، له‌سه‌ر بنه‌مای ئەم بیرۆکه‌یه، ئەو شتانیه‌ی که به‌ پیتوهندی نیوان شته جیا له‌ یه‌که‌کان وینامان کردوو، راستیییه‌که‌ی وه‌هم و خه‌یالن. له‌سه‌ر ئەم خاله برادلی لای و ابوو، زاراوه پیتوهندییه‌کان ده‌کری به‌و زاراوانه‌ی که ئاماژهن بۆ تایبه‌تمه‌ندی به‌شه تاکه‌کان جیگیر بکری، یان [جیگه‌ی پر بکاته‌وه]. ئەم بۆچوونه نه‌ک هه‌ر دژ به‌ شه‌وودی راستی ده‌ه‌ستایه‌وه، به‌لکه‌و ئەو به‌ خیرایی توانی له‌سه‌ر بنه‌مای به‌لگه لۆژیکییه‌کان ده‌ریخات، هه‌ندی له‌ زاراوه‌گه‌لی پیتوهندی، به‌تایبه‌تی ئەوانه‌ی باس له‌ خه‌سه‌له‌تگه‌لپکی ناهاوتای (٤٢) وه‌ک «باکوهر»، «گه‌نجتر له‌»، «به‌رزتر له‌» و «خوارتر له‌» ده‌که‌ن ناکری به‌ شیوه‌یه‌کی په‌سه‌ندکراو بۆ بارکراوه تاکه‌کان کورتبکریته‌وه، بۆیه تیبینی و هه‌ندیکی دیکه له‌ خاله‌ ته‌کنیکییه‌کان، لۆژیکی نوی بریارگه‌لی پیتوهندی به‌ بنه‌په‌تی و کورتنه‌کراوه له‌ سه‌له‌می ده‌دا، هه‌روه‌ها په‌سه‌ندی کردوو ئەم بریارانه ده‌توانن راست له‌ ناو ده‌رچن. تا ئیهره‌ی باسه‌که ده‌کری بلیتین لۆژیکی سه‌ده‌ی بیستم، نه‌لیتی له‌ میتافیزیکی نوی هیگلی کوتاییه‌کانی سه‌ده‌ی نۆزده‌م کردوو، ئەگه‌رچی په‌تی نه‌داوته‌وه.

سه‌رچاو‌ناسی:

- 3.1 Ayre, Aj. Language, Truth, and Logic, edn, London: Gollancz, 1946.
- 3.2 __ed. Logical Positivism, Glencoe, Ill.: The Free Press, 1959.
- 3.3 __The Origins of Pragmatism: Studies in the Philosophy of Charles Sanders

- (10) C.S.Peirce
 (11) William James
 (12) John Dewey
 (13) common sense
 (14) Appearance and Reality
 (15) Zeno
 (۱۶) - reductio ad absurdum مه‌به‌ست له
 بورهانی پیچه‌وانه (ناراسته‌وخۆ) indirect proof له لۆژیک
 نه‌وهیه، به‌کێک له جۆره‌کانی پێوانه‌ی لیک‌دراو بورهانی
 ناراسته‌وخۆ، یان پیچه‌وانه‌یه، له کاتێکدا به‌کار دێت، نه‌کریت
 راسته‌وخۆ دهره‌نجامه‌که به‌سه‌لمێنن، وهرگێری کوردی
- (17) monist
 (18) Berkeley
 (19) Charles Sanders Peirce
 (20) moon-shine
 (۲۱) نهم کتیبه له نه‌لمانیه‌وه له‌لایه‌ن سۆران عومه‌روه‌ه کراوه
 به‌کوردی.
- (22) The Fixation of Belief
 (23) How to Make Our Ideas Clear
 (24) clarification
 (25) gibberish
 (26) moonshine
 (27) G.E.Moore
 (28) the Common Sense View of the World
 (29) bold
 (30) Proof of an External World
 (31) Philosophical Papers
 (32) skepticism
 (33) things outside us
 (۳۴) له‌سه‌ر نهم باه‌ته‌ه فیتگنشتاین له‌کتیبه‌ی on cer-
 tainty (1969-1875) نهم بۆچوروانه‌ی مۆری خسته‌وه‌ته‌ به‌ر
 لیک‌تۆلینه‌وه. و.ک
- (35) derisive
 (۳۶) به‌داخه‌وه لێره‌دا وهرگێری فارسیه‌که به‌هۆی زالبوونی
 بیری نایینی وشه‌ی میتافیزیکی سه‌په‌ته‌وه و سه‌ته‌که‌ی بۆ ته‌واوی
 فه‌لسه‌فه‌ی به‌کاره‌یتاره‌ و نهمه مه‌غله‌ته‌ی لۆژیکیه‌ و خیانت له
 ده‌قه is for metaphysical philosophers to do? left
- (37) analysis
 (38) Greater Logic
 (39) muddle-headed nonsense?
 (40) monistic, idealist metaphysics
 (41) Principia Mathematica
 (42) asymmetric.

- 3.19 Russell, Bertrand Our Knowledge of the External World, La Salle, Ill.: Open Court, 1914.
 3.20 __Mysticism and Logic and Other Essays, London: Allen & Unwin, 1917.
 3.21 __The Analysis of Mind, London: Allen & Unwin, 1921.
 3.22 __Principia Mathematica, 3 vols, 2nd edn, written with A.N.Whitehead, Cambridge: Cambridge University Press, 1925.
 3.23 __The Analysis of Matter, London: Kegan Paul, Trench & Trubner, 1927.
 3.24 -The Problems of Philosophy, New York: Oxford University Press, 1967.
 3.25 __Logic and Knowledge, ed. R.C.Marsh, London: Allen & Unwin, 1956.
 3.26 Schilpp, P.A. ed. The Philosophy of G.E.Moore, Library of Living Philosophers, vol. 4, Evanston, Ill.: Northwestern University Press, 1942.
 3.27 Thayer, H.S. Meaning and Action: A Study of American Pragmatism, Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1973.
 3.28 Urmson, J.O. Philosophical Analysis: Its Development between the Two World Wars, Oxford: Oxford University Press, 1956.
 3.29 Warnock, G.J. English Philosophy since 1900, London: Oxford University Press, 1966.
 3.30 Wittgenstein, Ludwig Tractatus Logico-Philosophicus, trans. D.F.Pears and B.F.McGuinness, London: Kegan Paul, Trench & Trubner, 1961
- (1) truths
 (2) reality
 (3) F.H.Bradley
 (4) Bernard Bosanquet
 (5) J.E.McTaggart
 (6) Josiah Royce
 (7) absolute idealism
 (8) nonsense
 (9) Tractatus Logico-Philosophicus

له باس و توژیښنه وه کانی کهسانی شارهزا و باوه پیتکراو له بواری شیعر و په خنه ی ته ده بیدا، زورچار پروبه پرووی ته و بابه ته ده بینه وه که بۆ نمونه هم وشه یه ئیستایش له ناوچه ی ئیمه دا بهم و اتایه به کار دیت، یان ده گوترتیت هیشتا به هه مان و اتاوه کارایی هه یه، و اته به زوری جیا وازی دیالیکتی ناوچه بیان ده کرد به پتوهر بۆ ناسین و دیار بکردنی و اتای وشه و دهسته واژه کانی نیو ته و به ره هه مه ته ده بیبانه ی که ده یانویست لیکولینه وه ی له سه ر بکه ن، به و اتایه کی تر دیالیکتی ناوچه یی و به رده و امی ته و وشه یه له جیگایه ک له جیگاگان ده بووه پتوهری کردنه وه ی گری کویره ی وشه و دهسته واژه کانی نیو هونراوه، یان پارچه په خشانه کانی پیشووتر و له سه ر ته و بنه مایه به ره هه مه ته ده بیبیه که یان و ه رده گپرایه سه ر زمانی فارسی نوی، ته نانه ت پیکهاته ی سینتاکی دهسته واژه کانی نیو به ره هه مه ته ده بیبیه کانی وه ک: (ترجمه تاریخ طبری و کشف المحجوب، ترجمه رساله قشیریه و کليلة و دمنه) به شپوه یه که که به رانه بر و هاوشپوه یان له گوند و ناوچه دووره دهسته کانی ئیراندا به کار ده هیتریت.

له کاتیکدا که له شاره گه وره کان، به تایبه تی له شاریکی وه ک تاران ی پایته خت به هو ی به ریلای و وشه تازه و تایبه ته کانی فارسی نوی، وشه ره سه ن و کونه کانی فارسی وه ک سیمورغ و کیمیا یان لی هاتووه و به ده ست ناکه ون، هه لبه ته ته مه ش شتیکی سروشتییه و له تایبه تیمه ندییه کانی زمانه که هه میشه و هاوتا له گه ل گورانکار ییه کانی کومه لگادا ده بیت پروبه پرووی گوران بیته وه و ناییت چاوه رپی شتیکی جیا و از تر له مه بکه بن، به لام له گرنگترین هوکاره کان، ته وه ی که زوری ی شاره زایانی ته ده بی هاوچه رخ که کار له سه ر ده قه کونه کان

وشه کوردییه کانی نیو ته ده بیاتی فارسی

له فارسییه وه: هیرش که ریم
(که لار)

ده‌کهن و له نه‌هیشتنی ئالۆزی و دژوارییەکاندا جێ دەستیان دیاره، رهنگه ئه‌وه بێت که زادگا و شوینی گه‌شه‌کردن و نه‌شونمایان تاوه‌ک ئه‌و کاته‌ی بالاده‌ست ده‌بن به‌سه‌ر زمانی دایکیاندا له‌ سنووری ئه‌و ناوچانه‌ی که مه‌به‌ستیانه دووربوونه.

شایانی باسه، ئامانج و مه‌به‌ستی ئه‌م وتاره ئه‌وه نییه که ریشه‌ی وشه‌کان بدۆزینه‌وه و ده‌ری بخه‌ین که ئه‌م وشه‌یه له‌ کوێه هاتوه و میژووی گۆرانکارییه‌کانی به‌پیتی گۆرانی زمانی فارسی هه‌ر له‌ په‌یدا بوونییه‌وه تا گه‌یشتنی به‌م فۆرمه‌ی ئیستای بخه‌ینه‌روو، به‌لکو مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی ئه‌م وتاره، خستنه‌رووی ژماره‌یه‌کی زۆری وشه و ده‌سته‌واژه‌یه که له‌ به‌ره‌مه ئه‌ده‌بییه‌کانی پێشووتردا هه‌ن و له‌ سه‌رده‌می نووسینی ئه‌و به‌ره‌مه‌ماندا له‌ لایه‌ن نووسه‌رانی بواری ئه‌ده‌ب و زانست و خه‌لکه گشتییه‌که‌وه به‌کارهاتوون، هه‌لبه‌ت بوونی ئه‌م وشانه ته‌نیا تابه‌ت نییه به‌ زمانی فارسی، به‌لکو له‌ سه‌رانسه‌ری ئه‌م سه‌ره‌زه‌وییه پانویه‌رینه‌دا هه‌ر له‌ به‌لوجستانه‌وه تا خۆراسان، له‌ مازه‌نده‌رانه‌وه تا تازه‌ریاجان و هۆرمزگان هه‌ن، بوونی ئه‌م وشانه‌یش له‌م ناوچه جیاوازه‌ندا نیشانه‌ی پێوه‌ندی به‌هێت و نه‌په‌چراوی زمان و ئه‌ده‌بی نه‌ته‌وه‌کانی ئه‌م سه‌ره‌زه‌وییه‌یه و ده‌رخه‌ری ریشه‌ی قوولی ئه‌م نه‌ته‌وانه‌یه له‌ فه‌ره‌نگ و کولتووریکی هاویه‌شدا.

ئه‌گه‌ر بێتو ئاره‌زوومه‌ندان و لایه‌نگرانی ئه‌ده‌بیاتی فارسی به‌شێوه‌یه‌کی گشتی بتوانن له‌ ناوچه جیاوازه‌کانی ئه‌م سه‌ره‌زه‌وییه و هه‌ریه‌که و له‌ زادگای خۆیه‌وه وشه و ده‌سته‌واژه‌کانی ناوچه‌که‌ی خۆی به‌ شێوه‌یه‌کی راستو‌دروست و زانستی کوێکاته‌وه و له‌ لیکۆلینه‌وه و توێژینه‌وه زمانه‌وانی و ئه‌ده‌بییه‌کاندا به‌کاربان به‌هینیت، به‌ دلنیا‌یییه‌وه له‌ داهاتوودا ده‌توانیت زۆر له‌ گری کوێره و لایه‌نه دژوار و ئالۆزه‌کانی ده‌قه ئه‌ده‌بییه‌کان چاره‌سه‌ریکات.

ئه‌و نمونانه‌ی که لی‌ره‌دا باسیان لی‌وه‌ده‌کری‌ت، خۆی له‌و هۆنراوه و ده‌قه ئه‌ده‌بییه‌ماندا ده‌بینیته‌وه که وشه‌گه‌لیکی زۆری تێدا‌یه و به‌هه‌مان واتاوه له‌ ئیستای زمانی کوردیدا له‌ ژبانی رۆژانه‌دا به‌کاردیت، به‌بێ ئه‌وه‌ی له‌ زمانی فارسی نوێدا بوونیان هه‌بیت، به‌لایه‌نی که‌مه‌وه له‌ زمانی فارسی ستاندارد و فه‌رمیدا به‌و شێوه‌یه‌ی که له‌

زمانی کوردیدا هه‌یه، نابینرین:

بستد از من زمانه هر چه بداد

راضیم بازمانه سر به سرم (مسعود سعد)

سریه‌سر (سه‌ریه‌سه‌ر): به‌واتای ئالۆگۆری به‌رانبه‌ر و وه‌کیه‌ک و گۆرینه‌وه‌ی شتومه‌ک له‌ نیوان دوو لایه‌ندا له‌ شێوه ئاخاوتنی کرمانجی خوارووی زمانی کوردیدا به‌کاردیت.

من روز همی بینم و گویی تو شبت این

ورجحت خواهم، تو بیاهنجی خنجر (ناصر خسرو)

بیاهنجی (به‌هه‌نجینیت): دکتۆر (مه‌هدی موحه‌قق) ئه‌م وشه‌یه‌ی به‌ واتای (کی‌شان / راکیشان) لیکداوه‌ته‌وه و خاوه‌نی (بورهان قاطع) له‌ به‌رانبه‌ر وشه‌ی (هه‌نجیدن)ی فارسی، وشه‌ی (ده‌ره‌یتان) یان (راکیشان)ی نووسیوه، علامه (ده‌خدا)ش ئه‌م وشه‌ی له‌ دیوانه‌که‌ی خۆیدا به‌کاره‌یناوه:

کز چه دائم چو جاهجونی

آهنجد مغز از استخوانم (دیوان ده‌خدا)

دکتۆر (معین) له‌ راقه‌ی (بورهان قاطع) دا ده‌لێت: ریشه‌ی ئاو‌یستایی (thang) (کیشان) له‌م ریشه‌وه‌یه

کمند عدوهنج از بهر کین

فروهشته‌چون ازدهایی زین (لیبی دیبیر سیاقی)

به‌لام له‌ زۆریه‌ی شێوه‌ئاخاوتنه‌کانی زمانی کوردیدا، له‌ به‌رانبه‌ر وشه‌ی (هه‌نجیدن)ی فارسی، وشه‌ی (هه‌نجین) دیت که به‌ واتای له‌ت له‌ت کردن و جیاکردنه‌وه‌ی پیست و گوشت و ئیسقان له‌یه‌کتری دیت.

گر به دندم ز جهان خیره در آویزم

نه‌لندم بپرند از بن دندانم (ناصر خسرو)

نه‌لندم (نامه‌یلێت): له‌ زمانی کوردیدا ئه‌م وشه‌یه به‌ واتایی (وازم لی‌ ناهینیت / نامه‌یلێت) به‌کاردیت، ئه‌مه‌ش له‌ چاوگی (هیشتن / هیلان) هه‌وه و ده‌گیراوه، له‌ کاتیکدا له‌ فه‌ره‌نگی فارسیدا به‌رانبه‌ر ئه‌م واتایه وشه‌ی (ره‌ایم نی‌ کنند) هه‌یه.

وزشاخ دین شکوفه دانش چن

وزدشت علم سنبل طاعت چن (ناصر خسرو)

چن (بچه‌): ئه‌م وشه‌یه له‌ شێوه‌ئاخاوتنی کرمانجی خوارووی زمانی کوردیدا به‌شێوه‌ی (کرداری داخواری) به‌کاردیت و له‌ چاوگی (چن) هه‌وه و ده‌گیراوه که

به‌واتای (بچنه) دیت. له کاتیکدا له زمانی فارسیدا وشه‌ی (چیدن) بۆ ئەم واتایه هه‌یه.

روی مکن سوی مزگت ایچ وهمی رو

روزی ده ره دنان، دنان به سوی دن (ناصر خسرو) مزگت (مزگه‌وت): له هه‌موو شیوه‌ئاخاوتنه‌کانی زمانی کوردیدا له به‌رانبه‌ر وشه‌ی (مسجد)ی زمانی فارسی، وشه‌ی (مزگه‌وت) به‌کارده‌هینریت.

له‌م جۆره وشه کوردییانه له (تاریخی بیهقی)یشدا هه‌یه، له داستانی بانگه‌یتشتکردنی (ئه‌حمده‌ه‌سه‌ن) بۆ وه‌زارت هاتووه: [در میان این دو تن را خیاره کرده بودند....]

خیاره (خه‌بیار): وشه‌ی (خیاره) له‌م جیگایه‌دا به واتای هه‌لب‌ژاردن و به‌ریژیر هاتووه که له شیوه‌ئاخاوتنی سۆرانیدا به‌که‌سانی هه‌لب‌ژیراو و به‌ریژیر و په‌سه‌ن ده‌گوتریت (خیار) که وشه‌یه‌کی عه‌ره‌بییه، له به‌رانبه‌ر ئەم وشه‌یه‌دا له زمانی فارسیدا وشه‌کانی (برگریده) و (منتخب) هه‌یه.

هه‌روه‌ها له جیگایه‌کی ترده‌ده‌لێت: [سارغ بازگشت و خواجه بزرگ خوش خوش به بلخ آمد]

خوش خوش (خۆش خۆش): له به‌رانبه‌ر وشه‌ی (خۆش خۆش) دا گوتراوه: به واتای رۆیشتنی له‌سه‌رخۆ و هیتاش، به‌لام له ناوچه کوردییه‌کانی جافی جوانرۆ و ده‌وربه‌ری کرماشاندا وشه‌ی (خۆش خۆش) ئاوه‌لکاریکی چۆنیه‌تییه و به واتای شادمانه هاتن، یان دل‌خۆشبوون به‌ئه‌نجامدانی کاریک و په‌له و هه‌له‌په‌له‌پ کردن.

یان گوتراوه: [من هرچه آن کارم که جز بایکاری را نشایم]

بایکاری: له هه‌ندیک ناوچه‌ی کوردنشیندا به واتایی شاگردی و خزمه‌تکاری دیت.

هه‌روه‌ها ده‌لێت: [... کسانى که خواجه از ایشان آزادی داشت نیک بشکوهیدند...]

بشکوهیدند (په‌شۆکان): ئەو وشه‌یه به واتای (په‌شۆکان)، یان (ترسان) له شیوه‌زاری سۆرانی و هه‌ورامیدا به‌کارده‌هینریت.

له (شانامه‌ی فیرده‌وسی)شدا ئەم وشانه هه‌ن:

چرا کرده‌ای نام کاوس کی

که در جنگ نه تاو داری نه پی

تاو (تاو): ئەم وشه‌یه له زمانی کوردی کرمانجی خواروودا، به واتای (توانایی) هاتووه.

پی (پێ): ئەم وشه‌یه له زۆریک له شیوه‌ئاخاوتنه‌کانی زمانی کوردیدا به شیوه‌ی (پێ) به‌کاردیت و ده‌بیته هاوواتای وشه‌ی (پا) که هه‌مان واتا و رۆلی هه‌یه.

بفرمود تا رخس را زین کنند

سوران بروها پر از چین کند

برو (برۆ): له شیوه‌ئاخاوتنه جیباوازه‌کانی زمانی کوردیدا به شیوه‌ی (برۆ) به‌کاردیت و هه‌مان واتای وشه‌ی (ابرو)ی فارسی هه‌یه.

بپرسید نامش ز فروخ هجیر

بدو گفت نامش ندارم به ویر

ویر (بیر): به واتایی یاد و بیر له شیوه‌ئاخاوتنی هه‌ورامی و له‌کیددا به‌کاردیت که به‌رانبه‌ره به وشه‌ی (یاد، خاطر)ی فارسی.

برآتش نهاند و برخاست غو

همی گفت زارای خواند نو

غو: له به‌رانبه‌ر هاوار و فه‌ریادی پاله‌وانان و سوپادا له شیوه‌ئاخاوتنی سۆرانیدا به‌کاردیت.

نماند نمکسو دو هیزم نه جو

نه چیزی پدید است تا جودرو

جودرو (جۆدره‌و): له زمانی کوردیدا ئەم وشه‌یه بۆ کاتی پێگه‌یشتنی جۆ بۆ دروینه‌کردن به‌کاردیت و پێی ده‌گوتریت (جۆدره‌و).

ز گرده به رخ بر نکارش نبود

جز آرایش کردگارش نبود

گرده (گه‌رد): عه‌بدو‌لحوسین نوشین ده‌لێت، له پیشتردا (گه‌رد)یکیان بۆ مه‌به‌ستی ئارایش به‌کارده‌هینا و ده‌یاندا له روخسارییان، ئیستا له بیرکراوه و له به‌رانبه‌ریدا وشه‌ی (پودری) فه‌ره‌نسی به‌کارده‌هینریت، له زمانی کوردی شیوازی کرمانجی خواروودا ئەم وشه‌یه به شیوه‌ی (گه‌رده) به‌کاردیت و بۆ ناوانی کچانیش سوودی لێ وهرده‌گیریت.

و گر پاره خواهی روانم تو راست

گروگان کنم جان بدان کت هواست

پاره (پاره): دووباره عه‌بدو‌لحوسین نوشین له‌م باره‌یه‌وه ده‌لێت: ئەم وشه‌یه له جلدی یه‌که‌می شانامه‌ی

فیردهوسی چاپی مؤسکودا به هه‌له نووسراوه (باره)، هه‌روه‌ها (ناصر خوسره‌و) یش به واتایی ره‌شوه و به‌رتیل به‌کاری هیتاوه، کاتیک ده‌لئیت:

چون نار پاره‌پاره شود حاکم گر حکم کرد باید بی پاره

هه‌روه‌ها به واتای پاداشت و دیاری به‌کارهاتوه:

به از نیکو سخن چیزی نیایی که زی دانا بری بر رسم پاره

ده‌شنوسیت، له دیوانی ناسر خوسره‌و، له دپیری بیست و دووه‌مدا ئەم وشه‌یه به هه‌له نووسراوه (باره)، سه‌ره‌نجام ده‌توانین بلتین، له هه‌موو ئەو جیگایانه‌ی که هاتوه، فۆرمه‌که‌ی (پاره)‌یه و له شیوه‌ئاخاوتنی کرمانجی خوارووی زمانی کوردیدا به‌رانبه‌ر به وشه‌ی (پوول)‌ی فارسییه.

کنون بنده ناسزاوار و گست

بیامد به تخت کیان بر نشست (فیردهوسی)

یان کاتیک (ناسر خه‌سره‌و) ده‌لئیت:

ترا جایست بس عالی و نورانی

جو بیرون رفتی از جایی بدین گستی

گست: وشه‌ی (گست) له دیوانی شیعرى زۆربه‌ی شاعیرانی فارسی زماندا به واتایی (ناشرین و خراپ) به‌کارهاتوه که ئەمه‌ش هه‌مان ئەو واتایه‌یه که قسه‌که‌رانی شیوه‌زاری هه‌ورامی به‌کاری ده‌هیتن.

له دیوانه شیعریه‌که‌ی (ئه‌نوه‌ری ئەبیه‌وردی)

ز شعر نفس تو آن بارهای عار کند

که چون هلال به طفلی در آیدشکوزی

کوز (کوز): له زۆریک له شیوه‌زاره‌کانی زمانی کوردیدا له به‌رانبه‌ر وشه‌ی (قاژ) که بۆ پیتوانه به‌کاردیت وشه‌ی (کوز) به‌کارده‌هیتن، بۆ نمونه له‌بری (قاژتیک شووتی) ده‌گوتریت (کووزتیک شووتی).

له کليلة و دمنه‌دا هاتوه: [هر که به لاه دشمن فریفته شود.....]

لاوه: ئەم وشه‌یه له زمانی کوردیی کرمانجی سۆرانیدا به واتایی دلنه‌وایی کردن و دلدانه‌وه به‌کاردیت.

هه‌روه‌ها هاتوه: [چه اسپ را قوت و نگ او....]

اسپ (ئه‌سپ): ئاشکرایه له زمانی فارسیدا وشه‌ی

(اسب) به‌کاردیت، نه‌ک (اسپ)، بۆیه ئەم وشه‌یه که له زمانی کوردیدا به فۆرمی (ئه‌سپ) خۆی ده‌نوینیت وشه‌یه‌کی باوه لای ئاخپوه‌رانی زمانی کوردی.

له (کشف‌المحجوب) یش له‌م وشانه به‌رچاو ده‌که‌ون: [من اینجا راهی نشسته‌ام سگوانی می‌کنم...]

سگوانی: له ده‌ریاری پادشایاندا که‌سپیک پیشه‌که‌ی تاییه‌ت بووه به چاودتیریکردنی سه‌گ، بۆیه پیتی گوتراوه (سه‌گوان)، ئەمه‌ش وشه‌یه‌کی تاییه‌ته به زمانی کوردی و له هه‌ندی ناوچه‌ش به شیوه‌ی (سه‌گشان) بۆ مه‌به‌ستی ناوانان به‌کاردیت.

له (بوستانی سه‌عدی) دا هه‌ندیک له‌م وشانه به‌رچاو ده‌که‌ون:

جوانان شایسته بختور

ز گفتار پیران نپچند سر

بختور (به‌خته‌وه‌ر): به‌واتای خاوه‌ن شانس، یان به‌خته‌وه‌ر له زمانی کوردیدا به‌کارده‌هیتنیت.

له (مثنوی مه‌وله‌وی) دا زۆر له‌م وشانه به‌رچاوده‌که‌ون، بۆ نمونه:

می رسیدش از سوی هر مهتری

بهر دختر دم به دم خوازه‌گری

خوازه‌گر (خوازیینی که‌ر): ئەو وشه‌یه به‌رانبه‌ره به وشه‌ی (خواستگار)‌ی فارسی و له کرمانجی خوارووی زمانی کوردیدا بۆ که‌سپیک به‌کاردیت که ده‌چیتته داوای کچ به مه‌به‌ستی هاوسه‌رگیری. له شیوه‌ئاخاوتنی هه‌ورامیشدا وشه‌ی (خوازمنی که‌ر) به‌کاردیت.

این جهان دامست و دانه‌ش آرزو

در گریز از دامها روی آر، زو

زو (زوو): ئەو وشه‌یه به‌رانبه‌ر به وشه‌ی (زود)‌ی فارسی که واتایی خپرا ده‌گه‌یه‌نیت و له شیوه‌ئاخاوتنه‌کانی سۆرانی و هه‌ورامیدا به‌م فۆرمه‌وه به‌کارده‌هیتنیت.

کووتایی وتاره‌که شیعریکی دیوانه‌که‌ی (اسمانی خواجه)‌یه:

در شاهراه جاه و بزرگی خطر بسی است

آن به کزین گریوه سبکبار بگذری

گریوه (گریوه): ئەم وشه‌یه به واتایی کیتو و ته‌پۆلکه له هه‌ندیک ناوچه‌ی کوردنشیندا به‌کاردیت، هه‌روه‌ها جیگایه‌کی به‌رزیشه له نزیک‌ی شاری پاوه‌ی کرماشان.

وشه کوردییه به کارهاتوووه کان و خستنه پرووی وشه ی
به رانیه ریان له زمانی فارسی نویدا

فارسی	وشه ی کوردی به ریتنوسی فارسی
معامله پایاپای، تسویه حساب	سریه سر
برآوردن، کشیدن، آهنجیدن	بیاهنجی
رهایم نمی کنند	نهلندم
چیدن	چن
مسجد	مزگت
برگزیده، منتخب	خیاره
بدون شتاب، اندک اندک	خوش خوش
شاگردی، پادویی	پایکاری
ترسیدن	بشکوهیدند
توانایی	تاو
پا	پی
ابرو	برو
یاد، خاطره	ویر
فریاد پهلوانان	غو
جو دروکردن	جودرو
پودر، گرد	گرده
پول	پاره
بد، زشت	گست
قاج	کوز
دلجویی، استمالت	لاوه
اسب	اسپ
پاسبان سگ	سگوانی
صاحب شانس	بختور
خواستگار	خوازه گر
زود	زو
کو، پشت خاک	گریوه

سه رچاوه:

محمد علی سلطانی، واژه های کردی در آثار جاویدان
ادب پارسی، رشد آموزش زبان و ادب فارسی، پایز
۱۳۷۰، شماره ۲۶.

۲- له مەش گرنګتر و بالکیشتر، پله و پاییه مییره کهی
 له مەر مەم و زین، له هیچ پرویه که وه هاوشیویدی
 پله و پاییه مییرانی جزیره ی سه ده کانی ۷- ۹ک/۱۳-
 ۱۵ ز نییه:

رۆم و عەرەب و عەجەم د فەرمان
 مەشهور ب ناڤی میری بوھتان

.....

جەبیاری فەلەک ژ وی حەزەرکار
 مەسلول ژ سەللی سەیفی جەبیار

.....

میری ژ وی را ب زەین مووہ صەف
 زینەت ژ وی را ب دین مووہ ررەف
 ناڤی شەجاعتا وی شاهی
 داگرتی ژ ماھێ تا ب ماھی
 ماھییەتی وی مەداری دنیا
 شاھییەتی وی شعاری عوقبا
 موحتاجی سەخاوەتا وی حاتم
 مەغلووبی شەجاعتا وی پروستم
 حاتم ژ کەمالی هەمەتا وی
 گۆماری سەخاوەتا خوہ کر طی
 عەقل و ھونەر و سەخا و مەیدان
 ضەبط و نەسەق و نظام و دیوان
 دینداری و دەولەت و دیانەت
 سەرداری و سەولەت و سیانەت
 مەشحوون ژ ھەر یەکی خەزینەک
 مەکنون ژ ھەر یەکی دەفینەک
 بی عوسر ژ بۆ وی را مووہ سەسەر
 بی خوسر ژ بۆ وی را مووہ ددەر

میژووی داستانی مەم و زین

پ.د. زرار سدیق توفیق
 (زانکۆی دەۆک - کۆلیژی ئاداب)

(۲ - ۲)

خانی

به دهیان و سهدان بوو، تا ئەو رادهیهی که هەر قه‌لایه‌ک، یان شارۆچکه‌یه‌ک میر و حاکمی خۆی هه‌بوو، تا وای لیهات له یه‌ک ده‌مدا له ناوخۆی کوردستان نزیکه‌ی په‌نجا میری خاوه‌ن قه‌لا و سه‌رۆک هۆزی به‌هه‌تیز و پایه‌دار هه‌بوون (٣١) که زۆریه‌یان جگه له چوار و پینجیکیان نه‌بیت، له‌چاو ده‌سه‌لاتدارانی سه‌رده‌مه‌که میری بچووک و نه‌ناسراو و که‌م ده‌سه‌لات بوون، نه‌ک وه‌زاره‌ت، به‌لکو دیوان و داموده‌زگایه‌کی قه‌زایی و کارگی‌ری وه‌هایان نه‌بوو، وه‌ک خاوه‌ن هه‌تیزی که‌دار بوون که له ئەندامی هۆزه‌که‌ی و هۆزه‌ها و په‌یمان‌ه‌کانی پیکده‌هات، نا‌کریت هه‌چیان به‌شا و ده‌سه‌لاتداری گه‌وره‌بناسرین به‌میری جزیره‌ی بۆتانه‌وه‌ش که‌گوايه له سه‌رده‌می ئەو داستانی مه‌م و زین رووی داوه، میری جزیره‌ ته‌نیا جزیره‌ی بۆتان و چه‌ند گوند و قه‌لایه‌کی ده‌ورو به‌ری به‌ده‌سته‌وه‌ بوو، که‌چی قه‌لای فه‌نه‌ک که به بیست کیلومه‌ترێک ده‌که‌وێته باکووری جزیره‌وه و قه‌لای حزه‌قیل - گورگیل له بناری چیای جودی به‌ده‌ست دوو بنه‌ماله‌ی دیکه‌وه‌ بوون، که پسمامی میری جزیره‌ بوون (٣٢)، بۆیه به‌دنیایه‌وه‌ ده‌کریت بلتین، داستانی مه‌م و زین هه‌رگیز له باژیری جزیره و له سه‌رده‌می میرانی جزیره‌ی بۆتان له مالباتی نازیزان رووی نه‌داوه.

٣- له مه‌م و زین و زۆریه‌ی ده‌قه‌کانی (مه‌مێ ئالان) دا وه‌ک باس کرا هاتووه، جزیره‌ی بۆتان گۆره‌پانی راسته‌قینه‌ی داستانه‌که‌یه، که‌چی راستیه‌که‌ی جزیره‌ی بۆتان ئەوه‌نده‌ ئاوه‌دان و به‌بزاقت نه‌بوو، ته‌نیا باژیریکی ئاسایی بچووک بوو، به‌ئاخفتنیکی دی له ئاست و راده‌ی ئەو شاره‌ نه‌بوو که له داستانه‌که‌دا وه‌سف کراوه، گۆره‌پانی رووداوه‌که شاریکی چالاک و زیندوو و ئاپۆره و پر جموجوله، ده‌یان تاخ و گه‌ره‌ک و کۆشک و ته‌لار و ئاقاهی و بازار و دوکان، سه‌رباری باخچه‌ی گشتی له‌خۆ ده‌گریت، چیرۆکنقیس (نوره‌ددین زازا)، سه‌رنجی ئەم خالی جیاوازیه‌ی داوه و سه‌رسامی کردووه (٣٣)، خه‌لکه‌که‌شی ده‌وله‌مه‌ندن و پۆشاکي گرانبه‌ها ده‌پۆشن و ئامپیری موزیکی و که‌لوپه‌لی جوربه‌جۆر به‌کارده‌هین (٣٤).

به‌بۆچوونی من ئەم جزیره‌یه، مه‌به‌ست له جزیره‌ی بۆتان نییه، به‌لکو هه‌ریمی جزیره‌یه که له سه‌رده‌می خه‌لافه‌تی ئیسلامیدا هه‌ریمیکی گه‌وره و ناسراو بوو و به‌هه‌موو

**ئه‌نواعی نه‌وادر و جه‌واهر
ئه‌لوانی نه‌فانس و زه‌واهر
مه‌جموعه‌تی مومکنا‌تی مه‌قصود
واجب کر بوون ل نک وی مه‌وجود
حاصل ب وی موده‌عا و مه‌طلوب
واصل ب وی موشته‌ها و مه‌حبوب
صه‌حنا حه‌ره‌می ژ نازه‌نینان
جه‌ننه‌ت تژی بوو ژ حورعینان
حوروی وی د جه‌ننه‌تی گه‌له‌ک بوون
غلمان وی د حه‌ضه‌تی مه‌له‌ک بوون (٣٠).**

میرانی جزیره‌ که‌نگی ئەوه‌نده به‌هه‌تیز و پایه‌داربوون، تا رۆم و عه‌ره‌ب و عه‌جه‌م بینه‌نۆکه‌ر و خزمه‌تکاریان؟ کام میری جزیره‌ بووه‌ خاوه‌نی دیوان و وه‌زاره‌ت و داموده‌زگا و گه‌نجینه و پۆشاکي گرانبه‌ها و نه‌وادر و نازه‌نینان؟

ئەو شاهه‌ی وا برای (زین و ستی) یه و خانی ده‌یناسینیت و پیناسه‌ی ده‌کات که ئەجناسی میلله‌ل گوێرایه‌ل و گوهدار و شوینکه‌فته‌ی بوونه و رۆم و عه‌ره‌ب و عه‌جه‌م له ژێر فه‌رمانیدا بوونه و خاوه‌نی جقات و دیوان و وه‌زاره‌ت و داموده‌زگای ده‌وله‌تداری و میرایه‌تی بووه، له هه‌یج روویه‌که‌وه له میر و سه‌ردار و فه‌رمانه‌واکانی کوردستانی سه‌ده‌کانی هه‌شته‌م و نۆیه‌می کۆچی / چوارده‌م و پازده‌می زایینی ناچیت که ژماره‌یان

ئەو ناوچانە دەگوترا کہ دەکەوتنە نیتوان هەردوو پرووباری دیجلە و فورات، بە ئاخافتنیکی دی لە سەردەمی ئیسلامیدا کوردستانی باکوور بە هەرمی جزیرە دەناسرا.

۴- مەلای جەزیری- وەک باس کرا- دەلیت:

موویەکی ئەز ژ تە نادەم بە دوسەد زین و شینان
چ دبت گەر تو حسیب کی مە ب فەرهاد و مەم
 (۳۵).

وەک پروونە، مەلای جەزیری لەم بەیتە شیعرەدا، خۆی بە شاهانی ئەقیندارانی نمونە می مەم و فەرهاد دەچۆتیت و دولبەرەکەشی بە شیرین و زین، لێرە دەتوانین بیرسین مەلایەکی شاعیری خەلکی جزیرە بۆتان که لە خزمەتی خودی میریکی دیی جزیرە بوو و ستایشی کردوو و بە " شاهانشاهی موعەزەم " ناوی بردوو و بە شاهی بۆتان و کوردستانی داناو، ئایا لەو سەردەمەدا دەکریت، بابایەکی شاعیر، دولبەرەکەشی بە زین بچۆتیت که گواپە خوشکی میریکی جزیرە بوو که لە باب و باپیرانی ئەو میرە بوو که مەلای جەزیری لە خزمەتیدا بوو، بەدیتن و تیگەیشتنی من ڕیگەیی تیناچیت لەو سەردەمە و لە کۆمەڵگای خێلەکی کوردیدا، شاعیریک بویتیت و زانی ئەو بەکات رازی دلێ خۆی بەم بەیتە شیعرە بدرکینیت، بەرپای من ئەمەش بەلگەیکەیی دییە که زین کچی میری جزیرە و لە مالتاتی نازیزان نەبوو.

۵- ئەوێ هیچ گومان ناهیلتەو لەسەر دێرینی و رەسەنایەتی ئەم داستانە دلدارییە، ئەوێهە که لە سەدەیی چوارەمی کۆچی/دەیهەمی زاینییەو، واتە لانی کەم بە سێ سەدە بەر لە سەرەتای چوونەسەر حوکمی بنەمالەیی نازیزان، ناوی مەمێ ئالان- مەلان لە میژووی کورددا هەیه و دواتر کەسانی دی بەم ناو ناونران، وەک پاشان باسی دەکەین (۳۶).

گۆری مەم و زین

گرفتییکی دیکەیی داستانێ مەم و زین، پرسی گۆر و شوپنەواری ئەم دوو ئەقیندارەیه لە کوردستان، لە ناو قوتابخانەیی میرعەبدالی بۆتانی میری جزیرە و لە ژووربێکدا که لە شیوەی سەردابایە، دوو گۆر لە تەنیشت یەکەو هەن و لە گۆرێکیان میژووی ۱۴۵۰/ک/۸۵۴ لەسەر نووسراو، سەیدا عەبدولرەقیب یوسف پیتی وایە ئەم دوو گۆرە هی (مەم و زین)ە

(۳۷).

راستیەیکە ئەو (مەم و زین)ەکەیی خانی و نە لەو دەقەنەیی (مەمێ ئالان)دا که من دیومن و هەندیکیان هەر لە زاردهفی بەیتبێژانی ناوچەکانی توورعابدینەو تۆمارکراون (۳۸)، باسی ئەو نەکراو که گۆری مەم و زین لە جزیرەیی بۆتانە و هەر لەوێ ماو، من دلنیام لەوێ ئەگەر گۆری ئەم دوو ئەقیندارە لە جزیرە بووایە، یان تا رۆژگاری خانی مابایە، ئەو خانی که مەم و زینی لە (۲۶۵۷) بەیتە شیعرەدا هۆنیووەتەو، بەر لە هەموو کەس بەمەیی دەزانی و بە تاکە بەیتیکیش بوایە ئامارەیکەیی هەر بۆ دەکرد، پیشتریش مەلای جەزیری خەلکی جزیرەیی بۆتان که ناوی مەم و زینی بردوو، وەک عاشقیکی سۆفییانە دەبوو هەر بۆ جارێکیش بووایە، وەک رەمزیکێ ئەقینداریی پاک و راستەقینە لە شیعرەکانیدا رەنگی بدایەتەو.

لە لایەکی دیکەو، هیچ سەرچاوەیکە دیکە باسی ئەوێ نەکردوو که ئەو گۆرە هی مەم و زین، رەنگە مەلا مەحموودی بایەزیدی یەکەم کەس بێت باسی مانەوێ گۆرەیکەیی کردبیت که بووبوو زیارەتگا و خەلکی ناوچەیکە سەردانیان دەکرد، بێ ئەوێ بلتیت و لە ناو قوتابخانەیکە دایە "نەا ژێ الان قەبر د وان کفشە و ل وان ئە ترافان بوویە زیارەتگا. هەر کەس جارنەن دچیتە زیارەتا وان" (۳۹).

هەر وەها لەو تیکستەیی و ئەلبێرت فۆن لکۆکی ئەلمانی (۱۸۶۰- ۱۹۳۰) بلاوی کردوو تەو، هاتوو که زین لە جەم توریە- گلکۆی مەم نیترا، لێرەش بێ ئەوێ شۆپنەیکەیی دیاری بەکات (۴۰).

کەچی نووسەرێک لە گوتاریکدا دەربارەیی مەم و زین دەگێریتەو که مەلا ئەمینی حاجی زاگر، که لە سالی ۱۹۹۱مردوو و سالانیکی درێژ لە جزیرەیی بۆتان موفتی بوو، بۆی گیرامەو که لە سالی ۱۹۵۶ شانیدیکی ئیتالی هاتە جزیرە و سەردانی گۆرستانی کرد و خۆیان ناساند که شانیدیکی جیۆلۆجین و هاتوون لە نەوت دەگەرین و دەستیان بە هەلکۆلین کرد و دیشچوون و لێگەرێان تا گەیشتنە حەوشەیی مرگەوتی میرعەبدال و گومبەتیکیان دیت و دەستیان بە هەلکۆلین و پشکنین کرد تا ئەو ئارامگەییەیان بینیووە که لە ژوورەکەدا هەبوو، پاشان پرسیاریان لە خۆپندەوار و زانی ئایینی

نورهددين زازا

به سه رهات و سه ربوردهی دلداران و نه قینداران نووسراون و هه نديکيان ماون و بلاو کراونه ته وه، وهک کتیبی (مصارع العشاق)، له نووسینی (ابن السراج القاريء) (م: ۵۰۰/ک/۱۱۰۶ز) و کتیبی (تزين الاسواق في أخبار العشاق) له نووسینی داودی ئینتاکي (م: ۱۰۰۸/ک/۱۶۰۰ز).

ئه وهنده هه يه (ابن النديم) (م: ۳۸۳/ک/۹۹۳ز) ناوی دهیان کتیب و نامیلکه دینیت که تا سه ردهمی خوی له باره ی عاشقان و نه قیندارانه وه نووسراون و به ناوونیشانی: (أسماء العشاق من سائر الناس) ناوی کتیبی (أحمد و زين القصور)، یان (أحمد و زين العصور) ده هینیت، دیاره ئه م کتیبه له ناوچوووه و ناوونیشانه کeshی به چهند شیوهیهک له دانه دهستنووسه کانداهاتوهه (۴۳)، به لام دوور نییه به شیوهیهک له شیوهکان پیوه ندییهکی به مه م و زين، یان محمهد و زینی کوشکوه هه بیت.

له م حاله ته دا، ئیمه ناچار ده بین په نا بهینه بهر ناوه رۆکی خودی داستانی مه م و زين و پروانینه ناو و ناسنامه ی که سایه تییه سه ره کی و پاله وانه کانی و پله و پایه ی میری ده سه لاتدار و لییان وردبینه وه و له گه ل ئه و میر و دهسته لاتداره کوردانه به راوردیان بکه یین که له سه رچاوه میژووییه کان ناو و دهنگوباسیان تو مارکراوه، له پرتگای ناو و ژیاننامه یانه وه ده توانین دیقچوونی زانستی بکه یین و ناوی کاره کته ره کان بکه یینه سه ره داوی گه ران و پشکنین له میژووی داستانه که دا.

وهک زانراوه شه کۆلهر و میژوونووسان ده توانن له پرتگه ی ناوی خوداوه ند و شاهه کان و ناوی که سایه تییه کانی هه ر پروداویکی میژوویی، یان نهفسانه یی، په ی به زۆر راستی میژوویی به نه و گه لیک لایه نی ئالۆز و مژاوی مژاره که پروون بکه نه وه، چونکه وهک زانراوه، هه ر سه رده م و هه ر قوناغیکی میژوویی، سروشت و مۆرک و تاییه تمه ندی خوی هه یه و له و تاییه تمه ندییه نهش ناوی که سایه تییه کانه، زۆر جاری واهه یه به هۆی ئه م ناوانه وه ده کرتیت په نجه له سه ر میژووی داستانیکی پاله وانیه تی، چیرۆکیکی دیرۆکی، ئایین و بیروباوه ری کۆمه لگایه ک، گۆرانکارییه کی میژوویی دابنریت.

کرد که ئه و گۆره جمکه چینه، لیره ههستی میلی خه لکی بۆتان رۆلی خوی گبیرا و باسی داستانی مه م و زين و (ئه حمه دی خانی) یان کرد و گو تیان ئه و دوو گۆزه بۆ مه م و زين ده گه پینه وه و له وئ شاردراونه ته وه، پاش ئه م پروداوه و بلاو بووه وه که ئه و دوو گۆزه بۆ مه م و زين (۴۱) ده گه پینه وه.

لیره دا پروون ده بیتته وه که گه راندنه وه ی ئه و دوو گۆره هاوته ربیه ی ناو مزگه وتی میر عه بدال له جزیره ی بۆتان بۆ مه م و زين، هیچ بنه مایه کی میژوویی نییه و هیچ سه رچاوه یه کی میژوویی پشتراستی ناکاته وه و ته نیا له ناوه راستی سه ده ی رابوردوووه و بلاو بووه وه که گۆری مه م و زینه.

دوور نییه ئه م گۆره ی که به گۆری مه م و زين دانراوه، گۆری میر به هرامی نه وه ی میر نه سرو لده وله بیت، که له ناو گومه تیکدا له گه ره کی (باب الجبل) ی شاری جزیره ی بۆتان نیژراوه (۴۲).

شه شه م: نه نجام - داستانی مه م و زين له وه ده چیت له سه ده ی ۱۱/هک/ز روی دابیت

مخاین له سه رچاوه و ژیده ره عه ره بی و فارسییه کانداه - ئه وه نده ی ئیمه ناگادارین - ده نگ و رهنگی مه م و زين بوونی نییه و باسوخواسی نه کراوه، وهک زانراوه له میژووی ئیسلا میدا چه ندان کتیب و نامیلکه ده باره ی

۱- ناوی که سایه تیبیه کان

له (مهم و زین) دا ناوی چند که سایه تیبیه ک هاتوو، وهک مهم، یان مهمی ئالان ناوی پالنه وانی سهره کی و زین که ئه ویش پالنه وانیکی دیکه ی سهره کییه، وپرای میر زهینه ددین و چه کو و به کو و سستی و تاجه ددین- تاج الدین و چندانی دی، ئیمه لیره دا ناوی دوو که سایه تی هاریکارمان ده بن بو دیقچوون و پشکنین، ئه ویش ناوی مهم، یان مهمی ئالان و ناوی چه کو به، که دوو ناو و له سه ده کانی ۴- ۷/ ۱۰- ۱۳ ز له ناو کورددا زور باوون.

۱- مهم - مهمی ئالان- ملان

ناسنامه و بنه چه ی مهمی پالنه وانیس ناروشن و ئالوزه و جیاوازی ته و او له نیوان ده که کانداهیه، قه ناتی کوردو (کوردو بیفت) وهک باس کرا، سیزده دهقی جیاوازی مهمی ئالانی هیناوه ته و به راوردی له نیواندا کردوون، سهره رای چند دانه یه کی مهم و زینه که ی ئه حمه دی خانی و باسی ئه و جیاوازی بانه ی کردوو که له نیوان ده که کانداهه ن، به تاییه تی دهر باره ی ناسنامه ی مهم، له ده که کانداهه چند ناسنامه یه کی هیه:

- کوری ئال پاشایه.

- کوری عه لی به گه.

- کوری ئیبراهیم شاهی ولاتی یه مه نه.

- کوری شاهی ولاتی مه غریب- مه غریزه مینه.

- کوری میری ئالانه... تاد (۴۴).

له ئاکامی بالاو بوونه وه و ره گدا کوتانی ئایینی ئیسلام و زمان و ئه ده ب و مه عرفه تی عه ره بی ئیسلامی له کوردستان، به ره به ره ناوه نه ته و بی و ئایینییه کانی کورده واری پاشه کشییان ده کرد و کهم ده بوونه وه و ناوی عه ره بی و ئیسلامی جیگه یانی ده گرتوه، به لأم کورد ناوه عه ره بییه که ی به ده ستکار بییه وه و ده گرت به شیوه یه ک له گه ل گۆکردنی زمانی کوردی بگونجیت و له گه ل رتسای نوانان لای خوی رتیکی ده خست، به تاییه تی ناوه پیروزه کان، ئه وانه ی به زوری به کار ده هیتران، ئه ویش به ده ستکار یکردنی ناوی عه ره بی و رتیکی خستنی له گه ل رتسای نوانانی کوردی له وانه ش ناوی محمه د (۴۵).

پالنه وانی سهره کی داستانه که ناوی مهمه له (مهم و زین) که ی خانی دا، یان مهمی ئالان له سه رجه م ده که کانی مهمی ئالاندا، که هیچ گومانیتک نییه له وه ی

که کورت کراوه و به کوردی کراوی ناوی محمه ده و هیچ پیوهندی به مه مه دی تورکییه وه نییه، ئه م ناوه بهر له هاتن و گه یشتنی ره گه زی تورکی بو جیهانی ئیسلامی له ناو کورددا هه بووه، ئیمه نمونه مان زوره وهک:

- محمه دی کوری شه دادی کوری کورتک- کورتوی ره وادی هه زبانی (م: ۳۴۲/ک/ ۹۵۳ ز) دامه زرتنه ری میرنشینی شه دادی، له کورده واری و له نیوخوی بنه ماله که یدا به مهم، یان مه مو دهناسرا، میژوونوسیکی ئه رمه نیش هه ر به مهم ناوی هیناوه، وه لی وای زانیوه مهم واتای دایکه و ده لیت دایکیک و سی کوری روویان کرده ئه رمینیا که دیاره مه به سستی محمه دی کوری شه داد و هه رسی کوره که ی: میرزه بان و له شگری و فه زلۆن بووه، له سه رچاوه یه کی فارسیدا، ئه م فه زلۆنی کوری محمه ده به فه زلۆنی کوری مامان- مه مان ناو بردراوه (۴۶).

- پیارچاک شیخ محمه دی به شنه وی که له کورده به شنه و بییه کانی خودانی قه لای فه نه ک بوو له باکووری جزیره و له سه ده ی ۴/ ۱۰ ز ژیاوه له نیو کورددا به شیخ مه مه ک دهناسرا (۴۷).

- شیروزی کوری مهم که خوی و مهمی باوکی دوو که سایه تی کاربگه ری ناو ده ولته تی دۆسته کی - مه روانی بوون و چندان جار ناویان له سه رچاوه کانداهه ر به شیرو- شیرویه و به مهم هاتوو (۴۸)، له سالی ۴۰۱/ ۱۰- ۱۰ ز شیرو میری مه د الدوله - مومه هیدول ده وله، سه عیدی کوری مه روانی کوشت و میافارقینی پایته ختی داگیرکرد و خوی به میر دانا و دراوی لی دا، نمونه ی دراوه کانی تا هه نوو که ش هه ر ماون له سه ر دراوه که ناوی به (الامیر شیروین بن محمد) نه خشیتراره.

- ده ربازی کوری مهمی مه هرا نی خه لکی ده قه ری زاخو و جزیره ی بو تان، له گه وره فه رمانده سه ربازییه کانی له شگری ئه یووبی بوو (۴۹).

- سو فی محمه د ره شان له هه قالانی شیخ عه دیی کوری موسافر (م: ۵۵۷/ک/ ۱۱۶۲ ز) بوو و به پیرمهم دهناسرا، وهک ده زانین تا ئیستاش ئه و چیا یه ی وا گلکو و مه زاره که ی لیبه، هه ر به پیرمهم دهناسریت.

له پال ناوی (مهم) دا، ده بینین له نیو کورددا به تاییه ت له نیو هۆزه کانی ره وندی و دونه لی دانیشته ووی هه رتیمه کانی ئازه ربایجان و ئه رمینیا و ئه ران- ئالان،

ناوی مه‌ملانی‌ش به‌کاردیت که بی گومان هه‌ر کورت‌کردنه‌وه و لیت‌کردانی دوو ناوه: مه‌م و ئالان و له سه‌رچاوه‌کاندا بووه‌ته مملان- مه‌میلان و له کورده‌واریدا وه‌ک خۆی به مه‌مێ ئالان ماوه‌ته‌وه.

سه‌باره‌ت به (ئالان)یش، وا بزائم به واتای مه‌می خه‌لکی، یان دانیش‌تووی ئالان دیت، بۆ نمونه:

- ناوی باوکی میر وه‌هسوزانی کوری مه‌میلان- محه‌مه‌دی ره‌وادی خاوه‌نی ته‌وریز (٤١٦-٤٥١ ک) له‌لای ابن الاثیر (م: ٦٣٠/١٢٣٢ز) جارێک به محه‌مه‌د و سێ جار به مملان - مه‌میلان هاتوه (٥٠).

دوای مردنی میر وه‌هسوزان، کورێکی جیگه‌ی گرتوه که هه‌ر ناوی مه‌میلان بوو و له سه‌رچاوه‌کانیشدا ته‌نیا به مه‌میلان ناوی هاتوه، نووسه‌ری میژووی (الباب والابواب) ده‌لێت (مملان) شیوه‌ی کوردیی ناوی محه‌مه‌ده (٥١)، یه‌کیکی دی ده‌لێت ئەم مه‌ملانه به مه‌ملانی (رازای- الرانی؟) ده‌ناسریت (٥٢).

- فه‌قیه‌تیکی مالیکی کورد هه‌یه له هۆزی دونبلی به‌ناوی ره‌زوانی کوری ئیبراهیمی کوری مه‌میلان که له‌سالی ٥٤٣/١٤٨ز مردوه (٥٣).

- ده‌رگاوانیکی کورد هه‌بوو به ناوی مه‌میلان، له کۆشکی خه‌لافه‌تی عه‌باسی له به‌غدا خزه‌تی ده‌کرد و له رووداوه‌کانی سالی ٥٨١/١١٨٥ز ناوی هاتوه (٥٤).

ب- چکۆ، یان چه‌کۆ:

چکۆ- چه‌کۆ که‌سیکی دیکه‌ی داستانی مه‌م و زینه، ئە‌گه‌ر چاویک به ده‌قه میژووییه‌کانی تایه‌ت به کورد له رووداوه‌کانی سه‌ده‌کانی ٤-٦/١٠-١٢زدا بخشین، ده‌بینین چه‌کۆش وه‌ک مه‌م له‌م سه‌دانه‌دا ناویکی باو و بلاوبوه له‌نیو کوردا، ژماره‌یه‌ک که‌سایه‌تی کورد هه‌ن ئەم ناوه‌یان هه‌یه که به‌ته‌واوه‌تی دلتیا نین رامانی چیه، له‌وانه‌یه له چکۆله- بچوکه‌وه هاتبیت و سیفه‌تیکی جه‌سته‌یی ئەو که‌سه بووبیت و کرایته ناوی، چه‌کۆ له کۆمه‌لیک ده‌قدا به‌شیوه فارسییه‌که‌ی (چکویه) هاتوه و ئیمه بۆمان روون بووه‌ته‌وه که ئەو ناوانه‌ی له ده‌یلمی و فارسیدا پاشگری (ویه) وه‌رده‌گرن وه‌ک (سیبویه، فضلوویه، حسنویه، خالویه، نفضویه) له کوریدا (ۆ) وه‌رده‌گرن به واتایه‌کی دی، (ویه)ی فارسی به‌رانبه‌ر (ۆ)ی کوردیه، تا

هه‌نوکه‌ش وه‌ک زانراوه له نیو کوردا، به تایه‌تی له کوردانی کرمانجی ژوو روودا ژۆره‌ی ناوی که‌سایه‌تییه نیرینه‌کان پاشگری (ۆ) وه‌رده‌گرن، هه‌روه‌ها له ده‌قه عه‌ره‌بییه‌کاندا، چه‌کۆ، یان (چ)کۆ به پیستی (ج) نووسراوه و بووه‌ته چکۆ و جکویه، ئیمه دلتیاین که ناوه ره‌سه‌نه کوردیه‌که به چیم ده‌نووسریت، واتا چکۆ، یان چکویه، واتا به چ، چونکه جگه له‌وه‌ی پیستی چ له عه‌ره‌بییدا نییه و له ده‌قیکدا (چ)ی چکۆ کراوه‌ته (ش) و چکۆ بووه‌ته شکویه، ناوی چکۆ له‌ناو کورده هه‌زبانیه‌کاندا بلاوبوو، نمونه:

- شکویه- چکویه - چه‌کۆ باوکی میر جه‌عه‌فری هه‌زبانی خودانی سه‌لماس له ئازهریایجان له سالی ٣٣١/٩٤٣ز (٥٥).

- چه‌کویه، یان چه‌کۆ: یه‌که‌م میری هه‌زبانی و باپیره گه‌وه‌ی به‌ره‌بابی هه‌زبانیه‌ی ده‌سه‌لاتدار له هه‌ولێر ناوی موسه‌کی کوری چکویه که له رووداوه‌کانی سالی ٣٨٧/٩٩٧ز ناوی هاتوه (٥٦).

- خالێکی سولتان سه‌لاحه‌ددینی ئە‌بووبی ناوی چکۆی کوری موسه‌ک بوو (٥٧).

٢- میری ده‌سه‌لاتدار:

له‌ناو میر و ده‌سه‌لاتدارانی کوردستاندا، ئەو شایه‌ی که ئەو وه‌سف و پیداهه‌لدانه‌ی ئە‌حمه‌دی خانی به‌سه‌ردا ده‌چه‌سپیت، ته‌نیا (میر نه‌سه‌روله‌وله ئە‌حمه‌دی کوری مه‌روانی کوری که‌کی چه‌هاربۆتی) یه (٤٠١-٤٥٣ ک/١٠١٠-١٠٦١ز) ده‌گریته‌وه که گه‌وره‌ترین و ناسراوترین و ناودارترین ده‌سه‌لاتداری کورد بوو له سه‌ده‌کانی ناوه‌راستدا و پتر له نیو سه‌ده حوکمی پانتاییه‌کی به‌ر فراوانی کوردستانی ده‌کرد، له شاره‌کانی ئامه‌د و میافارقین و حوصنکیفا و ئامه‌د و ئه‌رز و سیرت و جزیره‌ی بۆتان و خه‌لات- ئە‌خلات که به هه‌ریمی جزیره (اقلیم الجزیره) ده‌ناسران، به واتایه‌کی دی ئەو به‌شێ کوردستان که ده‌که‌وته تورکیا، باکووری کوردستان، ئەم میره له لایه‌ن خه‌لافه‌تی عه‌باسی سونی له به‌غدا و خه‌لافه‌تی فاتمی شیبی له میسر و له لایه‌ن ده‌وله‌تی بیزه‌نتیه‌یه‌وه، به شیوه‌یه‌کی فه‌رمی ددان به ده‌سه‌لاتیدا نراوه و دیاری و خه‌لات و نازناوی میرایه‌تی پێ به‌خشاوه، و پرای ددان پیدانانی ده‌سه‌لاتدارانی بوه‌یه‌ی و له ئاستیکی به‌رزدا، وه‌فدی ئەم ده‌وله‌تانه له

رېټورده سمي دانېشانندنې مير نه سرولدهوله تاماده بوون، خهليفه ي عه باسي نازناوي (نه سرولدهوله و عمادها ذي الصرامتين) ي پېن به خشى، ههروهها خهليفه ي فاتمى نازناوي (مجد الدولة ومجد ذي الصرامتين) پېن به خشى.

له رووى كارگيرى و بهر ټوه بردندا چندان وه زيرى ناودار له سهر ناستى جيهانى ئيسلامى سالانتيكى دريژ وه زيرى نه سرولدهوله بوون، وهك وه زيرى ناودار (ابوالقاسم المغربي) و وه زير (فخرالدولة ابن جهير)، له رووى ناوه دانكردنه وه و بايه خدان به لايه نى دارايى و ئابوورى مير نه سرولدهوله وهك نمونه دهه ټيرايه وه، كه تا چهند بايه خى بهم لايه نانه ددها و كارتيكى واى كرد كه ديارده ي گهنده لى و رېتگرى له ولاندا نه مي نييت و ميژوونوسان به دريژى و وردى ستايشى مير نه سرولدهوله بيان كرده وه له رېتكخستنې كاروبارى ميرنشينه كه يدا، ههروهها مير نه سرولدهوله، ده بيان جارييه و كه نيزه ي سه ماكه ر و سترانييژى هه بوو، ده لېن ژماره ي جارييه كاني به قهد ژماره ي رېژه كاني سال بوو، هه ر جارييه ك له سالتيكدا شه ويكي بهر ده كه وت، ئهم هه والته هه ر چنده له وانويه زياده رويي تييدا هه بيت، به لام نيشانه و به لگه يه له سه ر ئه وه ي ئهم ميرنشينه چهند ده ولته مند بووه و تا چهند ده ستبلاو و ده ستكراوه بووه (۵۸).

ويړاى ئهم لايه نانه، ليكچوونتيكى ورد له نيوان ميرنشيني مهروانى له سه رده مي مير نه سرولدهوله دا و له نيوان رووداو و به سه رها ته كاني داستاني ئه قيندارى (مهم و زين) دا هه يه:

- له سه رده مي نه سرولدهوله و ميرانى ديكه ي مهروانيدا، خه لكى سالانه له به هاران، به تاييه ت له رېژى جهژنى نه ورژدا، به جلى زهر و سوور و ئالاو والاوه له شاره كانه وه روويان ده كرده ده شتوده ر و چوله وانى، بو سه يران و ئاهه نك گيړان و ده رپرينى خوشى و شادى خوځيان به هاتنى جهژنى نه ورژ، (خانى) ش له (مهم و زين) دا به دريژى باسى ئهم ده رچوونه ي كرده وه، مهم و تاجه ددين و (زين و ستى) ش هه ر له رېژى جهژنى نه ورژ بوو يه كديان بينى:

**دانايى موعه عمرى كوهن سال
ئهف رهنگه هه گوژ بو مه نه حوال**

**كو عاده تنى پيشيى زه مانان
ئهف بوول هه مى جهو مه كانان
وه قتنى وه كو شه سوارى خاوه ر
ته حويل ذكر د ماهى نازهر
يه عنى كو دهاته بورجى سه رسال
قهط كهس نه دما دمه سكه ن ومال
(بالجملة) ده چورنه دهر ژمالان
هه تتا دگه هشته پير و كالان
رېژاكو دبوويه عيدو نه ورووز
ته عظيم ژ بوو ده ما دل نه فرووز
.....
صه حرا و چه مهن دكرنه مه سكه ن
به يدا و دهمهن دكرنه گولشه ن
.....
تيكدا د موزه ييه ن و موله بيه س
ټيكرال ته فه روجى مور ه خه خص
.....
له ورا كو ئه وان غه رهض ژ گه شتى
مه قصود ژ چوويينا ب ده شتى
ئهو بوو كوچ طالب و چ مه طلوب
يه عنى دوو طه ره ف موحب و مه حبووب
ئهف هه ردوو جه له ب كو هه ف بينن
كوفتنى د خوه ئهو ژ بو خوه بينن (۵۹).**

- خالتيكى دى له يه كه چوون له وه دايه، كه ناوى پالته وانه كاني داستاني مهم و زين وهك مهم و زين و ستى له ميرنشيني دوسته كى هه ن، وهك:

- مهمى كورى عيسكو (۶۰).
- ستولولك كه كچى مير نه سرولدهوله بوو، و اتا كچيكي خودى مير نه سرولدهوله ناوى ستولولك بوو، و ادياره ئهم ناوه له كورديدا كورت كراوه ته وه و بووه ته ستى (۶۱)، ويړاى (ستوناس) ي كچى سه عيى كورى مير نه سرولدهوله كه هاوژينى مير مه نسوورى كورى مير نه سرى كورى نه سرولدهوله بوو، و اتا شووى به ناموزاى خوځى كرده بوو (۶۲).

- زين، ناوى (زين) يش له ده ولته تنى دوسته كيدا هه بوو، وهك زين، يان (زين) هه ي كچى (الرئيس أبو علي)، ژنى مير ئيبراهيم (م: ۵۵۹ ك/ ۱۱۶۳ ز) نه وه ي مير نه سرولدهوله (۶۳).

حقیقة واقعة، له سایتی <http://www.gilgamish.org>،
نهم گوتاره کراوه به کوردی و له گوڤاری پامان، ژماره (۱۰۹)،
(۵) ی حوزهیرانی ۲۰۰۶- بلاوکراوه ته وه.

(۴۲) تاریخ الفارقي، ص ۳۷۳.

(۴۳) الفهرست، ۳۰۶/۱-۳۰۷، ۴۶۴/۲.

(۴۴) دهرهقا شوڤید "مهم و زینا" زارگوئی و شوڤا "مهم و
زینا" نهحمه دئی خانی، ل ۸۷-۸۸، د. عزالدین مصطفی رسول، مم
وزین، الترجمة العربية، ص ۵.

(۴۵) پروانه: کۆمه لگای کورد هوارى له سه ده کانی ناوه راس
ههولیر: (۲۰۱۵)، ل ۲۲۲.

(۴۶) کیکاوس بن اسکندر بن قابوس، قابوسنامه (کتاب
النصيحة)، الترجمة العربية (القاهرة: ۱۹۵۸)، ۱۹۴.

(۴۷) ابن الاثير، اللباب، ۳۰۷/۱.

(۴۸) تاریخ الفارقي، ص ۶۱-۶۷، ۷۴-۱۰۳.

(۴۹) مؤلف مجهول، تاریخ دولة الاكراد، ص ۲۰۷.

(۵۰) الكامل في التاريخ، ۴۱۸/۷، ۱۷/۸، ۱۴۹، ۱۹۰.

(۵۱) منجم باشی، جامع الدول، ص ۱۶۴-۱۶۵.

(۵۲) سبط ابن الجوزي، مرآة الزمان، ۲۸۹/۱۹.

(۵۳) السلفي، معجم السفر، ص ۹۶.

(۵۴) ابن شاهانشاه، مضمار الحقائق، ص ۲۰۶، ۲۰۹.

(۵۵) مسكويه، تجارب الامم، ۹۸/۶.

(۵۶) الكامل، ۲۲۸/۷.

(۵۷) ابن الفوطي، مجمع الاداب، ۳۵۶/۱، ۴۹۶/۲.

(۵۸) وهك: الفارقي و ابن الجوزي و ابن الاثير و سبط ابن
الجوزي و چهندانی دی.

(۵۹) مهم وزین، ل ۸۹.

(۶۰) تاریخ الفارقي، ص ۲۶۱.

(۶۱) تاریخ الفارقي، ص ۱۷۷، ۱۷۹.

(۶۲) تاریخ الفارقي، ص ۱۷۹، ۲۰۶، ۲۴۷.

(۶۳) تاریخ الفارقي، ص ۲۵۹.

(۶۴) تاریخ الفارقي، ص ۲۴۸.

- سه رجاوه کان:

یه کهم: سه رجاوه عهده بییه کان (المصادر):

- ابن الاثير، عزالدین علی بن محمد الجزري (ت):
۶۳۰هـ/۱۲۳۲م)

- الكامل في التاريخ، دار المعرفة (بيروت: ۲۰۰۷).

- اللباب في تهذيب الانساب، دار صادر (بيروت: د.ت.).

نیمه نالین نهم (ست الملک) و (ست الناس) و نهم
(زین) له ههمان ست و (زین) ی له مه ر داستانی
نه قینداری (مهم و زین) له، به لکو مه به ستمان نه وه یه
بلیین که نه و ناوانهش له سه رده می ده له تی دۆسته کیدا
هه بوون، دوور نیبه کچیکی میر نه سرولده ولهش ناوی
زین بوو بیت که به پیی هه و الیک بیست و به پیی
هه و الیک زیاتر له چل کوری هه بووه، ده بی چهند
کچیسی هه بوو بیت، (الفارقي) ده لیت له کور و نه وه ی
نه وانه ده دویت که کور و کچیان لی بووه ته وه وه جاحیان
کویر نه بووه (۶۴)..

- له (مهم و زین) دا و له (مهمی ئالان) یشدا مهم
کوری شای مه غریبه، یان کوری نووسه ری میره، ده بینین
ناودارترین وه زیری میر نه سرولده ولهش، (ابوالقاسم
المغربي) بوو، که وه زیریکی دانا و رۆشنییر و بیرمه ندبوو
و میژوو نووسان باسی زیره کی و لیوه شاوه بیان کردوه.
له ژیر رۆشنایی نهم راستییانه دا، ده لیم له و باوه رده دام
به سه رهاتی نه قینداری مهم و زین که وه ک داستانیکی
نهمر ماوه ته وه، له سه رده م و رۆژگاری میر نه سرولده وله
نه حمه ددا رووی داوه.

په راویره کان:

(۳۰) مه م وزین، ل ۶۹-۷۱.

(۳۱) العمري، مسالك الابصار، ۲۶۰-۲۷۱/۳.

(۳۲) شرفنامه، ص ۲۶۹-۲۸۵.

(۳۳) پیتشه کیی مهمی ئالان، ل ۳۲، د. عزالدین مصطفی
رسول، احمدی خانی، ص ۶۲.

(۳۴) پروانه: د. عزالدین مصطفی رسول، احمدی خانی، ص
۱۰۵-۱۳۳ (بابه تی شارستانییه تی کورد له مهم زیندا).

(۳۵) دیوانا مه لایی جزیری، به ره فکر ته حسین ئیبراهیم
دۆسکی، سپیریز (دهوک: ۲۰۱۱)، ل ۳۱۳.

(۳۶) ابن الاثير، الكامل، ۱۹۱/۸، سبط ابن الجوزي، مرآة
الزمان، ۲۸۹/۱۹، منجم باشی، جامع الدول، ص ۲۴۲.

(۳۷) دیوانا کرمانجی، ل ۱۵۸-۱۵۴.

(۳۸) پروانه: ئویگین پریم و ئالبیرت سۆسین، قیچیخستوکی
کوردی، ل ۲۲۱-۲۴۷.

(۳۹) مه لا مه محمودی بایه زیدی، مهم وزین، ل ۴۷.

(۴۰) تینکستی کوردی، ل ۷۹.

(۴۱) ولید الحجاج عبدالقادر، مم و زین نسق اسطوری أم

- البدليسي، الامير شرفخان بن شمس الدين الروزكي (ت: ١٠١٠هـ/١٦٠١م).
- شرفنامه، ترجمة محمد جميل الملا احمد الروزياني، ٢٠٠١ (اربييل: ٢٠٠١).
- سبط ابن الجوزي، شمس الدين أبي المظفر يوسف بن قزاوغلي (ت: ٦٥٤هـ/١٢٥٦م)
- مرآة الزمان في تاريخ الاعيان، دار الرسالة العالمية (دمشق: ٢٠١٣).
- السراج، جعفر بن أحمد بن الحسين القاريء (ت: ٥٠٠هـ / ١١٠٦م).
- مصارع العشاق، دار صادر (بيروت: بلا)،
- السلفي، صدرالدين أبو طاهر أحمد بن محمد بن أحمد الاصبهاني (ت: ٥٧٦هـ/١١٨٠م).
- معجم السفر، تحقيق: عبدالله عمر البارودي، المكتبة التجارية (مكة المكرمة: د.ت.).
- ابن شاهنشا، الملك المنصور محمد بن تقي الدين عمر الابويي (ت: ٦١٧هـ/١٢٢٠م).
- مضممار الحقائق وسر الخلائق، تحقيق: حسن حبشي، عالم الكتب (القاهرة: ١٩٦٨).
- الفارقي، أحمد بن يوسف بن علي (ت: بعد ٥٧٧هـ/١١٨١م).
- تاريخ الفارقي، (الدولة المروانية)، دار الكتاب اللبناني (بيروت: ١٩٧٤).
- ابن القوطي، كمال الدين عبدالرزاق بن احمد الشيباني (ت: ٧٢٣هـ/١٣٢٣م).
- مجمع الاداب في معجم الالقباب، تحقيق: محمد الكاظم (طهران: ١٤١٦هـ).
- كيكائوس بن اسكندر بن قابوس (ت: ٤٦٢هـ/١٠٧٠م).
- قابوسنامه (كتاب النصيحة)، الترجمة العربية (القاهرة: ١٩٥٨).
- مؤلف مجهول (القرن ٧هـ / ١٣م).
- تاريخ دولة الاكراد، تحقيق د.موسى مصطفى الهسنياني (دهوك: ٢٠١٠). - مسكويه، أحمد بن محمد بن يعقوب (ت: ٤٢١هـ/١٠٢٩م).
- تجارب الامم، تحقيق: أبو القاسم إمامي، سروش، ٢٠٠٠ (طهران: ٢٠٠٠).
- ابن النديم، ابوالفرج محمد بن اسحق النديم (ت: ٣٨٣هـ/٩٩٣م)
- كتاب الفهرست (القاهرة: ٢٠٠٦).
- قطران تبريزي، حكيم قطران بن منصور (ت بعد ٤٦٥هـ/١٠٧٢م).
- ديوان حكيم قطران تبريزي، انتشارات ققنوس (تهران: ١٣٦٢ ه.ش).
- به كوردی:
- نه‌مه‌دئ خانی (م: ١٧٠٧ز).
- مه‌م و زين، به‌رهه‌فكرن ته‌حسين ئيبراهيم دوسكى، سپيريز(دهوك: ٢٠٠٨).
- ئوسكارمان، تحفه مظفريه، له چاپكراوه‌كانى كۆرى زانيارى كورد(به‌غدا: ١٩٧٥).
- ئويگين پريم و ئالبيرت سۆسين، فيكيختستوكيت كوردى، فه‌كۆلين و به‌رهه‌فكرن سه‌عيد ديره‌شى، چاپخانا پاريزگه‌ها، دهوكئ (دهوك: ٢٠١٣).
- بايه‌زىدى، مه‌لا مه‌حمود، عادات و رسوماتامه‌ئى اكراديه، بلافكرن و فه‌رۆزدانان ره‌شيد فندي(دهوك: ٢٠٠٦).
- ناميلكه‌ئى " اسم و ناوى كورمانجيان كو تمام و بى كيماسى ديبيژن بيان دبه "، فه‌ره‌اد پيربال له كتيبى: مه‌لا مه‌حمودى بايه‌زىدى، يه‌كه‌مين چيروكنوس و په‌خشانونوسى كورد، ده‌زگاي ناراس (هه‌وليت: ٢٠٠٠)، (١٥٧ل - ١٥٩) بلاوى كردووه‌ته‌وه.
- حاجى قادرى كۆبى (م: ١٨٩٧)، ديوانى حاجى قادرى كۆبى (به‌غدا: ١٩٨٦).
- قه‌ناتى كوردۆ (كوروييڤ)، ده‌ره‌قا شوڤيد "مه‌م و زينا" زارگوئى و شوڤا " مه‌م و زينا" نه‌مه‌دئ خانى، گوڤارى كۆبى زانيارى كورد، به‌رگى شه‌شم (به‌غدا: ١٩٧٨).
- رۆژه‌ لىسكو، مه‌من ئالان، چاپخانه‌ئى كۆبى زانيارى كورد (به‌غدا: ١٩٧٧).
- قه‌ره‌داغى، مه‌مه‌دعه‌لى، بووژاندنه‌وى ميژووى زانايانى كورد، به‌رگى يه‌كه‌م، چاپ وميض (به‌غدا: ١٩٩٨).
- مه‌لايى جزيرى، نه‌مه‌دى كوورى مه‌مه‌د(م: ١٠٥٠ك/١٦٤٠ز).
- ديوانا مه‌لايى جزيرى، به‌ره‌ه‌فكرن ته‌حسين ئيبراهيم دوسكى، سپيريز(دهوك: ٢٠٠٥).

ههلبه ته بۆچوونی ئایینه کان له باره ی ئاواز و گۆزانی جیاوازه، بۆیه پیتویست دهکات لیکۆلینه وهی زۆر فراوان و قسۆول له باره ی ئه و ئایینه نه وه بکری، تا له لایه ن خه لکه وه بریاری نادرۆستی له باره وه نه درئ، چونکه سه رنج و بۆچوونی کۆمه لگایه ک بۆ کۆمه لگایه کی دی جیاوازه. له ناو کۆمه لگه سه ره تاییه کاندایه هونه ر و ئاواز و میوزیک بایه خیایان پیدراوه، به پیتی بۆچوونی ئه و سه رده مه ی ئه و گهل و هۆزانه، له سنووری دیمۆگرافی خۆیاندا تپیدا بالاده ست بوون، به لام ئه و کۆمه لگایانه ی که چیانیشین بوون، زیاتر هونه ر و ئامپیره میوزیکیه کان په ره بیان پیدراوه.

له سه ره تای درۆست بوونی مرۆفایه تیدا دهنگ و ئاواز و سازدانی کاری میوزیکی ههنگاو به ههنگاو په ره ی سه ندووه، کاری کشتوکالی و بۆنه و جهنگ و شادی بۆ مندال چ مئ بئ، یان نیر، له و سه رده مه دا ئاههنگیان سازاندووه. له ناو تیره، یان هۆزیک، یان چیانیشینیک، هه ر یه که بیان به گوپیره ی خۆیان، له بواری هونه ردا کاری خۆیان کردووه. ئه گه ر ته ماشای ئه شکه وته کانی ولاتی ئاریانقاچه کان بکه یین، ئه و وینه و په یکه ر و هه لکۆلین و نه خش و تابلۆ جۆراوجۆرانه ی به شپۆه ی ئه ندازه ی ته لارسازی ئه و سه رده مه که بۆ ئیمه سه رچاوه ی فره گرنگ و له بارن، یان ته ماشای ئه شکه وته مه ردالان، ئه شکه وته ی دووره بنه له گوندی (نهوی)ی بناری شاره زوور، یان ئه شکه وته یه ک له دوای یه که کانی چه می زه لم بکه یین، ئه وه مان بۆ ده رده که وی که ئه و ئه شکه وته تانه نیشانه و ژبار و کولتووری هه زاران ساله ی ولاتی ئاریانقاچه کانی تیدا به دی ده کریت که چۆن له دیواری

ئایینه کان چیان له باره ی میوزیک وتوو؟!

دارا هه ورامانی
(سلیمانی)

ئەشكەوتەكاندا وئىنەى ميوزىكژەن و قولنگ تاش و وئىنەى شاكانيان دەردەكەون كە نامپىرەكانى ميوزىكيان بەدەستەووە گرتووە، ئەو دياردەيه ئەووە دەسەلمىنى نەتەووەى ئىمە ئاشتى و ئاشتەو و ايبان وەرگرتووە، دوور بوون لە شەپ و ئاژاوە، وەك گەلانى سامى نەبوون كە هەردەم شمشىر و تير و كەوان بەدەستيانەووە بوو كە ئەوەش نيشانەى جەنگ و ئاژاوەگىرى بوو، بۆيه بىريان لە تير و كەوان كـردووەتەووە، بۆ ئەووەى بەزۆرى

زۆردارى ولاتانى دراوسىيان داگير بكن، وەك چۆن ئىستا لەناوياندا باو؟ هەر ميللەتەك، يان هەر گەلەك و نەتەووەيهك بىرى و ابووبى، ئەگەر شارستانىيەت و ژيارىشى نەگەيشتەتە لووتكە، ئەنجامەكەى هاتوونەتە سەر بىرى نىشتەجىبوون و پەرهىان بە نامپىرەكانى ميوزىك داو، با كەمىكيش دواكەوتى، بەلام هەر دەگەنە لووتكەى شارستانى، چونكە هونەر و ئاواز و گۆرانى و شابى و لۆغان سەرمايه يانە، بۆيه بە پىويستم زانى ناوى ئەو نامپىرە ميوزىكيانە بەخەمە بەردىدى هونەرپەرورەرانى كورد تا نەلەين: ئىمە دواكەوتووين و پيش ناكەوين، هەرچەندە وەك ئاماژەم پى دا گەلى تير و كەوان، جىاوازه لە گەلەك كە هەلگى نامپىرى ميوزىكە.

گۆشەنىگايەك بۆ دەرگاكانى بوارى ميوزىك رووناك دەكاتەووە؟ تۆ بلىتى ئەو شاعيرانەى هەورامان هەر بۆ خوشى ناوى ئەو هەموو نامپىرانەيان هينابى، يان ئەووە بۆ نەو، بۆ نەتەووەى ئىمە ناويان بەجى ماو، يان سنگ بە سنگ بۆيان هاتى، كەچى تا ئىستاش لە ولاتانى پيشكەوتوو، ناوى هەندى لەو نامپىرانە نازان، تۆ بلىتى هۆزانفانانى هەورامان هەر لەخۆيانەووە ناوى ئەو نامپىرانەيان دروست كەردى، خۆ هەموو هۆزانەكەى دەرويش ئۆجاخى گاوارەبى (١٢١١-١٢٨٦)ى كۆچى لەو هۆزانەدا بە دووردرىتى ناوى ئەو نامپىرە ميوزىكيانەى سازاندووە، هەرچەندە لەبەشەكانى دىكەى بابەتەكاندا باسما لە هۆنراوەكەى (دەرويش ئۆجافى گاوارەبى) كەردووە و بلاومان كەردووەتەووە، بۆيه بە پىويستم زانى يەكەم دىر و كۆتا دىرى بۆ جارى دووم بنوسمەووە، بۆ سەلماندى سەرچاوەى بەلگەى زىندووى هەرىمى هەورامان. وەك لەم بارەيهووە دەلى:

«ياران ياوهران چەند سازى دارىم

مەبۆ نامشان يەك يەك بيارىم!

تەنبور و عود و روياب و قىتار

بەربەت و قىژەك، شمشال و سى تار.....

تا كۆتايى دىرى هۆنراوەكە دەلى:

ئەمانە سازى گۆرانى بىژن

(ئۆجاخ) نازانم لە بەزما چۆن؟» (٢) ٩٨-٩٩

يەكەى لە نامپىرەكان لەدىرى يەكەم و يەكەى لە كۆتايى

دىردا دەناسىنم!

تەنبور: يان تەنبور، يان تەمبىر! دەسكىكى دىرژ و

«تەنبور، عود، روياب، قىتار، بەربەت، قىژەك، شمشال، سى تار، قوپۆز، دوو تەپل، زورنا، تووتەك، زەنگ تار، شاخە فىر، رۆد، بالەبان، گىتار، سەفىر، دايرە، دەف، كەمانچە، فرمار، شەپپور، گاودۆ، جەغانە، چارىار، چەنگ، تىريال، دومبەك، قانوون، كۆس، سەنتور، شاتە، ئەرغەنون.» (١) (پروانە هەورامان باشتەر بناسن ٩٨)

ئايان ئەو نامپىرانەى كە ژمارەيان چل نامپىرى ميوزىكىيە لە خۆيانەووە ناومان هيناون، يان سەرجهمى ئەو نامپىرانە بۆ هەورامان دەگەرتنەووە؟ هەربەكە لەو نامپىرانە بەدەستى چل هونەرمەندى دەقەرى هەورامان ژەنراون، لىرەدا پرسىارى سەرچاوەى باسەكە دەكرى و

کاسه‌یه‌کی گچکه‌ی هه‌یه و له دهوری کۆنه‌وه له‌ناو هه‌ورامییه‌کاندا باو بووه و ئەم نامبیره دوو ته‌لی هه‌یه و له‌هه‌ندی شوتنیشدا سی ته‌لیان بۆ داناوه و ده‌نگیکی زۆر خۆشی هه‌یه.

ئۆجاخ، یان ئه‌رغه‌نوون: یه‌کێ له‌و نامبیرانه‌یه که هه‌ندی لوله‌ی هه‌یه و فووی پێدا ده‌که‌ن و ده‌نگیکی خۆشی لێوه‌ی.

ئهو نامبیرانه‌ی که ناومان هه‌ینان، هه‌ریه‌که‌یان بۆ ئاوازه به‌رزه‌چرکه‌کانی هه‌ورامان، ئینجا سیاه‌چمانه‌ی بی، یان گۆرانی پیریان، یان شێخانه‌ی ئیستا، یان گۆرانی گووشی و ده‌ره‌یی و گیلای و گۆرانی ورده‌ به‌زم و گۆرانی زارۆلا و چه‌مه‌ری به‌ هه‌ردوو شێوه‌که‌یه‌وه و گۆرانییه‌ فره‌جۆره‌کانی چه‌پله و گزی باره‌کله و دره‌وی و لۆکه‌نده‌ی و بووک بردن و بووک هه‌ینان که هه‌ر هه‌موویان به‌و نامبیرانه‌ی ده‌نگی زه‌نگه‌له‌ی ره‌سه‌نیان لێ په‌یدا ده‌بی.

«چمان زیله‌ی زه‌نگ زاواری مه‌یۆ»

زنگه‌ی قافله‌که‌ی وه‌هاری مه‌یۆ» (٣) پروانه دیوانی مه‌وله‌وی، ل ٥٥٣.

ئهو هۆنراوه‌یه‌م به‌ده‌نگی خۆم به‌ ناوونیشانی (هام ده‌ردان) تۆمار کردووه، هه‌لبه‌ته‌ هۆنراوه‌که ژماره‌ی دێره‌کانی (٢٦) دێره، بۆیه من خۆم (١٢) دێریم کردووه به‌ ئاواز، هه‌رچه‌نده‌ بابه‌ته‌که په‌یوه‌سته به‌ تاینه‌کان که چیمان له‌باره‌ی هونه‌ر فه‌رمووه، به‌لام هه‌ندی جار به‌ نمونه‌ بۆ بابه‌ته‌که زیاتر ده‌وله‌مه‌ند ده‌بی، بۆیه کۆتا دێری شیعهره‌که‌ش به‌نمونه‌ ده‌نوسمه‌وه، چونکه له‌ ئاوازه‌که‌دا هاتووه:

«مایه‌م نا‌په‌واج ده‌رونم ته‌نگه‌ن»

قافله‌م تا‌قام قیامت له‌نگه‌ن» (٤) هه‌مان سه‌رچاوه ٥٥٨ ل.

(ته‌نانه‌ت خودی «کۆرال chorale» که ئه‌م‌په‌رۆ به‌واتایه‌کی مۆدێرن به‌کار دێت: بریتییه له‌و سه‌رووده خواپه‌رستییه‌ پیکه‌وه‌یی و میللیانه‌ی که له سه‌رچاوه‌یه‌کی تاینه‌یه‌وه هاتووه (ئهو سه‌رووده ئینجیلی و تاینینیانه‌ بوون که له کلێساکانی ئەلمانیا ده‌گوترانه‌وه) هه‌مان سه‌روود له ئەلمانیا په‌ره‌ی پێ دراوه» (٥) د. فه‌ره‌اد پیریال، میتژوی گۆرانی و مۆسیقای کوردی، ١١ ل.

ئایا ئهو سه‌روودانه‌ی له ئینجیلدا باس کراون، هه‌مان سه‌روودن که له کلێساکانی ئه‌وروپادا ده‌چرینه‌وه، یان به‌رگیکی تریان وه‌رگرتووه؟

گومانی تێدا نییه‌ چه‌ند جار گۆرانکاری به‌سه‌ر ئهو سه‌رووده تاینینیانه‌دا هاتووه. گرنگ له‌وه‌دایه ئهو ئاوازه به‌شێوه‌ی کۆرالی ده‌چرینه‌وه و به‌ها روحیه‌کانی ئهو سه‌روودانه بزر نه‌کری و تیکه‌ل به‌ گۆرانییه‌ جۆر به‌ جۆره‌کانی ئه‌وروپا نه‌کری، دیاره هه‌ر تاینیک سه‌روودی خۆی هه‌یه و پێویسته چه‌مکه‌کانیان وه‌ک خۆیان بپارێزین و ده‌ستکاری نه‌کری، نۆته‌نووسی بۆ هه‌ریه‌که له‌و سه‌روودانه بکری، واته رینووسی موزیکی ته‌واویان بۆ بنوسری. دیاره نۆته‌نووسی له سه‌ده‌کانی ناوه‌راسته‌دا، ده‌ستی پێ کردووه و په‌ره‌ی پێ درا، ئەم‌ه‌ش واده‌کات هه‌موو ئاوازه‌کان پۆلین بکری، بۆ ئه‌وه‌ی له له‌ناوچوون پارێزگاری بکری، یان نۆته‌کان به‌گۆره‌ی ئاوازه‌کان ئاماده بکری و که‌م و زیادی له‌لایه‌ن شاره‌زیانی موزیکه‌وه بۆ بکری، نه‌ک به‌شێوازی هه‌ره‌مه‌کی «ئه‌مه جگه له‌وه‌ی که سه‌ره‌له‌دانی نۆته (رینووسی مۆسیقای) ئه‌ویش هه‌ر له‌ناو راهیبه‌کانی سه‌ده‌کانی یازده‌م و دوازه‌مه‌دا هاته‌ کایه‌وه، ئەم‌ه‌ش وای کرد تیکستی مۆسیقای پپارێزیت و پۆلین بکری» (٦)، هه‌مان سه‌رچاوه ل ١١.

«له‌سایه‌ی ئۆرارتۆیه‌کان، یان مانیه‌کاندا بێت، لایه‌نی گۆرانی و مۆسیقاش فه‌رامۆش نه‌کراوه، به‌تایبه‌تی له ده‌رباری شا و له‌ بۆنه تاینینیانه‌کان و له‌کاتی سه‌رکه‌وتن به‌سه‌ر دوژمندا، یان گۆرانی کار و لاوانده‌وه‌ی مردوووه‌کان و نزا و پارانه‌وه له‌ خواوه‌نده‌کانیان، هه‌ر لاوکبیتژ و چه‌یرانبیتژ و گۆینه‌ی ده‌نگ خۆش هه‌بووه، شوانه‌کانیش له سه‌ر لووتکه‌ی شاخه‌به‌رزه‌کان و له‌ناو میترگ و له‌وه‌رگای سه‌وز به‌ده‌نگی شمشاله‌کانیان و ئاوازی دل‌رفین میگه‌له‌کانیان لاواندوووه‌ته‌وه و بیرییه شوخه‌شنگه‌ نازداره‌کانیان وه‌جۆشوخروش خستووه، له سه‌رده‌می (ماده‌کان) ده‌سه‌لاتیان به‌سه‌ر به‌شی هه‌ره زۆری کوردستاندا هه‌بووه و تاینینی (زه‌رده‌شت) یش هه‌ر له‌ پۆژگاری ئه‌واندا بلاو بووه‌ته‌وه، ئەم تاینه‌ش هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه سه‌رووته‌کانی (گاتا)یان به‌ هاوکاری نامبیری ته‌مبوور گوتووه.....» (٧) هونه‌ر له‌ ره‌واندوول ١٢.

(تایبینی زهردهشت) و سروودی، یان سرووته‌کانی گاته‌کان، نیشانه و به‌لگه‌ی زیندووی ئەو ئاوازه به‌رزه‌چرانه‌یه، وه‌ک هۆره، سیاچه‌مانه، لاوک، حه‌یران، ئەم چوار قوتابخانه‌یه زێد و ولاتیان ئەم نیشتمانه‌ی ئیمه‌یه، بۆیه هه‌ریه‌که و له‌و قوتابخانه‌ی ئاوازه به‌رزه‌چرانه، میراتگری ئەو تایبینه‌یه که په‌ی به‌یه‌کتاپه‌رستی بردوو، بۆیه هه‌ریه‌که له‌و سرووته‌تایبینه‌یه، چه‌ندان لقوپی، ئاوازی جو‌راوجو‌ری لی بووه‌ته‌وه که ئەوه‌ش به‌لگه‌یه ده‌وله‌تی ماد و تایبینی زهرده‌شتی و بوونی سرووته‌کانی گاته‌کان، ئەوه رووناک ده‌که‌نه‌وه که میلله‌تی ئاریان‌قاچه‌کان نیشته‌ی ولاتی خو‌یان بوون، هه‌ر له‌ رووی بنیانه‌وه، تا ئەم‌ڕۆ که به‌ره‌وه هه‌زاره‌ی سێهه‌م هه‌نگاو ده‌نیین، به‌تایبه‌تی له‌ ده‌وروبه‌ری ده‌وله‌تی ساسانییه‌کاندا که له‌ رۆژه‌لات نیشته‌جی بوون، واته‌ خو‌رئاوی ئێران که ده‌کاته رۆژه‌لاتی کوردستان، یان هه‌ورامانات.

ئەم تایبینه‌ تازیه‌ زیندوویه‌تی خو‌ی وها نواندوو که له‌ هه‌موو ئاته‌شگه‌ و په‌رستگایه‌ کۆری ته‌مبوورژه‌نان به‌شێوه‌ی بازه‌یه‌ی به‌هه‌شت ریز، هه‌ر ریزه‌ی (٤٠) مرۆف بوون، یان موزیک‌ژهن بوون «له‌ ده‌قه‌ری رواندز تا کو ئیستاش هه‌ندیک له‌ بیروباوه‌ری تایبینی زهرده‌شتی ماوه، وه‌ک (سویند خواردن به‌ ئاگر و رووناکی و خاک و گه‌نم و دانه‌ویله‌ و رۆژ) له‌ دوای ئەوه‌ی هیلینیه‌کان به‌سه‌ر کوردایه‌تی (ئه‌سه‌که‌نده‌ری مه‌قدونی) له‌ سالی (٣٧١ پ.ز) دا هێرشێ کرده‌ سه‌ر ده‌وله‌تی هه‌خامه‌نشی و له‌ شه‌ری (گوگمیلای) نزیک شاری هه‌ولێر (داربوش)ی سێهه‌می شکاند و ئیمپراتۆریه‌تی هه‌خامه‌نشی له‌ ناو برد. (٨) هه‌مان سه‌رچاوه‌ ل ١٢.

میلله‌تیک بتوانی بۆیه‌که‌م جار ئاگر بدۆزیته‌وه، یان ئاته‌شگه‌ دروست بکات، ئیدی چۆن داگیرکه‌ران چاویان به‌رایه‌ی ده‌دا ئەو ولاته‌ له‌ هه‌موو بواره‌ جیا‌جیا‌کاندا ئاوه‌دان بێ.

«ولاتی کوردستان که‌وته‌ ژێر ده‌ستی ئەسه‌که‌نده‌ر، ئەم داگیرکه‌رانه‌ هه‌رچی پێوه‌ندی به‌ تایبینی زهرده‌شت هه‌بوو، هه‌موویان له‌ ناو برد و (ئاڤیستا) یان سووتاند و به‌شیکێ دیکه‌ یان گواسته‌وه‌ بۆ (یونان)، له‌ ئەنجامدا هه‌رچی دابی تایبینی هه‌بوو قه‌ده‌غه‌ کرا و بزاقی مۆسیقاش که‌وته‌

لاوازی، چونکه‌ مۆسیقا پێوه‌ندی راسته‌وخو‌ی به‌ تایبینی زهرده‌شته‌وه‌ هه‌بوو» (٩). هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ١٢.

نازانم ئیستاشی له‌ گه‌ل بێ نووسه‌ر و رووناکیه‌یرانی ولاتی ئیمه‌، بۆ ئەوه‌نده‌ شانازی به‌ داگیرکه‌ری ئەوسای گریک، یان یونانه‌وه‌ ده‌که‌ن؟ ئەی بۆچی لیکۆلینه‌وه‌یه‌ک له‌م باره‌یه‌وه‌ نییه‌؟ تۆ بلتی تا ئیستاش بێگانه‌په‌رستی له‌لای ئیمه‌ هه‌رکال نه‌بووبیته‌وه‌. «رواندزیش که‌ به‌شیکه‌ له‌ کوردستانی گه‌وره‌ به‌هه‌مان شێوه‌ که‌وته‌ ژێر ده‌سه‌لاتی ئەسه‌که‌نده‌ر، سه‌ره‌رای ئەم داگیرکه‌رنه‌ش مۆسیقا و تایبینی زهرده‌شت ئەوه‌نده‌ ره‌گیان له‌ ناو مێشک و رو‌حی میلله‌تی کورد داکو‌تاوه‌، داگیرکه‌ر نه‌یتوانی بۆ تا هه‌تایه‌ نه‌ مۆسیقا و نه‌ تایبینی زهرده‌شتی کو‌تایی بێ به‌پینیت.» (١٠) هه‌مان سه‌رچاوه‌ ل ١٢.

ولاتی ئاریان‌قاچه‌کان، خاوه‌نی چه‌ندان دیارده‌یه‌، چۆن داگیرکه‌ر ده‌توانی تا هه‌تایه‌ داگیری بکات، چۆن رۆله‌کانی ئەو بواره‌ ده‌ره‌خسێن؟ له‌ دوای راوانانی ئەسه‌که‌نده‌ر له‌ ده‌ریه‌ندی دزلی له‌ هه‌ورامان و شکاندنی یه‌که‌جاره‌کی، دووباره‌ بۆنه‌ و یادگاریه‌کان به‌ موزیک و ئاواز و گۆرائی هه‌موویان وه‌ک خو‌یان لی هاته‌وه‌.

«عه‌ره‌ب به‌ ناوی تایبینی ئیسلامه‌وه‌، کاتیک هاتنه‌ ولاتی کوردستان زۆر شتیان له‌ ناو برد، چونکه‌ تایبینی ئیسلام رێگه‌ نادات هه‌ندێ شتی لادهر بکریت، به‌لام مه‌قامزانه‌کانیش که‌وته‌ پێداهه‌لدانی قورئان و خو‌یندن و بانگدان و زیکر و ته‌هللیله‌ و سرووتی تایبینی که‌ ئەمه‌ش جو‌ره‌ لاسایی کرده‌وه‌ و کاریگه‌ری سرووته‌کانی (گاتای) زهرده‌شتی و تایبینه‌که‌ی بوو به‌سه‌ر تایبینی ئیسلامه‌وه‌، ته‌نیا یه‌ک ئامییری مۆسیقا رێگه‌ی پێ درا بژهنریت ئەویش ئامییری (شمشال) بوو که‌ به‌ حه‌رام نه‌ده‌زانرا. له‌م بارودۆخه‌دا زۆریه‌ی هه‌ره‌ زۆری ئاوازه‌ په‌سه‌نه‌کانی کوردی، قه‌ده‌غه‌ کران و له‌ ناو چوون، تا سه‌رده‌می عه‌باسی له‌وێه‌ ئیتر کو‌شکی خه‌لیفه‌کان هه‌میشه‌ به‌ کۆری شیعی و مۆسیقا گه‌رم بوو...» (١١) پروانه‌ هه‌مان سه‌رچاوه‌ ل ١٣.

دیاره‌ هه‌ر ولاتیک که‌ داگیر کرا، ئیدی ئەوه‌ی پێوه‌ندی به‌و نه‌ته‌ویه‌ هه‌بێ که‌ ژێر ده‌سته‌یه‌، ناهێلن به‌سه‌ریه‌ستی و ئازادی په‌خش بکریت، به‌تایبه‌تی عه‌ره‌بی عێراق و

سوریا و هندی له ولاته عه‌ره‌بیه‌کانی تریش، له سهرده‌مه‌ی ئیستاشدا که من بیرم دئی داگیرکهری عه‌ره‌بی عیراق له‌سهرده‌می پژی‌می به‌عسی روو‌خاودا. ئە‌گه‌ر هونه‌رمه‌ندی‌ک ناوازی‌کی بچریایه، تا لیژنه‌ی چاودیریان ره‌زامه‌ندی نه‌دایه، ئە‌وه ئە‌و ناوازه، یان ئە‌و شیعه‌ره‌ بقه‌ بوو، ئیستاش هندی‌ خه‌ل‌کی دیکه‌ له‌ ولاتی ئیمه‌ هه‌ر ئە‌و یاسایه‌ی (به‌عس) جیبه‌جی ده‌که‌ن، به‌لام هندی‌ که‌نالی ئاسمانی هه‌ن له‌ کوردستاندا که‌ سه‌ر به‌ ئایینی پیروزی ئیسلامن، زۆر بایه‌خ به‌ بواری شانۆ و موزیک و گۆرانی ده‌ده‌ن، که‌چی ئە‌وانیش هه‌ر ئە‌و ناوازه‌ی که‌ شیعی عیرفانی ئامیته‌یانه، ئە‌گینا هندی‌ ناوازه‌ له‌لای ئە‌وانیش بقه‌یه، ناوازی ئە‌ی ته‌خت، که‌ شیعی (دانا)ی هه‌ورامیه‌ خۆم کردوومه‌ به‌ ناوازه‌ و ئیدی له‌ ته‌له‌فزیۆنه‌ که‌ ناوم هینان په‌خشیان کردوو.

«ئە‌ی ته‌خت چی به‌رگی ماتمه‌یت پۆشان

ئە‌سری هونین نه‌دیته‌ جو‌شان

بی ناز و په‌رۆش ژه‌ره‌ژت لاله‌ن

هامرازه‌ په‌پوون واشه‌ن، یان داله‌ن

هه‌رچه‌ن به‌نامی ماچا سه‌خته‌نی

به‌لام په‌ی ئیمه‌ خه‌لیتو سه‌خته‌نی

شه‌مالت فاران که‌رده‌نت پۆران

تا کوشنده‌ بۆ په‌ری راویه‌ران

هه‌رکه‌س بی ده‌نگی، جه‌لام به‌نیشۆ

هه‌رگیز هه‌ناسه‌ی سه‌رد هۆرمه‌کیشۆ» (١٢) پروانه

میژروی میوزیکی هه‌ورامان، ل ٢١٧.

ئایا میلیله‌تی ئە‌مه‌ فه‌ره‌نگ و ئە‌ده‌ب و هونه‌ر و ناوازه‌ و گۆرانی خۆی بیت، ده‌لوی لیبی قه‌ده‌غه‌ بکری؟ من له‌گه‌ل هونه‌ر و ناوازی کۆن و نوێی هه‌ورامانم، چونکه‌ شاعیرانمان، یان هونه‌رمه‌ندی گۆرانییتمان هیچ شتیکی نامۆی دژی کولتوری ولاتی ده‌رویه‌ر نه‌وتوو، ئیدی بۆچی بۆ ئە‌وان ره‌وابی به‌هه‌موو شیوه‌یه‌ک ئە‌ده‌ب و فه‌ره‌نگی خۆیان په‌خش بکه‌ن؟ ئە‌ی بۆچی بۆ ئیمه‌ ره‌وا نه‌بی که‌ هه‌زاران سال له‌ پێش ئە‌وانه‌وه‌ خاوه‌نی سه‌رمایه‌ی هونه‌ری خۆمانین، خه‌ریکی هونه‌ری خۆمان بین؟

«مه‌ته‌رسو مرو بنیاما ته‌رمی

نه‌ک یۆما مه‌نۆشین و یۆی که‌رمی

مه‌رده‌نیم وه‌شا ته‌نیا جارپوه‌ن

نه‌ک تانه‌ی به‌دکار گۆره‌ فشارپوه‌ن

یاخوا به‌دکارا رۆله‌شا مرو

په‌یشا به‌ستینمی بوختان و درۆ

مه‌ته‌رسو مرو ناو جه‌ گلم بۆ

خاکی غه‌ریبی ناو و گلم بۆ

چانه‌ی مه‌ته‌رسو تو ملیۆ باوان

چانه‌یه‌ ته‌رسو که‌رام تیر باران» (١٣) هه‌مان

سه‌رچاوه‌ی پێشو، ل ٢٧٨.

دیاره‌ له‌ ئە‌ده‌ب و هونه‌ری هه‌وراماندا، هه‌ر له‌ دیر زه‌مانه‌وه‌ ئاره‌زوومه‌ندانه‌ی پیکه‌وه‌ ژیان و ژیان هه‌بووه‌، بۆیه‌ هه‌ردوو که‌سه‌که‌ له‌م چه‌ند دیره‌ فۆلکلۆرییه‌دا، داوا‌ی ئازادی بۆ په‌کتری ده‌که‌ن، یان ئە‌گه‌ر په‌کێکیان کۆچی داوا‌ی بکات، ئە‌وی دیکه‌یان به‌هه‌مان شیوه‌، له‌و باره‌یه‌وه‌ هه‌مان بۆچوونی هه‌یه‌. هه‌لبه‌ته‌ هونه‌ریش په‌یام به‌خشی ئازادی و سه‌ره‌ستی مرۆقاه‌ تیبه‌ له‌م جیهانه‌دا. ئە‌و قۆناغه‌یه‌ی که‌ له‌م سه‌رگیتیه‌دا هه‌بووه‌، هه‌ره‌یه‌که‌یان له‌وی دیکه‌ جیاوازه‌، چه‌ندان نه‌وه‌ و میلیله‌ت هه‌بوون، هه‌ره‌یه‌که‌یان جو‌ره‌ ئایینیکی هه‌بووه‌، گومان له‌وه‌دا نییه‌ که‌ سه‌رامه‌دی زۆر له‌ یاسا و ده‌ستور و کۆمه‌ڵ دا‌بنان، که‌واته‌ هونه‌ر و ناوازی له‌ناو ئایین و ئایینزا کاندای هه‌ره‌یه‌که‌ له‌و ئایینانه‌ بۆچوونی خۆیان له‌سه‌ر ئە‌ده‌ب و هونه‌ر و فه‌ره‌نگ هه‌یه‌، بۆیه‌ له‌ناو ئایینه‌کاندا، هونه‌ر له‌ژێر ده‌سته‌یی کێسا، یان له‌ژێر ده‌ستی مزگه‌وت، یان ئاته‌شگه‌ده‌دا هه‌ره‌یه‌که‌ له‌و ئایینانه‌ی ئامازهم پیدان، ده‌یه‌ویت هونه‌رمه‌ند بۆخۆی پراکتیسی، به‌پیتی ئە‌و داب و ده‌ستوره‌ی که‌ له‌و ئایینانه‌دا هه‌بوون، گرنگی له‌وه‌دایه‌ هونه‌ر چه‌ندان ناخۆشی به‌ره‌په‌رچ ده‌داته‌وه‌، هه‌رده‌م ده‌یه‌وی شادی و ئازادی بۆ مرۆقه‌کان ئاراسته‌ بکات، چونکه‌ ژبانی ئاده‌می وه‌ک ئامازهم پێ دا بۆ قۆناغ به‌ قۆناغی، ئا به‌و شیوه‌یه‌ش، مرۆف له‌سه‌ر ئە‌م خاک و خۆله‌ بوونی هه‌یه‌، که‌واته‌ له‌گه‌ل په‌یدا بوونی مرۆفدا هونه‌ریش په‌یدا بووه‌، جا به‌گۆیره‌ی سه‌رده‌م و له‌گه‌ل بیر و هۆشی جیهانگیریدا ئاراسته‌یی هه‌نگاوی له‌سه‌ر رێگه‌ی راست هه‌لگرتوو.

«له‌ ته‌واوی ئایینه‌ کۆنه‌کاندا بی‌ری دووانه‌یی

(دووالیزمی) هه‌ستی هه‌بوون، چاک و خراپ، جوان و

دزئو چه پهل و پیروز ههن» (۱۴). سه‌رچاوه‌کانی بیروباوه‌ری کورده‌واری ل ۳۲.

من ده‌لیم هونه‌ر سه‌رچاوه‌ی تاییه‌تی خۆی هه‌یه، دیاره هونه‌ریک له‌راژه‌ی مرۆفایه‌تیدا نه‌بیت، ئەوه له‌بیری ته‌سکه‌وه‌ نزیکه، نه‌ک له‌هونه‌ری سه‌ره‌ستی که به‌داد په‌روه‌ری داوای مافی گه‌لان بکات هه‌روه‌ک ئاشکرایه هونه‌ر په‌یامی تاییه‌تی خۆی دژی تۆقاندن و ترساندن هه‌یه که نزیکه له‌سه‌رچاوه‌ی خیر و خۆشی.

«نه‌ته‌وه‌ ئاریاییه‌کان یه‌ک ئایینیان نه‌بوو، ئایینی ئیرانییه‌ کۆنه‌کانی پیش زه‌رده‌شت «میهر، یان میترا» په‌رستی بوو. میترا چاوی رۆژه و چاودێری هه‌موو شتیکی رووی زه‌وی ده‌کاو له‌هه‌موو شوتینی ته‌شرفی حازره و هه‌زاران چاو و هه‌زاران گوتی ههن..» (۱۵) هه‌مان سه‌رچاوه، ل (۴۱)

پرسیار لێرده‌ئاوه‌یه، ئایا هه‌زاران چاو و گوتیان هه‌بووه؟ ئایا هونه‌ری ئەو سه‌رده‌مه‌ چۆن و چی بووه؟

به‌پیتی ئەو به‌لگانه‌ی که میژووی واژه‌ دیرینه‌کان بۆ ئیمه‌ی ده‌گیڕیتته‌وه، هه‌روه‌ها ئەو هه‌موو ئامیرانه‌ی که له‌ ده‌قهری هه‌وراماندا ههن، ئەوه ده‌رده‌خه‌ن که ئاریاییه‌کان، یان ئاریانقاچه‌کان هونه‌ر له‌و ولاته‌دا، واته هه‌ورامانات، زۆر گه‌شه‌ی سه‌ندوو. هه‌روه‌ک ئاماژه‌م پێ دا، ئەو هه‌موو ئامیرانه و ئەو هه‌موو سروودانه‌ی که ههن، نیشانه و به‌لگه‌ی هونه‌ری به‌رزی ئیمه‌ی پێوه‌ دیاره. له‌و سه‌رده‌مه‌دا هونه‌رمه‌ند سه‌ره‌ست بووه، بۆیه له‌سه‌رده‌می (زه‌رده‌شت)دا هونه‌ری به‌رزی سیاجامه‌کان گه‌یشه‌ته‌ لووتکه، به‌لام له‌ناو ئایینه‌کانی دیکه‌دا، جاری وا هه‌بووه هونه‌ر له‌وپه‌ری شکستیدا بووه، ئەوه‌نده‌ی بایه‌خیان به‌ش‌ستی دیکه‌داوه، ئەوه‌نده‌ش له‌هونه‌ر دوور که‌وتوونه‌ته‌وه، به‌تاییه‌تی هونه‌ر و ئاوازی گۆرانی، ئیدی نازانن هه‌ر میلیه‌تیک هونه‌ری نه‌بێ، بایه‌خی پێ نادهن، ئەوه ئەو نه‌ته‌وه‌یه، یان ئەو گه‌له‌هه‌نگاو به‌ره‌و دووه‌ ده‌نی، نه‌ک راژه‌کانی به‌ره‌و پیتش به‌ری، ئەگه‌ر ئیمه‌ی ئاریانقاچه‌ زه‌مین، به‌خۆ نه‌که‌وین، ئەوه هه‌رچی زووتره‌ داگیرکه‌رانی ولات بنه و بارگه‌ی هونه‌ریمان، به‌تالان و چه‌رپاوی ده‌بن، خۆزگه‌ مرۆقه‌ نه‌ته‌وه‌ییه‌کان، یان هونه‌رمه‌نده‌ ره‌سه‌نه‌کانی ولات، هه‌ر هه‌موویان زیاتر بایه‌خیان به‌هونه‌ری فۆلکلۆری خۆیان ده‌دا، له‌بری

لاسایی کردنه‌وه و که‌وتنه‌ شوتینی پرۆپاگه‌نده‌ی مایه‌پوچ، هه‌موو ولاتانی جیهان بایه‌خیان به‌هونه‌ری خۆیان داوه، ته‌نیا ئیمه‌ نه‌بین، (کورده‌ستان به‌گشتی و هه‌ورامان به‌تاییه‌تی) وا ورده‌ ورده‌ دیانه‌وتت هونه‌ره‌که‌یان راپیتج بکه‌ن، ئەویش به‌هۆی ئەو راگه‌یانده‌وه‌ که رۆژانه له‌ که‌ناڵه‌کانیاندا هه‌زاران ئاوازی بیتگانه‌ ده‌که‌نه‌ موئکی خۆیان و په‌خشی ده‌که‌ن، ئەگه‌ر له‌ مرۆفایه‌کی ئاسایی بپرسیت و پیتی بلتیت. رۆژانه‌ گوتت له‌گۆرانی هه‌ورامان ده‌بیت؟ ئەوه به‌بی سێ و دوو ده‌لێت تی ناگه‌م. ناحه‌قی ناگرم، چونکه‌ که‌ناڵه‌کانی ولات، بۆ ده‌قه‌یه‌ک گوتت له‌ ئاواز و گۆرانی هه‌ورامان نابیت، ئەگه‌ر جارجاره‌ خیریش بکه‌ن، ئاوازیک له‌ حه‌فته‌یه‌کدا په‌خش ده‌که‌ن، ئیدی با سیاجه‌مانه و هۆره‌مان هه‌بێ، هه‌ر هیج! چونکه‌ هۆشکاری نه‌ته‌وه‌یی باری کردوو، ئەمرۆ سه‌رده‌می مادده‌یه، هه‌رچه‌نده‌ ئیمه‌ له‌سه‌ر ئەو بابه‌ته، یان ئەو سه‌رچاوه‌ ئایینیانه‌ ده‌گه‌رتین که چییان فه‌رموو له‌باره‌ی ئاواز و گۆرانی، به‌لام هه‌ندێ جار، ده‌بی راو بۆچوونی خۆمان، له‌باره‌ی ئەو که‌ناڵ و میدیایانه‌ش بلتین، چونکه‌ راگه‌یاندن رۆلی کاریگه‌ر ده‌بینی، له‌باره‌ی ئەدا و هه‌لسوکه‌وتی ئەو که‌ناڵ و راو بۆچوونانه‌ی له‌باره‌ی موزیکه‌وه‌ چی ده‌لێن؟ موزیک هه‌ستیکی مرۆفایه‌تی تیدا به‌دی ده‌کرتت که ویست و ئاره‌زووی ئەو مرۆفانه‌ چ فه‌لسه‌فی بێ، یان ئایینی، یان کۆمه‌لایه‌تی، یان پیکه‌وه‌ گونجاندنی ئایین له‌گه‌ڵ موزیک له‌سه‌ره‌تای دروست بوونی ئاده‌میزاد و هاتنی ئایینی جو‌راوجۆر که هه‌ر یه‌که‌یان راو بۆچوونی جیاوازیان له‌باره‌ی هونه‌ر و ئاواز و گۆرانییه‌وه‌ هه‌یه.

«زۆریه‌ی خه‌لک، موزیک به‌ "بیتگه‌ردترین"، یان هونه‌ری ئەبستراکت ده‌زانن که ئەوه‌نده‌ کاریگه‌ری له‌سه‌ر جیهانی ده‌روه‌ه‌ واته‌ سروشت، کۆمه‌لگه‌ و میژوو دانانیت، به‌لام میژووی موزیک له‌گه‌ڵ ئەم و ته‌یه‌ ناکۆکه، موزیک له‌رووی شی‌واز و شی‌وه‌وه‌ مایه‌ی ئەو گۆرانکاربانه‌یه، وه‌ک ریتیسانس، باروک، پوکوکو، کلاسیک و رۆمانتیک که گرنگییه‌کی زۆری بۆ ئاواز دانه‌ران هه‌یه، هه‌روه‌ها به‌و گۆرکاربانه‌ی له‌سه‌ر گۆرانکاری کۆمه‌لگه‌ی ئەوروپی له‌سه‌ده‌ی پانزهم تا سه‌ده‌ی نۆزده‌م هاوتابوو» (۱۶) بروانه‌ سه‌رچاوه‌ی

دەرپرینی ئەندیشه له مېوزیکدا، ل ۹.

مەبەست له ئەندیشه، یان واقع ئەوهیه، وینه و دەنگ لهرووی روخسار و ناوهرۆک چۆن ببینن، ههروهها ئایا ئایین، لهگهڵ ههموو بۆچوونهکانی موزیکه، یان روخسار و ناوهرۆک تیببینی و روانگهی خۆی ههیه؟ ئەو هونەرمەندانە ی تەنیا روخساری موزیک بەهۆی لاسایی کردنەوهوه دەبینن، ئەو روخساری دەرەکی هونەرە. هەندێ هونەر بە روخسار بە دەرختنی گوزارشته بەلگهنامهیبهکان، یان بە پیتجهوانه ی دەرەوه، ئەو هونەرمەندانە ی تەنیا ئامانجی سەرەکیان روخسار بێ، ئەو گومانی تیدا نییه، ئەو هونەرە، هونەریکی بازاربیه و بۆ ماوهیهک بەردهوام دەبێ و دوایی وهک بئقی سەر ئاو روخسارهکه نامینێ، بەلام ئەگەر له رهگوریشهوه بروانینه هونەر، ئەوکاته ناوهرۆک و بههاکانی زیاتر دەردهکهوێ.

ئایا ئایین لهگهڵ ئەو گۆرانیبیژە گهڕۆکانهیه که هەر رۆژه و هەر ساتی له شویتیک گۆرانی جوړاوجۆر دهچرن؟ هونەر هههمیشه بهوه دهناسری که سوود و مایه ی هونەری بۆ هه مووان بێ، نابێ دلێ ههچ چین و تویتیک بریندار بکات، چونکه په مایه ی هونەر بۆ هونەرە و هونەریش لهگهڵ پهیدا بوونی مرۆف قوناغ به قوناغ هاتوو، ئیدی هەندێ دابونه ریت له کۆمه لگه یه که وه بۆ کۆمه لگه یه کی تر جیاوازه، هونەریش لهو کۆمه لگه هه ژار و کهم دهرامه تانه ههروهک خۆی ده میتیته وه، چونکه ئەو دابونه ریتانه ی به سه ردا زالن، به لام ئەو کۆمه لگایانه ی که پیتشکه وتوون، شان به شانی وهرچه رخانه ی میتروو، هونەریش یان پیتش ده کهوێ، بۆیه ئیستا هەندێ دهقەر له رۆژه لاتێ ناویندا هەن، هونەر نهک پیتش ناکه ویت، به لکو بقیه یه، بقیه.

«ئەگەر مه راسیمی ئایینی دهر بار، ههروهک ئاداب و ره سمیان، پیتکهاته یهک له ده ست رهنگینی و پیتشه سازی پیتشکه وتووتر بوو، مه راسیمی ئایینی گشتی خه لگی، مانای ئەو جیهانه ی تری واقیعه ت بوو، مه راسیمی ئایینی سه ره تایی که له ناو خه لگی ئاساییدا، په یدا بوونی پیتش برکی (دەر بار) ی، یان جوړتیک درامای ئایینی، به "دەرکه وتنی قاره مانیتی و عه شق" جیتبه جێ ده کرا، ئەفسانه دیرینه کان بووه هۆی شیتوه ی وەرگرتنی

شیر و گۆرانیه قه دهغه کراوه کانی خه لگی و ئەو چیرۆکه عاشقانه یانه ی که ناخیشیان دهر باره ی نه جیبزاده کان سه ربان دهر هیتنا...» (۱۷). هه مان سه رچاوه ل ۲۶.

که واته ململانێ، له ناو چین و تویته کانی ناو کۆمه لگه دا، به شیتوازی جیاواز، به دی ده کریت، ئەو میلله تانه ی هه رده م پیتشکه وتوون، له هه مان کاتدا شانازی به رپاوردوو و داها تووی خۆیان ده کهن، به لام هه ر میلله تیک شه ر و ئاژاوه ی تیدا بێ، ئەوه گومانی تیدا نییه که هه رچه نده هونەر که شیان سه رچاوه ی رۆشن بێ، به لام وهک ئەو ولاتانه نهن که جهنگ و ئاژاوه یان نییه، هه رچه نده ئامازهم به ودا که ئاواز و گۆرانی هه رده م به رگر بکه ری هه موو ولاتانه چ ولاته هه ژاره کان، یان ولاته سه رمایه داره کان، گرنگ له وه دایه ره و ره وه ی کاروانی هونەر له ولاتاندا هه رگیز ناوه ستیت، چونکه هونەر ئاسۆی هیوای هه موو گه لانه له م جیهانه دا، ههروهها ئیمه له میترووه موزیکیتیکی تایبه تمان هه بووه و سه ره رای جوړاوجۆری و جیاوازی، وا باشتره موزیکی خۆمالی، یان سوننه تی بکه ین، راسته ئایینه کان ههروهک ئامازهم پێ دا بیه ر و را و بۆچوونی جیاوازیان له سه ر ئاواز و گۆرانی هه بووه، به لام به شیتوه یه کی گشتی ئایینی زه رده شتی زیاتر بایه خه ی به موزیک داوه، زۆریه ی ئەو گه ل و نه ته وانه ی گه و ره بن، یان بچووک، هه ریه که له وانه ئایینی هه بووه، له هه مان کاتدا ئاواز و گۆرانیه ی هه بووه.

«تا ئیستا به پیتی ئەو تویتینه وانه ی که کراوه، هه چ گه لیک و نه ته وه یه ک (چ گه و ره چ بچووک) نه بووه که موزیکیان نه بیت، هه ر موزیکیکیش وهک دیار ده یه کی فه رهنگی، له ژیر کاریگه ریتی هۆکاری کۆمه لایه تی و کولتووری و... ئەو گه ل و نه ته وه یه دایه که موزیکی تیدا به ره م هاتوو، بۆیه ده توانین بلێین به ئەندازه ی هه موو گه ل و نه ته وه یه ک پیتنا سه ی موزیکیش هه بووه...» (۱۸) گۆفاری چلاواز، ل ۶

ئایا ئەو هه موو نه ته وانه ی جیهان که هه ن هه موویان بۆچوونیان له باره ی موزیکه وه چوون یه که، یان نا؟ ئیستا هەندێ نه ته وه، یان گه لان هەن، نهک باوه ربان به موزیک نییه، بگره نه رتی لی ده کهن، به لام ئیمه ئامازهمان به ودا که هه چ گه ل و نه ته وه یه ک نییه، ئینجا ئەو گه له، یان ئەو

نه ته و هیه گه وره بی، یان بچووک، باوه رپان هه یه، یان نییه، نه وه به گویره ی ناستی، یان راده ی رۆشنییری نه وه گهل و نه ته و هیه وه ستاوه، کیشه له وه دایه، نه وانیه که بریار ددهن، کام موزیک حه لاله، یان حه رامه؟ نه وانیه له ئایین و موزیک نه گه یشتوون و هه ره له خو بانه وه دادی کوپرانه ددهن، ئیدی چی ده بی با بییت، گرنه نه وه یه، نه وه بیر ته سکانه را و بوچوونی خو بان بسه پیین، خو نه وه نازانن راده ی پی شکه وتنی نه وه میلله تانه به هو ی هونه ره که یانه وه دناسرتین، جار یکیان وه که یاده وه ری کار براه که له باره ی هونه ره و ناوازی گۆرانی پرساری له من کرد، وتی نه ری کاکه تو چیت داوه له م هه را و به زمه، بوچی ناچی فیری ئایین و دنیا بییت، دیاره نه وه مرۆقه منی سه رسام کرد، چونکه به رای خو م موزیک هیچ ریگری له ئیش و کار، یان فیربوون ناگریت، بگره زیاتر هانی من، یان خه لکانی دی ده دات که زیاتر بخویننه وه و زیاتر نارامی و سه قامگیری به ولات ده دات و ولات به ره و ناقاریکی ئاشته وایی ده بات، نه که شه ر و ئاژاوه که ئیستا رۆژه لاتی ناوینی گرتوه ته وه، چونکه فه ره نگی و هونه ری خو بان پشتگو ی خستوه.

نه وه فه ره نگی و نه ده بیاته ی که له هه ورماندا هه یه، نه وه نیشانه ی بوونی میلله تی هه ورمان به دیارده ی ژیا ری و شارستانی به به لگه ی زیندوویی، بو هه تا هه تایه ده هیلته وه.

«نه گه ر بمانه وی پیناسه یه کی زانستی میوزیک بکه یین، موزیک وه که هونه ریک! فورمیکه له پتوه ندی ئینسانی که له ری ری کخستنی ده نگه وه و به پیی به ستینه کومه لایه تییه کان (بیچم) ده گری، به م پییه ش مرۆقه کان له م ریگه یه وه پتوه ندی ده گرن و کارکردی کومه لایه تی هه یه، هه رو دک زمان، چۆن له لای هه ر گهل و نه ته وه یه که، زمان تاییه تمه ندی خو ی هه یه، موزیکیش هه روا یه، ده توانین بلتین جو ره موزیکیکی هه مه گیر و جیهانی نییه که له نیوان گه لان و نه ته وه کاندایا هه وسان بیته....»

(۱۹) هه مان سه رچاوه، ل ۷

سه ره رای نه وه ی موزیک له ولاتی ئیمه دا میژوویه کی گه لیک دووردرتی هه یه و زۆر مرۆقیش وه که هونه ریکی ناوازه و ده وله مه ند بو ی ده روان، به لام وه که پیوست زۆر به که می ناو ری نه کادیی لی درا وه ته وه،

چونکه هونه ره و ناوازی گۆرانی ولات وه که به شیکی دیار و به رجه سته و هه موو کولتووریک خو ی به راستی ده نویتنی. ئیمه ش له وه بواره دا موزیک و گۆرانی، یان ناوازه به رزه چره کانی سییاچه مانه و هو ره، به واتایه که موزیکی هه ورمان نه وه ره هنده ژیا ندنه وه یه به کولتوور، ده توانین به لانی که م، بو ناسینی نه وه لایه نه، ناو ری خیرا چه ند بواریکی، یان لایه نیکی رۆشنییری و کومه لایه تی و فه ره نگی ولات بدرتته وه.

هه لبه ته فه ره نگی به مانا واتای زۆر ده به خشی، چ کومه لایه تی، یان رۆشنییری، یان ئایینی، نه مانه له ئایینه کاندایا، بایه خی زۆریان پیدراوه. «ریو ره چه ی یارسان به هه ردوو ئایینی (مه ر په رستی= میترائیزم و زه رده شتی) یه وه بخه مه روو، نه گه رچی چه ندان خالی هاو به ش له ریو ره چه ی یارسان هه ن و هه ندیک له دسه نکانی وه که (هیندوسی، مانه وی، مه زده کی) له یه که نزیک ده خه نه وه.... خو رئاوای ئیران که تا ئیستاش مه لبه ندیکی گه وره ی ریو ره چه ی (یارسان) ه، هه تاکو ده رکه وتنی ئایینی پیروزی ئیسلام.....» (۲۰) یارسان، ل ۷۹.

هه رو دک وتمان هه موو ئایینه کان بایه خیان به ناواز و گۆرانی داوه، هه ریه که یان جو ره ناوازیکی تیدا سه رمه شقه، له ئایینی میترایی و زه رده شت هو ره و سییاچه مانه، له ئایینه کانی جووله که و مه سیحی له پیش نوێکردنیان ناوازیکی ئایینی ده وتریت له ئایینی ئیسلامدا هه ره له پیش نوێی هه یی جو ره لاوانده وه یه که، یان قورئان خویندن، به ناوازی خو ش، دیاره هه رو دک ئامازه م پی دا بوچوونه کان له ناو نه م هه موو ئایینه دا جیاوازن.

«سروودی ستایشی (داودی کۆسوار= داودی راهبه ر)!

فه ریاد ره س دا فید فه ریاد ره س دا فید

فه کل یارسان فه ریاد ره س دا فید

نه شخاسی دیقان زه بر ده ست دا فید

چه رخی جیهان شیر ی مه ست دا فید....

هه لبه ته سه رووده که دووردرتی ژماره ی به یته کانی (۲۷) دپره، بو به کوتایی به م دوو به یته دپت و ده لی:

ئیسا دلته نگم هانا یار دا فید

مه ره سین فه داد گۆناکار دا فید

رهجاگار قهلاى ساحیب کار دائید

بارى یارسان بکەر بار دائید.» (۲۱) ههمان سهراچاوه ل ۱۹۹۱.

واته سهرووده که بهم شیوهیه، داود فریاد رهسی یارسانه کانه و بهران بهر به دپوه کان زهر و هشینه، ههتا دوا دپری بهم شیوهیه، په نام بۆ تۆ هیناوه که بییت به دهم هانامه وه، تۆ تکاکاری یارسانه کانی لای (خاوندگار) و گشت باریکی یارسانه کان بارده کهن.

سهروودی چوار کۆله گه سه ره کییه که یی یارسان که بریتین له (پاکى، راستى، به خشنده یی، خۆنه ویستی)، ئەمەى خوا ره وهش سهرووده که یه:

«باوه پری وهجا باوه پری وهجا

یاری چوار چپوهن باوه پری وهجا

پاکى و راستى و نیستی و رهدا

مه بۆ بارویت سووک که ی جه دونیا

چونکه ئەى دونیا جاگه ی بواره ن

گا سه ره و بان و گا سه ره و خواره ن

مه بۆ وه پاکى و وه راستى و رهدا

گرد وات ویتان نیست کهن په ی هودا» (۲۲) ههمان سهراچاوه ل ۲۰۸.

ئەو بنه ما سه ره کییه که له سهرووده که دا هاتوون، ئەوه دیاری دهکات که ههمو ئایینه کان سهراچاوه ی پاکیان دهویت که ئەویش یه زدانه، دیاره راستى و دروستى و بیگه ردی سهرووده که ئەوه رۆشن دهکاته وه که یارسانه کان ئەو چوار کۆله گه یه، زیاتر بۆ (راستى و به خشنده یی و پاکى و خۆنه ویستی) ههول دده ن که ئەوهش مایه ی ئاسووده یی و خۆشگوزهرانى بۆ مرۆف دهسته بهر دهکات.

۱- (پاک) بییت، پاکى له (جهسته، تهن، دل و دهروون).

۲- له هه لسوکه و تیدا راستو دروست بییت.

۳- به خشنده بییت و بۆ به دهسته یینانى ره زامه ندی (خودا) به رانبه ر به خه لکانى هه ژار و نه دار کۆمه ک بکات.

۴- خود په سه ند نه بییت و له له خۆبایی بوون به دوور بییت و شوین هه وا و هه وهس نه که ویت. (۲۳) ههمان سهراچاوه، ل ۲۰۸.

فه ره ننگ و نه ده بییش ئەم چوار بنه مایه ی، یان ئەم چوار کۆله گه یه ی له سهرووده که دا زیاتر له چرینه وه دایه هه ره که یان واتای خۆی به زهریفی ده به خشی، ئیدی بۆ کهس نییه، هه ره که له جیگا و رینگای خۆبه وه هیرش بکاته سه ر سهروود چره کان، بۆیه کاتیک یارسانه کان، دهست به چرینی سهرووده کان ده کهن، هه ره که له ته مبوور زنه کان ئامیتری ته مبوور ماچ ده کهن و به دهستی راست به رزی ده کهنه وه، ئینجا به شیوه ی باز نه یی خرده بنه وه و دهست به چرینی سهرووده کان ده کهن.

هه ندی له و سهروودانه ی ئەهلی حق، یان کاکه یی، شیعه ره کان بیان کراوه به ئاواز و به ته مبوور پیت و فه پری ئەو ئاوازه، فره به چاکى هاتوونه ته به ره هم، (خاتوون دایراکی ره زیار) زۆریه ی هۆنراوه کانی به نه وای ته مبوور خۆیندووه ته وه، ئەمهش نمونه یه کی زیندووی ئەم شاعیره به رتیه یه:

«بى وه قوه ی دل، بى وه قوه ی دل

نازیز ئەم پۆ تۆ بى وه قوه ی دل

هه رچی فه رماویت قه بوولهن قه بوول

نه له وح یاقوت تاته ش کامل

هه فته وان جه نوور شاهباز عادل

په ی شه رت میردان تۆ که رد وه حاسل

په رى ده ستگیری یاران فازل

دووم مه یلت که رد نازیز وه مۆبت

ههم ئەو هه فت نوورهن جیگات که رد مو ده ت

جه پردیوه ردا نیانت سو حبه ت

ئاوردی وه دی په ی ده ستگیری شه رت

هه فته وان ده ست گیر نه وارۆ شوه بت» (۲۴)

میژووی ویتزه ی کوردی، به رگی یه که م، صدیق بۆره که یی، ل ۱۷۵.

ئاواز و دهنگ و سه دای شیعه ری برگه یی، ناله ی دهنگی دهروون به سوۆ و خرۆشی شیعه ری عیرفانی، ده بیته په ره ره ده یه کی یه کسانى، دیاره هونه ر و هونه ره ره ران و پیاوانى کاکه یی و بۆ هونه ره که بیان هه رده م ئەو په رده خراپانه لاده بات، که چی و تراوه و دهوتری. ئەو ئاوازه به ئاوازی به رزه چری سیچا مه انه، که فه سه ر ده بییت، له گه ل دهنگ و رهنگی نه وده و نۆ پیره ی هه ورامانى، یان حه فتا و دوو پیره ی سو لتان سه هاکی گوندى شیخان له سه ر کړ

وهردهی ئاوی سیروان، ئاهو نالهی عاشقانی ئەم هونەر و ئەدەبە دەهینیتە یاد و هەردەم بە زیندوویی پیتناسەیی فەرھەنگ و هونەری بەرزى هەورامان دەکات، چونکە لەو ساتەو، یان لە داژی (زەردەشت)دا، ئەو فەرھەنگە بەزمانی ئاریانچاچ گۆش کراوە و هەر بە پەرودەیی و پیتکەوێ ژبان ئامانجی ئەو ئایینە بوو، هەم بە پاکى و هەم بە راستی پوورەى خۆى دا.

یەکیکی تر لەو شاعیرانەى کە هۆزانیان فەرمووه (سەى میر ئەحمەدى میرى سوور) لە سالى ٦٥٢- (٧٤٥) کۆچى ئەم شیعەى فەرمووه!

«تازیز بەیان، تازیز بەیان»

تازیز گرد سرى بەپیت بەیان

ئاگاو بینایی جە دوو جیھانا

ها بنیامین جەگیر و کەمانا

جەگیتو و باری، جەگیتو باری

یارمان گیرا جەگیتو و باری

باقوبەى مریه ئەسکەندەر واری

میرەباش تۆجار هان جە تازاری

پاگریه و زاره، پاگریه و زاره

هوسەین مەلایقو پاگریه و زاره

گیرانەدەست مەخلووق خارە

زامش پەى مەرھەم بکەر تیمارە» (٢٥) هەمان سەرچاوە، ل ١٩٠.

هونەری ئاشکرا، ئەى پتیهەرى خۆشەویستەم! هەموو رانیکی شاراو لە تۆ ئاشکرایه و تۆ بە هەموو شتیکی ئاگاداری، ئاگاداری باری ژبارى و شارستانی سەرەدمى شاعیرانى (سوڵتان سەهاک) کە هەموویان بە هەورامانى شیعریان نووسیوه، بە ئامیتری تەمبوورەکانیان کوورەى زیکری جام بەستەى هونەرى ئاقیستیان (تەحدید) کردووه تەو. خامەى رەنگینیان هەردەم بەدەستیان ئاسان بووه، چونکە بۆ کەرەسەى ونبوو نەگەر اون، بۆیە هەردەم هونەرى بەرزى هەورامان سەرچاوەى فەرھەنگى نەتەوہیبمانە، ئەمە و چەند هونەر مەندى دەقەرە جیاجیاکانى ولاتى ئاریانچاچ، لەم بواردەدا گر و کلپەى دەروونیان جۆشى ئاهوورایی لە (ئاتەشگەدە و حەوز و ئەشکەوت و تاقە و تاقى هۆزانەکانى هەورامان دەنگى (یووسف ئاسکە و عوسمان

کیتەمەبى) و تەپوتۆزى ئاوازی سیا جامەکانیان لەو ساتەو تە ئەمپۆ هەر بەسروودى ئایینی جۆش داوه، بۆیە هەتا لەسەر هونەرى زیندوو بنووسرى وەک ئەو وایە دلۆپتیک مەرەكەبت کردبیتە ناو ئاوهو.

سەرچاوەکان:

- ١- د. سدیق بۆرەكەبى، هەورامان باشتەر بناسن، چاپى یەكەم هەولیتەر، سالى (٢٠١٢) ز، لاپەرە (٩٨)
- ٢- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (٩٨-٩٩)
- ٣- مەولەوى «دیوان»، مەلا عەبدولكەرىمى مودەرىس، چاپى یەكەم، سنە، سالى (١٣٨٩) ه، لاپەرە (٥٥٣)
- ٤- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (٥٥٨)
- ٥- د. فەرهاد پیرىال، میترووى گۆرانى مۆسیقای كوردى، چاپى یەكەم، هەولیتەر، سالى (٢٠١٠) ز، لاپەرە (١١)
- ٦- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (١١)
- ٧- زرار محەمەد مستەفا، هونەر لە رواندزى، چاپى یەكەم، هەولیتەر، سالى (٢٠١٣) ز، لاپەرە (١٢).
- ٨- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (١٢)
- ٩- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (١٢)
- ١٠- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (١٣)
- ١١- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (١٣)
- ١٢- دارا محەمەد عوسمان هەورامانى، میترووى موزىكى هەورامان، بەرگى دووهم، چاپى یەكەم، سلیمانى، سالى (٢٠١٤) ز، لاپەرە (٢٧١)
- ١٣- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (٢٧٨)
- ١٤- شوكر مستەفا، سەرچاوەكانى بیروباوەرى كوردەوارى، چاپى یەكەم هەولیتەر، سالى (٢٠٠٦) ز، لاپەرە (٣٣).
- ١٥- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (٤١).
- ١٦- سیدنى مینكشتانى، دەرپرینی ئەندیشه لە موزىكدە، وەرگیتىرانی: ستار كەرىم، چاپى یەكەم، سلیمانى، سالى (٢٠٠٥) ز، لاپەرە (٩)
- ١٧- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (٢٦)
- ١٨- محەمەد حەمەباقى، گۆفارى چلاواز، لیتكۆلینەو، ژمارە (٢٦) هەولیتەر سالى (٢٠٠٥) ز، لاپەرە (٦)
- ١٩- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (١٧)
- ٢٠- ئەیوب رۆستەم، یارسان، لیتكۆلینەوہەكى میترووى ئایینییه سەبارەت بە كاكەبى، چاپى دووهم، سلیمانى، سالى (٢٠٠٦) ز، لاپەرە (٧٩)
- ٢١- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (١٩٩)
- ٢٢- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (٢٠٨)
- ٢٣- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (٢٠٨)
- ٢٤- د. سدیق بۆرەكەبى (سەفى زادە)، میترووى وێژەى كوردى، بەرگى یەكەم، چاپى دووهم، سالى (٢٠٠٨) ز، لاپەرە (١٧٥).
- ٢٥- هەمان سەرچاوە، لاپەرە (١٩٠).

خوینبهربوونی بهرد و بهریه ک کهوتنی هابیتوسه کان

هاشم سهراج

«خوینبهربوونی بهرد» رۆمانیکی «ئیبراهیم ئەلکونی» یه، ئازاد مه‌لوود له عه‌ره‌بیه‌وه کردوو یه‌تی به کوردی و باب‌ه‌تیک‌کی درێژیشی له‌ژێر ناوی گ‌رنگی بیابان له «خوینبهربوونی بهرد» دا نووسیوه و باب‌ه‌ته‌که وه‌ک پاشه‌به‌ند له‌گه‌ڵ رۆمانه‌که ب‌لابوو‌ته‌وه، سه‌ره‌تا له نووسینه‌که‌ی وه‌رگ‌یتری کوردی هه‌ندیک خالی سه‌ره‌کی ده‌رباره‌ی گ‌رنگی بیابان ده‌ستنیشان ده‌که‌ین، پاشان له‌ دنیای رۆمانه‌که ده‌دوین، هه‌روه‌ها وه‌رگ‌یتری کوردی له «پیشه‌کی» دا هه‌م له‌ ژبانی (دانه‌ر) ده‌دوین هه‌م له‌ چۆنیه‌تی ده‌قه‌که.

ئیبراهیم ئەلکونی ساڵی ۱۹۴۸ له لیبیا له شاری گ‌دامس له‌ دایک بووه، سه‌ر به‌ نه‌ته‌وه‌ی ته‌وارب‌قه‌کانه، به‌لام نووسینه‌کانی به‌ زمانی عه‌ره‌بی ده‌نووسیت، ساڵی ۱۹۷۷ خویندنی له‌ ئەنستیتووی گۆرکی له‌ مۆسکۆ ته‌واو کردوو، ئیستا له‌ سوئیسرا ده‌ژی. وه‌رگ‌یتری کوردی سه‌ره‌تا رۆمانی «خوینبهربوونی بهرد» ی به‌ زمانی دانیمارکی خویندوو‌ته‌وه و سه‌رنجی راکیشاوه، پاشان ده‌قه عه‌ره‌بیه‌که‌ی په‌یدا کردوو، ئینجا بریاری داوه وه‌ری ب‌گ‌یتریته سه‌ر زمانی کوردی، هه‌روه‌ها گ‌رنگی رۆمانه‌که هانی داوه باب‌ه‌تیک له‌ باره‌یه‌وه بنووسیت و وه‌ک تاقیکردنه‌وه‌ی کۆتایی بۆ وه‌رگرتنی

بروانامه‌ی به‌ کالۆریۆس پیتشکه‌ش به‌ زانکۆی کۆپنه‌هاگنی بکات و باب‌ه‌ته‌که‌شی په‌سه‌ند ب‌ک‌ریت، مه‌به‌ست له‌ باب‌ه‌ته‌که‌ ئه‌و پاشه‌نده‌یه که‌ ئاماژه‌م پێ دا، لیته‌دا باب‌ه‌تیک ده‌ورووژینم پێوه‌ندی به‌ کرده‌ی نووسین و خودی ئه‌و نووسه‌رانه‌وه هه‌یه که سه‌ر به‌ نه‌ته‌وه‌یه‌کن و به‌ زمانی نه‌ته‌وه‌یه‌کی تر ده‌نووسن، ره‌نگه‌ له‌ بنه‌ره‌تا هه‌لومه‌رجیک‌کی سیاسی و حوکمرانی و کۆمه‌لایه‌تی ئه‌م دۆخه‌ی خولقاند بیت که پێوه‌ندی به‌ پرسی نه‌ته‌وايه‌تی و نه‌ته‌وه‌ی ژێرده‌ست و بالاده‌سته‌وه هه‌بیت، به‌لام وای بۆ ده‌چم که‌ کرده‌ی نووسین له‌ بنه‌ره‌تا پێوه‌ندی به‌ خودی «زمان» هه‌یه، وه‌ک چۆن زمان لای هایدگه‌ر «مالی بوونه» و تیکستیش به‌ر له‌ هه‌موو شتیک‌ زمانه، زمان به‌ سه‌رجه‌م ره‌هه‌نده‌کانی ئایرونی و فاشی و وتن و ده‌رپه‌نه‌کانییه‌وه.

لیته به‌ پێوستی نازانم به‌ درێژی له‌م دیارده‌ زمانیه‌ بدویم و ئاماژه به‌ خودی ئه‌و نووسه‌ره‌ کوردانه‌ بده‌م که به‌ زمانی عه‌ره‌بی، تورکی، فارسی ده‌نووسن، یان ئه‌و نووسه‌ره عه‌ره‌بانه‌ی به‌ زمانی فه‌ره‌نسی ده‌نووسن... تاد. لیته ئیبراهیم ئەلکونی وه‌ک نمونه ده‌هیتمه‌وه که له‌ رۆمانه‌کانیدا کولتوووری ته‌وارب‌قه‌کان به‌ سه‌رجه‌م میتیۆلۆژیا

و لیریک و دابونه ریته وه بهرجه سته دهکات و ههول ددهات خودی زمان بته قینیتته وه، کردهی تهقاندننه وه به واتای به کاربردنی شیوازه جوراوجوره کان و خولقاندنی سیاق و دهسته واژهی ناوازه و نهگوتراو، واته دانه، یان نووسهر به کامه زمان بنووسیت له تهتموسفیری تهو زمانه دا وینه و لادان و هه لخرزانی زمانی و گهمه شیوازه کان ته نجام ددهات و شوناسی ئیبداعی پی ده به خشیت، تیکستی کراوه لیره وه ده بیته خاوهن شوناسیکی بن سنووری ئیستیتیکی و به رووی جوانییه کانی جیهاندا ده کرتته وه و له لایهن وهرگروهه پیشوازی لی ده کرتت، چونکه ده قتیکه له رووی هیرمینوتیکی «لیکدانه وهی فه لسه فییه وه» چندان جوره راقه و شیکار و لیکدانه وهی فره چه شن هه لده کرتت، که واته له کردهی نووسیندا زمان له سه رووی سهرجه م پرسه کانی تره وهییه، مه به ستم تهو زمانه یه که نووسهر له ریگه ی هۆگری و ئولفهت پیوه گرتنه وه به رهو جیهانی داهینان راده مالیت، که واته تهو زمانه سو بچیکت و باکگراوندی دانهر ده نووسیتته وه و وهک ده قتیکی کـوچهر و بالگرتووی چه شنی «خوینبه ربوونی بهرد» خوئی به وهرگر دهناسینیت، ده قتیکی که لیوانلیوه له کولتووری ته وار یقه کان، هاوکات ده که ویتته خانه ی تهو رومانه ئیبدا عیانه ی که به زمانی عه ره بی نووسراون، له هه مان کاتدا خاوهن شوناسیکی کراوه ی ئیستیتیکییه، مه به ستم تهو یه گرنگی کرده ی نووسین له و تیکسته دا دهرده که ویت که ده توانیت پیوه ندی له گه ل وهرگر دا دروست بکات، ئینجا تهو تیکسته به ههر زمانیک نووسرایت.

وهرگرتی پیی وایه ئیبراهیم ته لکونی شاره زاییه کی باشی له قورئان و ئینجیل و تهورات و فه لسه فه کانی

هیند و یونان و چیندا هه یه، بۆبه زور تیکستی ئایینی تیکه ل به شته میتافیزیکییه کانی تر دهکات بۆ ته وهی له ژینگه یه کی سهختی وهک بیاباندا چاره نووسی مرۆف روون بکاته وه، وهرگرتی کوردی جهخت له وه دهکات که لیکنولینه وه که ی سهرچاوه له بهراوردیک ده گرتت له نیوان ته م رومانه و رومانی «پیاوانی بهر هه تاو» ی نووسهری فه له ستینی غه سان که نه فانی، ههروه ها ئامازه به کی شه ی نیوان ته سسوفی پالنه وانی رومانانی خوینبه ربوونی بهرد، که کوچه ریکی ته وار یقییه و «قابیل» که کارایه کی شارنشینه، جیاوازی روانینی ههردووکیان بۆ سروشت و گیانله بهر و ژبان، به تاییه تی «بیابان»، پاشان له بنه چهو زمان و دابونه ریتی ته وار یقه کان دده ویت. ئیبراهیم ته لکونی کوری به کتیکی له سه روک خیله کانی ته وار یقه و که له هه ریمی «ئه زیر» و له بیابانی گه وره ی نیوان لیبیا و جه زایر ژباوه، ته لکونی له ته مه نی دوازه سالیدا فیری خویندن و نووسینی عه ره بی ده بیته، ته لکونی ده سالی ژبانی له بیابان به سهر بر دووه و لای تهو بیابان هه موو شتیکی هه لکه ندنی بیبه نه وته کان تیکدانی سروشتی بیابانه، دواتر له ته وار یقه کان دده ویت، خه لکانیکی کوچه رین و ره چه له کیان ده چیتته وه سهر به ره ره کان، له بیابان ده ژین و به خو و به میگه لی بز و وشتره کانیان به دوا ی میگر و له وه رگه دا ده گه رین، «ته وار یق» وشه یه کی کو یه و تاکه که ی «تارقی» یه، ته مه ش وشه یه کی عه ره بییه و به مانای خه لکی تارقه دیت که به زمانی به ره ری ناوی شاری «فه زان» به له لیبیا، سهرچاوه یه کی تر ئامازه بۆ ته وه دهکات له وشه ی «تارک» به مانای

جیهیتشتن، یان ازهیتان هاتووه، گوایه ته وار یقه کان به لانی که م (۱۴) جار پشتیان له ئایینی ئیسلام کردووه، زمانی ته وار یقه کان «ته ماشیک» ه، ته لفویکیه یان پیی ده لئین «تیفیناگ» له (۲۴) پیی پیکهاتووه، جلویه رگی پیساوه کان له کراسیکی شوژر پیکدیت و پیی ده لئین «بۆ بۆ» و میتریزیکی دریش پیی ده گوترتت «تاگالموست» له سهرو گوتلاکیان هه لیده پیچن، ژن لای ته وار یقه کان زور ریژی لی ده گرتت و له ماله وه چیتشت لینان ته رکی ژنه، زوریه ی ته وار یقه کان موسلمانن، وهرگرتی کوردی له لیکنولینه وه که پیدا به وردی له پیکهاته و سیستمی کومه لگای خیله کی ته وار یقه کان دده ویت.

سه روک خیل و له و بالاتر «سولتان» به که حوکمرانی دهکات، چینی جه نگاوه ره کان، میر و به گزاده کان، مورابیتته کان که شاره زاییان له پرسی ئایین و یاسا و کاروباری ژبان هه یه، کاسبکار و پیشه وه ره کان- ئاسنگه ر و دارتاش و پیسته خو شکه ره کان و چه رمساره کان ده گرتته وه، وشه ی کیل لای ته وان به واتای کور، یان رۆله دیت. «کیل ته زگه ر» رۆله کانی ته زگه ر «ته زگه ر زاده» وهرگرتی کوردی به دریشی له میژوویی ته وار یقه کان و ولاتیان دده ویت، پیی وایه خوینبه ربوونی بهرد که له (۲۶) به شی کورت پیکهاتووه و ههر به شیکیش ناوونیشانی خوئی هه یه و به زمانیکی شیعی نووسراون، ههر به شیک له م به شان له زور رووه وه له کورته چیرۆکیکی دهکات، پاشان له هه ندیک لایه نی که سایه تی ته سوف و قابیل ئاده م و مه سعوود ده باشی و باوکی ته سوف و دۆلی مه تخه ندۆش و هاتنی گه شتیاره بیگانه کان و وینه ی هه لکه تراوی که له کیوبیه کی

پیرۆز له سه‌ر شاخێک له گه‌ڵ
په‌یکه‌ری مه‌زنی موغێک ده‌دوێت،
دواتر باهه‌تیک به‌ناوی بیابان له
رۆمانی خوێنیه‌ریبونی به‌رددا،
چه‌مکی بیابان له‌م جه‌وت ته‌وه‌ری
خواره‌وه‌دا چ‌ ده‌کاته‌وه‌:

۱- بیابان وه‌ک ته‌خته‌ی شانۆکه
رووداوه‌کانی له‌سه‌ر ده‌بن به‌ ده‌مه‌ن.

۲- بیابان وه‌ک گرنگیه‌کی روحی
و وجودی بو‌که‌سی سه‌ره‌کی.

۳- بیابانی شیعی.

۴- بیابانی ونبو.

۵- بیابانی سیحی.

۶- بیابانی خۆشه‌ویست.

۷- بیابان له‌ جوولاندا.

یه‌ک یه‌ک ته‌وه‌ره‌کان به‌ وردی شی
ده‌کاته‌وه‌، ئینجا رۆمانه‌که‌ له‌ رووی
دنیابینیه‌وه‌ بو‌ بیابان له‌ گه‌ڵ رۆمانی
«پیاوانی به‌ره‌تاو» ی غه‌سان
که‌ نه‌فانی به‌راورد ده‌کات، هه‌لبه‌ته
دوو تیروانینی دژ به‌یه‌ک و جیاواز بو‌
چه‌مکی بیابان ده‌خه‌رتنه‌ روو، له
هه‌مان کاتدا وه‌رگه‌تێری کوردی باس له
ته‌کنیکی رپالیزمی سیحی ده‌کات
که‌ له‌ رۆمانی خوێنیه‌ریبونی به‌رددا
به‌ کاربراهه‌، من له‌م خوێندنه‌وه‌یه‌دا
هه‌ول ده‌ده‌م له‌ به‌ریه‌که‌وتنی دوو
«هابیستوس» ی دژ به‌یه‌ک بدوێم،
Habitus پێکهاته‌ی زه‌ینی تاکه‌،
له‌ سۆسیۆلۆژیای بۆردیۆدا نه‌و
عه‌قلیه‌ته‌یه‌ که‌ ره‌فتار به
شیوازیکی ره‌مه‌کی و له‌خۆوه
ئاراسته‌ ده‌کات، یان هابیتوس نه‌و
هه‌تزه‌ کردیه‌یه‌ که‌ هه‌لسوکه‌وت و
ره‌فتاری تاک، یان کۆمه‌ڵ ئاراسته
ده‌کات، به‌ پشت به‌ستن به‌و
مه‌رحه‌عییه‌ته‌ی ده‌که‌وێته‌ نێو بنیادی
زه‌ینییه‌وه‌، بۆردیۆ نه‌م ره‌فتاره
ره‌مه‌کی و له‌خۆوه‌یه‌ به‌ هابیتوس
ناوده‌بات، هه‌روه‌ها هابیتوس لای
بۆردیۆ نه‌سه‌قه‌یکه‌ له‌ رێکه‌ی
خودئاماده‌یه‌وه‌ وه‌ده‌ست هه‌نراوه‌ که
ره‌فتار و روانینی تاکه‌که‌س بو‌ خودی

خۆی و بو‌ نه‌و جیهانه‌ی که
دۆزیویه‌ته‌وه‌ ده‌ستنیشان ده‌کات،
که‌واته‌ نه‌م پێکهاته‌ زه‌ینییه
وه‌رگه‌راوه‌ و وه‌ده‌ست هاتووه‌ پێوه‌ندی
به‌ ژینگه‌ و ده‌وربه‌ره‌وه‌ هه‌یه‌،
هه‌روه‌ها وه‌ک گه‌وه‌ری پێکهاته‌ی
که‌سایه‌تی و بنیادی زه‌ینی
سه‌رچاوه‌ی هه‌لسوکه‌وت و ره‌فتار و
روانینه‌.

رۆمانی خوێنیه‌ریبونی به‌رد به
کۆمه‌لیک به‌شی کورت کورت
نووسراوه‌ و هه‌ر به‌شیکیش هه‌لگری
ناوونیشانیکه‌ تایبه‌تیه‌، گه‌تیه‌وه‌،
یان حیکایه‌تخوان که‌سه‌یکه‌ و
راسته‌وخۆ له‌ رووداو و هه‌لسوکه‌وت
و ره‌فتاری کاره‌کته‌ره‌کان ده‌دوێت،
جووله‌یان پێ ده‌کات، له‌میانی
گه‌تیه‌وه‌کانیش ته‌کنیکی دیالۆگ و
فلاشباک، هه‌روه‌ها فه‌نتازیا و خه‌ون
و سیحرو جادوو و هه‌تیه‌ی نووشته
به‌کارده‌بریت، سه‌باره‌ت به‌ رپالیزی
سیحی، پێش نه‌وه‌ی که‌شوه‌هه‌وایه‌کی
له‌ باری هه‌نه‌ری و فه‌نتازی بو‌
فه‌راهه‌م بکریت، رووداوه‌که‌
به‌شیه‌یه‌کی کتوێر نه‌نجام ده‌دریت،
به‌ تایبه‌ته‌ی ده‌مه‌نی خو‌ده‌ریازکردنی
«ئه‌سوف» ی پاله‌وانی رۆمانه‌که‌
کاتییک له‌ ده‌ست سه‌ریازه‌کانی «کاپتن
بۆردیلۆ» راده‌کات یه‌کسه‌ر ده‌بیت به
«بزنه‌کیویه‌ک» و سه‌ریازه‌کان
ده‌سه‌رپێژی لێ ده‌که‌ن، به‌لام ده‌ریاز
ده‌بیت، گه‌تیه‌وه‌ له‌م رۆمانه‌دا له
«لیبیا» وه‌ ده‌ست پێ ده‌کات به‌ره‌و
باشوور و شوینی نیشته‌جیبه‌وونی
ته‌واریه‌که‌کان، به‌ره‌و رووباری نیجیر
و شاری «کانو» که‌ به‌ جادوو و
جادووه‌گه‌ری به‌ناوبانگه‌، تا بیابانی
گه‌وره‌، که‌ شوینی هۆز و قه‌بیله
جو‌زاجۆزه‌کانه‌، ده‌ق به‌ شیه‌یه‌کی
قوول له‌ گه‌ڵ که‌له‌پووری نه‌م ناوچانه
مامه‌له‌ ده‌کات، به‌ تایبه‌ته‌ی له‌ رووی
ئه‌فسانه‌ و ئایین، تیۆلۆجی
«خواناسی» یه‌وه‌، چونکه‌ ناوچه‌ی

ته‌واریه‌که‌کان له‌ رووی میتیۆلۆژییه‌وه
یه‌کجار ده‌وله‌مه‌نده‌ و خاوه‌ن
کولتووریکه‌ی زاوه‌کییه‌ و ده‌قی
«تیفیناگ» ی لێ بترازیت که
به‌شیه‌ی نووسراوه‌یه‌، هه‌ندێ
توێژه‌ر ده‌قی تیفیناگ به‌ ئه‌لفووبی
زمانی ته‌واریه‌که‌کان داده‌نێن. بیابانی
مه‌زن و پیرای سه‌خته‌ی و دژواری
شوینه‌که‌ی پراوپه‌ر له‌ چه‌مکی
ئه‌فسانه‌ و خورافه‌ و چیرۆکی
جنۆکه‌کان و پروا بوون به‌ سیح و
جادووه‌گه‌ری و پابه‌ندبوون به
رێنماییه‌کانی شه‌ریعه‌تی ئیسلام و
بایه‌خدان به‌ ده‌رویشی و سۆفیه‌گه‌ری،
هه‌ندیک سه‌رچاوه‌ ئامازه‌ به‌وه‌ ده‌که‌ن
که‌ «ئیسراهم ئه‌لکونی» سالی
۱۹۴۵ له‌ هه‌ماده‌ی سوور «الحماده
الحمراء» ی بیابانی گه‌وره‌ له‌ دایک
بووه‌ و سه‌ر به‌ نه‌ته‌وه‌ی ته‌واریه‌که‌،
ته‌واریه‌که‌کان له‌ باکووری ئه‌فریقی له
لیبیا نیشته‌جین تا ده‌کاته‌ مۆرتانیا
و له‌ نیجیریش بوونیان هه‌یه‌، بیابان
لای ته‌واریه‌که‌کان و پیرای سه‌خته‌ی و
دژواری هه‌تیه‌ی ئازادیه‌، کاتێ
ئافره‌تی ته‌واریقی له‌ مێرده‌که‌ی جیا
ده‌بیتنه‌وه‌، چه‌شنی بیابان هه‌ست به
ئازادی ده‌کات، له‌ گه‌ڵ نه‌وه‌ی ئافره‌ت
لای ته‌واریه‌که‌کان، جیه‌گه‌ی پێزه‌ و
که‌بیانوی ماله‌، نه‌م حاله‌ته‌ له‌م
رۆمانه‌دا له‌ هه‌لسوکه‌وتی ژنه‌که‌ی
پێشوو «قابیل» دا به‌دی ده‌کریت،
و پیرای جیابه‌وونه‌وه‌ی شه‌ری له
«قابیل» ئاده‌م جار جار چیشتی بو‌
ده‌نیریت، یان جلی بو‌ ده‌شوات،
ده‌توانم بلێم رۆمانی خوێنیه‌ریبونی
به‌رد له‌ به‌ره‌تدا هه‌لگری بنیادیکی
سۆفیزمییه‌، ده‌شیت هه‌ندیک
په‌شنگی «هرمس» ی به‌زانیینی
عیرفان و «غنوصیه‌» ته‌وه‌، تیدا
بدره‌وشیتنه‌وه‌، به‌لام به‌گشتی سه‌ر به
سۆفیزمی ئایینی ئیسلامه‌، له‌ گه‌ڵ
نه‌وه‌ی له‌ چه‌ند گه‌رتنه‌ و ده‌مه‌نیکدا
سوودی له‌ بیره‌که‌ی «زه‌ن» ی بودایی

«دۆنادۆن» وەرگرتوو، دەق لە دەسپێکی نووسینەوه بە شێوازێکی وەسفگەراییی لە کۆمەڵێک بابەتی جوړاو جوړ دەدوێت، شوێنە گرنگ و سەخت و جوانەکانی بیابان، دۆل و شاخ و ئەشکەوتەکان، دۆلی «مەتخەندۆش»، «ئاینسیس»، ئەبەرەهۆی مەزن، مەساک مەللەت، مەساک صەتفەت... تاد. پەیکەری موغانی مەزن و بزەکیوی «وهددان، موفلۆن» کە لەسەر شاخ و تاشەبەردەکان و یتەیان هەلکەنراوه، موغیک دەستی خستوو و تەسەر پشستی کەلەکیویبەهک و دوور دەروانیت، «ئەسوف» ی شوانکارە کە پالەوانی رۆمانەکەیه، بەلم تەیه موم دەکات و دەستنوێژ دەگریت و کاتیکی سوورەتی فاتیحە دەخوێتیت و دەگاتە ئەللاھو ئەکبەر کەلەکیویبەهکان «نیریبەهکان» لەبەردەمیدا دەوستان و شەرەشاخ دەکەن، ئەمەیان لە پانتایی رۆمانەکەدا چەشنی گرتە و دیمەنیکی سینەمایی خراوەتەر وو، ئەسوف سەیر دەکات گەشتیارە مەسیحییەکان چەند ئامازەبەک ئەنجام دەدەن و ئینجا سەیری ویتە هەلکەنراوەکانی سەر بەردەکان دەکەن، ئایکۆن و ویتە هەلکەنراوەکان ئامازەن بۆ ژیاڕیک و سەردەمێک کە دەکەوێتە پیش میژووی دیرینی بیابانی مەزن، تیییدا خودی کەلەکیوی بەپیرۆز نیوزەد کراوه، ئەسوف ئیستا لەم چرکەیدا نوقمی حالەتێکی نوستالیزییە، یادەو دەریبەهکانی دەورانی مندالی و سەردەمی گەنجی بێردینەوه و دیمەن و رووداوێکی بەشێوازی فلاشباک دەخوێتە روو.

ویتەنی چەند ڕاوچییهک بەدوای چەند ئازەلێکدا ڕادەکەن، بزەکیوی، ئاسک و گامیشی کیتی، ویتەنی ژنی رووتی مەمک گەورە... ئەسوف ئەم ویتە هەلکەنراوانە لەسەر دیواری ئەشکەوتەکان بێنیوه بە تاییهتی ئەو

کاتانە مینگە لە لاسارەکە ی بۆ لەوەرگاگان دەبرد و خویشی بەدوای سیتبەرێک دەگەرا تا توژیکی پشوو بدا و بحەسیتەوه، ئەو ویتەنی ئەو دێو و درنج و دەعبا ناشیرینانە کە ئیستا لە بیاباندا ئاسەواریان نەماوه، لە پانتایی ئەم رۆمانەدا دۆلی مەنخەندۆش و ئاینسیس و دەشتاییبەکانی ئەبەرەهۆ، شویتێکی زۆریان داگیرکردوو، هەر وەها کەپکە شاخە مەزنەکان کە مەفتەنی بزە کیویبەهکان، بزە کیوی لە شویتنی عاسج و سەخت و دژواردا دەژی، ئەسوف ئەو دیمەنی بەبیر هاتەوه، رۆژیکیان پیاوانی دەزگای شویتەوارە دیربەهکان بە کاروانیک ئۆتۆمبیل هاتن، لە مەتخەندۆش لەسەر بەردیک دانیشتبوو کاروانەکە پیرەمیردیکێ قژ زەردی ئیتالییان لەگەڵدا بوو، گوتیان ئەمە زانیەکی مەزنی بواری شویتەوارناسییە، ژەمی ئیوارەیان کارمامزیک بوو لە «مەساک مەللەت» هیناویوان، کۆمەڵێک شتیان بەدیاری بە ئەسوف دا لەوانە قوتووی ماسی سەردین و تونە، شیرێ قوتوو، جوړە نایتیکی سپی، پێیان گوت تۆ لەمەرۆوه پاسەوانی دۆلی مەتخەندۆشیت، چونکە گەشتیاری سەر بە نەتەوه و ئایینی جوړاو جوړ دین و سەردانی ئەم شوین و شویتەوارانە دەکەن، نەوهک چاوبرسییهک بیت و ئاسەوارێکی گرانبەها بدزیت و لە ولاتەکە خۆی بێفرۆشیت، فەرمانبەرێکی دەزگاکە دەستی بۆ گیرفانی برد و دە پاوهنییهکی دەرھیتنا دایە ئەسوف، بەلام ئەسوف سەبیری پێ هات و پارەکە ی بۆ گەڕاندەوه و وتی من چی لەم پارەیه بکەم، من خۆم بە پاسەوانی خۆراییی گشت دۆلەکانی «مەساک صەتفەت» دەزانم، من چی لە پارە بکەم. لە مەساک، ئەم دیمەنە هەندیک رەفتار و هەلکەوتی

«هیندییه سوورەکان» ی ئەمریکامان بێردەخاتەوه، هیندە هۆگری زەوی بوون، دەیانگوت زەوی چۆن بە پارە دەکەردریت و دەفرۆشدریت. «ئەسوف» یش بە هەمان هەست و جوړوخوێش لە ناخرا سەرتاسەری «مەساک صەتفەت» بە بەشیک لە روح و مولکی خۆی دەزانیت، چۆن دەبیت بە پارە پاسەوانی ئەم شویتە بکات، دەق لە پێگە هەلکەوت و رەفتاری پەمەکی و لەخوێدی کارەکتەرەکانەوه سەروشتی کەسایەتیبەهکان بەشێوازێکی سایکۆلۆژی شی دەکاتەوه، هەلبەتە رەفتارەکان لە پێکھاتە تەلاری زەینییهوه سەرچاوه دەگرن، بۆیە هابیتوسی کاراکتەرەکان جیاوازن و هەر کەسێک خاوەن هابیتوسیکی تاییهتە، دەکری بلیم پێکھاتە هابیتوسی «ئەسوف» لەم خالانە خوارەوه سەرچاوهی گرتوو، سەرووتی چرکەکانی نوێژکردن، باوکی فیتری سوورەتی «فاتیحە و ئیخالاس» ی کردبوو، ئازادی پانتایی بێ کۆتایی بیابان، هۆگری و ئولفەت پێوهگرتنی بە مینگە لە بز و وشترەکانی کاتیکی لە بیاباندا بەدوای لەوەرگەیه کدا دەگەریت و هەول دەدات میترگیکی بدۆزیتەوه، تیرامان لە جیھانی ئاسک و کەلەکیویبەهکان، ڕاو و شکار، حیکایەتەکانی دایکی کە شەوان بۆی دەگێڕایەوه، ئەسوف وەک یاسای بیابان لە تەمەنی دە سالییهوه فیتری شوانی و شوانکارەیی دەکرت و مێگەلی بز و وشترەکان دەلەوه پینیت، کاریگەری پەند و قسە نەستەق و حیکایەت و گۆرائییە غەمبارەکانی باوکی، حیکایەتی جنۆکەکان کە بوونەوەر گەلێکن لە ئەشکەوت و شویتە چۆلەکاندا دەژین.

باوکی ئەسوف لە زووێهکەوه پشتی لە مەرۆف کردبوو، خۆی و خیزانی

له گهال ته سوفی کوری له
 نه شکه و تیکی لاته ریکی بیاباندا
 ده ژبان و حهزی نه ده کرد چاوی به
 چاره ی مرؤف بکه ویت، مرؤف به
 سپله و دو وفاقی و درنده له قه له م
 ده دا، چیتزی له پانتایی و نازادی
 بیابان و سرو ته روحیه کان و دنیای
 که له کیوی و میگه لی بز و
 وشتره کانی و درده گرت و ده یگوت: له
 بیاباندا دوو شت پیویسته «تاو و
 فیسه که» جار جاره له به رخویه وه
 گورانی ده گوت، گورانی خه مگین و
 خه فه تبار، له ناخرا ههستی به نه شوه
 و حال و جه زبه یه کی شاراوه ی
 سوفی زمی ده کرد، ده کورئ
 نیشته جیبوون و گورانی یه
 خه مینه کانی باوکی نه سوف- له
 روانگه ی فینومینولؤژیای
 «هوسرل» هوه به «جیهانی ژبان»
 بچوتین له گهال هوه ی که هوسرل
 جه خت له سهر هاوژیانی ده کات،
 به لام باوکی نه سوف سه ره تا به م
 نه زمونه تیپه رپوه، لیتره دا مه به ستم
 نیشته جیبوونی خیزانه که یه، دایک و
 باوک و کور له به شتیکی بچووی
 سرووشتی بیاباندا، بیابان وه ک
 سرووشتیکی سه خت و دژوار جار
 جار شته شاراوه کانی بو باوکی و
 نه سوف درده خات، یان به
 روانینیکی «هایدگه ر» ی، مرؤف
 چون به شتوازیکی شیعی نیشته جی
 ده بیت و جیهان له سهر زه ویدا رؤ
 ده نیت، چونکه لای هایدگه ر جیهان
 نیشتمانی ره سه نی مرؤفه، لیتره دا
 مه به ست له «دازاین» ه بوون له نیو
 جیهاندا، جیهان ده ستردی مرؤفه،
 له سرووشته وه بو جیهان مرؤف
 جیهانی بو مه به سستی خوی داهیناوه،
 بو یه جیهان مرؤفایه تیسه، یان
 به شتیوه کی تر جیهان سرووشته و
 مرؤف دایهیناوه، چونکه بوونی
 مرؤف له جیهاندا بوونه له شویندا،
 باوکی نه سوف نه گهر پیشتر پروای به

هاوژیانی هه بووه، نیست لای نه و
 به روانینیکی سارتری، نه وی دی
 دوزه خه، بو یه سوز و گورانی یه
 خه مباره کانی باوکی نه سوف که له
 درکردنی سرووشتی بیابان، یان
 جیهانی ژبانی بیابان و
 نیشته جیبوونی شوینه وه
 سه ره له ده دات، ده کوریت به به یته
 شیعی ریکی «هیله درلین» ی بچوتین
 که پیتی وایه (شیعیر خوی گورانی
 خاکه) جا نه وه هه موو حاله ته به
 ناسینی گیاو گوله ده گمه نه کانی
 بیابانه وه که دوا سیلاوی
 لافاوه کانی بیابان درده که ون، له
 هایبیتوسی نه سوفی کوردا جیگیر
 ده بن و ته لاری زهینی له لا
 پیکه ده هیتن.. هه لیه ته باوکی نه سوف
 دوا کرده خو کوژی یه که ی
 که له کیوی یه که که خوی له سهر
 شاخیک هه لده دیریت، په یانه که
 ده شکینیت و هه میسان ده چیتته راوی
 که له کیوی له به ره نه وه ی له بیابان
 قاتوقری و وشکه سالی یه تا
 خوراکیک بو خیزانه که ی په یدا
 بکات، له وی به ته نیا ده مریت.
 ده قی خو تینه ربوونی به رد گهرچی
 هه لگری بنیادیکی سوفی زمه، به لام
 له پال نه مه شدا بیرؤ که یه کی
 هیچگه رایبی و پوچگه رایبی خوی له
 درز و که لینه کانی پرؤسه ی نو سیندا
 مه لاس داوه، باوکی نه سوف له راوی
 که له کیویدا تیدا ده چیت که هیتمای
 پیرو زگه رایبی بیابانه، خه ریکه
 «نه سوف» یش دوو چاری هه مان
 چاره نووس ده بیتته وه، نه سوف زورجار
 له خوی ده پرسیت نه وه گه شتیاره
 مه سیحیانه کاتیک حه جی نه و
 بتانه ی مه تخه ندوش ده کهن، چا و
 ده برنه پاشا زبه لاحه که ی نه و دؤله و
 بز نه کیوی یه پیرو زه وه ستاوه که ی
 ته کی، به ترس و پارانه وه وه ک
 موسلمانان کان که له جزووری خودادا
 ده وه ستان، نه وانیش به هه مان شتیوه

له به رده م ماسکپوشه زبه لاحه که دا
 ده وه ستان، نه وه ی هاته وه بیر رؤژتیک
 باوکی پیتی گوتبوو، نه و جنوکه
 ماسکپوشه باپیره گه وره ی توشه،
 یه که م چرکه ی نا تارامی و دوو دلی که
 لای نه سوف دروست ده بیت، پابه نده
 به درکه وتنی دوو مرؤفی به دره فتار و
 دم شپوه، بریتین له قابیل نادم و
 مه سعوود ده باشی، له کاتی
 خورنا بووندا دین و نوتومبیله که را
 ده گرن و خیتوه و که ره سته کان
 داده گرن، قابیل به زمانیکی
 گالته جاری و ته نرئامیز به نه سوف
 ده لیت: خه لک له دؤلی نا جال باسی
 تویان بو کردوون، ده لین له مه ساک
 سه تفهت تو ده زانی ته نانه ت
 بالنده ش له کوئ هیلانه ده کات،
 پیویسته شوینی «بز نه کیوی» مان پی
 نیشان بده یته.
 نه سوف: بز نه کیوی زور له میتره
 له ناوچوه، وه ک ناسکه کانی نه م
 ده قهره ناسه واری نه ماوه. من نازانم
 بز نه کیوی له کوئ هه یه.
 - قابیل نادم: به لام من بی
 گوشت خواردن خه وم لی ناکه وی، من
 چون نانی نیوارم بی گوشت بخوم.
 - نه سوف: نا نا من تامی گوشتم
 نه کردووه- من گوشت ناخوم.
 - قابیل نادم: ها.. ها.. نه وه
 ده لیتی چی.. ده لین نیوه ناسه واری
 ره وه ناسکه کانی ناوچه ی «حه ماده
 سووره» تان به ته واری بریوه ته وه.
 خیتوه و که لویه له کان به ته مای
 نه سوف جی ده هیلتن و خویان
 هه لده دهنه نیو نوتومبیله که یان و
 به ره «نه بره هو» بو ی درده چن.
 مه به ستم له خستنه رووی نه م
 دیالوگه، دیارکردنی هه لسوکه وت و
 رفتهاری قابیله، پاشان له پیکهاته ی
 ته لاری زهینی، یان «هایبیتوس» ی نه م
 که سایه تیسه ده دویم، باوکی نه سوف
 هه میسه له رتیگه ی دله وه خه لکی
 دناسی و ده یگوت دل رینیشاندهره و

حه زى نه ده كرد در اوسيتى بنيادهم بکات، بهرله وهى به کاره سات تيدا بچيت، سوره تى ئىخلاسى فبرى نه سوف کرد، نه سوف به ببرى ديت کاتیک مندال بوو خيزانتيک له «تادارت» ئاواره بوون و له «مه ساک» گيرسانه وه، باوکى بو به يانى ماله کهى تیکناو به تورپه بى گوتى: «دراوسيه تى جنوکهم کردبیت، دراوسيه تى خه لکی ناکهم» يان به شيوازتيکی تر باوکى نه سوف نهوى ترى به شه يتان له قه لهم ددا، دواچار پيشبينيه کهى سه باره ت به که سايه تى «قابيل ئادهم» راست در ده چیت، قابيل که سايه تيه کهى ناکه سبه چهى شه يتان بيه و له زور رووه وه خه سله ت و سيفاته کانى سميردياکوفى رومانى برايانى کارامازوفى دوستويشسكى تيدايه و دئ و نارامى دروونى نه سوف ده شيويتيت و دواچار هر به ده سستی نه و تيدا ده چیت، باوکى نه سوف کاتى خوى له «عونات» له زارى درويشه کان کومه ليک گزوانى بيستبوو، زورچار له ميگر و له ودرگه کان گزوانيه کانى له بهر خويه وه ده گوته وه و نه سوف به سوزه خه مباره که مه ست ده بوو، يان باوکى نه سوف زورچار لاسايى شيخه کانى ته ريقه تى سوفيگه رى ده کرده وه و ده که وته چرکه کانى وه جد و حالگرته وه، ليره دا ده مه وئ سه باره ت به «کردهى نووسين» بلتيم دانه هر مه ميشه باکگراوند و سوبجکتى خوى ده نووسيته وه.

جا رهنگه له م کرده ئيستيتيکى و مه عريفى و سيمبولوژيه دا سوبجکت به سه رجهم ره هند و پیکه اته کانى ناگايى و ناخود ناگاييه وه ناماده بى هه بيت، راسته ئيبراهيم نه لکونى له م رومانه دا هه ولى داوه کار له سه ر ميژووى ته واريقه کان و سرووشى بيابان

بکات، به لام هاوکات هه ولى داوه له دوو توتى نه م ميژووه که له که کراوه، کومه ليک پرشنگى کولتورى بگوتيته وه که ماوه بيه کى دووردرتزه فه راموش کراون، زورچار نه م پرشنگانه به زمانتيکى شيعرى گوزارشتيان لى ده کريت، يان نه وه تا له دوو توتى په ند و ئيديوم و قسه ي نه سته قدا به رجسته ده کرين، هه نديک جاريش ناويتته ي روانين و دنيايى ده بن، باوکى نه سوف له «مه ساک سه تفه ت» «نه سوف» ي فبرى راوى بزنه کيوى ده کرد () له «مه ساک ملله ت» به تفه نگ نيشانشکينى، ده يگوت شاخ ته له ي ئاسکه و ده شت ته له ي بزنه کيوى، نه مجا سه رى هه لده برى و سه ببرى نه ستيه کانى ده کرد و گزوانيه کى خه مناکی ده گوت، ده يگوت بزنه کيوى کاتى هه ست ده کات تفهنگى لى سوار ده کريت يه کسه ر خوى هه لده دتريت، بزنه کيوى روحى شاخه کانه، هه ر له رۆزگارى کونه وه بيابانى شاخاوى له گه ل بيابانى لماوى له جه نگدا بووه، باوکى نه سوف له مسيس بو راوى بزنه کيوى ده رچوو، چه کى له گه ل خوى نه برديوو، ئاسکه کانى «مه ساک مه لله ت» ي به جئ هيشت و له شاخه کاندا که وته دواى بزنه کيوى و هه ر له ويتش تيداچوو.

نووشته و جادوو باهه تتيکى ترى نه م رومانه يه که به وردى کارى له سه ر کراوه، باوکى نه سوف هه ر کاتیک ببرى له راوى بزنه کيوى بکرديه وه «ترسيکى لى ده نيشت و پيش نه وه ي روو له لووتکه کان بکات، هه مموو نه و ئايه تانه ي ده خويتده وه که له به رى بوو، يان په ند و به ند و بالوره ي نه فسوونواوى ره شپسته کانى به زمانى «هه وسا» له به ر خويه وه ده گوته وه، يان نه و نووشته و نزيانه ي له کاژى

«پيستى» مار گيرابوون که کاروانچيه کان له دوکانى عه تار و جادووگه ر و فالچيه کانى شارى «کانو» ده يانه يتناو ده يانکرده ملوانکه و له مى خويان ده کرد» له گه ل به ره به يان به سواری وشتره کهى و به ده سستی به تال بوى ده رچوو، به بى چه ک ئيتر له دۆلى «ئاينسيس» تيداچوو و نه سوف ته رمه کهى دوزيه وه، گيانله به ره سه رشپته که مى شکاندبوو به هه مان شيوه ي نه و که رۆژتيک له رۆژان بووه هوى ملشکاندن و خووکوشتنى بزنه کيويه ک، به لام باوکى نه سوف بو به بى چه ک نه م ريگايه ي گرتبه ر، چه ند فيشه کيکى مابوو بو رۆژى ته نگانه ي هه لگرتبوو، ده نگوى نه وه ش هه بوو ئيتالييه کان له که ناره کانى دريا دابه زبون و خه ريکه به ره و باشوور دين و بيابانه کان داگير ده کهن، هه روه ها گه يشتنى کاروانچيه کان به ره و سودان، يان نه گاديس زور دوورکه وتبووه وه مانگ له دواى مانگ تپيه ر ده بوو بى نه وه ي کاروانتيکى ولاتى ره شه کان به و ناوه دا گوزر بکات، پتوه ندييه کانيش له گه ل دانيشتوانى ميگره کان له دۆله کانى «ئاجال» و «گات» و «عونات» و «مرزق» پچرا بوو، واى لى هاتبوو، بيابانشينه کان فيشه کيان له نيو بيليله ي چاويان ده شارده وه، له چاوه روانى نه و رۆژده دا بوون بو به رگر بکردن له مال و مندالى خويان به کارى به يتن، باوکى نه سوف ناچاربوو نه و سه رچلويه بکات له پيتناو په يداکردنى خور و خواردنيک بو مال و منداله کهى که له و نه هامه تيه وه دا خوژاک و دانه ويتله يان له ماله وه دا شک نه ده برد، دواى نه ممانى باوکى به رپرسياربه تى که وته نه سستوى نه سوف، بز و وشتره کانى ده له وه راند و مالاتى به دانه ويتله ده گورپيه وه،

بزن به جه وائه جو و حهسیره خورما، دهق زۆر به روونی لایه‌نی سایکۆلۆجی ئەسوف دهخاته روو، ئەسوف چه‌شنی باوکی چه‌زی نه‌ده‌کرد له مرۆڤ نزیك بکه‌وێته‌وه، دهق کرده‌ی گۆرینی بزن به جه‌وائه‌جو له‌گه‌ڵ کاروانچییه‌کان، وه‌ک گرتیه‌کی سینه‌مایی نیشان ده‌دات، له‌ رێگه‌ی نیوان «مه‌رزه‌ق» و «کانو»، بریاری دا چاوبه‌رێته‌ رێگه‌ی کاروانی بازرگانه‌کان، تووره‌که‌یه‌کی پرگه‌نم کرد و کردی به‌ ملی بزنیکی قه‌له‌و و خرپه‌وه، تووره‌که‌یه‌کیشی پر جو کرد و کردی به‌ ملی نیربیه‌ در و به‌ژن رێکه‌که‌دا، خوشی چووه‌ سه‌ر به‌رزاییه‌که‌ و توخنی کاروانچییه‌کان نه‌که‌وت، باوکی ترسیکی سه‌یری له‌ ناخیدا چاندبوو، نه‌ده‌وێرا له‌ که‌س نزیك بێته‌وه، دایکی سه‌رکۆنه‌ی کرد و پیتی گوت پیاو له‌ دیداری پیاوان راناکا، شه‌رم بو کجان هاتوه، دهق زۆر به‌ وردی کاری له‌سه‌ر که‌سایه‌تی و هه‌لسوکه‌وتی ئەسوف کرده‌وه، ئەسوف چه‌شنی باوکی په‌یمانه‌که‌ ده‌شکینیت، چۆن باوکی په‌یمانی دابوو، چیت نه‌چیته‌ راوی بزنه‌کیوی، ناخر که‌له‌ کیتیویه‌ک باوکی ئەسوفی له‌ مردن رزگار کرد و دواجار په‌یمانه‌که‌ی شکاند و ئیتر له‌ راه‌ که‌له‌ کیتیویا تیداجوو، ئەسوف به‌ هه‌مان شیوه‌ گوریستیکی درێژی له‌گه‌ڵ خۆیدا بردو چووه‌ راوی بزنه‌ کیوی، تیکست له‌ رووی وه‌سفگه‌راییه‌وه، مملانی و رووداوی نیوان ئەسوف و که‌له‌ کیتیویه‌که‌ زۆر به‌ وردی ده‌گیتێته‌وه، مملانییه‌ک له‌نیو شاخی بیابانه‌که‌ به‌کسه‌ر مملانیی رۆمانی «پیره‌مێرد و ده‌ریا»ی (ئه‌رنست هه‌منگوا‌ی) مان بیر ده‌خاته، سانتیاگو‌ی پیره‌مێرد چۆن مملانی له‌گه‌ڵ ماسییه‌ گه‌وره‌که‌ ده‌کات، مملانییه‌ک ماوه‌ی چه‌ند شه‌و رۆژیک ده‌خایه‌نیت، له‌

گه‌رانه‌وه‌شیدا «قرش» هیتیشیکی کوشنده‌ بو سه‌ر ماسییه‌ راوکراوه‌که‌ ده‌به‌ن و ته‌نیا ئیستقانه‌که‌ی ده‌هیلنه‌وه، مملانیی نیوان ئەسوف و که‌له‌ کیتیویه‌که‌ به‌ هه‌مان شیوه‌، ئەوه‌ ئەسوفه‌ خۆی به‌ که‌پکه‌ شاخیکه‌وه‌ گرتوه‌ و له‌نیوان ئاسمان و زه‌ویدا هه‌لواسراوه، به‌لام دوايه‌مین جار هه‌مان که‌له‌ کیتیوی دی و فۆرم و سیمای باوکه‌ مردووه‌که‌ی له‌ ده‌مچاویدا به‌رجه‌سته‌ بووه‌ و فریای ده‌که‌وێت و له‌ مه‌رگ رزگاری ده‌کات، به‌ پروای من ئیبراهیم ئەلکونی له‌م رۆمانه‌دا زۆرتر کاری له‌سه‌ر بیرۆکه‌ی سۆفیزم و دۆنادۆن کرده‌وه و به‌ده‌گمه‌ن په‌نای بو ته‌کنیکی ریالیزمی ئەفسووناوی بر دووه، گرتیه‌که‌ی ئەسوفی لێ بترازیت که‌ له‌ پریکدا ده‌بیت به‌ که‌له‌ کیتیویه‌ک، به‌لام ئەسوف له‌م راووشکار و مملانییه‌دا جارتیک له‌ تافی لاوی دایه، که‌چی سانتیاگو پیریکی به‌ سالاچوو، ئەم له‌ بیابان ئەو له‌ ده‌ریا، ئەسوف دوا‌ی ئەم رووداوه‌ وازی له‌ گۆشت خواردن هیتا و به‌هۆی وشکه‌سالییه‌وه‌ مالاته‌که‌ی له‌ ده‌ست داوه‌ و بزنه‌کان مردار بوون و پرووی کرده‌ میترگه‌کان و سه‌ردانی شاری «گات» ی کرد و له‌وی به‌ به‌ر ره‌ش‌بگیریه‌که‌ی «کاپتن بو‌ردیللو» ده‌که‌وێت که‌ گه‌نجه‌ میترگنشینه‌کانی بو‌ئوردوگاکانی مه‌شق پیکردن راپیچ ده‌کرد و ئاماده‌ی ده‌کردن بو‌ داگیرکردنی «حه‌به‌شه». هه‌روه‌ها بیابان بارانیک زۆری لێ باری و لیشاوی لافاو دایکی ئەسوفی له‌ ئەشکه‌وته‌وه‌ رامالی و ته‌رمه‌که‌ی له‌ «ئه‌بره‌هۆ» دۆزرایه‌وه. ئەسوف گه‌رپایه‌وه «مه‌ساک مله‌ت» که‌ شوین له‌وه‌ری وشتره‌کانی بو، پاشان به‌ره‌و ئەشکه‌وته‌کانی مه‌تخه‌ندۆش، ئەسوف شوانیکی ساده‌ی خواناسه‌،

له‌ رێگه‌ی وته‌ی باوکییه‌وه‌ گه‌یشته‌وه‌ته‌ ئەو پروایه‌ که‌ خودا له‌نیو دلی مرۆڤدا نیشته‌جییه‌، دوا‌ی ده‌ریا‌یوونی له‌ده‌ست سه‌ریابزه‌کانی «بو‌ردیللو» بیابان‌نشینه‌کان، ئەسوف چه‌شنی وه‌لییه‌ک له‌ قه‌له‌م ده‌ده‌ن، هه‌مان شه‌و روو له‌ ته‌کیه‌کان ده‌که‌ن و ده‌ست ده‌که‌ن به‌ حال و جه‌زبه‌و ته‌هلله‌، ئەسوف زۆر جار رووداوی هه‌لدێره‌که‌ی بیرده‌هاته‌وه‌ که‌ چۆن له‌ نیوان ئاسمان و زه‌ویدا به‌ هه‌لواسراوی مابوووه‌، ده‌ستی به‌ نوێژکردن و فاتیه‌ خوتندن ده‌کرد و لێره‌ رووداوه‌کان به‌شپوه‌ی رستییک وینه‌ ده‌هاتنه‌ به‌رچاوی و له‌ رێگه‌ی به‌کاربردنی ته‌کنیکی «فلاشباک»ه‌وه، ده‌ق رووداوه‌کان ده‌گه‌ریتێته‌وه، به‌لام هه‌میسان «قابیل ئاده‌م» ده‌رده‌که‌وێته‌وه‌ و ئەسوف دووباره‌ تووشی به‌تووشی ئەو مرۆڤه‌ به‌دغه‌ی و ده‌م شپ و چلیس و گۆشتخۆر و شه‌ره‌نگیژه‌ ده‌بیته‌وه، ده‌قی خوتینه‌ربوونی به‌رد کۆمه‌لیک بنه‌ما و په‌رنسیپی میتافیزیکی ده‌خاته پال له‌ دایکبوونی قابیل و چۆنیه‌تی گه‌شه‌ و پیکه‌هاته‌ی که‌سایه‌تییه‌که‌ی، ئەوکاته‌ی له‌ سکی دایکیه‌تی، باوکی به‌ چه‌قۆ ده‌کوژریت و دایکی مار پیتوه‌ی ده‌دات. دوا‌ی مه‌رگی دایکی پوریتیکی ئەرکی به‌خیتوکردنی ده‌خاته ئەستۆی خۆی و له‌ناوچه‌ی حه‌ماده‌سووره‌ له‌سه‌ر قسه‌ی پیاوه‌ ئایینییه‌کان خوتنی مامزی ده‌دات، ئەم پوره‌ی له‌ گه‌شتیتیدا له‌گه‌ڵ مێرده‌که‌یدا له‌ تینوویه‌تیدا ده‌خنکین، کاروانیک به‌ویدا تپه‌ر ده‌بیت و سه‌یر ده‌که‌ن کۆرپه‌یه‌ک سه‌ری خسته‌تووه‌ته‌ نیو هه‌ناوی مامزتیکی مرداره‌وه‌ و خوتن و پیسی سکی هه‌لدێراوی ده‌لیسیته‌وه، کۆرپه‌که‌ هه‌لدێگرنه‌وه‌ و له‌ رێگه‌دا کاروانه‌که‌یان له‌ لایه‌ن رێگر و چه‌ته‌کانی بیابانه‌وه‌ تالان ده‌کرت،

پاشان جادووگه ریتیکی شاری «کانو» به زمانی «هه و سا» له مهر کۆریه که وه به کاروانچییه که ده لیت ئه وهی فرچکی به خوینی مامز گرتی، هه تا به گه وهی له گوشتی بنیادهم تیرنه خوات، ریگه ی راست ناگرت، رۆژتیک ئادهمی باوکی قابیل به ریکه وت چوه نیو هۆزی «یه م.. یه م» و گرتیان و به پرم و نیزه له شیان له توپهت کرد و به خاوی خواردیان، مه به ستم له گپرانه وه و خستنه رووی چۆنیه تی ژيانی «قابیل ئادهم» دیاریکردنی «هابیتوس» هه که یه تی، که چۆن به شیتیکی لایه نی شوومی خراوه ته بهر چاره نووس و به شه که ی تری له ژینگه و ده رو بهر و هرگرتوه، قابیل په مامزه کانی ناوچهی حه ماده سووره ی قی کردبوو، قابیل چه کی له ئه فسه ره ئه مریکیه که ی ئۆردوگای «غریان» وهرده گرت و له گه ل مه سعوود ده بیاشی هاوړتی قوئاغی مندالی به سواری و شتر ده چوونه راوه مامز، یان له گه ل «چۆن پارکهر» به ماشین و هه لیکۆپتهر، به ده شتی حه ماده سووره و به سه ره چیای «حه سانه» دا ده خوولانه وه و مامز و (که له کیتی) یان راو ده کرد، ئاسکه کان له ترسی قی کردن روویان له شاخه کان کردبوو، «قابیل ئادهم» له م رۆمانه دا هه مان قابیله، یان «قابیل» ی کتیبه ئایینییه کانه و خاوه ن هابیتوسیتیکی شه ره نگیز، ترسناک و بکوژ، دانهر به شتیواتیکی فه تازی مامه له ی له گه لدا کردوه، به لام مه سعوود ده بیاشی هاوړتی رۆلیتیکی نیمچه میانره و ده بینیت و «ئه سوف» یش له کۆتاییدا شوینی «هابیل» ده گرتیه وه.

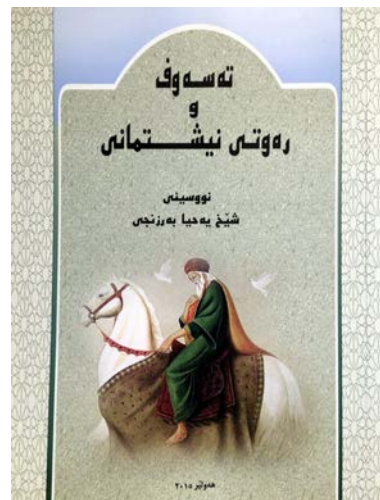
ئیبراهیم ئه لکونی هه ول ده دات به شتیواتیکی هیمایین و له ریگه ی چه مکه کانی سۆفیزم و دۆنادۆن و سیحر و جادوو و هه ندی بیروکه ی بووایی و ئه فسانه وه مامه له له گه ل

کولتووری ته وار یقه کان بکات که خۆی سه رجهم کولتووره یه، ئه سوف ئیستا له شوینه دووره کانی بیابان و له نزیک شاخه کان ده ژیت و له دوای هه موو نویتیک له خودا ده پارێته وه له شه ی تانی مرۆقه کان و ئاده میزادی چاو برسی و به دفه ر و خراپه کار بیپارێتیت، بزنه کیتیویه کان ده وه ی ده دن و لیتی راناکه ن وه ک بلیت له زمانی که له کیتیویه کان ده گات. ده قی خوینبه ربوونی به رد له گه ل ئه وه ی سوودی له جیهانی ته ربقه تی سۆفیگه ری «گه یلانی و تیجانی» و «زن» ی بووایی و هرگرتوه که چی له بنیادی قوولدا هه لگری چه مکیکی شاراو هی تراژیدییه، کاره کته ره سه ره کییه کان هه ر یه کییک به شتیواتیک له ناو ده چیت، باوکی ئه سوف له راوی که له کیتییدا، دایکی لافاو ده بیبات و هه ر له تیکی ده که ویته شویتیکه وه، ئه سوف له لایه ن «قابیل» هه وه ده کوژتیت، چونکه شتیوه ی که له کیتیویه ک له سه ر و سیمایدا به رجسته ده بیت، له نزیک په یکه ری بزنه کیویه ئه فسانه ییه که و په یکه ری مۆغانی مه زن هه لیده واسیت، مه سعوود ده بیاشی له ترسی قابیل به شداری له تاوانه که ده کات، ئه سوف هه میسه له بهر خۆیه وه ده لیت: «مرۆف، به خۆل نه بی تیرناخوات». ئا به م شتیویه به هۆی به ره ک که وتنی هابیتوسه دژ به یه که کان کۆتایی به کرده ی نووسین دیت و له داخی درنده یی مرۆف و ئه نجامدانی تاوانه که، لمی بیابان و گاشه به ردی شاخه کان چه شنی دیمه نیکی ئه فسانه یی خوینیان لی ده چۆرتیت، ده قی خوینبه ربوونی به رد له ده سپیتیکی نووسینه وه کۆمه لیک ده سته واژهی له نووسه ر و بیرمه ند و هونه رمه ندان خواستوه و له گه ل ناوونیشانی هه ندیک له به شه کان

بلاوی کردونه ته وه» ده سته واژه و گوفتاره کانی زۆرتر گزارشت له روحیتیکی سۆفیزی و عیرفانی ده که ن، له عیشق و جوانی و لیبووده یی ده وین، هه لبه ته لاپه ردی یه که می پیش ده سپیتیکی نووسین به ئایه تی «۳۷» ی سوره تی «ئه نعم» ی قورتانی پیروژ ده ست پی ده کات و له ژیر ئایه ته که یش، ئه صحاحی چواره می له سفری دروستبوونی «تهورات» و هرگرتوه و ئه و شاعیر و هونه رمه ند و میژوونوس و بیرمه ندانه ی که له م رۆمانه دا گوفتاره کانیان به کاربراهه، بریتین له هینری لوت «تابلۆکانی تاسیلی»، هیرۆدۆت، نفری، سۆفۆکلیس «ئۆدیپی پاشا» چه ند ئیسته مینتیکی کۆن.. مه زموره کان، «ئۆفیدیۆس» ی شاعیری رۆمانی، به م پارچه شبعردی ئۆفیدیۆس کۆتایی به خویندنه وه که ده هینین:

لیبیا بووه بیابان، زیده گه رما ته راتی
لی دزی، جا په رییه کان به قژی کراوه یان
ده ستیان به شیوه ن کرد، سه ردولکه یان
بۆ وشکبوونی کانی و ده ریاچه کان ده گوت

سه رچاوه:
ناوی کتیب: خوینبه ربوونی به رد
بابه ت: رۆمان
ناوی نووسه ر: ئیبراهیم ئه لکونی
نازاد مه ولوود له عه ره بییه وه کردویه به کوردی
چاپ: په که م، چاپخانه ی - تاران -
په نجه ره سالی ۲۰۱۶
له بلاو کراوه کانی ناوه ندی غه زه لنووس -
سلیمانی

چەند دیرێک لەسەر کتیبی "تەسەوف و رەوتی نیشتمانی"

رێبوار سەلاح دەلۆ

سوپاس و ستایش بۆ خودای
دلۆقان و مەزن، لە ساڵی (۲۰۱۵)
کتیبی پر لە گەوهەر و حەقیقەت بە
ناوونیشانی "تەسەوف و رەوتی
نیشتمانی" بە قەڵەمە بە پێژەکی
مامۆستا "یەحیا محەمەد
عەبدولکەریم بەرزنجی" ناسراو بە
"شیخ یەحیا بەرزنجی" کەوتە
بەردەست و دیدی خۆینەرانی کورد،
دلنایام بە باشی جیگای خۆی لە نیو
کتیبخانەی کوردیدا دەکاتەوه.

لەوێش زیاتر دلنایام کە
کتیبخانەی کوردی تا رادەیهکی
بەرچاو لە رووی بوونی کتیبگەلی
سۆفیگەری هەژارە، تەسەوف و
پێناسە و شەرۆقەیی زانستی و
مێژوویی سەبارەت بە تەریقەتەکانی
خوداناسی، کۆری زبکر و فەلسەفەی
شێخایەتی راستەقینە. لەوانەیه بە
زمانەکانی تروەک فارسی و عەرەبی
و زمانە بیانییەکان نووسین و
لێکدانەوەی جوراجۆر هەبێت
لەهەمبەریان، بەلام بە زمانی کوردی
سەرچاوە و کتیبی باش کەم دەبینم،
هەربۆیە ئەرکی ئەم بەرپێژە چەند
جاریک جیگای دەستخۆشی و
پێزانییە، ئەمەش سوپاس بۆ بەزدانی
گەورە ناچیتە خانەی پێداهەلدان و
ستایشی بەرزەوێندی خوازی، لە
بنەرەتدا بروام بەوه نییە کە
هەلسەنگانە و پێداچوونەوهی

زانستی و مەعریفی بخریتە
چوارچێوەی موجامەلە و
زیادەڕۆییەوه.

نووسەر لە دووتویی (۴۱۶)
لاپەرەدا زۆر بوێرانە ئەسپی خۆی
تاوداوه و زبەرەکانە و زانستییانە و
بە بەلگەیی مێژوویی و بەردەست،
باسخووازهکانی خۆی دەست پێ
کردووه. لەوێش ناچیت ترسی لە
باس کردن و حەقیقەت بیژی
هەبووبیت کە بی گومان ئەوه لە
مێژە خەسەلت و رەفتاری
پیاوچاکان و دەرویشان و سالیکان
بووه.

خۆزگە دەخوازم خۆینەرانی
بیخۆینەوه و پێداچوونەوه و
خۆیندەوهی زانستی و وردی بۆ
بکەن، چونکە پێم وایە نووسەر و
خۆینەر پێوەندییەکی نەپساوێیان
پێکەوه هەیه، هەردووکیان بە
تیکرا دەتوانن، بەرھەمیکی پوخت
تۆمار بکەن، مەبەستی سەرھەکیش
ئەوهیه، بۆ چاپەکانی داھاتوو ئەم
کتیبە زیاتر دەولەمەند بێت.
بەلگەیهکی حاشاھەلنەر، نووسەر
بۆ خۆی نانوسیت، بەلکو بۆ
خۆینەرانی دەنوسیت، چونکە
ئەگەر واییت، هیچ پتویست ناکات
بنوسیت.

ئومێدم وایە، چاپ کردن و
نووسینی هەر کتیبیک و

بلا و کراوهیه که له ولاتی خۆمان وهک رووداوێکی مهزن و میژوویی و گرنه ههژمار بکرا بایه، کیشه له وه دایه نووسه چهند خۆی ماندوو دهکات و ههول و زهحمهت و شه و نهخوونی دهکیشیت، چهندان ئه وه ندهش ده بێت خۆی خه ربکی باسکردن و ناساندنی به ره مه که ی بیت، که راستیه که ی ده بویه ریک پێچه وانه بویه، ده بێت خۆینه ران و ئه دببان و ده زگا کانی چاپ و بلا و کردنه وه، ئه و ئه که بیان به شانازی به وه بگرتایه ته ئه ستو.

زیاده روویی نییه ئه گهر بلیم کتیبی "ته سه وف و ره وتی نیشتمانی" ده چیتته خانی شرفه کاربیه که ی زانستی و ئه کادیی و میژوویی، نه که گێرانه وه و نووسینه وه ی دووباره ی بابه ته کان.

نووسه زۆر به وردی و شاره زایانه پشتی به گه لیک سه ره چاوه ی میژوویی و ئه ده بی به ستوو و سال و رۆژ و میژوو کانی به جوانی باس کردوو، زۆر خۆی ماندوو کردوو و ئازایانه ره وتی بزاف و قوئاغه رۆشنبیرییه کانی باس کردوو و رۆلی سۆفی و شیخان و مورید و پیاوچا کانی به خه باتی نه پساوه ی گه له که مان به ستوو ته وه که تا به م رۆژ هه هه ئه م کاروانه به رده وامه .

داخه که م له م رۆژگار ده خۆینه ری باش و به حه وه سه له و سه لیه دار نابیریت، ئه گه رچی هۆکار زۆر به ئه م به ده به ختییه، به لام دلنیام هه چیان ناچه خانی لۆژیک و پاسا و هینانه وه بۆ نه خۆینه وه .

پروام وایه هه موو نووسه ریک چاوه رتی ده ستخۆشی و خۆینه وه ی نووسینه کانی دهکات له لایه ن خۆینه رانه وه، به هه مان شیوه دلنیاشم، ئه گهر نووسه ریک پی گه شتوو و بی په روا بیت، له ده وه ش پیتی خۆشه که وا ره خنه ی لی

بگیریت و خاله لاواز و به هیزه کانی وهک خۆی باس بکریت، چونکه گومان له وه دا نییه بۆ داها تووی خۆی سوودی لی وهرده گریت و ده بیه ته هه نبانه یه که له زه خیره ی مه عریفه و زانستی بۆ خۆی خۆی.

نووسه زۆر به باشی، باسی کیشمه کیش و بگروه به رده ی که سیتی و... نیوان میرنشینه کانی بابان و ناکوکی سیاسی و به رژه وه ندی و ده ستتیه وه ردانی ناحه زان و خانه دانی سه فه بویه کان و قاجاری و عوسمانیه کانی کردوو، ئه گه رچی به داخه وه هه ره مووی کاربگه ری خراب و ناله باری کردۆته سه ره ره وتی سیاسی و نیشتمانی گه له که مان. له وانه یه ئه ورۆکه ش هه مان ئه و سیناری بویه له به رگ و چوارچیه وه یه که ی تر دا دووباره و چه ندباره ببیه ته وه که ولاتی تووشی ته نگه ی حوکمرانی و سیاسی کردوو و خه ریکه ئاسۆمان لیل و ته موژاوی دهکات.

نووسه زبیره کانه و بی دله راوکی، باسی تیکشکانی به شییک له که سایه تی تاکی کورد و بارقورسی و پاله په ستۆی سه ره کردایه تی کوردی، به گویره ی به رز و نرمی قوئاغه کانی میژوویی کورد دهکات و به واقیعی سیاسی ئه مرۆ و ململاتی پارتیه به هیز و خاوه ن ده سه لاته کانی گۆره پانی ولاتی ده به ستیه وه .

له لایه کی تریشه وه به به لگه به ربه رچ و وه لامی ئه وکه سه بیانی و ناو خۆبیانه ی داوه ته وه که تۆمه تی نا ره وایان خستۆته سه ره شیخان و پیاوانی تایینی که نه یان توائیه کورد بکه نه ده ولت و گوایه ده ولت و قه واره ی سه ره خۆی کوردیان له کاتی خۆی، له سه ر سینیه کی ئالتوون پیشکه شیان کراوه ئه مان نه یان بوسته وه، نمونه ی شیخی

گه وره، شیخ مه موود دینیته وه که به داخه وه ئه ورۆکه ش هه ندیک له میژوونووسان و ئه دببان و خۆینه واران، تۆمه تی جۆراوجۆر ده خه ن پال ئه م که له پیاوه میژوویییه، ئیدی دباره به داخه وه ئه وه خه سه له تی شکاندن و کولتووری شانازی نه کردنه به گه وره و پیرۆزییه کانی خۆمان و جۆری کیشه له ناحه قی و تاریکینی هه ندیک که س (له گه ل ریزم بۆ هه موو لایه ک).

نامه ویت زۆر دریتی بکه مه وه و خۆینه به م بۆچونه پچرپچرانه بیزار بکه م و پیکه وه بیان نه به ستمه وه، هه ربویه وام پی باش بوو و پیرای پیزانین و ده ستخۆشییه کی بی سنور بۆ نووسه مامۆستا "شیخ یه حیا به رزنجی" چهند خالیک بکه مه به ر دیدی خۆینه ران، هیوادارم له دوا ی منیش خۆینه ری تر حه وه سه له ی ئه وه بداته خۆی که خۆینه وه و شرفه ی ئه م کتیبه به نرخه بکات.

هه ره که ئامازمه پی کرد، نووسه ره زهحمهت و ماندوو بوونیکه بی وچانی کیشاوه، کومه لیک ژماره و سال و میژووی باس کردوو که به راستی هه ولدانی ویستوو و له نووسینه کانی قال بووه ته وه، با ئیمه ی خۆینه ریش هه ول به دین مشتیک بکه یه سه ره خه رمانی به پیزی مه عریفه و دا هینانی ئه م به ریزه، هه ربویه پیتم خۆشه وهک خاله ندی بۆ خۆینه وه و بۆچونه کانم به کورتی له خواره وه ئامازه بیان پی بکه م، ناوی نانیم ره خه، هه رچه نده هه موو دا هینانیکه هه ز و میشکی مرۆف هه لده گریت قسه ی له سه ر بکریت و دلنیاشم، نووسه ره ئه و قوئاغه فیکری و زانستی و ئه زمونه ی ژبانی بریوه که به سوپاسه وه پروانیه ته هه رچه شنه زیاده یه که، یان ره خه و بۆچونیک که له کۆتایی که لامدا، خه رمانی

کتیبه که ئاوه دانتتر و به بژوینتر دهکات.

- مرۆڤ که بۆ یه کهم جار ناوونیشانی کتیبه که دهخوینتتهوه "تهسهوف و رهوتی نیشتمانی" و تێ دهفکریت کهوا له نیوه روکدا، لهسهه مێژووی تهسهوف و خوداناسی له نیوان موریدان و دهرویشاندان و جیاوازی و چۆنییهتی تهریقتهکانی نهقشه بهندی و قادری و هۆکارهکانی دروست بوونیان، به وردی باس دهکریت، کهچی به داخهوه و ناوینریت؟

پێم وایه پروونکردنهوهی خوداناسی له رێگای تهسهوف و سۆفیگه ریبهوه بۆ خویننهوان کارێکی زۆر پێویست بوو، کهچی به داخهوه ئامازهیهکی بچووکیش بۆ دنیای سۆفیگه ری و تهسهوف له کتیبه که وهک پێویست ههستی پێ ناکریت و بوونی نییه.

- سۆفیگه ری چیه؟ کهی له کوردستان سههه له داوه و بۆ؟ کین ئهوانه یه پهرچه مدار و ئالا هه لگه ری ئه م رێبازه خوداناسیانه له مێژووی کورددا؟ ئایا قورئان و فهرمودهکانی پێغه مبهه ران چیهان له سههه و تووه و ره وایه تی پێ دراوه؟ یان به ته نیا ساخت و سازێ مرۆڤگه لیکێ ئیماندار و گۆشه گیره؟

ئایا بێجگه له ئایینی ئیسلام، له ئایینه دهستکرد و ئاسمانیهکانی تردا له سههه گۆی زهوی، تهسهوف بوونی ههیه، ئایا خه لوه تنشینی و گۆشه گیری بووبیهکان (بوداییهکان) و هندییهکان و یار و هه وادارانێ "گاندی" و "ئۆشۆ" و "زه ردهشت" و ئهوانی تر دهچنه خانه و چوارچێوهی تهسهوف و سۆفیگه ریبهوه؟ ئایا ژنی سۆفی و دهرویشی ژمان ههیه؟ یان ته نیا ئه م دهروازه یه بۆ پیاوه؟ بۆچی مه رجی سههه کی به سۆفی بوون، دوورکه و تنه وهیه له چێژی سیکسی و خواردن و خواردنهوه به تاموله زهت

به خشهکان و تا دوا یی... تاد.

هه رچه نده نو سههه، با به ته که ی له چوارچێوهی "رهوتی نیشتمانی" و بهرگری شیخان و پیاوچاکان و موریدان له مافی گه لی کورد و هه قیژی ئه وان به رانه به ده سه لاته داره زۆردار و زالمهکانی سههه ده مانی خو یان چرکه ده و ته وه، به لام ده پرسم چ زیانیک له وه دا هه بوو که وه پێشینه یه کی مێژوویی و شیوازی سههه له دانی رێبازهکانی خوداناسی و خه لوه تنشینی، باس بکرا یه وه تیشکی به خرا به ته سههه، جگه له زیاتر ده وه مه نده کردنی کتیبه که؟

- کهس ناتوانیت نکولی له پایه به رزی و پیرۆزی زاتیکێ وهک " شیخ ماری نو دی" بکات و خوداناسی و به ره له لستکاری ئه م بویره به رانه به به زۆرداران و سته مکارانی سههه ده می خو ی نه زانیت، به لام پێم وایه نو سههه به شیکی زۆری کتیبه که ی بۆ ئه و زاته مه زنه ته رخان کورد وه، راستیه که ی ده هینیت چهن دان کتیب و باسی له سههه بنو سه ریت و لیکۆلینه وه ی هه مه چه شنه ی بۆ بکریت، به لام پێم وایه نو سههه دهیتوانی کاتیکێ زیاتر بۆ ناوه روک و با به ته سههه کییه که ی ته رخان بکر دایه که هه ئه ویش "رهوتی نیشتمانی" به له چوارچێوهی تهسهوفدا".

- له نامه شیعه ریبه که ی "شیخ ماری نو دی" که له (۸۱ بهیت) پیکه هاتوه (لا په ره ۱۱۷- کتیبه که ی نو سههه) بۆ سو لتان سههه له سالی (۱۷۹۰) که نامه یه کی مێژوویی و به هاداره، نو سههه ئامازه به وه دهکات که وا ئه م هه شتا و یهک به یته: چلیان، پێدا هه لدان و ستایشی پێغه مبهه ری خودایه، چلی تری: حه وت به یتی خو پێناسه کردن و ئاشکر اکردنی

خو به تی، بیست و دوو به یتی باسی گله یی و ناره زایی هاو ولا تیان، یازده به یتی داوا دهکات سو لتان دهستی بگریت و ده ربازی بکات، یهک به یتی کو تاییشی سلاوات و درو وه بۆ پێغه مبهه ری گه وه ی ئیسلام.

هیچ نامه ویت له نرخ و گرنگی نامه که و هه لوتیستی به رانه به به زۆردارانێ ئه و سههه ده مه که م بکه مه وه، به لام پێم وایه ته مه ئه و راستیه ده رده خات که کورد بۆ ئایین و "موسلمان بوون" هه می شه وهک "کوچک له ناگر گه رمتر" بووه و هه لسو که وه تی کورد وه. بێ و بژدانی نییه و هیوادارم نه چی ته خانه ی بێر تزی کور دن وه، ئه گه ر بێم ئه مه به ئاشکرا، نهک له نامه که ی شیخ ماری نو دی، به لکو له زیان و سههه رگوروشته ی پیاوانی ئایینی کورد زمان له مێژوودا، ده بی نری و ههستی پێ ده کریت، به داخه وه زال بوونی هزر و بی ری ئایینی، زۆر جار هه ست ده کریت، بالاته ر و پێشتر بووه له نه ته وه گه رای ی، هه رچه نده دا کوتانی ره گو ریشه ی ئایین بۆ ناو قوولا یی ناخ و رو حی تاکه کا مان، دیرۆکیکی له مێژینه و سههه رگوروشته یه کی دوور در تزی هه یه و ئاسان نییه خو مانی لی ویل بکه ین، به لام هه می شه په رسیار ئه وه بووه، دنیای ئیسلام هه لوتیستی له هه مبهه ره دۆزی ره وای گه له که مان چۆن بووه، چۆن روانیوتی بیه نه ته وه یه کی ژیر چه پوک و چه ند ملیۆنی کورد؟ ئه مه له کاتیکدا یه، ئیمه ی کورد هه می شه ده رویشانه و لیبه را وانه، پێشوازیان له ئایین کورد وه، به لام کوا وه لامی ئه م دل سو زی به مان.

نمونه ی زیندوو، "که له پیاوی مێژووی ئیسلام" سه لاهه ددین ئه یووبی"، که ده رفه تیکێ زی رینی بۆ هه لکه و تووه که که شتی تیکشا و دارو و خاوی کورد، بگه یه نیته لی واری

ئارام و قهواره يەك و دامەزراو يەك
سەر يەخۆي كورد رابگە يە نیت، بەلام
ئەو نەدە ھۆگر و عەودالی ئیسلام و
فیداکاری بوو بۆ، بیری بە لای
دەولەتی کوردیدا نەچوو و
لەوانەیشە بە کوفر و ئیلحادی
زانیبیت.

ئەگەرچی من سەرەرای ئەو
بیرکردنەو دەیه، پیم وایە ئیمەگە لیش
و ەك پیتویست، هیتشتا
خوتندنەو دەیه کی زانستی و میژوویی
دروست و پوختمان بۆ ژبانی سیاسی
و فیکری "سەلاحەددین ئەبووبی
نەکردوو. ئییدی ئەو پەوتی
میژووییە، گەرەكە زیاتر ئاوری لێ
بدریتەو.

بەداخەو ئەمرۆكەش ئەم جۆرە
تیتفكرینە، لای برێك لە دامەزراو
كوردیە ئیسلامیەكان دەبینریت،
هەندێكیان بە جۆرێك خانەخەراب و
عەودالێن، خەریكە لە بیریان
دەچیتەو كە خۆدای مەزن بە كوردی
خولقاندوونی.

سەیر لەو دەبایە هەموو گەلانی
ناوچەكە، تەنانەت دنیاش،
سوودیکی باشیان لە ئیسلام و
موسلمان بوون وەرگرتوو، تەنانەت
عەرەبیش كە خۆی بە خودان و
خاوەن مائی ئایینی ئیسلام
داده نیت، هەست دەكریت بە
چاویکی بەرژەو نەدخوازی و وەدی
هاتنی ئامانجەكانی و دەرکەوتن و
گەشە خۆی تەماشای كرددوو، بگرە
هەندێ جار، بە چاوی نۆكەر و
خزمەتكار تەماشای خەلكی تریان
كرددوو و خۆیان بە نەتەوێ بالآ و
ژمارە یەك زانیو.

لێردا هیچ گلهیی و گازندەیهك
ئاراستەئە نووسەر ناكريت، ئەو
راستییه كانی وەك خۆی گواستۆتەو
و درێغی نەكردوو، سۆفییه کی وەك
شیخ ماری نۆدی و شیخ
مەحمودی نەمر و مەلامستەفای

بارزانی و قازی محەمەد و شیخ
عەبدولسەلام بارزانی و دەیان كەلە
پیاوی ئایینی، تیکۆشان و
فیداکارییه کی بۆ وێنەیان لە پێناو
بەدی هیتانی ئامانجەكانی گەلی
كورد كرددوو، زۆریشیان تا پەتی
سیدارە و دوورخستنەو بۆ ولاتان و
ئازار و ئەشكەنجە و دەریە دەری،
رۆیشتوون و كۆلیان نەداو، بەلام
بەرانبەر بە مەش ناتوانیت،
كاریگەرییه كانی داکوتانی ریشە
ئایین لەسەر ھزر و جەستە و ناخیان
هەست پێ نەكەیت و نەبیبیت، ھەر
بۆیە ئەو مۆركە ئایینییه
چەقەستوو، سێبەری لەسەر
شۆرشەكانی كوردیش ھەبوو و
نەكراو كالتەر بكریتەو و بپیتە ھۆی
ئەوێ بوارە فیکری و مەعریفی و
سەردەمیەكان، زیاتر بەرجەستە
بكریت و بەرگێکی نوێ بكریتە بەر
بزاقە سیاسیەكان.

دەگەر پیمەو سەر ئەوێ كە لە
نامەكە (شیخ ماری نۆدی) دا،
ھەمان نەفەسی ئایینخوازی و
ریشە قوولی ئایین، لەسەر ناخ و
روحی تاکی كورد، ھەست پێ
دەكریت، پیم وایە نووسەر تەنیا
لایەنە نەتەوێی و كوردایەتییه كە،
بەرجەستە كرددوو بەلای ئەو دا
نەچوو كە پرسیری ئەو بكات، بۆ
لەو ھەشتاویەك بەیتە، تەنیا چەند
بەیتێکی بۆ كیشەئە گەلیك و
نەتەوێك تەرخان كراو؟ جارێکی
تر دەلیم پایە بەرز شیخ ماری
نۆدی، كەلە پیاویکی میژوویی
رێبازی كوردایەتی و سیمبۆلی
بەگژداچوونەوێ ستم و زۆردارییه،
بەلام مەبەستەكە ئەوێ، كورد
ھەمیشە موسلمانێکی تەواو بوو،
بە واتا راسەقینەكە، كەچی لەسەر
دەستی باوەردارە بەرانبەرەكانی،
ھیتشتا دەچەوسیتەو و زولمی لێ
دەكریت.

- خالێکی تر كە پیتویستە لێردا
ئامازەئە پێ بكەم ئەوێ: وا باشتر
بوو نووسەر ئەو شیعر و نامانەئە كە
لە كتیبه كەیدا ھیتاوتی، وێنە
نووسخەئە بنچینەئە لێ كۆتاییدا
چاپ بكرایە، دیارە دەستی
نەكەوتوون، یان بە پیتویستی
نەزانێو كە وەك خۆی چاپیان
بكاتەو. ھەرچەندە ئەوێ لە ترخیان
كەم ناكاتەو، بەلام ئەوێ كە خوتنەر
و خەلكی بە بیانوون، ھەر بۆیە بە
دۆكۆمێنت كردن و بەلگەئە سەرەكی
ھیتانەو، بابەتەكان چەندان جار
زیاتر بە ھیتتر دەكات.

- نووسەر دەبوا، باسیکی
لەسەر پیتناسە و چۆنیەتی
سەرھەلدانێ ھەردوو رێبازی
"نەقشەبەندی" و "قادی" لە
كتیبه كەیدا بكرایە، جیاوازییه كانی
ئەم دوو رێبازە چین؟ خالە لاواز و بە
ھیتزەكانی چین؟ لایەنە
ھاوبەشەكانیان چین؟ بۆ سەریان
ھەلداو؟ جوگرافیای گەشە و
چالاکێ ئەم رێبازانە زیاتر كۆتین؟
ئەمانە وای دەكرد، پیتش چاوی
خوتنەر زیاتر روون بوایە و
سەرەتایەكی باشتر دەبوو، بۆ
تینگەیشن و چوونە نیو كۆرۆکی
لێكدانەو و نووسینەكان؟

- ھەر وەك پیتشتریش باس كرد،
خوتنەر لە كاتی خوتندنەوێ رووداو
و نووسینەكان، ھەست دەكات لە
ناوونیشان و مەبەستی سەرەكی
كتیبه كە دوور دەكەوتەو و زیاتر لە
چوارچێوێ ژبانی شیخ ماری نۆدی
و چەند كەسیکی تری ئاییندا،
دەسووریتەو.

- نووسەر بەشیکی زۆری
نووسینەكانی بۆ ژبانی سیاسی و
شەری نیوان میرەكانی بابان تەرخان
كرددوو، بەلام رەنگە و اباشتر بوایە،
پەوتی تەسەوف و بنەما و
ئامانجەكانی زیاتر لە بەرچا و بوایە،

نەك راکیشانی زیاتری، سەرنجی خۆینەر بۆ ژبانی بابانییه‌کان، یان نامەکی شیخ مافی نۆدی.

- خالیکی تر که پیوسته ئاماژە یی بکەم ئەوێه، نووسەر لەسەر شیکردنەوه و خوێهریک کردن، بە نامیلکەکی "تەحمەدی" شیخ مافی نۆدی، زۆر پادەهەستیت و لاپەرەگەلینکی زۆری بۆ پیناسەو شەرۆقه‌کاری شیعرەکانی تەرخان کردوو و هەلۆه‌ستەیه‌کی زیادی لەسەر کردوو، گومان لەوێه نییه "تەحمەدی" کاریکی پرمانا و میژووبییه و فه‌قییه‌ک، یان حوجره‌یه‌ک نییه، بە بایه‌خ و به‌های ئەم نامیلکەیه ئاشنا نه‌بوویت، بەلام دەپرسم، ئایا له‌کتیبه‌یکی به‌نرخ‌ی وه‌ک "تەسه‌وف و په‌وتی نیشتمانی" ده‌کریت ناوه‌رۆکه‌کی ئەوێه خۆی به‌ لیکدانەوه‌ی به‌یت و نووسینه‌کانی "تەحمەدی" یه‌وه خه‌ریک بکات و خۆینەر تووشی بیزاری و دوورکه‌وتنه‌وه بکات له‌ جه‌وه‌هری ته‌سه‌وف و دنیای سۆفیگه‌ری و پیره‌وی نیشتمانی؟ هه‌ربۆیه نووسەر، به‌ بێ ئەوه‌ی له‌ کتیه‌که‌یدا په‌چاوی کات بکات، باسوخواستیکی زۆری له‌سەر "تەجوید" کردوو، له‌ کاتیکدا ئەمه‌ هیچ پیوستی نه‌ده‌کرد، ئەگه‌ریش نه‌کرایه‌ جیگای دیار نه‌ده‌بوو.

- کاتیک که ژبانی پایه‌به‌رزی ئایینی و سۆفیگه‌ری ئیرانی و فارسی زمان "مه‌ولانا جه‌لاله‌ددین رۆمی" ده‌خۆتینه‌وه، ده‌بینن ئەویش دیاره‌ ولاتی خۆی به‌جێ هیشتوووه‌ و به‌ره‌و ولاتی شام کۆچی کردوو و له‌وێ گه‌رساوه‌ته‌وه و دو‌اجار "شه‌مسی ته‌بریزی" ش به‌ره‌و ئەوێ ده‌روات، هه‌ردووکیان، پیکه‌وه ده‌چنه‌ کۆری زیکری خوداناسی و ده‌رویشییه‌وه و پیوه‌ندییه‌کی عه‌شقی سۆفیگه‌ری ده‌که‌ویتته

نیوانیان، ته‌نانه‌ت ئەم نیوان و پیوه‌ندییه‌ ئەوه‌نده‌ گه‌رموگور و نزیک ده‌بیت که نه‌ ته‌نیا ناحه‌زان، به‌لکو هه‌واداران و دۆستانیشی ده‌خاته گومانه‌وه.

- نووسەر له‌ لاپه‌ره‌کانی (٣٤٠-٣٥٥) به‌ وردی باسی کۆچی "مه‌ولانا خالیدی نه‌قشه‌به‌ندی" ده‌کات که له‌ سلیمانیه‌وه له‌ تاو دووبه‌ره‌کی و ته‌وتی ناحه‌زان و داخ له‌ دلان، به‌ره‌و شام سه‌ری خۆی هه‌لده‌گریت و خۆی به‌ دوور ده‌گریت، چونکه‌ ناگری براکوژی و خۆکوژی یی ته‌حه‌مول ناگریت و په‌نا ده‌باته‌ ولاتی غه‌ریبی، هه‌روه‌ک نووسه‌ریش ده‌فه‌رمویت: دو‌اجار پایه‌به‌رز شیخ مافی نۆدی، خه‌لکانیک ده‌نیریت بۆ گه‌ردن ئازادی و لێ خوشبون، بۆ ئەوه‌ی مه‌ولانا خالید بگه‌رته‌وه و دل‌ه‌ پاکه‌کی له‌ ئاستیان چاک بیته‌وه.

لیره‌دا ده‌پرسم، (له‌وانه‌یه‌ تۆزیتک له‌ ناوه‌رۆکی کتیه‌که‌ دوور بکه‌ومه‌وه، به‌لام پیم وایه‌ بێ پیوه‌ندی نییه) ئایا به‌ راستی لیک چوون و خالی هاوبه‌ش له‌ نیوان ئەم دوو که‌له‌ پیاوه‌ ئایینییه‌دا هه‌یه، واته‌ سه‌فه‌ری (مه‌به‌ستم کات نییه، چونکه‌ سه‌رده‌مه‌کانیان جیاوازه) مه‌ولانا خالیدی نه‌قشه‌به‌ندی و مه‌ولانا جه‌لاله‌ددین رۆمی بۆ ولاتی شام هه‌یه؟

بۆ ئەوتیان هه‌لبژاردوو؟ ئایا به‌راستی ولاتی شام له‌ کات و سه‌رده‌می خۆیدا، لانکه‌ و مه‌له‌ندی موریدان و سۆفیان بووه؟ به‌داخه‌وه نووسه‌ر باسی نه‌کردوو که بۆ مه‌ولانا خالیدی نه‌قشه‌به‌ندی شامی هه‌لبژاردوووه‌ جیگایه‌کی تری نه‌کردۆته‌ ئامانجی کاره‌کانی؟

ئه‌گه‌رچی باسی "مه‌ولانا جه‌لاله‌ددین رۆمی" باسیکی تره، به‌لام بێ پیوه‌ندی نییه. پرسیاره‌که

ئەوه‌یه: ئایا ژبانی ئەم دوو که‌له‌ پیاوه، تا چه‌ند هاوبه‌شی تێدایه‌؟

- مامۆستا یه‌حیا به‌رنجی، زۆر چوه‌ته‌ قوولایی باسی سیاسی و به‌رژه‌ه‌ندی ولاتانی ئیقلامی و دووبه‌ره‌کی و کیشه‌ی لاوه‌کییه‌وه که خۆینەر زۆر له‌ ناوونیشانی کتیه‌که‌ی دوور ده‌خاته‌وه، به‌ جۆرتیک خۆینەر له‌ بیری ده‌چیته‌وه که بۆ چوه‌ته‌ نیتو باسیکه‌وه که دووره‌ له‌ دنیای ته‌سه‌وف و پێبازی کوردایه‌تی و نیشتمانییه‌ره‌ری و پیوه‌ندی نیوان پیاوانی ئایینی و ژبان و سه‌رگوزه‌شته‌یان.

- نووسه‌ر زۆر به‌ تیفکرین و وردبوونه‌وه‌ رووداوه‌کانی میژووی کورد و مملاتییه‌کانی پینشووی به‌ ئیستای بارودۆخی کوردستان گری داوه، ته‌نانه‌ت بگه‌ره‌و به‌رده‌ی عه‌لمانیه‌ت و سکولاریزم و ئیسلامگه‌رایی خستۆته‌ روو و ئەو فاکنه‌رانه‌ی که بوونه‌ته‌ مۆرانه‌ و خۆره‌ی بناغه‌ی شوپشه‌کان و کرۆکی ناخی که‌سایه‌تی تاک و سه‌رانی کوردی هه‌لکۆلبه‌وه، به‌ زانستیانه‌وه به‌ به‌لگه‌وه‌ باسی لیتوه‌ کردوون که به‌راستی جیگای ده‌ستخۆشی و پێزانینه.

- پیم وایه‌ ده‌کریت نووسه‌ر له‌ داها‌توودا، وه‌ک نامیلک‌یه‌ک، یان کتیه‌یکی جیاوازه‌وه‌ کیشه‌کیش و ناحه‌زییه‌ی نیوان، سه‌رکرده‌ و په‌وته‌ جۆراوجۆره‌کانی سیاسی کۆمه‌لگه‌ی کوردی، بخاته‌ روو، چونکه‌ نووسه‌ر سالانیکی زۆر، خۆی له‌ نیتو کاروانی خه‌بات و کاری سیاسیدا، کورد و ته‌نی، "سه‌ری خۆی سپی کردوووه" هه‌نبانه‌ی میژووی ته‌مه‌نی تژییه‌ له‌ ئەزموونی جۆراوجۆر و باش تیده‌گات که گری کۆپه‌ره‌کان له‌ کویدا و بۆچییه‌؟

- له‌ کۆتاییه‌کانی نووسینی کتیه‌ پر به‌هاکه‌ی، نووسه‌ر

شروقه کاربیه کی میژوویی و وردی بۆ شۆرشه کانی شیخ مهحمود کردوو و ئەو نامانە ی بلاوکردۆتەووە که شیخ له پینا و داکۆکیکردن له مافه ره واکانی گه له که ی بۆ کۆمه لگای نیوده و له تی و لایه نه پتوه ندیداره کان نووسیونی و نه یشاردۆتەووە که کورد چی دهووت و وهک میلله تان و گهلانی تری ناوچه که، داوای سه ره خۆیی و قه واره یه کی سیاسی دهکات که مافه کانی پارێزراو بیت و بتوانی به ئارامی و ناشتی بژیت.

- نووسه ر لیره شدا، خۆی زۆر ماندوو کردوو و زهحمه تیکی زۆری کیشاوه، به لام جاریکی تر پێ دهچیت که له چوارچیه و مه بهستی کتیبه که ی هه ندیک لای دابیت و لاپه ره گه لیک ی زۆری بۆ ئەو مه به ستانه ته رخا ن کردبیت، ده شیت بگوتریت به شتیکی زۆر له لاپه ره کانی ئەم کتیبه، نووسه ر بۆ شروقه کاری کاره کانی شیخ ماری نوۆی و شیخ مهحمود ته رخا ن کردوو. له وانه ییشه هه ره ئەمه مه بهستی سه ره کی نووسه ر بوو بیت، بۆ دارشتنی به ره مه که ی.

ئه گه رچی تا ئه ورۆکه ش مشتومرێکی زۆر له سه ر ژیا ننامه ی سیاسی و ئایینی شیخ مهحمود و لاپه ره پڕشنگدار و دره وشا وه کانی ژیا نی سیاسی ئەم که له پیا وه هه یه. گومان له وه دا نییه، بێ ویزدانیه کی زۆریش به رانه ری هه یه، هه ره وک چۆن ناسو پاسی و قه درنه زانی به رانه ره به که له پیا وانی نیشته یمان په ره ری گه له که مان، له میژه بو وه ته کولتورێکی ناشیرین و نا په سه ند، له لای هه ندیک خه لکی کالقام و قه درنه زان.

ئێستاش نازانم چ به رژه وه ندیبه ک له وه دا هه بو وه، یان هه یه که کورد له سه ره دهستی که له پیا وانی وهک مه لامسته فای بارزانی و قازی

مهحمه د و شیخ مهحمود و ئەوانی تر... تاد نه گاته ئامانج که خه لکانیک به رده وام به رانه ریان تۆمه ت ده به خشنه وه و مۆرکی نه زانی و بێ تواناییان ده خه نه پال؟ به داخه وه هه ندی جار، له وه ش خراپتر، شه رم نا که ن نیشانه گه لیک ده خه نه سه ریان که بۆنی خیا نه ت و نیشته یمان فرۆشی لێ دیت.

هه رچه نده مامۆستا شیخ به حیا وه لامی به شتیکی له و لاده ر و تاریکبیا نه ی دا وه ته وه، به لام دیا ره هیشتا پتویستی هه نوو که بیا مان بۆ به رسقدا نه وه و رۆشنکردنه وی زیاتری قوناغه کانی میژووی سیاسی گه له که مان و ره واندنه وی ئەم جو ره پڕوپا گه ندانه هه یه که ته نیا کاری دوژمنانه و به س.

به ده به ختی له وه دا یه زۆر جار میژووی گه له که مان له سه ره دهستی، تاریک دلان و ئەو مرۆقانه وه ده نووسریت که به راستی، له رووی ده روونی به وه نه خو ش و ده رده دارن، ئەوانه ی که ته نانه ت رقیان له خو شیا ن ده بیته وه و هه ناویان بۆنی خیا نه ت و خو پین رشتنی لیه دیت، هه ریۆیه ئه رکی نووسه رانی وهک مامۆستا شیخ به حیا به رزنجی زۆر قورس و هه نوو که ییه، بۆ رۆشنکردنه وی قوناغه کانی میژووی گه له که مان و به رسقدا نه وه ی ئەو هه موو تۆمه ته نا ره وا و نادرو ستانه ی که رۆژانه ده رخا ردی نه وه ی نو ی و میدیا ی جیهانی ده درین.

دلنیا م نووسه ر زۆر به باشی ده زانیت که میژووی کورد پڕیه تی له نا و دارانی ئایینی کورد په ره ر، وهک مه لا مسته فای بارزانی، شیخ عه بدولسه لامی بارزانی، شیخ عو بی دللای نه هری، شیخ عه بدولکه ریمی به رزنجی، قازی مهحمه د و ده یان که له پیا وانی ئایینی و شیخ و مه لازه د و

سه یدزاده که له پال ئایین و بیرو با وه ری ئیسلامی، نه ته وه گه ری و ره وتی ناسیونالیزمی کوردیا ن له بی ره نه کردوو و تا په تی سیداره چوون و خو یان له سه ره دانا وه.

- له گه ل ئەم هه موو خالانه ی که له سه ره وه ئامازه م پێ کردن (که خو م پیم وایه، ورده بو چوونن نهک په خنه)، کتیبی "ته سه وف و ره وتی نیشته یمانی" دا هینانیک ی دانسقه و به پتیه و دلنیا م جیگای خۆی زۆر به باشی له کتیبخانه ی کور دیدا ده کاته وه. جاریکی تر ده یلیمه وه، نووسه ر در یغی له هی تانه وه ی به لگه ی میژوویی و کۆمه لیک دۆکیومی تتی گرن گ نه کردوو که پالپشتی نووسین و بو چوونه کانی خۆی پێ کردوو، ژماره و سال و کات و شو تیی رو و دا وه کان که له کتیبه که دا ها توه، هه موویان به لگه ی حاشا هه لنه گرن که نووسه ر هه وه له یه کی زۆری به خه رج دا وه زهحمه تیکی زۆری کیشا وه، بێ ویزدانیه که سییک ئەم راستیه هه ست پێ نه کات له کاتی خو پیندنه وه ی نا وه رۆکی ئەم کتیبه دا.

- ئەم به ره مه به نه رخه، به های ئەوه ی هه یه که وهک سه ره چا وه به لگه ی زانستی و میژوویی به کار به یتریت و خو پیندکاران و تو پتزه ره وان که لکی لیه ره بگرن، چونکه هه ره وک پتیشتر ئامازه م پێ کرد، نووسه ر ته نیا دارشتنیک ی سه ری پی و ساده ی نه کردوو، به لکو ماندوو بوون و شه ونخوونی به هه موو لاپه ره کانی کتیبه که وه، به روونی دیا ر و به رچا وه.

دیا ره له هه مان کاتیشدا ئەوه ی زاده ی هزر و بی ری مرۆف بیت، زۆر ئاساییه و هه لده گری ت له سه ری بوه ستین و شروقه ی بکه یین، دلنیا م نووسه ریش به سینگیکی فرا وانه وه قبو لێ را و سه رنجه کانی به رانه ری

دهکات.

- هه‌ڕۆبه پێویسته له کۆتاییدا ئەو راستییە بدرکێتم، سەرەرای ئەو خالە بچووکانهی که له‌سه‌ره‌وه ئاماژەم پێ کردن که بروام وایه هیچیان له گزنگی و قه‌باره‌ی پڕ بایه‌خی ئەم به‌ره‌مه‌ که‌م ناکه‌نه‌وه، کتیبی "ته‌سه‌وف و ره‌وتی نیشتمانی" به‌ره‌مه‌میککی ناوازه و گران قیমে‌ته و دلنایام پینگه و جیگایه‌کی دیاری له نیو کتیبخانه‌ی کوردیدا بۆ خۆی کردۆته‌وه.

- هیوادارم خۆینه‌رانی نازیز، خۆپندنه‌وه‌ی باشت‌ر بۆ ئەم کتیبه به‌نرخه بکه‌ن و داھینانی زیاتر به‌خه‌نه سه‌ر خه‌رمانی نووسه‌ر، داواکاریشم له نووسه‌ری پایه‌به‌رز، به‌نده‌ی ناچیز ب‌سووریت، ئەگه‌ر له کاتی خۆپندنه‌وه‌ی نووسین و ده‌ربڕینی بۆچونه‌کانم هه‌ست به بیزاری و جوژیک له درێژداری و خودا نه‌خواسته، پڕوویی به‌نده‌ی بچووک بکات به‌رانبه‌ر به ناوه‌رۆکی کتیبه‌که‌ی، دیاره لی‌بوردنیش له دێرزه‌مانه‌وه خه‌سه‌له‌ت و ره‌فتاری پیاوچاکان و موریدان و سالیکان بووه، بێ گومان خودی نووسه‌ریش هه‌ر له پله‌وپایه‌ی به‌رزى شه‌جه‌ره‌ی پیاوچاکان و موریدان و شیخانه، پێویسته ئەوه‌ش بلێم، هیشتا زۆر ماوه له‌سه‌ر ئەم کتیبه به‌نرخه بنووسریت، ئیدی دیاره قه‌له‌م و هزری ئەم "بچووکه" ئەوه‌نده زیاتر ب‌ری نه‌کرد و کورتی نه‌هینا، شاعیری گه‌وره و په‌سه‌نی ئێرانی "سه‌عدی شیرازی" ده‌لێت:

به پایان آمد این دفتر، حکایت همچنان باقیست

به صد دفتر نشاید گفت، حسب الحال مشتاقی
واته:

ئەم نووسینه (کتیب)، کۆتایی پێ هات، ئەگه‌رچی چیرۆکه‌که

(باسوخواسه‌که) هه‌رماوه‌و زۆر هه‌لده‌گریت

به نووسینی سه‌دان کتیب و لی‌کدانه‌وه، ناتوانی له‌حال و ناخی (سۆفیه‌ک) عارفیک و خواناسیک تی بگه‌یت

په‌نگه زۆر بێ بۆنه نه‌بیت، که‌وا شیعری شاعیری سۆفی ره‌فتار و ناوداری ئێرانی، "شیخی به‌هائی" بکه‌ینه ده‌سته گۆلی دیاری و کۆتایی بۆ جیهانی سۆفیه‌گه‌ری و ده‌رویشی و ده‌ستخۆشی نووسه‌ریش: به‌هيوای سه‌رکه‌وتن و ته‌مه‌ن درێژی و کاری باشت‌ر بۆ "ماموستا شیخ یه‌حیا به‌رنجی" له داها‌توو.

تا کی به تمنای وصال تو، یگانه تا گه‌ی به ئومێدی دیداری تۆ نه‌ی په‌روه‌رگار...

اشکم شود از هر مژه چون سیل، روانه

فرمیتسکی چاوه‌کانم له برژانگه‌کانم وه‌ک لافاو، پێ بکات جمعی به تو مشغول و تو غایب ز میانه

هه‌موان سه‌رقالی تۆن و تۆش خۆت وه‌ده‌رناخه‌یت

یعنی که تو را می طلبم خانه به خانه

من به دواي تو(خودا) مال به مال ویتل و سه‌رگه‌ردانم

او خانه همی جوید و من صاحب خانه

خه‌لکی به دواي مالدا ده‌گه‌رین، منیش عه‌ودالی دیداری خاوه‌ن مالم

مقصود تویی و کعبه و بتخانه بهانه

هه‌موو مه‌به‌سته‌کان تۆی(خودایا)، شوینی کابه و بتخانه هه‌ر هه‌مووی

بیانوی، بۆ دیدارو په‌ی بردن به تۆ

دیوانه منم، من که روم خانه به

خانه

ئه‌وه منم که، بۆ دۆزینه‌وه‌و گه‌یشتن به‌تۆ، مال به مال، ده‌گه‌ریم و سه‌رگه‌ردانم(خودایا)

هر در زنم صاحب ان خانه، تویی تو

هه‌ر ده‌رگایه‌ک که لی ده‌ده‌م، خاوه‌ن مال تۆی(خودایا)

هر جا روم پرتو کاشانه، تویی تو بۆ هه‌ر جیگایه‌ک که ده‌رۆم،

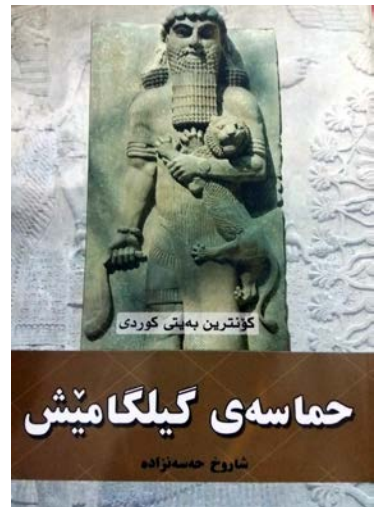
نووری تۆی تێدایه(خودایا) در می‌کده و دیر که جانانه تویی تو

له مه‌یخانه و جیگای پارانه‌وه‌ش، هه‌ر باس، باسی تۆیه(خودایا)

مقصود من از کعبه و بتخانه، تویی تو

مه‌به‌ستم له بتخانه و کابه(پارانه‌وه)، هه‌مووی هه‌ر ناسینی تۆیه(خودایا)

* تیبینی: ئەگه‌ر له کاتی وه‌رگیرانی شیعه‌کان، بۆ سه‌ر زمانی کوردی، هه‌له‌یه‌ک، یان ناتینگه‌یشتنیک، رووی دابیت، داواي لی‌بوردن له خۆینه‌ران ده‌که‌م.

ئه‌فسانه‌ی گیلگامیش کۆنترین بهیتی کوردی

سه‌لاح نیساری
(بۆکان)

هه‌روه‌ک ئاشکرایه، ئه‌فسانه‌کان زاده‌ی بیروباوه‌ری گهلانی جیهان، ده‌توانین بلتین تایبه‌ت به‌ گهل و نه‌ته‌وه‌یه‌ک نییه و مولکی هه‌موو که‌سن و له‌وه‌ته‌ی مرۆف هه‌یه و زمانی گرتوه، چیرۆک و ئه‌فسانه‌ش له‌ دایک بووه، به‌لام به‌هۆی ئه‌وه‌ی مرۆقه‌کان هه‌موشۆی یه‌کدییان کردوووه و هاو که‌وشه‌ن و دراوسێی یه‌کتر بوون، زۆر جار ئه‌فسانه‌کان تیکه‌ل به‌ کولتوور و بیروباوه‌ری ناوچه‌یه‌ک بووه و مۆرکی هۆز و گه‌لی ناوچه‌یه‌کی ناسراو و دیاری کراوی پێوه ده‌بینی، هه‌روه‌ک: ناوچه‌ شاخاوییه‌کان، گه‌رمی و کویتستان، به‌ژ و زه‌ریا، لیپه‌وار و ده‌شتی کاکێ به‌کاکێ و... تاد.

له‌ ده‌وره و سه‌رده‌مانیک که‌ وه‌ک ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی ئیمه‌ تیبیدا ده‌ژین مرۆقه‌کان یه‌خسیری ده‌سکردی زانستی به‌شه‌ری نه‌بوون تا هه‌ست و نه‌ستیان قه‌تیس بمینی و له‌ بواری به‌ره‌مه‌یتانی هونه‌ری و فیکریدا نه‌زۆک بکه‌ون، هه‌رچه‌نده‌ ئه‌و ده‌ستکردانه‌ش زۆرینه‌یان ماکی سه‌ره‌کی و هه‌وینیان له‌ ئه‌فسانه‌گه‌ل وه‌رگرتوه، ئه‌وسا ده‌ستیان ده‌کرد به‌

گی‌رانه‌وه‌ی رووداو و سه‌برده‌ی به‌رینه‌ی خۆیان، ته‌نانه‌ت ئه‌و رووداوانه‌ی که‌ به‌چاوی خۆیان ده‌یانینی تیکه‌ل بیر و خه‌یالیان ده‌کرد، وه‌ک تۆره‌ی سه‌ر زاره‌کی ده‌یانه‌ۆنییه‌وه و ئه‌م چیرۆکه‌نه‌ش ده‌ستا و ده‌ستیان ده‌کرد و سنگ به‌ سنگ ده‌هاتن و له‌ گه‌لیکه‌وه‌ بۆ گه‌لیکی دیکه‌ ته‌شه‌نه‌یان کردوووه و زار به‌زار گه‌راون، ئه‌فسانه‌کان لایه‌نی زۆر گه‌رنه‌گ و به‌ر چاویان تیدا هه‌یه و هه‌یج پێویست نا‌کا لی‌رده‌ا به‌وردی به‌ ره‌هه‌ند و دالانه‌کانی ئه‌و چه‌مه‌که‌دا شوێر بیه‌نه‌وه، به‌لام ئه‌وه‌ی زۆر گه‌رنه‌گه‌ بۆ خۆینه‌ران به‌ گه‌شتی لیپه‌ په‌رده‌ی له‌سه‌ر لابه‌رم و به‌ کورته‌ی تیشکی باویژمه‌سه‌ری؛ یه‌ک دوو خالیکن که‌ حه‌یفه‌ به‌ر له‌ خۆینه‌وه‌ی ئه‌م وتاره‌ ده‌رگایان به‌روودا نه‌کریته‌وه، هه‌روه‌ک: ئه‌گه‌ر نه‌لیم له‌ ته‌واوی چیرۆکه‌ ئه‌فسانه‌یه‌کاندا، ده‌توانین بلتین له‌ زۆریه‌یاندا پالنه‌وانی چیرۆکه‌کان، گیاندارێ که‌م ده‌سه‌لات، یان ناژه‌لی درنده‌ و به‌هێزن؛ له‌ زۆریه‌ی چیرۆکه‌ ئه‌فسانه‌یه‌کانیشدا مرۆف ده‌وری

خۆی ههیه و له هه ماسه ته كاندا له گه ل ديو و درنج و پمۆزنه كان تيوه ده چى، جارى واش هه يه حه زبا و پمۆزان مروث ئاسايى يه كدى داده پاچن و خوينيژى و داگيركارى ديتته ئاراوه؛ زۆر جار يش پالنه وانى ئه فسانه كان كوربه كه چه له ن؛ كوربه كه چه له ش به دواى هه ممو سه ركه و تنه كاندا به رژه وه ندى و خيرو بيترك كه وه پتى ديت، يان به خه لكه كهى ده به خشيت، يان ئه وهى له گه ل ئه واندا به شى ده كات، له چيروكى ئه فسانه پيدا هه ميشه ژير دهسته كان، زله يزان ده خاپين و تۆلهى خۆيان له درنده كان ده ستيننه وه ... تاد.

ههروهك ئاشكرايه، كه متهر كه سىك هه يه هه شتى له مشتىك، كو نترين به يت و چيروكى ئه فسانه يى گيلگاميشى نه بىستىبى، براهى به پترمان «شاروخ حه سه ن زاده» كه خۆى دانىشتووى شارى شنويه به پيچه وانى ئه وه چه ند كه سهى له م ده قه دا ناويان ديت؛ توپژينه وه يه كى وردى له سه ر حه ماسه ي گيلگاميش كردوو و ئه وه زه حمه ت و شه ونخو نويانه ي له كتيبىكى ١٤١ لاپه ره پيدا چاپ كردوو و سالى ٢٠١٥ زابىنى پيشكه ش به كتيبخانه ي كوردى كردوو، نووسه ر و توپژهرى كتيبى حه ماسه ي گيلگاميش له پيشه كى كتيبه كه يدا، ل ٢، ده لى:

«گيلگاميش پينجه مين خونكارى زنجيره ده سه لاتى شارستانىيه تى سۆمه ره كه دواى لافاوه كهى نوح بۆ ماوه ي ١٢٥ سال به سه ر سۆمه رىيه كاندا حوكمى كردوو،

هه لبه ت ئه وه وه ك باس كردنى دىروكه و ئه وهى له ئه فسانه ي حه ماسه يى ئيمه دا باسى ده كرى، بوونه وه رىكى بانخو زاره كه دووبه شى له خوايه و به شىكى له مروث پيكهاتوو، كه واته ئه وه كه سىكى شاره زا و ليهاتوو له ماوه يه كى زه مه نى دريژ بۆ هه رچى به رز و مه زن كردنى ئه وه خونكاره، كو نترين حه ماسه ي به شه ريان خولقاندوو كه تپيدا به گپرا نه وهى چيروكى سه ر سوورپه ينه ر باسى قاره مانه كهى، واته گيلگاميش ده كات.»

نووسه ر به وردبىنىيه كى شاره زايانه پشكنين و به دوا دا گپرانىكى زۆرى له سه ر ئه وه چيروكه كردوو و ئه وه سه رچاوانه ي خو پندوو ته وه كه وا نووسه ره كانيان هه ركه سه و به پتى توانايى و ده سه لاتى خۆى له سه ر چيروكى گيلگاميش كارى كردوو؛ هه ر له ل ٢، ده لى: «ناوى قاره مانى ئه م چيروكه به گه لى شىواز ها تووه كه من شيوه باوه كهى گيلگاميش (Gilgamesh) هه لبژاردوو.»

ههروه ها ده لى: «وه رگيپر ه كان باسى ئه وه ده ورووژين، ئه وه حه ماسه ته به شيوه ي هه لبه ست و هۆنراوه (مه نزوومه) نووسراوه ته وه، واته جو رىك له شىوازى شىعرى كه به مۆسىقا يه كى تايبه ت نووسراوه ته وه، به لام مه خابن به شى زۆرى وه رگيپر ه كان (به تايبه ت ئه وانى له روى نوسخه ي سه ره كى) كاربان له سه ر كردوو، نه يان توانيوه حه ماسه ي گيلگاميش وه ك خۆى بنووسنه وه، به زمانى

فارسى دوو جو ر وه رگيپرانم له م چيروكه له به ر ده ستدا بوو يه كه ميان هى د. داود موشى زاده (كه من زۆر تر له روى ئه وه كارم كردوو) دووه ميان هى ئه حمه د شاملو، دياره ئه وان هه ل له روى ده قى ئه لمانى و فه رهنسايى دا يان پش تووه ته وه، ئه وهى ئه حمه د شاملو به دوو جو ر وه رگيپر دراوه ته وه، ناوبرا وه ستى به و لايه نه كردبوو، هه ر بۆ يه يه كى كه وه رگيپرانى به شىوازى شىعرى نوئى نووسيوه ته وه كه زۆر جىتى سه رنجه، نوسخه يه كى تريس به زمانى كوردى زاراوه ي مو كريانى له لايه ن به ريز ئه حمه دى قازى به شيوه ي په خشان وه رگيپر دراوه، من له هه رسىك له وه رگيپرا نه كه لكه م وه رگرتوو و له به ر يه كم دانان، له م نووسراوه يه دا ويستوومه به شيوه يه كى جواداواز و نوئى سى لايه نى پيوه نديدار به يئمه به ر باس....»

شاروخى حه سه ن زاده وه ستايانه تيشك ده خاته سه ر چيروكى گيلگاميش و شوپنى وه ديهاتنى چيروك و شوپنه وار و وه رگيپرانى ئه م ئه فسانه يه بۆ خو پنه ر روون ده كاته وه، زۆر به وردى مه ودا و رووبه رى پان و به رىنى ميژو پوتاميا ده پشكنى و بۆ ئه م خاله ده گه رى بزانتى ناخو ئه فسانه ي گيلگاميش سه ر به چ ناوچه و كامه هۆز و تيره بووه، يان ئه وهى ئه م بوونه وه ره كه ناوى كه وتوو ته سه ر زاران و له ده قه جيهان ييه كاندا هه يه له بنه ر تدا بۆ هۆزى كوردان ده گه ر پته وه له م به شه جوگرافيا يه به رينه دا؟ بزانتى غه يره كورده كان له ژير په رده دا شتىكيان زانيوه و خۆيان لى بواردوو؛ سا ئه م

توتیژه کورده، دوای داته کاندن و هاوتی کردنیکی زۆر، بهم چه شنه ده نووسی:

۱- ناوچهی نیوان دوو پروبار و میژووی سۆمەر (نایین، زمان؛ ره چه لهک) که ئەو حەماسە تە ی تیدا خولقناوه. (مه به ست له دیجله و فوراته)

۲- شروقه یهک له سه ره حەماسه که و هه لسه نگاندنیکی جوداواز.

۳- وه رگه پیرانی پوخته یهک له دهقی شاحه ماسه که جوړیک کیشی شیعی (وهک بهیتی کوردی) هه بی.

نووسه ره به پوختی خه ربیکی شه نوکه وی ئەو دیژکه ده بی و له ل ۸ که تایبه ته به باسیک له سه ره

میژو پۆتامیا (بین النهرین) بۆ ره سه نایه تی ده گه پۆ و بۆ نه وه ی ئالتوونی بی خه وشه به یته

کوردییه که له به ردی محه ک بدا، ده که ویتته دۆزینه وه ی ره چه له ک و کیتومال کردن و دهشت و پیدهشت و بنار و کیتوپاره و چیاکان ده گه پۆ؛

ته ته له و به رده نووس و سواله تان له به ره روانگه ی توتیژه رانه ی خۆی

را ده گه ری و به لیکنه وه یه کی زانستی ئەو ده قه ی مه به ستی بووه به نیسه که شو ر کراوی ده یخاته به ره

دهستی خوینه ری کتیبه که ی، ئەوه ی شارۆخ حه سه نزاده مه به ستی بووه له و توو پۆینه وه و نووسه را وه ی خویدا،

ئه وه بۆ خوینه ره دهرده خات که وا میژو پۆتامیا به هۆی له باری که شوه وه ی سازگاری له به ژ و ئاوا

بۆ ژیان گه راوه: «به شیک له م ئاخه به هۆی ئاوی زۆر و چه می دیجله و فوراته، زیبه کان ژیار و جووتیاری

وه پمیتن کهوت و به ره و پیتش چوو،

نیوان دوو پروباری دیجله و فوراته مه لسه ندیکی فره باش بۆ ئەم مه به سته بووه که به هۆی زه وی پر

به ره که تی بۆ ته گۆره پانی شه ر و ده سه لات و سه ره له دانی ئاوا بی و شار و ده وله ته کان، ئەو ناوچه یه که

دواتر به (میژو پۆتامیا) ناسرا زۆر جار خه لکانی زاگرو س (لؤلۆ، کاسی، گۆتی، میتانی و قه ومه

سامییه کان، ئەکه د، بابیلۆن، ئاشوور ده ست به ده ست بووه و وه ک شوینیکی ستراتیک سه یه کراوه.»

هه ره وه ک نووسه ره ئامازه به و هاتن و چوون و ده ستاو ده سته ده کات؛

دیاره ئەو ژبنگه یه هه ره له کۆنه وه ولاتیکی بی کیشه نه بووه و به هۆی ده وله مه ندی ئاخه که ی هه میشه

بووه ته مه یدانی رمبازینی چاوچنۆکان و داگیرکاری؛ وه ک چۆن ئیستاش له م چه رخی که خۆمان

تیییدا ده ژین، نه یاران چاوی دووسه ره یان پیمان هه لئایه ت و هه ره رۆژه ی به له ونیک و به داویک

ده مانخنکیتن و نهوت و دار و به ردمان ده بن و ئاور و ئاسن ده که نه خه لآتمان، هه ره وه ها له درپژه ی

توتیژه نه وه که یدا باس له زمان ده کات و له ل ۲۷ ی کتیبه که یدا ئاوا

ده نووسی: «من لیتره دا نالیم زمانی کوردی و سۆمهری به ته وا وه تی یه ک زمان، به لام ئەوه نده ده لیم زمانی

سۆمهرییه کان، یان هه مان زمانی کوردستانییه کۆنه کان بووه، یان زۆر نزیکه ی یه ک بوون و دوو شیوه زمانی

(دیالیکت) ی یه ک زمان بوون، به داخه وه تا ئیستا هه یچ پسپۆریکی زمانه وان ی و امان نییه که پیتوه ندی ئەو دوو زمانه دیاری بکات»

نووسه ره که به وردی بۆ ناسنامه و بابو با پیرانی و نبووی خۆی ده گه پۆ،

به م شیوه یه لاپه ره ۳۲ ی کتیبه که ی ده رازینیته وه: «نیشتمانی کوردستان

به پیتی روودا وه کان ده بی شوینی په رشوبلا و بوونه وه ی ره چه ی دووه می

مرۆف بی، له سه ره تای دیژکه وه گه لانی زاگرو سی لی نیشته جی بووه

(لؤلۆ، گۆتی، کاسی، سوپارتۆ، هۆری و... تاد) له و په ری باشووری

رۆژئاوا قه ومی عیلامی لی ژیا وه که به پیتی هیندی به لگه ی

رۆژه لاتناسان ئەمانه له تۆره مه ی قه وقازییه کان و ئەو گه لانه جگه له

عیلامییه کان، ویده چی با پیرانی که ونی کوردان بن که له چاخه کانی

سۆمهر و ئەکه د و ئاشوور له گۆره پانی رامیاری ئەو کات

چالاکیان نواندووه.» له کۆنه وه گوتوویانه: (نان ئەو

نانه ئەو پۆ له خوانه) ئە گه ره که ونینه ناسان رووبکه نه خۆر و پشت

بکه نه تاریکی و ویزدان ژیر پی نه نیین، هه ره له ده قه هری

میژو پۆتامیا وه بگه تاده گاته شاری کورد و ده ربای قه زوین و زهنگان و مه راغه و به شانی گۆلی ورمی، باوهش به باکوور و رۆژاوا شدا

ده کات؛ هه رچی سواله ت و به رده نووسیکی لی وه دۆزن، بی گومان ئە گه ره کوردیش نه بوو بیتن، به یه لآ نامۆزاو خوارزای کورد بوون و هه نوکه ش تۆره مه ی ئەو

ره چه له که ن بی ئەوه ی خوینیان گۆرابیت، زمانیان گۆراوه، هه ره له م کتیبه دا توتیژه ره له رووپه ری ۳۶ دا

ده لئ: «به م پیتییه بوونی گووتییه کان پیتش سۆمهرییه کان له ناوچه کانی

دهشتی لیتەیی، پێتوەندی سۆمەر و کوردەکان پێکەوه گری دەدات، (دیسان لە درێژەدا دەنوسێ)، هیچ گومانیک نییە کە سۆمەرییەکان ئاریایی بوونە کە لە کولتور و شارستانیەتی مەزۆنەیدا دیاریکردنی نیشتمانی پەسەنیانەوه جیاوازه و... تاد.

دیسان لە ل ۳۷، خۆتەنەر چاوی بەم پروونکردنەوهیە دەکەوێ: عەلی ئەسغەری شەمەیم لە کتیبی کوردستانی خۆیدا دەنوسێ: ئەو قەوم و گەلانەکان کە لە نیشتمانی کوردستان و لیواری دوو چەمی دیجلە و فورات و دامپنی چیاى ئاگرى ژیاون، کورد بوونە؛ (یان دەنوسێ) ئەوێ کە دەلێن سۆمەر و ئاکاد بەم هۆبەیه کە مێژووی کوردەکان بە پێی شوێنەواری بەرەدەست، زۆر لە دیرۆکی کلدە و ئاشور و پیشدادیهکانیش دیربترە، تایفە سەرەکییەکانی کورد لۆلۆ، گۆتی، کاسی و هۆری کە پێکھاتەى زاگرۆسیان دارشتوو، لە تەک قەومی سۆمەر و ئاکاد و عیلام هاوچەرخ و هاوچیرۆک بوونە.»

توتێژەر، هەروا لە نووسینەکەى بەرەدەوام بوو و لە کۆتایى کتیبەکەیدا دەچیتە سەر سوألەکان و هەر دوازدە سوألەتەکە شیکاری دەکات و تیفستیفەى دەدات، بە پەژەى بەیتەکاندا شوێر دەبیتەوه؛ ئێمەش وێرای دەست خۆشى لەو ئینسانە بەمشوورە بەم چەند دێرە هەر لە کتیبی حەماسەى گیلگامیش خۆیندەوهى ئەو کتیبە بەجێ دەهێلێن بۆ خۆتەنەرانی نیشتمانیەکانمان و هیوای تەمەن

دریژی بۆ شارۆخ حەسەزادە دەخوژم.

«ئەفسانەى گیلگامیش» (*) لە رووی ئەدەبییەوه پاش هەزاران سال وەک شاکارێکی مەزن سەیری دەکری و بە کۆنترین حەماسەى مەزۆنەیدا ناسراوه، شێوەى نووسینی هۆنراوه بوو و وەک بناخەدارێتی بەشى هەرەزۆری چیرۆک و ئەفسانەى کۆن دادەنری و زۆر بە چازانی و لیزانى هەموو بواردەکانی ژیان لە خۆدەگری و... ل ۵۶»

سەرچاوه:

حەماسەى گیلگامیش کۆنترین بەیتی

کوردی

ناشر:

انتشارات هیوا (مهاباد)

سالی چاپ:

چاپی یەكەم، ۱۳۹۴ هەتاوی، ۲۰۱۵

زایینى.

* زانا و مێژوونووسى کورد (مەلا جەمیل رۆژبەیانى) کە لە نزیکەوه دەمانناسى، لە یەکتیک لە دانیشتن و گفتوگۆیەکانماندا ئەو ئەفسانەیهى بە ئەفسانەیهکی کوردی دانا، ئەو دەیکوت ئەوانەى ئەفسانەکەیان کردوو بە هی خۆیان کردووین بە (گیلگامیش)، دەنا خۆی (کە ئە گامیش) ه.

(رامان)

بە بۆنەى بېست و يەكەمىن سائىداى دەرچوونى گۆقارى (رامان)

گۆقارى رامان نوى له بلاو كوردنەوهى رەگەزە ئەدەبى و ھونەرپىيە كان (شانۆ بەتايىبەتى)

موحسەن محەمەد

گەورە پروودەدات، كەرتى گشتى پۆلئىكى نوى له برەودان بەكولتوورى كوردى دەبىنى، حكومەت سى گۆقار و پۆژنامەپەك دەردەكات، دواتر گۆقارى (كاروان)ى دىتە سەر، جگە لە چاپكردن و بلاوكردنەوهى چەندان كىتەپ لەسەر ئەركى حكومەت، ئەو قۆناغە بېست سالى دەخايەنى، بەگشتى ھەردوو قۆناغەكە لە ۱۹۲۱ لە دامەزراندنى دەولەتى ئىراقى تا ئادارى ۱۹۹۱، واتە بەشى ھەرە زۆرى لەژىر كۆنترۆلى سانسۆرى حكومەتى بەغدادا بوو، لە بەھارى ۱۹۹۱ تا ئەمەپرۆ، بلاوكراوە كوردپىيە كان لەسەر ھەردوو ئاستى كەرتى گشتى و كەرتى تايبەت گەشەسەندن و گۆرانكارى زۆر مەزنىان بەسەردا ھاتوو، لەگەڵ بوونى ھەرەشە و گەمارۆى ئابورى و ناكۆكپىيە ناوخۆپىيە كان، بلاوكراوە كوردپىيە كان ھەنگاوتىكى مەزنىان ھاویشت كە ھەرگىز لەگەڵ ئەو ھەفتا سالى رابوردو بەراورد ناكريت. ئەم جياوازىيە، ئەو گوتەپەى ھىنرى بايدەرى لە بوارى بلاوكراوە كاندا سەلماند.

گۆقارى رامان كە ئەستىبەپەكى گەشى ئاسمانى بلاوكراوە كوردپىيە كانە، ئەو بۆچوونەى سەلماندوو:

پۆژھەلاتناس ھىنرى بايدەر پتر لە سەد سالى بەر لەئەمەپرۆ و تووبەتى: كوردەكان ئەگەر دەرفەتيان بۆ برەخسى، ئەو دەتوانن بە پيش گەلى عەرەب و فارس و تورك بكەون. رەنگە ئەم بەراوردە ھىشتا زووبىت، لەبەرئەوهى گەلى كورد قۆناغىكى سەختىر ماو، ئەو پيش قۆناغى سەرپەخۆپى كوردستانە كە ھاندەرىكى مەزن دەبىت لە پالپۆھەنانى بوارە شارستانپىيە كاندا، كولتوور بەتايبەتى. لەم ھەرىمەى ئىمەدا/ باشوور، بلاوكراوە كوردپىيە كان قۆناغى جياجياى مپۆووبىيان برىو، بارودۆخى سىاسى كارىگەرى زۆرى لە بەرھەپيش چوون و پاشەكشەى بوارە كولتوورپىيە كاندا ھەبوو، بەبۆچوونى من لە بابەتى بلاوكراوە كاندا، سەردەمى بەر لە راپەرىن بە دوو قۆناغى جياوازدا تپپەپىو، قۆناغى يەكەمى لە دروستبوونى دەولەتى ئىراقى دەست پىدەكات، تا سالى ۱۹۷۰ دەخايەنى. لەو سەردەمىدا بلاوكراوە كان پشتيان بە كەرتى تايبەت بەستوو، لەسەر ئاستى چەنداپەتى زۆر سست و لاواز بوو، بى گومان ئەمەش چەندان ھۆكارى خۆى ھەبوو. سالى ۱۹۷۰ لە ژىر كارىگەرى رىكەوتنامەى ۱۱ ئادار گۆرانكارپىيەكى

که سه‌کان زۆر به‌هێزترین له‌ سه‌ختیی رۆژگار که (پامان) ی تیدا له‌ دایک بووه.

گۆڤاره‌که‌مان چه‌شنی هه‌ر گۆڤاریکی جیهانی، به‌سه‌رده‌می جیاوازا تێپه‌ریوه، ته‌گه‌ر ته‌و دوو سه‌د و سی و سێ ژماره‌یه‌ی که‌ ده‌رچوو له‌ ته‌نیشته‌یه‌کیان ریز بکه‌ین، به‌ته‌ماشاکردنیک ته‌و جیاوازییانه‌ ده‌بینن، هه‌ر که‌سیکی پسپۆریش ته‌گه‌ر ناو له‌ لایه‌نیک گۆڤاره‌که‌ بداته‌وه، شانۆ بۆ نمونه، خیرا تیده‌گات که‌ سه‌رنوسه‌ری گۆڤاره‌که‌ له‌ رۆژی ده‌رچوونییه‌وه هه‌ولێ داوه به‌ خیرایی ته‌و سه‌رده‌مانه‌ تێپه‌ریتی که‌ هونه‌ری شانۆی کوردی و ته‌ده‌بی شانۆیی له‌ ناوه‌رۆکی بلاوکراوه‌کاندا خراونه‌ته‌ روو، ته‌مه‌ش به‌بێ پرۆژه نه‌بووه، ته‌گه‌ر نووسراویش نه‌بیت، ته‌وه له‌ زه‌ینی سه‌رنوسه‌ردا ناماده‌یی هه‌بووه. بێ گومان نووسه‌ریک ناتوانی پرۆژه‌یه‌کی له‌و جو‌رده‌ی هه‌بیت که‌ پێشتر ئاگای له‌ره‌وتی شانۆی کوردی نه‌بووبیت، بۆیه‌ برای نووسه‌رمان ئازاد عه‌بدو‌لواحید له‌ ژماره‌ی (١٠) گۆڤاره‌که‌وه به‌ خیراییه‌کی چاوه‌پروان نه‌کراو پال به‌ هه‌موو لایه‌نه‌کانی شانۆه‌ ده‌نی، کۆمه‌لیک ده‌قی زۆر باش بلاوده‌کاته‌وه که‌ پێشتر رۆشانیان نه‌بینیوو، چه‌ندان لایه‌ره‌ی گرنگی میژوووی شانۆی کوردی هه‌لده‌داته‌وه، دیمانه‌ و میزگرده‌کان، دواندنی گه‌رمگوو ده‌هینیت ته‌ ناو شانۆی کوردی، دوا‌جار هانده‌ریکی باش بوو بۆ له‌ دایکبوونی چه‌ند گۆڤاریکی تایبه‌تی شانۆیی، گۆڤاری پامان جگه‌ له‌و نوێخوازییه‌ی له‌ ناو بلاوکراوه‌ کوردیه‌کاندا هه‌یبوو، بوو به‌ بێژنگیک بۆ ته‌وانه‌ی ده‌یانویست له‌ رێگه‌ی بابه‌تی شانۆیی، له‌ گۆڤاره‌که‌دا خۆیان وه‌ک نووسه‌ر بناسین، که‌وتنه‌ خواره‌وه، چونکه‌ هه‌یج پرۆژه‌یه‌کیان نه‌بوو، گۆڤاری پامان له‌ ژماره‌ قه‌باره‌ مه‌زنه‌کانیدا ته‌و بێژنگه‌ی زۆر به‌ جوانی به‌ کاره‌ینا، که‌ ئاسایی بووه‌وه، گه‌رایه‌وه قه‌باره‌ی ئاسایی گۆڤاریکی کولتووری جیهانی.

که‌موکووریه‌ی کاربگه‌ری زۆر مه‌زنی به‌سه‌ر گۆڤاری پامان و بلاوکراوه‌ کوردیه‌ی ره‌سه‌نه‌کانه‌وه هه‌یه، نوێخوازی و بازدان به‌سه‌ر میژوو، به‌ته‌نیا به‌س نییه‌ بۆ بره‌ودان به‌ کولتووری هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌ک، بازا‌رداری و پێشسپه‌رکی له‌ داهینان، سه‌نگی مه‌حه‌کی به‌رده‌وام بوون و گه‌شه‌کردن و نوێسوونه‌وه‌یه‌ له‌ دژی چه‌قه‌به‌ستوویی، ئیستا گۆڤاری پامان وه‌ک پرۆژه‌یه‌کی کولتووری ناماده‌یه، پێناسه‌ی هه‌موو بنه‌ماکانی داهینان و به‌ره‌مه‌یه‌ینی هه‌یه، ته‌وه‌ی ده‌مینیتته‌وه، بازا‌رداری و پێشسپه‌رکی و پاراستنی مافی دانه‌رانه، سه‌رده‌میکی یه‌کجار زۆره‌ له‌ جیهاندا کولتوور پێوه‌ندییه‌کی ئۆرگانی به‌ بازا‌ردارییه‌وه هه‌یه که‌ خولقیته‌ری پێشه‌کانه، بۆ ته‌وه‌ی نووسه‌رانی گۆڤاری پامان و بلاوکراوه‌ ره‌سه‌نه‌کانی دیکه‌ وه‌ک که‌سانی پێشه‌وه‌ر ته‌ژمار بکرتن، له‌ ژێر ته‌زموونی گه‌لاندا، کۆی سیستمی به‌ره‌مه‌یه‌ینی کولتووری له‌ کوردستان پێویستی به‌ پێداچوونه‌وه‌یه‌کی زانستیانه‌ هه‌یه. بازنه‌ی داهینان و نوێخوازی له‌ کوردستان، ته‌لقه‌ی بازا‌ردارییه‌که‌ی زۆر سسته‌ له‌ ئاستی داهینان و به‌ره‌مه‌یه‌ینان و نوێخوازی گۆڤاره‌که‌ماندا نییه، دیمه‌وه سه‌ر گوته‌که‌ی هینری بایدەر، گه‌لی کورد ته‌و ناماده‌یه‌ی هه‌یه، گه‌لانی دراوسێی خۆی تێپه‌ریتی، به‌لام به‌راوردکردنه‌که‌ هینتا زووه.

به‌داخه‌وه بازا‌ری ته‌ده‌ب و هونه‌ری کوردی له‌ به‌ر زۆری و بۆری و په‌یره‌ویکردنی سیستمی به‌ره‌مه‌یه‌ینان له‌سه‌ر بودجه‌ی گشتی، زیانی زۆری بۆ بلاوکراوه‌ ره‌سه‌نه‌کان هینا، له‌وانه‌ گۆڤاری پامان، ته‌وه‌ی که‌ ئیمه‌ له‌ شتوازی به‌ره‌مه‌یه‌ینی کولتووری جیهانی جیا‌ده‌کاته‌وه، سیستمی به‌ره‌مه‌یه‌ینان و پاراستنی مافی داهینه‌ران و چالا‌کردنی بازا‌ری ته‌ده‌ب و هونه‌ری کوردیه‌ی، ته‌و

له نیتوانی ههردوو وشه‌ی (دهقنوووس) و (دهقخوین) دا دنیا‌یه‌ک له یه‌کدی نزیک‌ی و دووری هه‌یه. پێشتر که‌سی به‌که‌م ئاوی چاوانی ده‌چوو تا ده‌ق‌تیک‌ی ده‌هینایه به‌ره‌م، که‌م ده‌نووست و که‌م که‌میش ده‌ینوو‌سی تا خوین‌ی له‌گه‌ڵ مه‌ره‌که‌بدا تیکه‌ڵ ده‌بوو، بۆ‌یه که‌سی دووه‌میش ده‌بووایه ئاوی پێ‌یانی بچووبایه تا ده‌ق‌تیک‌ی وه‌های بۆ خویندنه‌وه وه‌گیر ده‌که‌وت، له‌ گه‌رانه‌وه بۆ‌لای ده‌قه پیرۆزه‌کانیش نه‌گه‌ر هه‌ردوو چاوگی (نووس) و (خوین) وه‌لابن‌یین، هه‌مان شت دیاره و پێ‌وه‌ندی ده‌ق بۆ ده‌ق به‌ رژی له‌ فۆرم‌ی په‌یام‌ی وه‌کی برووسکه، یه‌که‌م شت وشه هه‌بوو، یانیش بخوینه. بخوینه تا ئه‌وه‌ی نایزانیت ده‌یزانیت، خۆ‌ی پێ‌شانداوه و پاته بۆ‌ته‌وه، ته‌نانه‌ت ده‌قی کردووه به‌ ئه‌مبار‌تیک‌ی هینده مه‌زن، مرۆ هه‌میشه خۆ‌شی و ناخۆ‌شی و شه‌ر و ناشتی، کلیل و قوفله‌کانی قه‌ده‌ری خۆ‌ی له‌ویدا دۆ‌زیوه‌ته‌وه و په‌یدای کردوون.

ئه‌گه‌ر به‌رته‌سکتر بۆ‌بابه‌ته‌که بروانین و له ئاست ئه‌مرۆ‌که‌ی زمان و ئه‌ده‌بی شیرینی کوردیی هه‌لوێسته‌به‌ک بنوین، ده‌بین سهریاری دووری و نزیک‌ی نیتوان (دهقنوووس) و (دهقخوین)، که‌م که‌س ده‌رکی به‌ پارادۆکسیکی شاراهه و نادیار کردووه که له نیتوانی ئه‌م دووانه‌دا هه‌یه. پێشتر و ئیستایش زۆرینه‌ی خه‌لکی وه‌ها راهاتوون و زانیویانه که (دهقنوووس) تاکه و (دهقخوین) کۆیه، لێ له کرۆکدا به‌ ته‌واوی به‌ پێچه‌وانه‌یه.

چونکه ئه‌گه‌ر (دهقنوووس) زāl و تاک و ئیگۆیست بوو، ئه‌وه له بری ده‌قه‌که‌ی خۆ‌ی گه‌وره ده‌بیت و سێ‌به‌ریکی ته‌لخیش به‌سه‌ر نووسراوه‌که‌بدا ده‌کشیت که ئه‌سته‌مه (دهقخوین) به‌لایدا بچیت و له ئاقاره‌کانیدا قوول بێته‌وه، بۆ‌یه چاتره (دهقنوووس) هینده له خه‌می پاراستن و به‌رز راگرتنی چاره‌ی خۆ‌یدا نه‌بیت؛ ده‌بیت وه‌ک کۆ ره‌فتار بکات و ته‌نێ به‌ یه‌ک تاقه (دهقخوین) ی رژد و کارا و بچ به‌رژه‌وند قایل بیت و به‌س، به‌لکه رۆژی سه‌رده‌مانی گۆرین و زێرین ده‌گه‌رپته‌وه، ده‌ق ناسنامه و پیرۆزی راسته‌قینه‌ی خۆ‌ی وه‌ده‌ست دینیته‌وه و به‌ته‌واوی خۆ‌ی له ناووناوبانگی (دهقنوووس) ده‌ترازینیت و رزگاری ده‌بیت و ده‌بیته‌وه موڵکی هه‌موو. ئیدی ئه‌وساکێ ده‌توانین قه‌دری هه‌ردوو چاوگی (نووس) و (خوین) هه‌لبگرین و له‌سه‌ر چاوانی دابن‌یین و بل‌یین به‌ راستی ده‌ق به‌ گیانی نووسه‌ر و گشت نووساوه، ده‌ق له پیناوی خوینه‌ری چاک خۆ‌ی بریندار و خویناوه.

دهقنوووس و دهقخوین

دیدار مه‌سیفی
(که‌نه‌دا)

RAMAN

A Monthly General Cultural Magazine
Issued by Raman Information Directorate

234

November
2016

برهان جافيد